

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 23, oktober 2015
shtevilka 123 – 124

Izdajatelj revije	Revija SRP, zavod za založništvo, Ljubljana m.sh.1339427, d.sh.71461965 e.m. urednistvo@revijasrp.si i.a. http://www.revijasrp.si
Naslovnica	Andreja Peklaj: iz ciklusa <i>Domovanje skrivnosti</i>
Izbor likovnih del	Damir Globochnik
Tisk	NTD, Ljubljana
Uredništvo	Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana
Uredniški odbor	Ivo Antich Lev Detela Damir Globochnik Matjazh Jarc Jolka Milich Rajko Shushtarshich
Narochila, prodaja	Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana
Izposoja na dom	Slovanska knjizhnica, Einspielerjeva 1 p.p. 2670, 1001 Ljubljana
Izdajo omogočajo	sodelavci v reviji
ISSN	1855-8267

Vsebina

<i>Jozha Lovrenčič</i>	Poldan	4
<i>Lev Detela</i>	Egipčanska rapsodija	7
<i>Jasna Janežb</i>	Zvezdni prah	22
<i>Darja Urb</i>	Rdeči dezhenik	25
<i>Milenko Strasbek</i>	Naj se dotaknem neba /haikuji in tanke/	27
<i>Ivo Antich</i>	Tiger v galeriji /»haiku hajka« ob slikarstvu Bojana Bense, 2008-2015/	33
<i>Ivo Antich</i>	Farme forme /epigramizmi/	38
<i>Lev Detela</i>	Dogodek v kachjem gozdu	42
<i>Matjažb Jarc</i>	Zlata lina. (<i>zapisi z onega sveta</i>)	45

Prevajalnica

<i>Jevgenij Baratinski</i> <i>prev: Ivo Antich</i>	Vse je misel	77
<i>Luigi Cannillo</i> <i>prev: Jolka Milich</i>	Materin red	79
<i>Aldina De Stefano</i> <i>prev: Jolka Milich</i>	Deset haikujev iz leta 2012	82
<i>Sandro Pecchiari</i> <i>prev: Jolka Milich</i>	Predivanje tvojih voda	85
<i>Jean Bodin</i> <i>prev: Nadja Jarc</i>	Ustoličevanje /odlomek iz knjige <i>Šest knjig o republiki, 1576/</i>	89

Likovna priloga

<i>Damir Globočnik</i>	»Domovanje skrivnosti«	94
<i>Andreja Peklaj</i>	Likovna dela /fotografije/	96
<i>Damir Globočnik</i>	Maksim Gaspari – karikaturist	105

Esejnica

Peter Amalietti Slovenshchina – prajezik chloveshtva 111

Za zgodovinski spomin

Damir Globochnik Svoji k svojim! 128

Branko J. Hribovšek Zaton Zahoda 137

Iz zgodovinskega spomina

Damir Globochnik Kranjski Janez na spomeniku padlih
vojakov v prvi svetovni vojni 162

Franc Krizžnar Zgodnja slovenska glasba od nekdaj do danes 170

Ivan Tomazhich Slovenci in Baski – (pred)indoevropske zveze 177

Vprashalnica

Jolka Milich O tem in onem 187

Stane Jagodich Chlovek ! 191

Dokumenti

Dokument 1 »Breme lastnishtva« – Kres za praznik
Rajko Shushtarshich ustvarjalnega dela? In she nekaj malega o
vrednoti delo 193

Joz̑ba Lovrenchich

POLDAN

JUG V OKVIRU

V vzdushen poldán se vije chez plan
cesta
iz mesta
in zh njo topoli gredó.

V topolih krilati shkrzhati pojó:

Zharke zhgi! – se prvi oglasi,
zhgoche zhgi! – drugi zazheli,
zhejnim zhgi! – tretji narochi,
zhgi, zhgi, zhgi! – prvi ponovi.
Zharke zhgoche zhejnim zhgi,
zhgi, zhgi, zhgi! – v koru vsi in konca ni.

Sonce je veselo zhagajochih melodij
in kar nich se v noch mu ne mudi,
(DiS, 1913, sht. 8)

PESEM V MOLU

Mrtvo drevó pod svincheno nebó
strmi;
pod svinchenim nebom vran leti.
Rekel bi, da se na drevó spusti.

Moja misel je zhalostna ko zapushchen chas,
moja misel je mrzla ko zimski mraz.

SENCE

Zlato sonce chrno rishe
zelena drevesa, bele hishe
in nas – –

Zakril sem si obraz.

(DiS, 1915, sht. 1)

TUBEROZA

V japonski vazi tuberoza
zeleno zhivi in belo dehti
zaljubljene misli
do srčne krvi.

Ti! ...

Tebe ni.
Hrepenenje se odbilo je od shtirih sten

in se vrnilo je v srce
in pije svojo kri
in mre.

NENAPISANO PISMO

Pred menoj je bel list, čist list, tebi namenjen.
Bel list, čist list zate. – Bukve koshate
me senčijo s svojim zelenjem in mi shumijo
simfonijo
korenin, debel, vej, listja, gnezd v vejah,
sonca, pomladi, zhejne sushe, dezhja, jeseni,
vetrov, snega, zime, smrti.

O! ...

Pred menoj je bel list, čist list, tebi namenjen.

POLDAN

Sam v sebi sem brez sence
in vse okrog mene svetloba
in mir,
kot da prehaja v me iz svetniskkega groba.

Nemim.

Roké so dvignjene in čakajo najslajših ran,
ochi so hvalna pesem –
Tako zhivim na zemljo prikovan
in she se za večnost tresem.

SLUTNJA

Vrachal sem se domov.

Drevó, ki so ptichi v njem gnezdili,
so oklestili.

Obstal sem, in kakor da je od doma prishla,
na drevo se je slutnja naslonila.

JOZHA LOVRENCHICH (1890, Kred pri Kobaridu – 1952, Ljubljana), pesnik, prozaist, dramatik, mladinski pisatelj, publicist, prevajalec. Gimnazija v Gorici (gojenec semenishcha, zavrnil shtudij teol.). Slavistiko in latinshchino shtudiriral v Gradcu (doktorat 1915). Med 1. sv. v. profesor na gimnazijah v Gorici in Trstu, umik na Dobravo pri Kropi. Po vojni v Beogradu zastopnik za Gorishko in 1919 odposlanec v Parizu. Od 1920 gimn. profesor v Ljubljani (stanoval pri Poljanski gim.; tu urejal dijaški list *Mentor*). Poročen z Antonietto Manzoni, potomko ital. pisatelja (shtirje otroci); 1945 obtozhen sodelovanja z okupatorjem (pomiloshchen).

Zhe kot gimnazijec objavlja pesmi, prozne in dramske poskuse; sprva pesniško sledi tradiciji impresionizma in ljudske pesmi, največ z ljubezensko tematiko (npr. *Jaž bi rad rudechih rozžh*, 1905; uglasbena), tudi soneti, erotiko vse bolj prerashcha specifichna religiozno poudarjena refleksija, pod vplivi ital. futurizma, nemshke sodobne literature in vojne katastrofe se profilira kot modernist, ki s prostim verzom zachenja slovenski ekspresionizem. Sredi vojne objavi prvi knjižni publikaciji: *Oche nash!* (1915) je broshura z ducatom pesmi, ki parafrazirajo molitev, osebno-konfesionalna avtentichnost tega krika iz vojnega kaosa je nedvomna, sicer gre za verzificirano retoriko; pomembnejsha je *Deveta dez'hela* (1917), ki v bistvenih potezah nakazuje usodo celotnega poznejshga opusa kot izrazito ekstenzivno-entropichne poligrafije. V zbirki dvojnost izraza: kjer je ta aforistichno ali »haikujevsko« zgoshten, gre za nekaj izjemnih dosezhkov (predstavljeni tukaj), ko pa se verzi in pesmi daljšajo in shirijo prek strani, se vse bolj bohota (afektirano infantilna) patetika s folkloristichno pravljicharskim »vizionarstvom«, mestoma onkraj resnejsh relevance (»pesem« *Ekloga*, »dramska slika« *Deveta dez'hela*). Pozneje njegova poezija postaja tradicionalistichno »pripovedna«, v obshirnih epskih pesnitvah (»faustovski« *Sholar iz Trente*, »vampirski« *Dubovin*) so zanimive tematske zasnove povsem razvodenele; podobno velja za njegovo prozo.

Lovrenchich je po osnovnih biografskih in literarnih potezah podoben sodobniku Ivanu Preglju (primorski izvor, visoka izobrazba, zadnja profesura v Ljubljani – eksplicitno katolishki, lirsko »barokizirani« ekspresionizem), a ostaja v njegovi senci kot eden tistih, ki niso povsem v skladu s podobo »napredne« ali »rdeche Primorske«.

Izbor in opomba o avtorju Ivo Antich

EGIPCHANSKA RAPSODIJA

Molitev ob obali

v nemirnem dnevu iz rebusov in krivih chrt
zhari nebo in morje se preljuje v meso in kri
in v te kosti ko val za valom meche me navzgor
do sonca in nazaj med modro cvetje ob obali
v sinjino rdechkasto od mojih chudnih sanj
o sfingah templjih chudezhnih shakalih
med zlatimi cholni in piramidami
tam dalech v rumenkasti pushchavi
urezani v nerazumljivi klinopis sveta
kjer družhi ostri nozh se s svetimi dragulji
in bronchenimi sekirami med nashopirjenimi kamni
v nedoumljivem temnem rovu:

je neki zvok ki tozhi in ubija
in je kljub temu luch tu nad menoj
veliki ti egipt in so skrivnosti
in chudne melodije in ranjeno srce
ujeto v nashih prsih in je zhivljenje
ki gori in peche in so uroki in blede sence
so sinusi in krivi koti ti otozhno petje
je geometrija in nisha s sedmimi skrivnostmi
so matematichni vokali in parabole in kljuchi
ki za vedno te zapro v temo:

a tu je tudi sonce kot slavolok svetilnik
chez morje in vijugasto nebo
in so dezhele polne sreche in radosti
so ptice v drevju ribe v svetlem valu
in zhelve v travi ob shiroki reki
in beli konji in planjave sive
med zlatolichjem in chebeljo prejo
iz voska in pozabljenih odmevov
odtisnjenih v nejasni blešk iz belih lis samote
v tem vrochem nenavadnem popoldnevu
ko razodenejo se davna chustva
zaklenjena globoko v dno srca:

in je nebo in morje s plimo in oseko
 med pljuski krika grozahnjami in zapetljaji
 drsechimi kot ladja s faraonom na zadnji poti
 neznano kam ti strashno muchenishtvo
 nekam navzdol med kamne in meglo
 ob nezhnem petju in zakrivljeni trobenti
 svarechi bedna ljudstva v grehu smrti
 z zavitim lokom v upanje zasuto
 nad ladjo na mrtvi vozhnji v bozhji glas
 iz sanj prividov in chudezhev neba
 ki nekam pada ki pada na ves glas
 v narochnje vsemogochnega Boga:

usmili se nas zdaj v tej zemeljski nesrechi
 odpri se na stezhaj nam in odkleni vrata
 vrni nam vse ugrabljeno nazaj
 ozhivi nas z vodo iz nila in jordana
 prebudi nas v zhivljenje tisochevetno
 in siplji dez na pesek in goljavo
 da zazhivi ubogi svet v zharni novi luchi
 do sonca na vishavah z neznansko silo
 ki meche me navzgor v nebo in spet nazaj
 na zemljo med disheche modro cvetje

Egipt (al – Mistr), 14. marec 2015 – 22. marec 2015

»...kot ladja s faraonom na zadnji poti« Pri Keopsovi piramidi v Gizah pri Kairu, ki je največja piramida Egipta, so leta 1954 izkopal v 1224 sestavnih delov razstavljeno »sončno ladjo«. Zdaj je to vech kot 43 metrov dolgo plovilo, zgrajeno brez zhebljev iz cedrovine, ki sodi k dvema faraonovima »pogrebniima ladjama«, na ogled v posebnem poslopu ob juzhnem delu piramide. Namen ladje je bil, da umrlega faraona, ki so ga chastili kot bozhanstvo, v posebnem poslovilnem ritualu odpelje v onostranstvo in v vechno zhivljenje. (Op. L.D.)

Sprehod ob Rdechem morju

V vecherni zarji bezhijo ure
 na mirni skrivni poti
 med palme v nevidno
 drgetanje vetra.

Poseben chas se zdaj kali
 za naju chez specho vodo.
 Bozha srce in plava z ladjami
 chez tezhko morje.

Drugachnost se spushcha izpod neba
po produ v trudno shelestenje.
Od juga in severa hiti odmev
v zaspani lesk podob pogreznjenih v samoto.

Hurghada (al-Gurdaqa), 14. marca 2015

Vprashanja brez odgovora

Kako bel je dan
pod v vetru se zibajocho palmo,
ti temno veliko morje?

Kako chrne so tvoje nochi
nad spechim peskom,
vijugasta pushchava?

Zakaj ob shtirih popoldne
zhivljenje tako opojno dishi?

Beli prod se sveti kot sneg,
ko nanj posveti premochno sonce.
Nihche ne ve, kdaj nocoj vzide
rdechi polmesec.

Nebo nad Nilom krozhi
chez levo polovico usode.
Desna stran kozmosa se je
kljub temu odpravila v posteljo.
Sanje bodo precej zahrbtni.

Ko muezin z zamolklim glasom kliche
k vecherni molitvi,
postane pisatelj v Egiptu
poslednji Mohikanec.

Hurghada (al-Gurdaqa), 15. marca 2015

Kako nastane piramida (Pesem delavcev)

vzdigni kamen
prestavi kamen
visoko do neba

privzdigni kamen
 prisloni kamen
 nizhe do dna

postavi kamen
 odstavi kamen
 v blizhino srca

premakni kamen
 pomakni kamen
 navzgor do večnosti

pridvigni kamen
 prelozhi kamen
 navzdol do hudih dni

potisni kamen
 potegni kamen
 nazaj v trdo noch

porini kamen
 odstavi kamen
 v kruti zid
 postal bosh plamen
 in svit

spusti kamen
 globoko v temo
 zob za zob in glavo za glavo
 prst za prst in oko za oko
 za tujo slavo

Gize (al – Giza), pri Keopsovi piramidi, 18. marca 2015

Keopsova piramida v Gizah pri Kairu, v kateri je bil pokopan faraon s tem imenom, je največja piramida Egipta. Prvotno je bila visoka skoraj 147 metrov (zdaj 137 m). Je edini she ohranjeni chudezh nekdanjih »sedmih svetovnih chudezhev« starega veka.

Faraon Keops (starogrshko) oziroma Hufu (staroegipchansko) je bil sin faraona Snofruja iz chetrte dinastije starega kraljestva. Zhe v chasu vladavine njegovega ocheta so zacheli graditi velike piramide. Sin je narochil gradnjo svojega groba leta 2560 pr. Kr.

Vprashamo se lahko, na kakshen nachin je bilo s tedanjimi enostavnimi tehničnimi sredstvi mogoche zgraditi tako velikanski nagrobni kompleks. Oचितno je ljudstvo v potu svojega obraza in ob shtevilnih zhrtvah od jutra do vechera v strahosposhtovanju garalo za nesmrtnega »bozhanskega« vladarja.

Grshki antichni pisatelj Herodot na primer pishe, da je bil Keops slab in podel vladar, za katerega se je muchilo na stotisoche podlozhnikov.

Ironija usode je, da se je ohranil ob megalomanski Keopsovi piramidi samo 7 centimetrov visoki in edini kipec tega vladarja, ki je zdaj na ogled v Egipchanskem muzeju v Kairu. Faraonov grob so očitno zhe v antichnem obdobju izropali. Po samo nekaj nad en meter visokem tesnem hodniku - rovu (natanchna vishina je 1,20 m) pride obiskovalec najprej globoko navzdol in nato po strmih stopnicah navzgor do prostora s praznim sarkofagom. (Op. L.D.)

Faraonova prerokba

Odprite mi ko odhajam
usta z zheleznimi kleshchami
da izrechem sodbo:

Kar je bilo ostro zaprto
se je za vedno odprlo

Bil sem vchera j zato poznam jutri
videl sem daljno preteklost
zdaj zrem v vechno prihodnost
do konca vseh chasov na vekov veke

Torej se vsedem neminljiv
za vedno med kamne in pesek
nikoli ne bom umrl

Ne motite me v mojem miru

Luksor (al-Uqsur), Dolina kraljev, 16. marca 2015

»Odpreti faraonova usta z zheleznimi kleshchami« je spadalo k svechanemu dolgotrajnemu pogrebnemu ritualu, ki so ga v prisotnosti vladarjeve družine opravljali najvishji svecheniki. Tako se je zgodilo tudi ob smrti faraona Tutankamona, katerega neizropani grob so odkrili leta 1922 v Dolini kraljev. (Op. L.D.)

Mrachna slutnja

na dnu sveta odpro tezhke sanje
pokrov neznosnega groba
bleda postava v zlatu
dvigne maziljeno roko

prsti so ostri kot nozh
posuti s charobnimi biseri

nihche ne ve
kaj se dogaja
rov je kacha in blisk

chudna melodija muchi dusho
in prebada ubogo telo

mumija se je prebudila

Luksor (al-Uqsur), Tebe – Zahodni del / Dolina kraljev, 16. marca 2015

V pushchavske skale vdolbeni grob faraona Ramzesa VI. sodi k najlepšim ohranjenim grobovom starega Egipta v Dolini kraljev pri Tebah. Ramzes VI. je bil faraon dvajsete dinastije in je vladal med letoma 1145 in 1137 pr. Kr. Grob s faraonovo mumijo so izropali zhe v antichnem chasu. (Op. L.D.)

Svarilo

tri korake navzdol tri korake naprej
pochasi po rovu navzdol

tri korake nazaj tri korake navzgor
hitro strmo v temo nisem tak kakor ti

(Faraon): stoj poslushaj namig
she je chas za umik

she tri korake naprej tri korake pochez
navpichno po pesku v noch

samo tri korake od tod
do slavnega groba pod strop

(Faraon): ustavi se saj slishish moj krik
she je chas za umik

hitro se plazim navzdol
v zlato sobano skoz rov

(Faraon): stoj da ne bo vse zapik
she je chas za umik

nisem tak kakor ti
v zlati grob se mi mudi

moram k tebi navzdol
k zlatim skrinjam takoj

(Faraon): slishish moj hudi skovik
vse bo zapik

Luksor (al-Uqsur), Dolina kraljev, 16. marca 2015

V poznem poletju 1922 se je britanski lord Carnarvon znasel pred težko odločitvijo. Navdušeni obchudovalec starega Egipta je zhe osemnajst let financiral izkopavanja fanatičnega angleškega arheologa Howarda Carterja, ki je v Dolini kraljev na robu Libijske pushchave pri Luksorju v Zgornjem Egiptu, kjer so v skalnatih stenah pokopavali faraone in druge odličnike, leto za letom zaman iskal neokrnjeni grob kakega faraona. Carnarvon se je odločil, da she zadnjih podpre neuspeshno izkopavanje, za katerega je zhrtvoval velik del svojega premoženja. In res. Kot da se ga je neki stari bog usmilil. Zhe novembra 1922 je Howard Carter odkril dobro ohranjeni grob zgodaj umrlega mladega faraona Tutankamona (kar pomeni »On, ki ljubi Amona«). To odkritje sodi med največje arheološke senzacije 20. stoletja (ker je edini grob z ohranjeno faraonovo mumijo, ki so ga odkrili v modernem chasu). Faraonova svetovno znana zlata nagrobna maska in različni v grobu za faraona pridani dragoceni predmeti se zdaj nahajajo v Egiptčanskem muzeju v Kairu.

Domnevajo, da je bil Tutankamon sin faraona Ehnatona (njegovo prvotno ime je bilo Amenhotep), ki je hotel namesto starih bogov uvesti enoboshtvo z edinim sončnim bogom Atonom, kar je naletelo na velik odpor med svečeniki starega kulta in med prebivalstvom, ki si je zhelelo stare bogove nazaj. Tutankamon, ki je kot osemletni deček zasedel prestol pod imenom Tutankaton, si je pod vplivom svetovalcev po dveh letih vladanja nadel novo ime Tutankamon in zachel postopoma uvajati stari kult. Umril je mlad leta 1323 pr. Kr. morda zaradi nesrečnega padca ali bolezni.

(Zanimivo je, da je svetovnoznan dunajski psihoanalitik židovskega rodu Sigmund Freud razvil teorijo, da biblijski Mojzes, ki je Zhide iz egiptovskega suženjstva pripeljal nazaj proti Obljubljeni dezheli, ni bil Zhid, temvech Egiptčan, ki je prevzel Ehnatonove ideje o enoboshtvu in jih uveljavil pri židovskih rodovih).

V zvezi s Carterjevimi odkritjem Tutankamonovega groba, ki ga po prepričanju Starega Egipta ne bi smel nihche oskruniti, se je pojavila teza o »faraonovem prekletstvu in mashchevanju«, ki je nashla pot v shtevilne grozljive romane in filme.

Dejstva tega »prekletstva« so sledecha: Marca 1923 je težko zbolel lord Carnarvon, ki je skupaj s Carterjem prvi vstopil v skrivno faraonovo grobnico. Prepeljali so ga v bolnishnico v Kairu, kjer je 5. aprila 1923 ob dveh ponoči umrl star sedeminpetdeset let. V trenutku njegove smrti so brez pravega vzroka po celotnem mestu ugasnile vse elektrichne luchi. V Londonu je ob istem nočnem chasu divje zatulila lordova zvesta psica in se mrtva zgrudila na tla.

Za Carnarvonom je umrlo she vech oseb, ki so sodelovale pri odkritju faraonovega groba oziroma so ga med prvimi obiskale. Amerishki multimilijonar George Jay Gould je po obisku Doline kraljev težko zbolel in hitro umrl, Sledil mu je Carnarvonov dobri prijatelj Woolf Joel, ki je na voznji po Nilu v Luksor padel v nepojasnenih okolishchinah s krova ladje in utonil. Tudi znani britanski rentgenolog sir Archibald Douglas Reid je umrl takoj zatem, ko je z egiptovskimi oblastmi sklenil pogodbo, da rentgenizira Tutankamonovo mumijo. Egiptolog in univerzitetni profesor H. G. Evelyn White je skoraj istochasno napravil samomor. Popolnoma neprichakovano sta umrla direktor staroegiptčanskih zbirk v parishkem Louvru Georges Benedite in M. Cassanova s College de France, ki sta prav tako sodelovala pri arheoloških izkopavanjih v Dolini kraljev. Med vecherno modno revijo v Parizu, na kateri je hotel predstaviti svoje nove modne kreacije po staroegiptčanskih vzorcih v chast boga Izisa, je brez pravega vzroka umrl modni oblikovalec Leon Bakst.

Seznam umrlih zaradi »faraonovega mashchevanja« je zdaj vidno narasel. Med drugim so odshli v smrt she Carnarvonov polbrat polkovnik Aubrey Herbert, ki je bil prav tako v grobnici pri odkritju groba z vladarjevo mumijo. Tragichno je umrla tudi Carnarvonova zhenalady Carnarvon, ker jo je baje pichila neka strupena egiptčanska zhuzhelka. Americhanka Evelyn Greely je po obisku faraonovega groba naredila samomor ob vrnitvi v Chicago. Na seznamu hitrih smrti po soochenju s Tutankamonovim grobom so med drugim she Carterjev asistent dr. Jonathan W. Carver, kanadski univerzitetni profesor M. Laffleur in sodelavec Metropolitanskega

muzeja umetnosti Arthur C. Mace, ki je skupaj s Carterjem napisal knjigo *The Tomb of Tut – ankh – amen*. Umrlo je tudi vech Egipchanov, ki so sodelovali pri izkopavah. Med temi je bil tudi princ bej Ali Fahmi, ki ga je takoj potem, ko je obiskal Tutankamonov grob, na cesti do smrti zabodel neznanec. Na najbolj grozljiv način je umrl tudi britanski lord Westbury. Skočil je iz vishjega nadstropja svojega stanovanja v blizhini londonske buckinghamske palache v smrt, ker je ponoči vedno znoval zaslišal nenavadne onostranske glasove in ni mogel preboleti nenadne smrti svojega sina Richarda Betella, ki je bil Carterjev asistent pri iskanju Tutankamonovega groba. Na lordovem pogrebu se je prevrnil mrtvashki voz in pod seboj do smrti pokopal osemletnega otroka. Ob isti uri je umrl tudi kustos londonskih egiptovskih zbirk Edgar Steele na operacijski mizi neke londonske bolnishnice.

V zvezi s »faraonovim mashchevanjem oziroma prekletstvom« obstajajo različne teorije o »zaroti večnih temnih sil« in o starih smrtonosnih kemičnih substancah, o usodnih virusih, bacilih in podobnem, ki da so jih egipchanski svečeniki pripravili v grobnici, da bi zavarovali faraonov grob pred tujimi skrunilci, vendar so sštevilni strokovnjaki te in podobne teorije zavrnil kot vrazheverje. Omenjene smrti so po njihovem mnenju zaradi sštevilčnosti sicer nekoliko nenavadne, a kljub temu vech ali manj sluhajne in nimajo s faraonovo mumijo nobene prave povezave. (Op. L.D.)

Camera obscura

zamejen v popolno notranjost
zhivi svoj sveti ních izven chasa v temni večnosti
nevidno strnjen v točko brez telesa

ukradli so mu vse dragocenosti
nag je razpadel v večni prah
zdaj zaman ishche svojo pravico
in utrujeno strashi v brezchasje praznega prostora
ponoči se nam približuje v obliki krogle
iz abstraktnih nejasnosti

seveda je to bog
ki so ga razdedinili
in kraljuje zdaj na vekov veke
brez obraza v obliki tezhkih kamnov
in razrushenih obeliskov
v okrusheni piramidi sredi afrishke pushchave
amen

Gize (al- Giza), pri praznem sarkofagu v Kefrenovi piramidi 18. marca 2015

Faraon Kefren je vladal v chetrti dinastiji starega Egipta med letoma 2558 in 2532 pr.Kr. Grob v veliki globini s praznim sarkofagom, h kateremu se pride po strmem, mrachnem in izredno tesnem hodniku, je leta 1818 odkril italijanski ljubiteljski arheolog Giovanni Battista Belzoni. Nekateri znanstveniki domnevajo, da to ni resnični faraonov grob, ki je morda she neodkrit. Z modernimi aparaturnami skushajo razvozlati nenavadno razvejano in zverizheno strukturo velikanske piramide s sštevilnimi rovi in hodniki, ki so povechini zasuti s kamenjem in zaprti z

vrati, vendar se jim v velikanskem blodnjaku ne posreči priti naprej do morebitnega resničnega groba. (Op. L.D.)

Dogodek pri Egipchanskem muzeju

nebo pada chez veliko cestishche
rozhnato pada na strehe mesta in policiste
pada v dusho in srce in trpko gori
pada v zasedo iz strojnic in bodeche zhice

nemir se shiri na levo in desno v jedro mravljišcha
vsak trenutek me bo pravokotno spodneslo
med vrochi veter in visokoglave kamele
med osle in vole ob rechnem pristanishchu

hrup bo narasel in mesto bo dvignilo roko
ustrelilo bo iz pushke in iz tretjega obrambnega topa
iz negibnega muzeja se bo ostro pokadilo
mumija bo stopila chez prag vsem v svarilo

nihche ne ve kaj se dogaja in zakaj se vse rushi
chudna vrochina se shiri z juga med hishe
policist dvigne glavo in nekaj zapishe
»pameten bodi in me pridno ubogaj«

na sredi trga upor vidno narase
trije policisti divje zamahnejo z roko
»zaplavaj zhe enkrat po vsemogochnem nilu
ta trenutek se ti ne bo she nich hudega pripetilo«

Kairo (al-Qahira), Maidan at-Tahrir (Trg Osvoboditve), 18. marca 2015

Maidan at-Tahrir = Trg Osvoboditve se nahaja v osrednjem delu Kaira, ki ima nad 20 milijonov prebivalcev. To ime je trg dobil leta 1952 po vojškem puchu oficirjev Nagiba in Naserja ob zlomu monarhije in odhodu britanskega vojashtva, ki je zhe od 19. stoletja sredi razpada Osmanskega cesarstva nadzorovalo Egipt in ga preoblikovalo v britanski protektorat. Vendar je Egipt sredi protibritanskih uporov in nemirov zhe leta 1923 vsaj formalno dosegel drzavno samostojnost kot kraljevina pod vodstvom dinastije potomcev v Makedoniji rojenega Albanca Mohameda Alija, ki je bil v 19. stoletju v Egiptu kot delu Osmanskega cesarstva sultanov drzavni upravitelj in prvi reformator in modernizator Egipta.

Trg Tahrir je bil vechkrat v ospredju svetovne pozornosti. Nazadnje od 25. januarja 2011 naprej v chasu tako imenovane arabske revolucije, ko so se zlasti mlajshi Egipchani uprli vedno bolj samovoljni diktaturi tedanjega predsednika Mubaraka. Vendar so oblast prevzeli radikalni Muslimanski bratje, kar je rodilo odpor predvsem v vojski in pri etabliranih delih prebivalstva. Zhe leta 2013 je vojska odstavila na drzavnih volitvah izvoljenega islamistichnega predsednika Mursija in ga poslala v zapor. Leta 2014 je vodstvo drzhave ponovno prevzela vojshka oblast,

cheprav je novi predsednik al- Sisi odlozil funkcijo feldmarshala in upravlja Egipt vsaj formalno kot civilist.

Ob Trgu Tahrir se nahajajo nekatere najvaznejshe drzhavne in kulturne inshstitutije Egipta. Med drugim je tu sedezh predsednika republike in vlade, parlament, akademija znanosti in tudi svetovnoznan Egiptchanski muzej. V chasu zadnjih nemirov so bila nekatera poslopja poshkodovana. Iz Egiptchanskega muzeja so med drugim ukradli kulturnozgodovinsko pomembne objekte. V nemirih je izbruhnil pozhar v bliznji stavbi Nacionalno – demokraticne stranke Egipta, ki jo je vodil tedanji predsednik Mubarak in se prav tako nahaja ob Trgu Tahrir.

Posledice nemirov so she zdaj očitne po vsem Egiptu - in she posebej v sredishchu Kaira. Mnoge stavbe in cestna krizishchja so tudi zaradi zashchite turistov obdane s policijskimi in vojashkimi strazharnicami in zasedami ter delno zashchitene z oklopnimi vozili in celo z bodecho zhico. Policijske in vojashke strazharnice in kontrolne tocke se nahajajo tudi pri Egiptchanskem muzeju. (Op. L.D.)

Premishljevanje v koptskem baru

soda in liha zgodovina niha
v neuravnovesenih sekvencah

v koptskem baru pri muzeju
je svet dovolj velik za kozarec piva

domovina je motna voda
neizpolnjenih upov in sanj

ochi domachinov neurejeno mezhikajo
nihche ne pove resnice

toda vetra z reke ne bo vech
mogoche zaustaviti

veliko hrupno mesto
se maje v nepotesheni otozhnosti

nevarni ptichi so prileteli prehitro
in zhe gnezdijo v neurejeni zgodovini

Kairo (al- Qahira = arab. »Beli zid«), 18. marca 2015

Okrog deset odstotkov Egiptchanov je kristjanov. Kopti so potomci staroegiptovske krshchanske vere. Smatrajo se za naslednike starih Egiptchanov iz faraonskega chasa. Kljub nasprotjem med prevladujocho islamsko vero in kristjani je v Egiptu obstajal tolerantni odnos med obema verskima skupinama, ki pa se v zadnjem chasu zaradi narashchajochega fanaticnega islama krha. (Op. L.D.)

Egipchanska poskochnica

v egiptu sem se prerodil
postal sem faraon in nil
na bazarju med navlako
prodajam z levjimi ochmi
sredi peska in skrbi
rute in kameljo dlako
za turistichno srako

Hurghada (al-Gurdaqa), 21. marca 2015

Cestna trgovina

ziblje mahmud se s kamelo
v vrochem soncu v rashevini
za pet funtov in za bakshish
s svojo cestno trgovino

stopa mahmud pred moshejo
za pet funtov in za bakshish
v svetlem dnevu ob kameli
z nozhi zheblji srebrnino

v ostrem krogu pleshe mahmud
z lonci prstani kozarci
za pet funtov in za bakshish
svojo chudno alkimijo

za trenutek se ustavi
dvigne vrecho shteje funte
tehta bakshish in se smeje
bog mu je naklonil srecho

v rozhnem vrtu pred moshejo
bere imam sveto knjigo
vidi ples in trgovino
veter mu chez brado veje

pleshe mahmud v svetlem dnevu
ob kameli in ob loncih
za pet funtov in za bakshish
s svojo hitro drobnarijo

gleda imam ga in moli
bere koran in smehlja se
za pet funtov in za bakshish
vodi mahmud trgovino

Pred glavno moshejo v Hurghadi (al-Gurdaq), 20. marca 2015

Petroleum Company

v strmem loku skozi zrak
se vrtil ruski propeler
trese se rdechi mrak
in razdrazhena frekvenca

nad sinajem je oblak
in nad morjem turbulenca
krozhi veter chez nebo
se poganja v diferenco

javi se arabski sum
ziblje se nevarni chas
raste v strah in v nemir
starodavna divergenca

krozhi pada in brni
nora zrachna kompanija
morje je rdecha kri
pijani so propelerji

Na letalu Petroleum Company z ruskimi turisti in poslovnezhni nad Rdechim morjem na poti iz Hurghade v Kairo 18. marca 2015

Chesar ni mogoche opisati z besedami

med modrim cvetjem
se poigrava otozhni spomin
s sivordecho obalo

slika nastaja sama iz sebe
chesar ni mogoche opisati z besedami
krozhi tihotapsko okoli neodkritih zakritosti

Hurghada (al-Gurdaq), 19. marca 2015

Ples ljubezni

na obrezhju ljubezni
pleshejo v poznih večernih urah
arabske vodne vile

ranjeno pozheljenje
se je razpletlo
med pesek in kamenje

razgaljeno veselje lahkozhive plesalke
se pohotno trese ob temni vodi
preizkushnja bo naglo tu

Hurghada (al-Gurdaqa), 20. marca 2015

Beduinska skrivnost

danes chas ostro dishi
na zaprashen cvet
se je vsedla egipchanska chebela

deset korakov nazaj
utripa v tezhki osamljenosti
velika pushchava

stara lisica* pochiva
za shopom suhe trave
ob blatnem izviru mlachne vode
beduini poznajo njeno zadnjo skrivnost

Hurghada (al-Gurdaqa), 21. marca 2015

* stara lisica = mala pushchavska egipchanska lisica fenek je radovedna zhival z dolgimi ushesi. Velikokrat pride v blizhino naselij, kjer ishche hrano. (Op. L.D.)

Arabski napol haiku

sivo belo rdeche
drsimo v temo
sivo rdeche trepeta pushchava

Vadi Marti, Vzhodna (Arabska) pushchava, 16. marca 2015

Mr. Python

to je baraka ob avtocesti
skozi pushchavo
kjer turisti v baru pijejo kavo

pri politi mizi razgraja mister python
iz ust mu kaplja pivo
za tri dolarje se je slikal
z beduini pred kamelo

to je svetovni popotnik iz amerike
v dallasu bo rekel kamelo duham
kmalu pride kamela
duham kamelo
bo rekel

Postajalishche Djebel Samnah, Vzhodna (Arabska) pushchava, 16. marca 2015

Poslednji veleptich

poznam razdaljo med tabo in mano
ko me z otozhnimi ochmi merish
z velike stare slike
naravnost v srce

vem za skrivnosti med nami
in zhivalmi vi davni ptichi
ki vam je usoda posula telesa
z luskami in iglastimi perutmi

nekakshen pok je med nami
razpoka ali nekaj podobnega
toda tvoje meso slavni praptich
zhivi tu v meni z magichno nenavadnostjo

vidim te v razlomljenem afrishkem sijaju
na stari sliki skupaj s chudno kraljico arsinoc
ko pokrajina zhari v soncu v navpichnost chasa in prostora
in polni ta pozni chas z izsushenimi dvoumnostmi

zemlja se trese v nenavadni arhaichni molitvi
ochitno bo potres razgibal pushchavo
in obudil avtonomne procese
med zhivaljo in chlovekom

pravijo da si bil zadnji iz velikega ptichjega rodu
 tvoje meso je bilo poslastica domachinov
 leta 1966 si v zhelodcu poslednjih zmlal
 kot kamen tezhko peshcheno hrano

zaman si hrepenel po ljubezni
 in si iskal s perutnicami iz pisanega perja
 družico pod rdecho senco razprtega sonca
 a vsepovsod samo nich in nich in nich

Hurghada (al-Gurdaqa), 21. marca 2015

Arsinoe IV., egipchanska kraljica iz rodu Ptolomejcev (umorjena leta 47 pred našim shtetjem), je bila sestra Cezarjeve in Antonijeve ljubice Kleopatre VII. Prizadevala si je za dobre odnose med Egipchani in Grki. Na neki stari podobi sedi v kraljevskem sijaju na velikem egiptovskem noju. V Egiptu je ta izumrl v drugi polovici 20. stoletja, ker je bil zaradi dobrega mesa hrana za prebivalstvo. Sorodni okrog 180 kilogramov tezhki ptich she zhivi v sosednjem Sudanu, a je mochno ogrozhen zaradi chlovekovih posegov v naravo. (Op. L. D.)

Sanjarija ob morju

iskra ogenj
 sled korakov v pesku
 mislish zrak in si domishljash morje
 tu pod znamenji iz sanj in iz spominov
 po sledi kachasti v razsipno hrepenenje
 popolnoma izven resnichnosti
 v nedogled in v neskonchnost

Hurghada (al-Gurdaqa), 21. marca 2015

Zgoraj objavljeni ciklus pesmi je približbna in nepopolna rekonstrukcija 6. maja 2015 očitno zaradi virusa v trenutku z neznano kodo »strogo zaklenjenega« pesniškega gradiva, ki ga do danes ni bilo mogoče »odkleniti«. Kot da se je »saraonova mumija« ponovno prebudila in se she enkrat masbchevala zaradi motenja onostranskega miru. Avtorju se avtentična obnova prvotnih tekstov, nastalih brez zabeležbe iz spontanega navdiba in posebnih občutkov na samem kraju dogajanja, ni mogla popolnoma posrechiti. Na novo napisani teksti so paralelne variante, ki se skušajo zdaj bolj in zdaj manj uchinovito približhati izgubljenemu izvirniku.

L.D., na Dunaju v juliju 2015

Jasna Janežb

ZVEZDNI PRAH

Padanje

Ko drsish po klifu, se sesipash v peshchenjak pozabe.
Vetrc ti navija pramen las okoli uhlja. Med padanjem
stisnesh pesti, chlenki obelijo. Razpresh se v padalo, da lahko varno pristanesh tam
nekje med gosto zelenino.
Pozabish, da so vse pesmi umrle v tebi, zhe davno.

V vesolju

Brbotava v Kozmosu.
Lepiva se na stene zgrbanchene lupine.
Najini telesi sta v
dotikalishchu krozhnice.
Spojena v klobchich drsiva po orbitah.
Gibljeva se v $\frac{3}{4}$ taktu.
Vpeta v osonchje absorbirava
zvezdni prah.

Shopping

Hodish med policami krem za obraz, francoskih sirov in zlatih kroglic.
Trgovki, ki zlaga jogurte, se nasmehnes
(ustnice oblikujesh v pravilen lok).
V zamrzovalniku odmikash lanski led in
brskash med luchkami.
Zberesh tiste oblite s chokolado, posute z mandlji.
V ribarnici pokazhesh na lososa s srebrnkasto kozho.
S plastichnimi rokavicami v plastichno vrechko
polagash mandarine iz Grchije, pa kivi iz Ekvadorja in banane iz Shpanije.

Stopish v vrsto.
Odstopish mesto starki.
Pristopish k blagajni.

»Shtiriinshbestdeset evrov in petindvajset centov,«
te butne ob lepljiva tla.
Vrzhesh od jabolchnega soka namochene bankovce,
natrosish kovance.
Odkorakash.
Iz trgovine stopish z nabuhlima vrechkama.
V avtu te chaka prazen akumulator.

X os(t)

Ljudje se prezrcalajo v
druge svetove,
v druga vesolja,
v druge jaze
(chez abscisno os).

Da bi pozabili lupine
chasa, ki jim silijo v kosti.
Da bi se razpirali v nove
dimenzije eksistence.

Da bi pogoltnili kamen.
In srce – ki ni kamen.

Popelji me okrog sveta

Popelji me okrog sveta,
razpni me do golih pushchav.
Pripni me na stichishche gora.
Raztrosi me po rizhevih poljih.
Ovenchaj me z brshljanom.
Razprshi me v kaplje soli.
Ovij me v svezhino tropskih gozdov.

Potopi me v pesem.

(Ne)dosegljivo

Jahala si Kasiopejo, hodila
po rimskih cestah, se dotikala
Oriona.
Po elipsah si krozhila skupaj
z Modrim planetom.
Gugala si se na Saturnovem obrochu.
Bila si v sredishchu galaksije.

FIT

zhvechimo klorofil
delamo mavrichne napitke

jemo bio goji jagode
pijemo eko mleko

STOP lipidom in cukru
pomfri je toksichen

merimo pH
rachunamo kalorije

pozabljamo (se) ljubiti
in piti iz izvira

Darja Urb

RDECHI DEZHNIK

KONEC

Glej, kako sva vse bolj ranljiva ...
Daj – reciva nedorečenemu konec,
da pol in pol ne bosta vech celota,
da zastreva gole oči in jih reshiva sramote.
Da ugasneva svetlobo polarnega dne brez sonca.
Konchno odpriva lupino in moliva za zdravo sredico.
... che je ne bo ... pojdiva v dve smeri.
Za zmeraj.

VPRASHAJ SE

Si zhe pobožhal nedotaknjeno?
Zacelil ranjeno?
Si kdaj izbral brezpotje,
hodil med ogledali in bil poln praznine?
Si kdaj ljubil brez telesa?
Je tvoje telo zbolelo od tishine?
So tvoje dlani stiskale do krvi?
Vprashaj se, sprashuj.
Jaz sem vse.

RDECHI DEZHNIK

Moj strah je iz papirja
... tistega preblizu ognjishcha ...

Najino nebo je iz zvezd polarne nochi.
Za nama je vselej tropichje chutenja.
Ne greva po vrsti,
ljubiva pa vselej med vrsticami in vse naokrog.
Moje jutro bo jutri dishalo kot tvoje telo
in sijalo kot rdech dezchnik na chrno-beli sliki.

GOVORI MI, LJUBEZEN

Govori mi, ljubezen.
S prsti, dlanjo, drhtenjem.
Povej mi, kako daleč je tvoja blizhina.
Ostaniva vsaj še malo.
Zmehčajva dotik in ga peljiva do vode v okeh.
Ljubiva se. Ves čas.
In se kot luna dopolniva
do zadnjega kraja.

ZACHETEK

Ko greva, gredo koraki kar sami od naju,
ko naju je strah, se skrijeva ... zdaj vate, zdaj vame.
S teboj se včasih odenem v chipkaste misli.
Vse najino so nebeshko modre spominchice brez sramu.
Imava zachetek, konca nikdar.
Na poti pochijeva pod kamnitim obokom,
odgrinjava dezhne kaplje z nasmeha
in ga sprashujeva:
»Nasmeh, zakaj ti gre z nama vedno na smeh?
Samo pogledava se in se nasmejiva, saj veva.«

Milenko Strاسبek

NAJ SE DOTAKNEM NEBA

(haikuji in tanke)

POLNOCHNI HAIKUJI

Zemljo poljubi

Hudega dovolj
na pohodu k soncu,
klecam, smejem se.

Klin

Zabiti trpezih?
Dovolj in prevech hudo:
sodil bi, buchman.

Zbarek

Polja prijazna
obarvala so buche,
k reki stopim.

Tempora mutantur

Strezni se, chuk, stoj,
ponizhanja bolijo,
za zlato gre gnoj!

Srechanje na prashni cesti

Kreslepichish, tich ?
Star, nasichen z leti,
mrk brezglavec si.

HAIKU DREN

Hrast vprashuje dren:
»Sladka? Rdecha dovolj?
Drnulja, sosed ..!«

Ne hodi mi pred oči,
slep sem, občutil bi te ...
Le osel gre dvakrat na led ...

Varen oprijem
krushljive, bele skale
ponuja brshljan.

Ne veste, kam?
Se ozirate zaman?
Večer je, poje zvon.

Ne ishchi drugje.
Vse, kar je, in vse, kar bo,
prishlo bo, odshlo ...

Na juzhni strani
skalnate prostranosti
drema encijan.

Z nashega kostanja
v svet ni dalech,
le nekaj zamahov kril.

Zastane korak,
se vejica zatrese,
ptica pade vznak ...

Vlzhno je v sobi,
dezh po oknu shkrobot.
Stemnilo se je.
Ura na steni stoji.
Mozh iz zakotja nemi.
/tanka/

Odmika se chas,
umira moj glas,
razbita petrolejka.

Ko te tolchejo,
ne odgovarjaj?
Jeza daje moč ...

Kričanje ne pomaga
tistim, ki ne slišijo.
Grom pritiska k tlom.
Na zemljo se prihulish,
grahek postanesh.
/tanka/

Trudna, težka gaz
skozi nasho vas
pri cerkvi zaspi.

Na kostanju sovic trop
razposajeno
krichi, razgraja ...

Vrazhichki vrabchki
na nashi zhivi meji
skobce motijo,
vranam osle kazhejo,
vracham se nazaj domov.
/tanka/

Zhe davno tega
izginila je igrachka.
Solze polzijo,
si utirajo pota,
prstki brishejo lice ...
/tanka/

Vodnjak strahu,
nash bistri izvir ob cheshnji stari,
zapushchen ...

HAIKU Klenichi

Svet dolgih, razbrazdanih njiv,
miren in trdozhiv,
sejalchev.

V zlatem okviru portret
resnega mozha
premislek prosi.

Tesnoben prepad.
Do vrha gosto vresje,
na planoti gad.

Do zhive meje
navkreber in postrani
neznanec hiti.

Stopa in molchi.
Rosa chevlje umiva.
Za hribi grmi.

Pod vashko lipo
raztrgana klop
popotnih ne pomirja.
Nikogar vech ne vabi.
S freske stare pada omet.
/tanka/

Zrak mrmra v trepet,
na stezhaj odprt je svet,
le chloveka ni.

Ko je treshchilo v lipo,
smo se razbezhali v noch.
V brezpotja strahu.

Viba v mozhganih,
vitica nebogljena,
mi krik preseka.

Neporavnan dolg
boleche je v molk zavit.
V nespechne nochi.

Kako blizu nirvana
z majnikom pleshe
in s favni raja.

Priklonjen do tal,
mozh oral je ledino,
v brazdi nozh.

Trosi se hrbet.
Preobremenjen sem zhe.
Vnet je moj pogled.

Kobiljek je napoti.
Vselej v zmoti.
Le konjska figa.

Povesil je zhnable,
upognil telo
in skochil chez potok.

HAIKU-TANKA Pashence

Pishem epitaf:
Bodi v miru pozabljen
v zeleni travi.
Besede minevajo,
pokorne so naravi.

Kar je she vchera j bilo,
odmira danes.
Mrtvih ne skrbi.

Z dolgovi raste napuh
in brezobzirnost
razkraja duha.
Pozhreshnost gloda zakon,
zapoved je manj kot kruh.

Obmetavanje.
Z besedo nad chloveka.
Prijaznost neba.

Na Pashencah nori,
vrag skache po jelovju,
stari Cena spi.

Zhametna orhideja
ni dovolj za dolg
iz viharnih dni.

Shkorci preglasni
vrabce karajo, rekoch:
mir je shel po zlu.

Ornat, ves zlat, nalishpan,
na prashni cesti
bozhjake lovi.
Navelichani hodec
mimo oltarjev bezhi.

Ksebnost opravichuje
svetlobo mochi,
shibki klechijo.

Verjetno se bom nekoch
z vetrom pobratil
in z brshljanom ovil.

Z besedami se pokrij,
ne ostani sam,
k lipi se stisni.

Jaz sem samo senca,
berem nekje,
zadrzhan in mlachen.

Strah me je, ker sem,
ker se ne poznam,
v tej chudezhni dezveli.

Zrelo je zhito,
sushila dovolj,
naj se dotaknem neba.

TIGER V GALERIJI

(»haiku hajka« ob slikarstvu Bojana Bense, 2008-2015)

ZAREZI V DLANI

Trije vrezi v dlan,
trije verzi, cvetje, kri –
dlan, odsekan cvet.

GOGATSU-NO HANA (Majski cvet)

Obraz Mongolke,
chezenj cvetna vejica –
rumeni soj dna.

AFRIKA V SRCU

Obraz negridke,
zadaj sprevid zivali –
topla chutnost sanj.

TROP

Trikolora psov:
modra, bela, rdecha zver –
hajka skoz zholt nich.

KEN BUDO

Chlovek s katano,
rdechi pes in modri pes –
vsak v svojem polju.

IAIDO

Korak s katano,
privid tigra v ozadju –
otrpla zbranost.

PROGASTE SANJE

Gola spavalka,
privid tigra v ozadju –
sinje lise sanj.

PRIMORSKA V SRCU
(portret Borisa Pahorja)

Stari lagerash,
odsekana glava lis –
modrih prog tigra.

PADEC

Modro progasti
tiger, sanjska prikazen –
sanjach pod njim vznak.

POTOVANJE

Pod drevesi sanj
samuraj, sedeč na tleh –
meč poti pred njim.

POTOVANJE
(Travelling)

Sanjach pod tigrom,
popotnika skoz sanje –
strmečih oči.

PREHOD

Volkpes med dvema
chloveshkima glavama –
odsekanima.

PRECHENJE
(Crossing)

Gol, modro progast
moshki, odsekanih nog –
korak v prostor sanj.

ZVEZDICA

(Star)

Mala Mongolka,
rdecha zvezda in rdech pes –
v cvetju oblakov.

KIDS & DOG

Deček, deklica,
med njima mrk moder pes –
rdeček demon.

KID (BOY)

Deček, strashilo,
bolshček, stisnjenih pesti –
groza otroštva.

KID (GIRL)

Deklica, poslast,
lutka, stisnjenih pesti –
groza otroštva.

BLUE PSYCHO

Modro lisast pes,
temnoglav, sedech, prezhech –
pasja psiha sna.

ORANGE PSYCHO

Rdecheoranzhen,
modroglav, rdeche zroch pes –
pasja psiha sna.

NOCHNA SKUPINA

(The Night Group)

Raznobarvni psi,
volkovi, volkodlaki –
chakanje na lov.

SMALL WHITY

Pritlikav bel pes,
nabit z mochjo, v gobcu kri –
zholti bes zveri.

PREGON

Zrcalni stik nog,
modri pes in beli pes –
tigrasti senci.

RAVNOTEZHJE

Zrcalni stik nog,
machja zver in gol chlovek –
ujeta v krog sanj.

JAGTEN

Prisekan gobec,
krvava pasja poshast –
neskonchen lov dna.

KRESNA NOCH
(Midsummer's Night)

Chudezh pravljice,
luchi nochi, shum gozdov –
kri tal, chuvaj zver.

Z VETROM V SRCU
(With the Wind in the Heart)

Dechek, stisnjenih
pesti, lebdech v mrezi sna –
mongolsko oko.

TRIO

Dechek z odraslim
obrazom, bel pes, rdech pes –
troje dreves sanj.

MAD DOG

(chb risba)

Krizhanec med psom
in tigrom, klavski gobec –
prikazen mochi.

CHLOVEK-TIGER

(chb risba)

Slutnja chloveka
v tigru, tigra v chloveku –
shapa kot roka.

UBITI!

(chb risba)

Chlovek chloveka
z dolgim kopjem skoz srce –
civil martial art.

Bojan Bensa (1956); slikar kot »chuvaj svetlobe«, »opazovalec v nochi«, »ko mesarji zapojó« (po naslovih slik): svojevrsten ikonografski izum v obzorju neofiguralichne ekspresije in njene »estetike grdega«, likovna ustvarjalnost kot avraticzna sublimacija telesne aktivnosti (bojevnishka meditacija: zamah z mechem – odsekana glava), pastozni sijaj elementarnih barv v intenzivni, tudi shokantni psihofizioloski (psihoanalitichni) refleksiji bivanja; visoka in subtilna, z enigmaticno pomenljivostjo nabita simbioza tradicijskih izkushenj z razlicnih kontinentov na avtentichni osebni sledi primorsko-krashke pokrajine (z etrushchanskimi prvinami; slika *Etruria*, 1985) in njenega jedra – »tigrovsko« simbolizirane energije. (Op. I. A.)

FARME FORME

(epigramizmi)

SORODSTVO »PO IZBIRI«

(Goethe: Die Wahlverwandtschaften)

Vsaka copata
kot nobel kravata
je sestra tata –
izbranega Brata.

VOLKOBRAȚ

(rokoborski obrat)

Veliki volchji brat
vsem psom diha za vrat:
vsako pasjo copato
zgrabi v zanko – s kravato.

DA ALI NE?

(farsa »po izbiri«)

Ali je grshka devica
res vsega kriva tatica?
Balkanska lepotica,
levantinska lisica ...

ENA KOST

V samem jeziku je dana
resnica vsakdana:
ena sama zgloodana kost
je enakosti most.

ZHIVALSKA ENAKOST

Zverine polnijo
svoje zhepe,
zhivali lovijo
svoje repe.

(U)ZHIVALSKA FARMA
(stereotipija)

Vrnitev kapitalizma
kot neofeudalizma:
za hip farma »zhivalska«,
nato je znova fevdalska.

FARME FORME
(forme farme – levellerske)

Med farmo zhivalsko
in farmo fevdalsko
je meja »pro forma«:
le manor je norma.

(NE)MALA RUSIJA

V senci Velikega brata
je nemajhna Ukrajina
velikoruska copata
in poljsko-pruska deklina.

VMESNE (U)KRAJINE

Izbira pach ni velika:
biti privesek Rusije
ali prisesek Prusije –
zmeraj ista vmesna klika.

SPRE'TNO, PODJETNO

Glede Krima so Rusi
ustrezno pohiteli.
Ko bi bil Kijev zhe v Natu,
bi to pach tezhje pocheli.

MED TREMI V DILEMI

Eni za Rusa,
drugi za USA.
Naj tretji zajci
gredo s Kitajci?

LAVRAZIJA

(evroamer. /pra/kontinent)

Kdo je vladar Evrazije?
 Prus ali Rus? Jud? Kitajec?
 V ozadju Amerikanec,
 ki je v bistvu Lavrazijec ...

SLOVO OD BALKANA

Ko se Balkan
 znebi Balkana,
 v njem ostane
 balkanska rana.

COPATARSKA

Za usodo copata
 ponudba ni bogata:
 copat je lahko copata
 ali tujca ali brata.

ZAMORSKI ZVONOVI

(afrishka situacija)

Napocheni lonci
 she stojé pokonci,
 vendar zhe zvenijo
 kot alarmni zvonci.

GESLO ZA TESLO

Kdor ni prozhen,
 je povozhen.
 Le pajac vrtljiv
 je primerno zhiv.

KAMPANJA VARCHEVANJA

Muhoborska inovativnost
 kot ekonomska kreativnost:
 cucek pod bruseljsko palico
 varčuje z otroshko malico ...

BIO KILL

(universal)

Sholsko zlikana zgodovina
se z globljim poznavanjem spridi:
od pradavnine zverska slina
obarvana je z genocidi.

VOSHCHILO

»Da se ne bi vech zgodilo!«
Nedvomno lepo voshchilo,
she lepshe je opravichilo,
a vse to ni zagotovilo ...

ZAGOTOVILO MIRU

Za svetovni mir
in nenehni prepir
je prava zaslomba –
atomska bomba.

Lev Detela

DOGODEK V KACHJEM GOZDU

Ves gorski gozd ob vasi je prepoln vdolbin, votlin, rovov, drobcehega se kamenja in temnih ozkih jarkov, ki jih je v tisočletjih izdolbla voda. V skalovju, na poseki, kamor se ves ljubi dan s podvojeno mochjo upira sonce, gnezdiyo kache.

Poleti pridejo v vas turisti. Tudi Damijan se s starshi potika po senozhetih in gozdu. Velikokrat se sam vzpenja v hrib. Nabira gozdne jagode in na rebri pri skalovju vidi gnezditelne zelene kushcharice.

Gospodarica pokrajine pa je kacha. Konchno jo srecha na pobochnju. Kot zaklet ostrmi in obstoji, saj bi jo skoraj pohodil. Kacha lezhi na soncu tik ob veliki praproti. Zvita je v klopchich. Tudi sama je presenechena, prav tako kot mladi chlovek. Vznemirjeno privzdigne glavo in svareche zasika.

Dechek stoji negotovo pred neznatno, a nevarno zhivaljo. Ve, da je to strupeni gad. Oche mu jih je zhe vechkrat pokazal. Kljub temu noche odskochiti, se umakniti v varno odmaknjenost.

V roki drzhi palico. Lahko bi jo dvignil in zamahnil. Ko bi bil bliskovito hiter, bi morda prehitel smrtni skok prebliskovite kache. Vendar ne more udariti. Mrtve zhivali ga navdajajo z vznemirjajocho grozo. Sram bi ga bilo, ko bi jo unichil na njeni zemlji, pod toplim soncem, v tem kachjem gozdu. Zhival zhivi le enkrat – in tudi njeno zhivljenje je nekaj skrivnostnega in chudovitega. Preperela kachja kozha, pa chetudi je od gada, nikomur ne koristi.

Tako stoji in jo gleda. Kacha se ne premakne. Kot da ne bi zhivela. Toda to je le slepilni videz. V hladu njenega mrzlega telesa, ki ga ogreva le vroche sonce, je nabita podtalna elektrichna vznemirjenost.

Potem se Damijan umakne za korak ali dva. Kacha she vedno lebdi ob praproti, kot da je okamenela. V rahlem vetru, ki prshi z vrha gore navzdol na skale in she globlje k potoku v dolini, se pozibavajo bori in hrasti.

Dechek pochepne in zachne z mirnim zamolklim glasom pripovedovati otozhno pesmico. *Travnichki so pokosheni, rozhice so pomorjene ...* Njeno besedilo je kmalu pri kraju. Kacha ga neprizanesljivo opazuje. Sedaj Damijan momlja besede, ki nimajo nikakrshnega smisla in pomena. Med skale lega njegova mirna govoriga. Kacha ga zachudeno gleda.

Dechek postaja vedno bolj pogumen. Zdi se mu, da je kacha nenadoma manj nevarna in skorajda nestrupena.

Previdno dvigne roko. Razprto dlan pochasi pomika vedno blizhe k srepim kachinim ochem. She vedno momlja za chloveka nerazumljive besede, ki so zhivali blizu in jih dobro razume. To je kachji gozd in tukaj vlada kachja govoriga z vsemi njenimi skrivnostnimi zakoni.

Dechkova dlan je za dve ali tri chloveshke glave odmaknjena od kachinega telesa. Katere razdalje imajo v kachjem svetu svojo veljavo? Kaj je za kacho lepo in prav? Se kachi sploh moresh približhati? Te lahko zhival sploh ugodno zachuti in občuti?

Damijanova dlan je zhe zelo blizu kachinega telesa. Zdaj se kacha premakne. Bo napadla? Bo zasikala? Bo ugriznila?

Zhival se pochasi izmota iz klopchicha. Svojo drobno glavo z razpolovljenim dolgim jezichkom obrne proti praproti. Dela se, kot da dechka sploh ne vidi. Vedno bolj se odmika v visoko travo in grmovje.

Morda je sprejela Damijanovo prijazno ponudbo. Ne vidi ga. Che bi ga videla, bi namrech morala napasti in usekati. Njegovo momljajoche zaklinjanje nevarnosti jo je pomirilo. Vshech ji je, da je v dechku zazhivelo nekaj kachjega. Kmalu izgine v gostem grmovju.

Damijan je ves chas zelo razburjen. Ponochi sanja o kachi. Slishi, kako vzdihuje v gozdu, ko se v temi ogabno klati na lovu na zhabe in mishi.

Drugi dan se dechek takoj po kosilu spet nestrpno odpravi v gozd. Ob isti uri kot vchera j stoji na pobochju, kjer se kacha rada sonchi.

V vetru se ziblje samotna praprot. Borovci shumijo v popoldan. Kamenje je pusto in prazno. Kache ni od nikoder.

Kje je kacha? Kje je moja chudovita kacha?

Damijan se razocharan pomika proti vasi. Zakaj ni prishla? Je vchera j naredil kaj narobe?

Kje je moja kacha? Svojo pesem sem ji dal. Zakaj mi sama ne da nichesar!

Ponochi sanja mrzlichne sanje. Kacha sika v temi in se mu približhuje. Vidi njen srepi rumeni pogled. V trenutku zachuti kachino popolnoma nechloveshko naravo. Le kako se naj zblizhata?

Kacha! Kje si, silovita kacha?

Vsak dan gre v breg. Vsak dan chaka na kacho, vendar kacha ne pride.

Se ga boji? Tako lepo ji je pell! Vse ji je dal! Svoje chloveshko srce ji je dal. Kaj kacha nima srca? Kateri zakoni veljajo v njenem svetu? Le lov, napad in uboj? Samo divja samota in nezaupljivost? Samo varnost nochi in kratko slepo ugodje ob posebno toplih sončnih popoldnevih, ko nepripravljen, presenechen in prestrashena na sonchenju pichi chloveka, ki jo je prepozno uzrl?

Shele peti dan jo spet srecha. V vrochem soncu ga ob isti uri in na istem kamenju mirno prichaka. Ko se ji previdno približha, se ne umakne. Damijan ji spet zapoje za chloveka nerazumljivo melodijo.

Dechek zachuti, da ga kacha dobro razume. Mirno lezhi ob praproti, vendar njene ostre ochi pazijo na vsak njegov gib, pa naj so njegove besede she tako dobre in blage.

Za trenutek se mu zazdi, da ima zhival hudobne, nesramne in zahrbtne ochi. Potem pa se zave, da je to kacha, ki je ne moresh meriti s chloveshkimi zakoni.

Zachuti, da so njene oči v tem trenutku vse: so zhivljenje in sij svetlega popoldneva. So char kache, ki je v gozdu nashla obilen plen in je zadovoljna.

Damijan pochepne v mah. Palico položi na kamenje in previdno dvigne roko. Za trenutek ga zajame omotichna omamljenost. Zdi se mu, da je prevech drzen. Kar zdaj počenja, je velika neumnost. Kacha je strupena! Če ga pichi, kar je pri takem nespametnem pochetju pravilo, bo v veliki nevarnosti. Vas je dalech in tu v gozdu je popolnoma sam!

Kljub temu se ne more premagati. Kot da je urochen od neke neznane temne in skrivnostne sile, ki ga zhene vedno blizhe k posebnostim gozdne zhivali. Ta se ne premakne. Z nepremichnim pogledom ga nepregibno chaka. Kaj se bo zgodilo?

Damijanova dlan je zhe tik nad zamolklo se lesketajocho kachino kozho.

Gad ga nepremichno prihakuje. Si ti moj? Si ti moj prijatelj?

Zgodi se v trenutku. Dechkova dlan podrsa po kachinem hladnem telesu. Nekaj zasika skozi gozd in se bliskovito premakne.

Damijan zatrepeta v chudni razburjenosti. Sekunda dotika bo gorela v njem do konca zhivljenja. Tudi kacha ga ne bo nikoli pozabila.

Sprva sploh ne ve, kaj se je zgodilo. Potem se zave, da se je dotaknil gada. Ta je razburjeno zasikal, se premaknil in odmaknil. Ni ga napadel. Dovolil mu je dejanje, ki ga ta gozd nikoli ne dovoli. Tudi v kachi verjetno zhivi neka daljna tezhko dostopna skrivnost, ki se odpre, che jo pravilno zaznash. Vendar gori kratki nerazumljivi dotik v kachi tisochkokrat mochneje kot v chloveku.

Damijan pretreseno gleda, kako gad pochasi in mrzlo leze med praprot in suhljad.

Kacha! Moja lepa kacha!

Usodni dotik Damijana dokonchno pomiri. Ponochi se mu kacha vech ne prikazuje v sanjah. Ne sika vech v temi s svojo nenavadno kachjo govorico, zato se zdaj ne boji, da ga bo v temni nochi za vedno uročila.

Drugachnost zhivali ga vech ne vznemirja. Njena kozha mu ne obeta nobenih novih prihakovanj. Ve, da je kacha zdaj v visokem poletju prenapolnjena z mochjo sonca in obilnega plena. She hodi iz vasi chez goro in skozi gozd, vendar se za kache vech ne zmeni in jih tudi nikoli vech ne srecha.

Matjazb Jarč

ZLATA LINA.

(zapis z onega sveta)

I. DEL

1 – PRESKOK

Bila sta Solsticij in Ekvinokcij. Zakaj ju nenadoma ne bi bilo vech? Pozor, preskok! Bila sta tudi Pres in Kok. Vsi shtirje so shli z zadnje vecherje. Marsikaj je bilo zhrtvovano za dushevno hrano, toda zdaj, zdaj bo vse konchano.

Eni so se shli generale, navajeni neumnih igrice tako rekoch she iz plenice. Midva s Chasom sva se prav zaradi takih neumnosti gledala le s tezhavo, zlasti on je tonil, namesto da bi vsaj bredel, kot sem jaz. Za Savo sem pustil razdrazheno naravo. Nekoč je bilo tukaj mesto, she prej je bila vas. Sezhem pod pas, hochem si odpeti hlache. Vse je drugache. Zunaj je mraz.

Ekvinokcij, Solsticijev brat, tezhko dozhivlja novi preobrat. »Na pomoch!« krichi. »Nich vech ni, kot je bilo nekoč! Prej je bilo vse uravnotezheno!«

»Kmalu bo spet,« odvrnem.

Nimam ure, ni she devet in ob devetih she ne bo deset. Treba je razplesti chasovne vozle. Moti se, kdor verjame, da bo tudi tu lahko streljal kozle. Brez matematike ne bo shlo. Fizike in kemije zraven iz principa ne bo. Nad nebom je za empirichne vede prehladno.

She sva nekje med zgoraj in spodaj, jaz in Chas, zlasti Chas. Dela se, kot da ga ni. Ne bom ga vech chakal, naj me dohiti.

»Mici!« kliche Solsticij. Mici je bila v globokih tisočletjih Mi Tsi iz dinastije Pi. Seveda se ne oglasi. Klichejo jo samo she njegovi refleksi: gibe jezika so si zapomnila usta, ki so zhe razpadla, vanje se je prikradla pozaba, ki je mrzla in pusta.

»Zoprna baba,« meljejo Solsticijevi scvrti mozhgani, tolikokrat prezhgani, kolikorokrat jo je poklical. Mi Tsi je samo she zamrznjena prispodoba v njegovi domishljiji, tako da ne ve, ali naj jo tudi tam sploh she ohrani v trdem stanju, ali naj jo stalí. Ona se ga itak samo brani, nich vech se ne jezi, cheprav je vsa njena garderoba ostala na drugi strani, njegov duh pa je vse bolj zhejen ljubezni. Zunaj smo jezni samo she jeza sama, Chas in jaz. Tedaj pa se z nevidne podobe za prozornim poslopjem odtrga moj obraz.

»Daj mi mir!« zakliche Solsticij z vishine. Med zgoraj in spodaj se vleche nedolochena meja, na vech mestih razpochena, neopredeljivo vbochena in she vechkrat neizrisljivo izbochena na raznorazne nesorazmerne nachine. Nenadoma povsem izgine.

»Nich chudnega, da chloveka vse mine,« zine Solsticij. Niti on ne ve, za kaj v resnici gre. Gre pa za nich in za vse. Tako je, za oboje.

Ekvinokcijo gre na smeh: »Zhiveti je bil greh!« se potozhi vseedinemu Bogu. Zachutil bi srh na kozhi, toda kozha je le she spomin, ki ga bozha in sprozha resne pomisleke o tem, ali bi bila lozha Rdeche rozhe prava izbira za nekoga, ki vech ne umira in se mu vesolje samo she vedno bolj odpira, od jutra do vechera, od zore do mraka, ki utopi v svetlobi she najvechjega bedaka. »Vsakemu sem zhe spodaj dodelil isto shtevilo granat in lopat, sam je odgovarjal, che ni uporabil vseh in se je podrlo ravnovesje.«

»Res je,« se strinja Pres.

»Zaradi takih smo dozhiveli Veliki Pôk,« si misli Kok, pogubljeni sin slovenskih planin.

Ve se, da je vseadini Bog brez rok in nog. To mora razlagati Pres in pri tem paziti, da bo vse povedal tako, kot je res. Eno je razlagati, drugo nekaj brezveznega nalagati, tretje pa lagati: to ga je uchl zhe njegov ati. »Ne se batil!« je tolazhil Presa med pridigami, »ni slovesa s tega sveta, dokler se bosh ukvarjal s knjigami.«

Izza zapechka je atiju pritrjevala mati. Nich chudnega, da je bil za Presa v njegovih zrelih letih zakurjen poseben kres in ga je dishechi gorechi les razdimil ravno nekje vmes med Ekvinokcijevimi spodnjicami in zgornjicami. Toda ko so prikopitljali bozhji konjichi ponj, jih je splashil njegov vonj, tako da zdaj na obronkih vechnih grichev ni vech konjichev.

Kakor koli zhe, nihche nichesar ne ve, chesar mu Pres ne pove. Kako pa Pres vse to izve, naj zaenkrat ostane skrivnost, predvsem zaradi tega, ker se je nad reko njegovih misli dokonchno porushil most, ki je povezoval modrost in norost.

Zdaj pa me gloda, da bi pred koncem uvoda izvedel she en skok in poizvedel, kaj si o vsem tem misli Kok. Toda spet me pripeljejo nebeshka kolesa do vsevednega Presa.

»Nash Kok je vechni otrok,« mi ga opishe ta razdimljeni vseved, zraven pa mu gre na smeh, »ki jih je v zhivljenju kar naprej dobival po zobeh.«

»Ali je torej on tisti, ki se je na onem svetu sredi postnega obreda do sitega nalizal sladoleda modrosti?« vprasham Presa zaradi kdovechesa.

»Ja, seveda, to je on. Ampak v njegovi glavi zhal ni vech nobenega reda,« odgovori, sodech po sebi, in me pomenljivo gleda.

Pomislim, da bo nich hudega slutechi Kok zdaj v mojih mislih predolg in preshirok. Najbrzh bo ostal neke vrste stranski pojav. Vem, ni prav, da mi je o njem tako zelo posredno ustvarjena popachena slika, she zlasti zato, ker s Kokom doslej sploh nisem imel osebnega stika, ampak lej, s tem je pach tako, kot je zmeraj bilo in bo.

»Res shkoda,« tedaj zaslutim Kokov glas, »da si taka prismoda. Jaz edini iz nashe kozmichne vasice bi te lahko privedel do resnice.«

Ne, nasha vasica ni iz oblakov, pa vendar se v njej pochutimo kot v nebesih, se pretvarjamo, da smo she vedno zaobjeti v telesih, in se temu primerno tudi pogovarjamo. V resnici nam ni lepo, ampak je našim dusham v vsej tej shirni prostornini tesno. Ja, zelo tesno. Kdor hoche in more, naj razume, che je to sploh mogoche.

Pravijo, da obstaja poleg nashe neskonchnosti vsaj she ena, ki je sicer izgubljena in zapushchena, vendar pa tudi trdijo, da v njej letijo nezhive ptice, ki se nichesar vech ne bojijo. V nasi prozorni hishi, kjer imamo laboratorij, marsikdaj spregovorimo o tem, cheprav se naših glasov ne slishi, ampak se sporazumevamo s telepatijo. V glavnem pa modri ljudje, kot se ve, molchijo.

2 – MENJAVE

Vsenaokrog se razteza krogla, meri jo neskonchni premer. V njej vlada bozhanski mir, razen vchera j zvecher, ko so se sonca nesmotrno zaletavala med sabo, zvezde pa so se od vrochine smodile in pritajeno prasketale, tako da jih danes vsaj milijarda ni vech za nobeno rabo. Solsticij stresa neslane shale, da so se konchale tudi sanje, chesar mu Ekvinokcij seveda noche verjeti: njemu je zhe pred davnimi leti uspelo odlebdeti vanje in si jih ne bo nikdar pustil vzeti. Jasno, zanj bi bilo v tem primeru najtezhje, saj zna edini med nami vzdrzhevati ravnotezhje.

»Res je,« pritrjuje, »jaz vzpostavljam ravnovesje.«

Pres sporoča: »Padala je ognjena tocha, na Zemlji je postala na primer reka Socha tako vrocha, da bi si lahko Tolminci, che bi she zhiveli, iz nje nalovili kolikor bi zheleli kuhanih rib. Vsak drugi hrib je zharel v soju gorechih dreves in bilo je lepo, da she nikdar tako.«

Kok zachne na ves glas peti hvalnico neznanemu pozhigalcu, she malo in vsa vasica se bo prebudila iz vechnega mrtvila. Ima vso pravico, da pospremi Presovo presunljivo novico s talentom, ki so mu ga naklonili bogovi. Toda zbujajo se nevidni volkovi in zavijajo v rdecho noch. Na pomoch!

Ekvinokciju skozi pretanko tkanino nenadoma zashtri nabrekla prihodnost in zachne prodirati v davnino, kjer Mi Tsi vzdihuje nad pozhgano domovino. Iz preminulega zhivljenja se cedi smola svezhe dishechega hrepenenja. Ekvinokcij se je tega nauchil brez učenja. Vztrajno ponavlja neslishne izreke, ko se iz she nerazodetega veselja pod njegovo tiho molitvijo zbudi brezmadezhna volja po zdruzitvi ohladitve z otoplitvijo in se to tudi zgodi. Mi Tsi neobvladljiv val ugodja odplavi na chudezhno nabrezhje, kjer je Ekvinokcij vzpostavil temeljito ravnotezhje med njeno sedanjo in nekdanjo rito. Pochuti se, kot da je vsa spet iz mesa.

Jaz se she kdaj ozrem nazaj, kjer v chrni globini izdihuje Chas, cheprav je za zmeraj minila doba, ko mi je vladal od zibelke do groba.

»Nikar se ne cmeri, tudi che me nihche nikoli vech ne izmeri,« me tolazhi iz globeli, kjer so ga tik pred mojo smrtjo ujeli vojshchaki neskonchnosti in ga vpeli v goreche okove.

Spomnim se, kako sem moral poslušati topove, ko je bil she general. She vedno ga vidim, cheprav ne nosim vech ochal.

»Mi Tsi!« zakrichi Solsticij.

»Kaj?« se iz davnine odzove njen glas in kmalu shine v Solsticija njen zastrti sijaj.

»Pomagaj mi, prosim,« jo roti, »zmanjkuje mi lucht.«

»Seveda, ljubi, izvoli jo, prizhgi!«

Solsticij jo prizhiga, toda lucht ne zagori. »Oh, zhenska, tvoja lucht ni vech peklenska, saj samo she tli!«

»Ne, res ni,« odgovori Mi Tsi, »zato, ker je ti ne znash vech razzhareti. Nimash mochi.«

Zhelja mu zachne ledeneti, ne more vech doumeti razlike med lepo goloto in golo lepoto. Na Zemlji zaradi tega vse zmrzuje, od tezhe snega in ledu okroglo revo zhe vse boli in je iz dneva v dan huje. Komaj se she vrti.

In vznemirjeni Pres nam sporoči: »Na Zemlji se ne da vech zhiveti. Niti sekund se ne da vech shteti! Ubogi planet se je nehal vrteti, dobesedno in za vedno. Malo ga sicer she stresa, toda zhled je polomil in poruval vsa drevesa, led pa je povzročil, da se vsa kolesa vrtijo v prazno, kar je vech kot porazno! Che ne bo takojshnje otoplitve, ni vech vrnitve v normalo! Vse to se je lahko zgodilo samo zato, ker se je chloveshtvo take katastrofe premalo balo.«

Edino Kok se she rezhi: »Hi, hi, hi! Po Zemlji shpancirajo le she snezheni mozhiceljni. Najbolj me pa veseli, ker chlovek zdaj konchno res upravicheno hoche, da bi mu bilo vsaj malo vroche.«

Tik pred tem pa je Mi Tsi poskochila in se she do konca razgalila, cheprav zhe itak ni nich nosila na sebi. Zhe davno je slekla tudi kozho in ljubi Bog ji je pustil le nevidno rozho, ki je zadehtela samo takrat, kadar se je razcvetela. Kar nekaj chasa je z njo razgrevala Ekvinokcijev zamrznjeni ud in trud se ji je kmalu povrnil, kajti vzburjeni mag jo je prevrnil na kozmichno drsalishche in jo nato v sonchnem ritmu posuval z vrochimi iskrami, kot da bi mu jih dostavljal sam vrag iz gorechega peklà. Mi Tsi se zhe dolgo tegà ni shla chesa takega.

Chrna noch, ki se je pred tem razshirila preko vseh meja Zemljinega neba, ni vedela, koga naj zdaj pokliche na pomoch, kajti od silne zavisti, ki jo je zachela gristi, je zachela lesti sama vase, kot da hoche po neskonchni cesti za vse chase izginiti s tega sveta. Toda preden se je to zgodilo, se je Ekvinokcijo milo storilo: uslishal je she njo, kajti tudi njeno chrno telo bi se rado nauzhilo svetlobe in si je zhelelo, da bi pregorelo pod njegovo silo. Zato jo je, pravichnik, dal málone na pol, takoj ko je Mi Tsi odshla domov.

S tem je bilo konec vseh vechjih tezhav, na Zemlji je bilo vse spet razdeljeno točno tako, kot je prav.

Meni je zhal, da Chasa ni vech niti slutiti. Bil je tako prijazen, she posebej kadar ga je vleklo narazen in se mu za nobeno shtevilo ni mudilo. Zazdelo se mi je, da je z njim vse minilo, cheprav v resnici ni. Samo raztegnilo se je v vse smeri, upočasnilo se je in hkrati pospeshilo; v eno smer je navidez chisto pochasi drvel, v drugo pa prehitro drsel stran od nashe vasi.

Zdaj nich vech ne traja, vse se samo she zgodi ali dogaja. Dnevi se ne daljshajo, ampak se vsak nov dan bolj svetlí, noch pa vse bolj kopni, sonce vse svetleje zhari in razsvetljuje vse vech neba. Najbolj me veseli dejstvo, da ni vech chakanja in nuje. Nich vech ne more biti prepozno ali prekmalu, kaj shele, da bi bilo zaradi tega hudo ali celo she huje. Iz dneva v dan je bolj toplo in che sonce hoche, lahko postane zelo vroche. Ni vech vazhno, kdaj, ampak zakaj in chemu. Pa komu in od koga, predvsem pa – kaj. In she to: pomembno je, kako.

Zelo prijazno in skoraj chisto neopazno se razliva dan chez obzorje, morje se topli, listje zeleni in vse cveti, dehti, zori, veni ... Vzhigajo se oblaki, bliski jih trgajo z neba, zhgoche sonce sushi tla in pije reke iz strug.

Sopare se razkadijo v sinjino, Zemlja se ovije v gluho tishino.

Solsticij je videti zadovoljen. Njegovi nachrti so uresnicheni, iznicheni so vsi odvechni pojavi, v naravi spet vlada red. Zvishka se ozre na Mi Tsi, ki je na dnu izsushenega oceana oblezhala brez besed.

3 – LABORATORIJ

Iz sosednjih kozmichnih vasic prihajajo na delo v nash laboratorij Fujci, belo sijoche sence zlatih zharkov. Njihove komunikacijske frekvence nimajo posebnih poudarkov in so dosti lazhje opredeljive od nashih. Za nas so brez dvoma najbolj vznemirljive njihove vonjave. Mi sami si niti ne dishimo niti ne smrdimo, poleg tega se ne vidimo, medtem ko ima vsak od njih porozno sijoche telo brez glave.

Ves chas molchijo in sumim, da se bojijo spregovoriti. Nochejo se nam odpreti, skrivajo svoje bistvo, kot da bi se bali umreti, che bi ga pokazali. Verjetno so za razliko od nas res she zhivi. Vsekakor so videti otipljivi in gnetljivi, cheprav nekoliko lepljivi. Na njihovo srecho se jih nimamo s chim dotakniti, zato se jim ni treba niti skriti niti uiti pred nami.

Toda najpomembneje je, da nas odlichno razumejo in v hipu doumejo vsako nashe navodilo. Ni se namrech she zgodilo, da bi kako opravilo izvedli manj uchinkovito kot mi, ki bi bili brez njih v določenih primerih popolnoma brez mochi.

Ne znam si prav razlozhiti, katera sila jih sili delati za nas brez plachila?

Jaz pravzaprav nisem vech za nobeno rabo, in che bom napisal tole besedilo, ga bom samo she za pozabo. Chemim ob strani, molchim in brezbrizhno opazujem, kaj se godi. Chisto vseeno mi je, che se vse odvrti do kraja. Misel za mislijo se mi poraja, se nato oplodi v sebi in jaz tako porojena spoznanja z nerazumnimi dvomi

samo she razmnozhujem. Nemo chrkujem njihove pomene in vsako chrko nehote posredujem v beli krog sredi laboratorija. Mogoče ga je zarisal Bog, tako premishljujem. Opazujem zharke, ki se razžarjajo od tam, kjer sem imel oči, in ustvarajo v belem krogu težko berljiv, a lahko izbrisljiv zapis.

V belem krogu sredi laboratorija se peni nebeshka glorijska, v peni pa se preigrava naslednja razprava:

Kateri bog je Pravi?

– Tisti, ki ga chutish v glavi in srcu.

Chutish zhe. Kako pa vesh, kako mu je ime?

– Tega nihče z gotovostjo ne ve.

Ampak mnogi močno verjamejo, da vedo.

– Ker jim to povedo drugi.

Ali pa si v verski omami ime izmislijo sami.

– Nekdo vedno gleda, da je v drugih glavah vsaj malo reda.

Seveda, ne moreš si kar izmishljevat bozhjih imen.

– Če hočesh spoznati resnico: pravo Bozhje ime je zapisano v maternico, v kateri si bil spochet.

Kako prebrisan! Kdo pa ga tja zapishe?

– Tisti, ki po cerkveni hierarhiji tradicionalno stoji najvishe!

Zhe, toda tovrstnih hierarhij je premnogo.

– Res je, vendar pa je za ubogo, nebogljeno bitje dovolj zhe ena sama.

Tista, ki mu jo dolochi mama?

– Njej pa patriarh, imam, papezh, dalajlama ... Dojenček she ne ve, kaj hoche.

Zato pa tako bridko zajoche, ko se rodi ...

Solsticiju she vedno prihaja, zato postaja vse bolj vroche. Zakaj pa chuti tako strast? Ker se je ujel v past očitnosti. Miselno gradivo v belem krogu se mu zdi samo po sebi razumljivo in neizpodbitno. Vsakemu bogu je v svojem miselnem sistemu nadel prvobitno ime, tako vsaj verjame, kar pa je zame očitno premalo. Verjeti namrech pomeni zgolj chustveno hrepeneti po vednosti in se ji hkrati za bozhjo slavo polzavestno odrekati. To mi ne gre v glavo, ker je itak nimam vech. Ne vem sicer, kam mi to ne gre, che glave nimam, vem pa, da je lahko vsako bozhje ime pravo ali pa tudi ne. Če bi rekel malo za shalo: nekoch sem dal vrat na tnalo, ker sem verjel, da me bo bozhje oko zaznalo in reshilo pred sekuro. A glej: dopustilo je, da mi je neko drugo nebogljeno bitje glavo odrobilo, v prepričanju, da bo zame, nejevernika, poslej vse minilo. Toda ni, tako se mi vsaj zdi.

»V belem krogu se izpishe vse, kar je ljubo Bogu,« trdi Pres in ga ne skrbi, ali je to res ali ni. Ker je neviden, zlahka vzdrzhi dvomeche poglede, pach v privajenem slogu, kot ga je gojil vse svoje zhive dni. V tej fazi se njegov slog zdi nekoliko morbiden, toda vsi ostali laboranti smo zhe vajeni duhovne bede, s katero nam občasno zatezhi.

Kok se mu edini rezhi naglas. »V Presovi glavi,« pravi, »se vchasih postavi kaj narobe. V zhivljenju je prevechkrat jedel nore gobe, zato marsichesa ni izvedel. Zdaj pa ne ve, kaj naj pojé, da bi lahko vsaj nevede dojel, kdo in kaj je bog.«

Ni vseeno, kaj je vneseno v beli krog. Vsak vpisani znak namrech vtisne pechat v kozmichni sistem in s tem povzrochi vechji ali manjsi preobrat v krozhnjenju kozmichnih sil. Chetudi nastane samo komaj opazna sprememba v blizhnjem energetskem polju, je posledichno zaznavna v celotnem vesolju in torej tudi na Zemlji, ta pa si le she s tezhavo celi globoke rane, ki so ji bile zadane prav zaradi chloveshke neumnosti. Zato smo v laboratoriju pri delu z Zemljo she posebej pozorni, res pa je, da nismo vsi enako odgovorni do nje: zlasti Pres, ki dobro ve, kaj pochne, in Kok, ki pa se tega na zhalost nikdar ne zave. Tako na Zemlji nastajajo nove in nove tezhave, ki se zhe dolgo ne tichejo vech samo njene narave, ampak unichujejo tamkajshnje zhivljenje nasploh.

»Oh ...« vzdihuje Mi Tsi chisto po pravici, kajti za vselej je razpeta med Ekvinokcijem in Solsticijem. Njeni vzdihji se vpisujejo v beli krog, tudi kadar so chisto tihi, in che kdo, potem ona ve, kaj je to ljubi bog. Izmed prozornih nog ji puhti vsemochno valovanje skozi prosojno belo opno kroga, da se vse vrtili in zhari na premnogih zvezdah in planetih, se vpija vanje, na Zemlji pa se iz ljudem neznanega razloga vse razcveta in plodi. Laboranti se zavedamo dragocenosti njenih vzdihov, zato v beli krog neslishno spregovorimo le kadar spi, sicer pa – che se le da – molchimo.

Kadar Pres ali Kok zmotita mirni pretok njenega vzdihovanja, se zaradi prekinjenega valovanja z orbite utrne kaka zvezda, kar je nedopustna napaka, ali pa se razdivja kak sonchni pozhar, kar se seveda vsaj malo pozna tudi na Zemlji. Chez pushchavo zavrshi peshcheni vihar in zasuje cele vasi, ali pa se dvigne ocean in jih preplavi. She mnogokaj pogubnega za ljudi se lahko zgodi. In kdo je odgovoren za to? – Mi.

Presova in Kokova dusha rushita kozmichno harmonijo, ostali laboranti pa bi ju najraje izgnali, che bi le znali presechi lastne slabosti. Tako pa chutimo empatijo do njiju samo zato, ker sta del nas, kar je vse bolj moteche. Pripravljeni smo prenashati njuno agresijo in njune norosti ter tudi sami nositi del odgovornosti za neljube nesreche, ki jih povzrochata v Vesolju. Zhe na Zemlji bi ju bilo treba scvreti v vrelem olju, a kaj, ko ni poti nazaj!

Kakor nevidna ograja nas obdaja gigantski obok iz nesnovi. Mene pod njim dolocha globok občutek neke vrste toplote, ki je v resnici hladna in vroča, vendar manj nenavadna od vsega ostalega. Zaradi nje lahko chutim, kaj je ob meni, slutim kaj je za mano ... Z obokom se neprestano nekaj dogaja, iz prozorne nesnovi nastaja zlata nesnov in zazdi se mi, da ima obliko okna: res, v oboku visoko nad mano, pravzaprav točno nad mano se je odprla zlatozharecha lina, skoznjo se je prilesketala neznana vsebina. Kot da bi zasijala vame iz davnega, a

pozabljenega spomina. Ne dojemam je. Samo sprejemam jo vase, chutim, da je pomenska in slutim, da je usodna zame in za nashe delo. She bo veselo! Nihche drug ne opazi, kaj se godi. Vsebina je preplavila ves laboratorij, nikogar ni zmotila, vsakdo nemoteno vrshi svoja opravila. Okno se tedaj zapre, vse je spet, kot da ga ni bilo, in vame shine zmotno spoznanje, da imam oko. Od sladke bolechine skoraj zamizhim, toda v resnici si samo zazhelim iz vsemirja poleteti v sanje nekega Zemljana. Otrok je she, v sanjah se nad njim bochi neobok, vse ostalo je podrto. Poletel bi vanje, toda moje zlato okno je zaprto.

Vem, Fujci imajo nachrt, kako bodo nasho zemeljsko smrt preobrazili v svoje nadbivanje. Njihova nevronska gverila je ugotovila, da je na določenih obmochjih uma smrt minila in se spremenila v prelivanje brezzračnih tokov. Od kod jim toliko poguma, da pri nas gostujejo, hkrati pa nas preuchujejo, kot smo mi na oni strani preucevali testne zhivali? Toda nas so ovirali mozhgani, medtem ko jih Fujci nimajo in jih niti ne zanimajo, saj jih ne potrebujejo.

Vem pa to, chesar oni očitno ne vedo: da tudi mi brez tezhav pozabimo na sluz v nekdanjih glavah, ker je ne rabimo. V preduhovljenih razmerah se prelivamo z vednostjo, ki jo ustvarja vrhovna kozmichna sila. V primerjavi s Fujci nas je s svojo brezmejno vrednostjo pretanila v dosti finejšo nesnov od njihove. Zato je dan laboratorij nam, njim pa ne.

V bistvu se tudi jaz igram z znanjem, ki je redka dobrina, a vendarle she pregosta, da bi vsa preprosto prepojila mojega duha in se v njem prelevila v spoznanje. Ali pa je moj duh pretanjen v prefino tvarino, da bi lahko v celoti absorbiral tako grobo esenco. Gotovo je to drugache za napol snovno senco, iz katere je narejen neki Fujec, kajti polsnov je vendarle gostejsha od nashe nesnovi, she bolj pa od znanja: teoretichno ga lahko brez raztegovanja svojih osnovnih celic na teh brezzračnih vishinah sprejme vase v enormnih kolichinah.

Skrivna formula, ki jo kreira moja ekipa, pa operacionalizira metodo razredchevanja znanja najredkejshega tipa. V tej fazi mi pri napredku hudo nagaja neprodushno zaprti obok vsenaokrog nashega kozmichnega okraja. Njegova univerzalna vloga je očitno tudi ta, da iz neznanega razloga do neke mere popachi sicer idealne breztezhnostne razmere v laboratoriju.

Delo poteka redno, nihche se ne prereka, vsakdo stoji nad belim krogom sprijaznjeno, kakor da je tu obstal za vedno. Signali dobesedno shvistijo iz nashih duhov skozi belkasto peno v razlicne smeri, a na bliznjih planetih in zvezdah se posledichno zgodijo same odlicne rechi, ali pa se kaj pomembnega pach ne zgodi. Iz vsakega nashega miselnega poudarka odpotujeta vsaj dva nevidna zharka skozi krog in zhiva bitja mislijo, da jim ukazujeta usoda in bog, kaj storiti ali od chesa se odvrteti, zvezde in planeti pa na ta nachin izvedo, kam in kako leteti, zhareti ali se zavrteti. Mi – kakor v globoki omami – k vsem tem rechem spodbujamo zlasti Zemljane in njihov planet, a pri tem nismo sami: nad tukajshnje galaktichne poljane razshirja podobno zharchenje vsaj she devet podobnih laboratorijev. In

cheprav vem, da je kozmichnih impulzov devetkrat prevech in zato ljudem bolj shkodijo kot koristijo, se mi ta problem niti ne zdi tako perech, da bi skushal kaj spremeniti: che she v zhivljenju nisem vedel, kaj storiti v zvezi s tem, kako naj potem vem zdaj?

4 – LEPOTA NEPOPOLNOSTI

Ko sem umrl, sem bil nadvse vesel tishine in praznine. Zlo je odpadlo, odpadle so neumnost, norost in grobost ljudi, krutost zveri in neizprosnost narave, toda nepopolnost je ostala. Takoj sem dojel, da mi je sledila na drugo stran temè, kjer se je vse ostalo razblinilo, kot da je dotlej samo hlinilo obstoj in je takoj po premiku povsem negibno obstalo, se predalo in s tem dokonchalo kratkotrajni boj. Moj najdaljsi izdih je izzvenel v chisto tihoto, razodel mi je prej nepredstavljev mir in do zadnje tanchice razgaljeno lepoto nebivanja. In ko se je she Chas do konca odrekel moji zavesti, sem odtekel po bleshchechi cesti kakor nevidna in neslišna reka po neobstojechi strugi. Shele v brezchasnem lebdenju sem spoznal, da odhajam tja, v neznano, kamor so pred mano odshli zhe mnogi drugi.

»Nobenih ochi vech,« sem sredi poti zaslíshal svoj notranji glas, »nobene barve in nobenega neba ni vech videti. Ni vech sveta. Vse se samo she bleshchi, tudi jaz ...« Tako je, vid je ostal, izginile so samo podobe. »S tem ni nich narobe,« me miri, »raje zaspi.«

To mi govori, ker ne ve, da nichesar vech ni. In ne ve, da ne ve. Ne spozna, da lahko zazna samo she bistvo vsega.

Da, nepopolnost je ostala, prezhivela, bela je. Edina barva iz mojega spomina, okoli nje je le she svetlecha, brezbarvna jasnina. In v njej globoka, brezdanja temina. Kakshna srecha! Neshtetokrat poglobljena občutenja so tudi tu razprshena, iskriava, toda nedojemljiva. In pod njimi tlijo hrepenenja, kot vechno tlecha preostalina zhivljenja! Hvala ti, kdor koli si, nepopolnost je ostala!

»Ali to prelestno občutenje ugasha?« me vprasha jaz, ko se znocchi. Toda namesto zvokov se mu v odgovor oglasi le lesketanje zvezd, ki so she, kjer so bile – v zvenu tishine, le da so postale mnogo vechje in mi, namesto od dalech, svetijo iz blizhine. Tedaj pristanem na zvezdi, ki je chakala name zhe davno prizhgana, razzharjena od sonca, kakor daljna obala, ki je prichakala brodolomca na robu shirnega oceana.

In na zvezdi Njena stopinja. Moja boginja je bila tu, brez imena in morda le v svojem snu, toda bila je tu. Sklonil bi se in poljubil Njeno sled, z ochmi bi iskal Njene ochi, che bi imel telo, che se ne bi bil otel snovi in se dvignil nad nebo.

Tako pa le verjamem, da lahko iz tega varljivega vtisa zachutím toplino njenih nog in iz nezhivega spomina – milino Njenega pogleda, ki ga je pod vesoljno temino presvetlil ljubi bog. Lahko si poustvarjam njeno podobo in si utvarjam, da je, kar ni, in ni, kar je. Kot da je vse nich in nich vse.

Stopinja je prav tu: prav na tem mestu je Ona bosa stopila v vročo lavo, ki jo je izzgala, raztalila in se nato za vedno ohladila.

Zvezdni veter me ponese naprej, jaz pa se v vsej tej lepoti prepustim Njej. Malikujem jo kot svojo najdragocenejšo svetinjo, ki se je razpršila v vesoljni eter, se v njem utelesila, spet stopila na zvezdina tla in mi v njih zapustila še eno stopinjo. Slutim, da me nosi prav tja.

Zvezde so domovi duhov, nezivi svetovi. Razvneti od mrtvega bivanja potujejo, se srečujejo in združujejo v voljških praenergijeh. Z duhovi poseljene galaksije zharijo okrog planetov, na katerih še vedno živijo nepopolna bitja, ki so neveshča mirnega sožitja in ne vedo, po čem hrepenijo. Snov, v kateri se rodijo pod prijetno prisilo strasti, je prepojena z opojno vodo nedojemljive milosti, ki jih poji, miri in strahi. Iz strahu pred zhivljenjem in iz ljubezni do smrti jih Chas vedno znova raznori, da jim rodni planeti izpijejo kri in se snov s snovjo gnoji za hrano novih rodov.

Takšna je zgodba iz pradavnih vekov: Gorechi bog in Prasmrt sta se ljubila in borila. Strah pred gorechim bogom je stalil Prasmrt v svetlobo, strah pred smrtjo pa je zdrobil Gorechega boga v zvezdni prah. Toda njuno ljubezensko hrepenenje je rodilo novo dobo, ko smrt zhivi na zvezdah, bog pa mrtev kroži po planetarnih stezah.

Neshteto zvezd se prashi vsenaokrog v tej shirni chrnini, ki je nich ne presvetli, a se od znotraj vseeno bleshchi, kot da bi bila sijoče bela. Kozmichna srebrnina je namrech pozlatela in zlatnina posrebrnela, kot bi bila iz snovi, ki obenem je in ni. Nich vech je ne zakriva sivina oblakov, ki se je prej pod nebom tako rada razprostirala nad mojimi ochmi, in tudi jasnina se zdaj s sinjino vred modri le še za zhive ljudi in jih slepi, dokler zhivijo. Shele potem lahko ugotovijo, kako globoko chrna je vsaka galaksija zaradi bleshchechega prahu gromozanskih nadnebesnih teles, ki so v resnici samo komaj opazna, drobna in prijazna, zlatosrebrna zrna.

V mojem rodnem osonchju je bilo tako: ko je Sonce sijalo na Zemljo, se je videlo samo nebo, vesolje pa se je za svetlobo skrilo ochem. Vidno je postalo shele potem, ko je Sonce ugasnilo. Zdaj je to minilo: nobeno sonce me ne zaslepi, ker pach nimam ochi, zato na moji zvezdi ni vech dneva in nochi.

Iz Presovega sporochila: »Mi Tsi je ugotovila, da je Solsticij in Ekvinokcij nista vech zadovoljila, in je preprosto zapustila laboratorij. Ker je bila tedaj na Zemlji ravno zima, nas zanima, kdaj bo gospa spoznala, da je bila to slaba shala? Spodaj je namrech vedno huje, saj zaradi nje ves planet zhe vech let zmrzuje!«

Sporochilo doni skozi beli krog v vse smeri. Jasno, da se zaradi tega na Zemlji nich ne spremeni: godijo se nenavadni klimatski premiki, preko oceanov se shirijo ledeniki, novi gospodarji planeta so snezhni viharji. Z nashe zvezde so Zemljine ravnine videti bolj bele od mesechine.

Koka to neizmerno zabava: »Nasha Mi Tsi chepi na kozmichni pechici in se veseli, ko chloveshtvo trpi. Ekvinokcij, pa che bi she tako rad, nima vech opcij, da bi zrihtal pomlad.«

»Mi Tsi, moja draga,« doda she Ekvinokcij, »vem, da si naga. Ampak saj vesh, zakaj to nich ne pomaga, che te ni tukaj in zdaj. Ti zhe vesh, zakaj.«

Tedaj se skozi beli krog oglasi she ljubi Bog in pove: »Tri odpustke bosh dobila, che bosh chim prej spet greshila in odreshila ubogi planet.«

In Mi Tsi je popustila, raztopila sneg in ledenike, viharje pomirila in rodila pomlad. V zvezi s tem samo she konec Presovega porochila: »Bog jo ima rad.«

Nato pa bi rad Solsticij spet podtaknil pod nasho Mi Tsi sonchni plamen, ker bi na Zemlji skoraj vsi ljudje radi, da bi bilo, kot ponavadi, zhe konec pomladi in bi povechano gretje vzhgalo poletje. Solsticij gre na delo, da se je Mi Tsi zvrtelo in se je iz njune razvratne pohote na Zemlji segrelo toliko toplote, da je vse silnejsha vrochina zelo zmotila bozhjega sina. Tako vroche mu zhe postaja, da razgreto Mi Tsi izzhene iz raja.

Oglejmo si Presovo porochilo: »Ni se ohladilo. Vreme na Zemlji spet nagaja, pushchave se shirijo chez njive in goshchave, pekoche Sonce je izsushilo zhe tri oceane in skoraj vse reke, pripeke pa, kot kazhe, she ne bo konec. Ljudje in zhivali hirajo, vrochinski plameni pozhirajo gozdove. Che se bozhanska pamet ne bo spametovala, se bo vzhgala cela Zemljak«

Kok se seveda spet norchuje: »Ta katastrofa se brez potrebe stopnjuje samo zato, ker bozhjega sina zebe. Che bi sodil po pravici, bi oprostil nashi Mi Tsi.«

»Mi Tsi, moja ljuba,« doda Ekvinokcij, »o, kako si zhelim tvojega poljuba in objema! Toda očitno so tudi bozhje glave prazne, da lahko povzročajo tako porazne posledice! Bozhja krivda bo she toliko tezhja, che ne bova mogla brzih vzpostaviti ravnotezhja!«

In tedaj spet zaniha beli krog, kajti oglasi se ljubi Bog: »Da bi z Zemlje izpuhtela peklenska vrochina, bo mojega sina doletela shiba bozhja! Poklichite Mi Tso, da mu jih nalozhi chez hrbtenico!«

Zapoje angelski zbor, Mi Tsi, cheprav nerada, ker ni vech prav mlada, pride gor in zgrabi v dlan bozhanski bich! Sveti fantich, po ochetovi volji spokorjen in predan, se ves napne, ne ve, kaj pochne, zgrabi dekle ... Divji raj razjari nebesa, ko se bich zatakne med bozhja kolesa! Dekle se vzpne na svete vrhove in tako vihra, da prevrne vse nebeshke tovarne vozove in iz njih izlije na Zemljo obilo dezhja! Pod Mi Tso pa je tak orjak, da se she iz njega na Zemljo utrga gromozanski oblak oblakov! Planet junakov in bedakov preplavi voda z neba in pada na planine in pada v doline, preplavi poljane, napolni reke, oceane ... In glej: chez sedem dni se ogenj pogasi, iz mokrega pepela pa vstane na tisoche chudezhnih ptic, ki pred vzletom spregovorijo magichne besede, pognojijo zemljo za novo rast in odletijo. Vse to in she kaj se zgodi v chast nashe Mi Tsi, ki je bila obsojena po krivici, potem pa oproshchena in na koncu she bogato nagrajena. Zemlja je spet oplojena:

iz prebichanega telesa greshnega bozhanstva zdrsijo kapljice krvi, spolzijo skozi nebesa in razprshene med kapljice dezhja pordechijo zlato jesen.

»Res je,« nerad prizna Ekvinokcij, »tudi to je ravnovesje.«

Meni je bilo najbolj fino, saj sem vse to lahko opazoval skozi zlato lino na oboku vesolja, pa che je to hotela bozhja ali pa kakshna druga volja. Bilo mi je dano, da se odpre prav nad mano in mi razpre razgled na najvishje vishave, od koder se bozhje glave ozirajo na svetove in na njih ustvarjajo velichastne vekove bivanja. Ustvarjajo dogajanje, rojevanje in umiranje, gibanje in mirovanje, dvigovanje in padanje, ogrevanje in ohlajanje, spreminjanje, ohranjanje ... dozhivljanje, dojemanje in chustvovanje ... Vse to in she vse ostalo, kar mi je znano ali nepoznano, dosegljivo ali nedosegljivo, dojemljivo ali nedoumljivo, sem ugledal skozi zlato lino in – da: meni je fino.

5 – ZVEZDA

Fujci so bili darovani tej zvezdi zhe prej, preden smo se na njej naselili mrtvi Zemljani. Zhe prvi Fujec, ki sem ga srechal, mi je dal brez besed vedeti, da sem na tej zvezdi tujec jaz. Jaz sem namrech lahko videl njegovo belo sijocho senco, cheprav nimam oči, on pa je lahko samo slutil mojo prozorno esenco, ker se je pach ne da videti. Moja nepodoba se je prilegala vesoljni praznini dalech naokrog zvezde, njegova pa obliki in vsebini pokrajine na njej.

»To so njegova tla,« me je preshinilo, »tu je doma, on je sin prav teh kamnin. Moja esenca nima vonja, njegova senca pa ima rahel nadih dima, ki se kadi iz zvezdinih odprtin.«

Stal je na oni strani meje, kot da me je prichakoval. Che bi imel glavo, bi mi gotovo pokimal v pozdrav. Potem pa sem se za njim podal do laboratorija, kjer sem spoznal Presa in Koka pa Mi Tsi, Solsticija in Ekvinokcija.

Pres, ki je imel z njim podobno izkushnjo, jo je dozhivel in popisal takole: »Prvi, ki sem ga srechal na tej zvezdi, je bil mutast Fujec, ki pa she zdalech ni bil butast. Izkazalo se je, da je zadolzhen samo za sprejemanje tujcev, ker ga v skupinah Fujcev, ki prihajajo k nam na delo, ni. Da bi njegovo ime zvenelo bolj veselo, sva ga s Kokom poimenovala – Ki.«

To zvezdo je prvi uzrl chlovek, ki je prvi umrl. Prej ljudje she niso poznali smrti in she dandanes so premnogi dosti raje zazrti v tla kot v neskonchnost neba. Polzavestno zanemarjajo prisotnost mogochno volje, ki jih po smrti raztrese v vesolje za seme prihodnosti. Ta je razsejana po zvezdah in prihaja na Zemljo po dolgih poteh, dokler se z zharki ne ustavi pri ljudeh in vzpostavi v njihovi naravi zakone nove plodnosti. Tedaj se vse spremeni: rojevajo se popolnejsha bitja, oblikujejo se zahtevnejshi, tvornejshi nachini njihovega sozhitja, v kaos norosti, krutosti, grobosti, strahu, neznosne bolechine ... se zasejejo skladnejsho vsebine.

Nenadoma nad nami Chas odpre oko: zvezdno nebo se razjezi, grmi, jechi, v ochesu Chasa pa se od bliskov blesti gromozanska solza in v nevzdržnem hrupu okameni. Zdrsi iz ochesa, in ko pochasi pada, nad zvezdo zavlada vedno bolj chrnikaista siva temà. Ko pa kamnita solza treshchi na zvezdina tla, se vzhge! Vse se strese, zadoni in zazhari, ogenj puhti neznansko vrochino, ki stali gorecho skalino v rdecho lavo. Strashansko vrocha pripeka ozhiga zvezdo, ko lava iz tleche solze Chasa odteka naravnost proti nam, kot derocha reka, ki v podobi velikanske rdeche kache brizga iz zob strupene plamene. In ko se nam približha toliko, da zaslishimo lavo, kako sika in klokota, se pred njeno ognjeno glavo okrog nas vdrejo tla. Globoka in shiroka jama pozhira bobnechi slap, v katerega se je spremenila rdecha kacha; na dnu se srshechi ogenj obracha v divjih vrtincih, razburkano ognjeno jezero pa usodno dviguje gladino in se nevarno približhuje vrhu otoka, na katerem stoji nash laboratorij.

Tedaj pa Chas odmeri prvi hip: zvezdo strese utrip srca, ki je doslej mirovalo v njej. Ton zadoni do blizhnjih zvezd, odmev ga vechkrat ponovi, vse tische, dokler se ne utopi v tishini.

Chas chez dolgo chasa odmeri drugi hip: utrip srca ... zvezda krchevito zadrhti ... odmev ... ton se vechkrat ponovi, vse tische, dokler se ne zgubi v tishino.

Ozrem se na gladino, umirja se in pochasi ugasha. She en utrip srca in kmalu spet tishina. Gladina zdaj sega do nas in, kot kazhe, ne bo prestopila brega. Lazhe, kdor trdi, da Chas ne dosega vechnosti. Nasha zvezda je zhiva in to pomeni, da je tudi umrljiva. Tako, kot mi. Samo da tukaj hip hipu sledi bistveno bolj pochasi, ker se vmes skoraj vse godi, kot da Chasa ni. Toda glej ga, kako vztraja in prehaja celo mejo smrti, morda jo lahko celo izmeri, che se mu zazdi! In che je smrt izmerljiva, pomeni, da je tudi ona zhiva!

Vmes se na kratko oglasi Pres: »Priporočamo se ljubemu Bogu, ker smo se spet zavrteli v krogu.«

In lava se strdi. She zadnji utrip srca, spet nas obdajajo sivo bela tla, pochasi se ohlajajo.

Chas zapre oko, vse je spet skoraj tako, kot je bilo.

Nashi Fujci so stali nad belim krogom in mirovali. Bliski in plameni so jim presvetljevali porozna telesa z bleshchecho rdecho svetlobo, da so bili videti kot svecheniki pred oltarjem, sklonjeni pred svojim vechnim vladarjem.

Che smo se duhovi med sabo takoj sporazumeli, da smo veseli, ker je Chas zaprl oko, in kakshna srecha je to, da se je rdecha povodenj umirila in ohladila, pa nismo niti slutili, kako so to občutili ali kaj so o tem menili Fujci.

Kljub temu, da v laboratoriju vlada tishina ali pa prav zaradi tega, se med molkom razlega kar prevech neizgovorjenih besed. Notranji red je porushen in niti Kok ni prevech navdushen nad tem: »Kako naj se pretvarjam, da ne vem, kar vem: da je z nashim kolektivom nekaj narobe? A si res nihche dug ne upa priznati, da je tukaj premalo hrupa? In da nihche nikomur vech ne zaupa!«

Pres pa, namesto da bi bila njegova sluzhba vsaj po smrti malo bolj fina, izbrska iz praspomina staro medijsko parolo in jo parafrazira: »Bolje Fujca na vejo, kakor tujca chez mejo!«

Res, dejanje, vredno prezira.

In ker ta Presova bolna prafraza skozi beli krog privalovi na Zemljo, se tam spet vsak z vsakim prepira in bori. Ni vseeno, kaj kdo govori! Presova parola na Zemlji povzrochi grozljivo radikalizacijo fashizma, nacizma, komunizma, rasizma in drugih vsemogochih izmov. Vse vech bebcev se zbere in dere: »Tujce na veje! Zakurimo mosheje! Smrt judom, muslimanom in katolichanom!« Mnozhiba bedakov si zaradi Presove parole kupi pishtole, brzostrelke, celo mitraljeze in zachne iz svete jeze streljati vsenaokoli. Kaj kmalu zadonijo trombe, za povrh pa zachnejo padati bombe. In to je to: ljudem je spet hudo lepo.

Umaknem pogled. Che je tako na Zemlji, tukaj tega ne bo! Intenzivno zachnem meditirati, skusham razumeti misli ali celo doumeti pojmovanja fujskih kolegov, a ne gre. Tedaj me iz te brezplodne meditacije zdrami neslishnost shumenja, kot da bi skozi kroshnjno drevesa zhivljenja zapihal veter in uslishal mojo priproshnjno. Ozrem se in uzrem znano senco brez telesa, ki drsi proti meni. Posveti se mi, da je to Ki, kar se mi zdi vsaj nenavadno, che zhe ne chudno, saj she nikoli ni vstopil v laboratorij.

Ko pridrsi chisto blizu mene, neslishno zavrshi: »Razum jeneúm.«

Tishino skusham zapolniti s vsebino proshnje, naj mi to razlozhi.

»Dojem jeúm.«

Spodbujam ga, da bi nadaljeval.

»Krono nádum. Nádum!«

Dojamem, da mi Ki sporoča, kaj je um in kaj ni in kaj je vech od uma, torej nádum. Da je dojeti vech kot razumeti. Ne dojamem pa, kaj pomeni krono.

»O, Krono!« zashlesti Ki, da se skoraj oglasi njegov glas, in se globoko prikloni v smeri, kjer se nam je prikazal Chas. Jaz ne vem, kako lahko to stori, toda njegova belo bleshchecha senca rahlo zardi, ko med neslishnim shelestenjem pochasi oddrsi iz laboratorija.

Po pomenku s Kijem sam pri sebi razvijem teorijo o tem, kako zhivijo in v kaj verjamejo Fujci.

Prvich: namesto razumevanja so veshchi dojemanja, zato se ne obremenjujejo z dvomi in lazhami, za svoja neposredno dojeta spoznanja ne potrebujejo dokazov in protidokazov ter posledichno sploh ne debatirajo in se ne prepirajo.

Drugich: ker vedo samo to, kar so dojeli, vsega ostalega pa ne, verjamejo v bitje, ki ve vse, in to je Chas, njihov ljubi bog. Njihova vera je torej v bistvu sorodna veri vechine ljudi, cheprav ji po vsebini she zdalech ni enaka in najverjetneje tudi ni tako raznolika. Osnovna razlika je v tem, da ima Chas, njihov bog, eno samo podobo, medtem ko ima Bog Zemljanov celo vech podob, vsaj toliko, kolikor ima chlovek zob. Druga pomembna razlika je v tem, da Zemljani verjamejo v teoloshki

sistem tega ali onega Boga, v resnici pa ljudem vlada chas, medtem ko igra pri Fujcih Chas obe vloge hkrati. In tretja pomembna razlika: Chas pri Fujcih bozhansko posega v njihovo bivanje s tem, da se dejansko pojavi nad njimi z odprtim ochesom, medtem ko ljudje potrpezhljivo čakajo, kdaj bo njihov Bog tudi s telesom in ne le imaginarno storil kaj od tistega, kar je chudezhno in charno. In tretjih: ognjena solza ni samo enkrat kanila Chasu iz ochesa, ampak se je utrnila zhe kdaj prej in kane vedno znova. Tako je pach urejeno, da je bivanje na obeh, na zvezdi in na Zemlji, chasovno omejeno, pri Fujcih in pri ljudeh, le da je za Fujce in za nas, duhove, minevanje upochasnjêno.

Zdaj je v globini okrog laboratorija zvita ognjena, ohlajena in strjena kacha. Cheprav njeno telo miruje, se obracha njen duh, kar udejanja nad tlemi vrteche energetsko polje, to pa je za nasho dejavnost precej moteche. Vpliva namrech na valovanja, ki jih skozi beli krog poshiljamo v vesolje.

Pres je zaradi tega zelo slabe volje, zato je skozi beli krog sprozhil naslednja vprashanja: »Kdaj nam bo dovolj takih kvazichudes? Kdo nam bo zhe enkrat razlozhil, ali je kaj takega sploh lahko res? In komu se sploh splacha, da se navadna, cheprav velika, crknjena kacha obracha in premika okrog njegovega delovnega obrata? Che bi bila vsaj zlata, pa nil!«

Skozi belo odprtino pa privalovi chisto nekaj drugega, saj vrtenje moteche energije spremeni vsebino vprashanj, kar je za Presa she bolj boleche: »Veselimo se novih chudes! Odslej nam bo kachji duh chiste resnice rezal kruh iz zlate pshenice!«

Na Zemlji je to sporochilo povzročilo neslutene premike v zavesti chloveshtva. Ljudje bi z veseljem jedli zlatnike, che bi jih le dobili za jesti. Glede chudezhev pa ne manjka judezhev, ki zdaj prisegajo pri sveti kachi in zlati jedachi, da so dozhiveli najvehji chudezh, kar jih je kdaj dozhivel kak judezh.

In ko to vidi, reche Kok: »Che je to preskok zavesti, bom she jaz zachel lesti brez nog.«

»Kaj se gresh? Saj to vendar pochnessh!« ga na ves glas od kdovekod opomni gospod Chas, nash ljubi bog.

Vechnost je dolga in shiroka, pri tem pa jo she razteguje nedoumljiva bozhanska roka. Medtem, ko se na Zemlji na veliko trguje z idejo o blazhenem vrtenju, ki ljudi chaka po zhivljenju, jaz opazujem, kako je s tem: vse, kar je spocheto, je sveto in privzeto v bozhanski nadsistem. Umreti pomeni dojeti bistvo spochetja. In ko mi po koncu zhivljenja v laboratoriju chisto pochasi minevajo nova tisochetja, zaradi tega prekletega kachjedushnega vrtenja vem vse, chesar ne vem, ne vem pa tistega, kar vem.

6 – ZEMLJA

Beli krog je moje oko v veselje: z rahlim vznikom posmrtno volje ga lahko uperim skozi nebo, pod katerim se okrog svoje osi vrtil najljepše kozmichno telo, in si ogledam na njem vse, kar zhelim. Nato vzvalovim val vsebinske energije, ki se skozi brezrrachje in she skozi atmosfero preljuje do tal izbranega planeta, na katerem sicer ne zhivim vech, sem pa tam prezhivel dolga leta. Torej sem ga dodobra spoznal in ga zato skozi beli krog zlahka zaznal med neshtetimi kozmichnimi kroglicami. Prav zaradi tega sem lahko nanj poslal val energije z vsebino, ki se mu najbolj priljeuga in tudi sicer dosega na njem najboljše uchinke, prerachunane do stotisochinke natanchno. In tam dalech spodaj se moj val razlije, ciljno dogajanje pa se razvije v plod moje domishljije.

Zrem v Zemljo in nikakor ne morem dojeti, zakaj se ne neha vrteti? Vrtenje bi se moralo postopoma vsaj upochasniti, vendar se noche zgoditi niti to. Tako so me vsaj uchili na onem svetu, da vsaki sili schasoma zmanjka mochi in se vsako gibanje, vsaj na mojem bivšem planetu, brez pospeshevanja slej ko prej samo od sebe umiri. Toda kaj je tisto, kar neopazno pospeshuje Zemljino vrtenje in ji preprechuje, da neobgljena, neshtetokrat zavrtena revica ne obmiruje?

Zrem vanjo, zrem in uzrem: prebodena je s charno osjo, okrog katere se neprestano ovija in obracha zhivim ochem nevidna kacha. Ima enako telo kot tista, ki se je ovila okrog nas, ko je Chas nad nasho zvezdo odprl oko. V zharechem Zemljinem jedru gori in se vrtil, da se vsa zemeljska masa obracha z njo okoli sebe, mirno in enakomerno, vztrajno in trajno, pri chemer se niti za hip ne upochasni. Na njej pa posledichno vse hiti in nori, zlasti chloveku se prav zaradi prevelike hitrosti zdi njegovo zhivljenje prekratko in pochne toliko nepopisnih norosti, da bi si ga vsaj malo podaljshal. Tako ne more vech biti, sklenem, to noro vrtenje in prekomerno hitenje je treba upochasniti.

Skozi beli krog usmerim proti Zemlji tanek val; nekdam sem tam spodaj tezhko videl brez ochal, zdaj pa tu zgoraj she tezhje vidim brez oči. A val vseeno zavalovi tochno proti vrhu Zemljine osi, ki jo brez prestanka vrtil nevidna ognjena velikanka. Pri prichi se ji zapichi v telo, da se vrtilka v krchu skrotovichi, se nato hipoma odvije, se zravnava in zhe spet ovije okrog osi Sveta. Ne vem, che jo boli, a izgubila je precej mochi. Toda ko se je tako krchevito razvila, zravnala in spet ovila, je razdrobila pokrov severnega techaja: ogromna masa ledenih ploshchadi in vrhov se je izstrelila v zrak, velikanski kosi ledu so se razleteli visoko nad oblake, zdaj pa padajo dalech stran na nezaledeneli ocean! Vse bobni, doni, ozrachje se mochno ohlaja, Zemlja se trese in jechi, od severa proti jugu ledeni in ni nich kaj vesela, ko she maloprej topel dezh zdaj snezhi in njena prelestna modrina postaja vedno bolj bela.

Kot bi pritisnil na bozhje zavore! Kaj vse mrtvi chlovek zmore! Zemljino vrtenje se je upochasnilo in tudi zhivljenje na njej se je umirilo. Ledene nevihte so sicer pomorile premnogo bitij: pomrle so prenekatero rastline in zhivali, toda

najmochnejshe so se prilagodile in prezhivele. Tudi ljudje so večinoma ostali zhivi.

»Kako smo mi iskrivi in ljubeznivi!« nas hvali Pres. »Uchinkoviti, tochni, tako rekoch vsemogochni! Nich drugache ni, kot che bi bili planeti nashe igrache.«

Kok pa debelo gleda in pristavi: »Nekaj je narobe v goshchavi mojih misli, a sem vseeno spoznal: bebec sem in bebec bom ostal. Zame je uganka, che Zemljo res obracha nevidna kacha velikanka.«

»Prav ima,« mi shepeta neslishni glas, »saj vendar oba veva, da vse vesolje prevrteva Chas!«

»Ne vem, kako je s tem,« odvrnem jaz.

Mi Tsi hudo trpi: zaman si zheli Ekvinokcijevih nezhnosti, kajti njega ni in ni. Mi Tsi ne potrebuje njegovih dotikov, saj dobro ve, da ne more priti do nje zaradi pomembnih klimatskih premikov na Zemlji, kjer nich vech ne gre, kot bi bilo prav. Njegova naloga je vedno tehtja: vse kazhe, da ne bo vech znal vzpostaviti ravnotezhja med mrazom in toploto. Ledena zima je namrech dalech preseгла svojo obichajno kvoto, z obeh polov je dosegla ekvator. Kadar mraz dosezhe te meje, Zemlje ne ogreje vech niti Mi Tsina vechna ljubezen. In Ekvinokcij je zato strashno jezen nase: ne more ostati tako za vse chase!

Kot recheno: Mi Tsi si ne zheli Ekvinokcijevih dotikov, ampak hrepeni po njegovi blizhini, ob kateri bi jo prevevali dushevna omama in vednost, da ni sama: da jo ima sredi teh ledenih klad posmrtnega zhivljenja nekdo vsaj malo rad.

Toda kaj ko zima nima drugega namena, kot da Zemlja ostane ledena, Mi Tsi pa nebogljena, osamljena in zapushchena?

Resnica she zdalech ni samo ena, kajti vesolje biva tako, da vse vznika, se premika, rojeva, utrinja, izginja, se spreminja ... Na eni strani je precej natanchno predviden vsak premik, da je – na primer – onemogochen zhe dotik, kaj shele trk velikih nebesnih teles, na drugi strani pa je vseobsezheni kozmichni ples vnaprej nedolochen, odprt za neshtete nepredvidljive interakcije vsem mogochim plesalcem, glavnim in stranskim igralcem v igri bivanja. Vse pa je podkrepljeno s skupnim imenovalcem, ki vsakemu pojavu dolocha namen, s katerim koristi nekemu drugemu pojavu, chetudi shkodi tretjemu.

In ko drhtenje kozmichnih zharkov poraja neslishno glasbo, snov skozi vechno preobrazbo prehaja v drugo snov in iz te snovi v nesnov in iz nje v neko tretjo snov, ki se – zhe itak spremenjena – zopet spremeni. She kadar pogubljenja, iztroshena, izchrpana, iznichena od mre, se znova prerodi.

»Kakshna kacha neki!« se she kar jezi Kok kakor majhen otrok, ko starshi ne razumejo, kaj govori. »Od kod le navadni plazilki tolikshna sila, da bi lahko milijone let gonila cel planet?!«

»Ti si nor!« ga zmerja Pres. »Ne vem, kdo te je spustil sem gor. Mi ostali smo se pred tem vsaj malo spametovali.«

Kok pa vztraja: »Energija prihaja iz energetskih izvirov, to vem iz mnogih virov, na primer iz knjige Energoekonomija, ki jo je napisal dekan Alfred Stres. Ti, kolega Pres, si she posmrtno manj znan od njega, ki je bil zhiv, she preden se je rodil! In Stres je prvi razvil tezo, da se vse bistvene stvari dogajajo pod pretvezo nedogajanja, zato ker osnovni delci praenergije pach ne prehajajo vase iz neznanega vira: vir je torej znan. In to je she celo največjemu bebcu jasno kot beli dan!«

»Kakshna bedarija,« se sekira Pres, »kolega Stres pach ne razume, kaj lahko doume moj duh, poleg tega ga je sam napuh! Ni energije, ki se ne bi rodila iz kalí prabiti, ta pa se je ovila okrog vsake vrtljive osi na vsaki orbiti v našem vesolju naravnost iz pranastanka, in sicer kot nevidna kacha velikanka! Kdo pa jo je tako lepo zaplodil? – Bog Chas, ko je v pradavnini blodil po našem koncu vesolja in nas she sploh ni bilo!«

Kdovezakaj se Kok ne drzhi nazaj: »To je najbrzh tista glista, ki bo slejkoprej pozhrla samo sebe? Mar bi zhrla bozhji kruh! Saj bi pozhrla tudi tebe, che ne bi bil samo navaden duh. Tebe ni, ti sploh ne obstajash. Samo kar naprej vztrajash in terash svojo nesmiselno hipotezo, da vsi ostali she komaj zadržujemo jezo.«

Kakshno jezo neki! Che bi jo jaz zadrževal, bi to priznal, tako pa ne priznam in njuni izmenjavi samih neumnih veleumnosti ob tej prilozhnosti raje ne dodam she svojih veleumnih neumnosti.

Gladino oboka, ki obkrozha nasho zvezdo, bozha nevidna roka. Z bozhansko toplino odpre nad mano zlato lino: skozi zasije sinja svetloba in me oblije z jasnino. Vidim svoje telo, kako vstaja iz groba in odhaja v nebo.

»Ne boj se, moj sin, to je samo spomin,« me tolazhi neslišni glas. Skozi lino se prikazhe njen obraz, ne vem vech, ali sem jaz she vedno jaz.

»Nashel sem tvojo sled,« ji povem brez besed, »na zvezdinih tleh. In slishal tvoj smeh.«

»Ne, tista sled ni bila moja. Odkar sem odshla, nisem vech stopila na tla. Saj vesh, da duhovi ne pushchamo sledi. In le chému naj se smeji mati in chemú naj biva, che pa je she zhiva ostala brez sina?«

Zlata lina me zaslepi, po laboratoriju se razlije neznosna bolechina. Materin obraz prekrije prozorna sivina in ga razkroji. Nekdo neslišno zavpije, razkrojeno sivino presije zeleno oko. Skozi lino zagledam Njo, mojo svetinjo. Gola lezhi na tleh in lizhe lastno stopinjo.

»Kri v da, kri s tal noch ista,« se skozi zlato lino oglasi Fujec Ki.

Kaj mi govori ta Fujec?

»Mat is love NSK av kri zid uh a,« zagostoli Ki.

Naj blagovoli ziniti she kar koli, meni se v prazni, nesnovni glavi nich ne iskri, on je pa itak take narave, da nima glave.

»Karim ej Jo, bed aK!« she zine in izgine iznad zlate line.

Zhe dolgo vrsto zemeljskih let vse bolj pochasi drsi moj rodni planet po krozhnici in ledení. V laboratoriju smo mnenja, da na njem ni vech zhivljenja; vse je belo in

vse, kar se je prej premikalo, vrtelo in hitelo, trajalo in se godilo, zdaj miruje ali pa je minilo. Zaskrbljeni duhovi zremo skozi beli krog v novi Svet, ki ga je zapustil sveti bog. Zdaj mu vladajo v led vklenjene glave gorskih velikanov, pod katerimi se okoli otrdelih pushchav belijo do najglobljih globin zamrznjene shirjave oceanov. Mrzli vetrovi vrshijo v podhlajeno srce Zemlje, kjer gasijo she zadnje plamene in z ledom mashijo njene ognjene vene.

Srhljive kozmichne disharmonije so prodrle tudi v zemeljske mikrogalaksije. Upočasnjeno je gibanje, krozhenje in valovanje, moteno je zdruzhevanje in razdruzhevanje najmanjših atomskih delcev, nepredvideni trki vodijo v razenergetenje in razpad snovnih in nesnovnih elementov, medtem ko vse vrste energije podlegajo zakonu bistveno pospeshene entropije.

»Toliko za vzorec,« shiri paniko Pres, ki je sicer pozhrtvovalen borec za nemoten razvojni proces. »To pa ni she nich, kajti očitno bo Zemljo vzel hudich.«

»Jaz sem kriv!« si priznam, ko v laboratoriju ostanem sam. Toda skozi beli krog zasliši moj neslišni glas bog Chas in zagrmil! Zazdi se mi, da mi v zhilah zashumi ledena kri.

7 – EKVINOKCIJEVA SMRT

Mi Tsi, omamljena od samote, se zhalostno motri skozi prozorno ogledalo. Od nepopisne lepote bivanja ji je preostalo samo she nekaj sledi v pozabljene sanje, v katerih jo je obiskovalo lesketanje njegovih oči. Ne boli je samo to, da je osamljena, njo mrazi spoznanje popolne nemochi, ko Ekvinokcija, ki si ga tako zheli, ni in ni.

Neslišno kozmichno kolesje se vrti v prazno in dejstvo, da novo ravnovesje ne temelji vech na nasprotjih, se ji zdi skrajno neprijazno! Tolikokrat se je zhe znashla na razpotjih, in vsakokrat se je Ekvinokcij raznezhil, jo polozhil na stichishche med vishino in globino, jo uravnotezhil in navdal z najslajsho bolechino! Zanja je zelenil pushchave, ji talil ledenike, vlazhil jezike prevrochih vetrov, sushil njene poplavlvene planjave ... O, kako bi bila Mi Tsi zdaj, ko je Zemlja oledenela, vesela njegovih toplih dlani! Toda njega – ni. Zakaj?

Ekvinokcijeva volja je tik pred tem, da se razblini v neki chrni praznini na dnu vesolja, kajti ni kos mrzli belini, ki je prebelila vso zelenino in modrino na Zemlji. Vsa semena so ledena in ni plamena, ki bi jih lahko ogrel. Zemlja namrech she nikoli ni bila tako mrzlo-bela, da bi Ekvinokcija minila volja do dela.

Sonce se je obrnilo stran od nje in se pochasi oddaljilo. Zaman so bile vse Ekvinokcijeve proshnje, da naj mochneje posije nanjo in jo vsaj malo ogreje. Za povrh pa se mu she Solsticij privoshchljivo smeje: »Ha! Namesto da bi se spravil na Mi Tso in ji na bela lica vrnil rdechico, jadikujesh nad ugaslo Zemljino sredico in obupujesh nad sabol! Saj nisi vech za nobeno rabol!«

»Vemo, na koga usmeriti svoj bes!« Pres skozi beli krog shchuva redke ljudi, ki bi bili lahko veseli, da so sploh prezhiveli. »Ve se, kdo bi moral odgrniti ledene zavese in zagotoviti pomlad, in ve se, v chigavo polnomochje spada enakomochje!« Tako sta bila chloveshka jeza in obup tisti poljub, ki bi ga morala Ekvinokcijo v resnici dati Mi Tsi; toda v chrni praznini ni resnice niti Mi Tse. Zato se praznina pochasi zapre in Ekvinokcij umre, se pravi, da njegov zadnji izdih izgine celo iz praznine.

Membrana belega kroga ponazarja kruti red, ki ga na Zemlji ustvarjajo led in prenizke temperature. Zdi se mi utrujena in uboga, kot bi ji bile zadnje ure. Globok mrz se ji je zavlekel v shpranje in votline, na povrshju so izumrle vse zhivali in rastline, le majhno shtevilo ljudi she zhivi v za silo ogrevanih, slabo osvetljenih in prezrachevanih a zelo prostranih podzemnih komorah. Tam zhivijo in bodo zhivali, dokler bodo imeli energijo za svojo tehnologijo, ki jih ogreva in vzdrzhuje pri zhivljenju. S tem, da jim chas mineva v strahu in trpljenju.

Zanimivo, kako shirne so njihove podzemne dvorane; v njih hranijo obsezhne zaloge hrane, v spodnja nadstropja pa so prignali shtevilne zhivali, nekaj zato, da bi jih reshili, vechino pa, da bi jih slejkoprej zaklali. She bolj spodaj so ogromni rezervoarji chiste vode, ki so si jo sem nalili za chase, ko bodo Zemljo do konca zastrupili. Najbolj spodaj so zasejali in zasadili rastline, da pod umetno svetlobo sproti pre naredijo njihove prebavine in drugo gnilobo v humus in kisik, sami pa hkrati iz njih pridobijo she dragoceno energijo.

In vse to so si zhe prej zgradili zato, ker so jih modreci in vrachi pravochasno uchili in strashili, da bo neko ch nastopila doba, ko bo ugasnila sonchna svetloba in se na Zemlji, tako kot pred davnimi leti, ne bo vech dalo zhiveti.

Kok se je pripravil na skok v globok krater, kot da ga je ljubi Bog postavil sem gor (na zvezdo, op.a.) zato, da bo mrtev storil samomor. »To je nemogoche!« se joche, ker ne ve, kaj v resnici hoche in za kaj v posmrtnem bivanju sploh gre. »Mene nihche ne chisla, vsak me samo zanichuje,« se milo pritozhuje, »ker v vsem skupaj ne najdem nobenega smisla.«

Pa se odlochi in skochi. Toda ker ni iz mesa in kosti, nima tezhe, zato mu niti samomor ne odlezhe: negiben oblebdi sredi skoka. Ja, tako bedna se zdi usoda nashega zmeshanega Koka, ki hoche umreti, cheprav ve, da smrti ni, in mora vedno znova spoznati, da se z bivanjem igrati ne da, ker se bivanje pach nikdar ne koncha. Morda za chloveka, nikakor pa ne za duhá.

Pa prideta mimo dva boga in prvi reche: »Che te peche vest, ker si ukradel Sizifu kamen, te bo vzel hudich!«

Drugi ne reche nich, samo neslishno zashepeche: »Amen.«

In sta zhe odshla. Tedaj pa Kok iz svojega spomina izbrska she ime bozhjega sina. Kliche ga in kliche, chaka ga in chaka ... dokler ne spozna, da se nesmisla osmisliti ne da. Potem pa ga neki mrtvi pater uzre ravno tedaj, ko se spet vzpne na krater, ne da bi vedel chemu ali zakaj.

Tudi mene ob takih prizorih vse mine, saj vem, da je Kok otrok moje rodne domovine. Pod njo moj rod vzdihuje in obupuje, njegove davne sanje pa so izgubljene, ker zmrzuje zaradi mene.

»Kri v si!« se skozi zlato lino oglasi Ki. Zatira me, a moja krepostna duša se ne sekira. Raje se veseli, ko ugotovi, da se zlata lina nad mano vse vechkrat odpira.

»Ne bo drzhalo! Bosh videl, Ki, kmalu se bo izkazalo, da ljudem to ne bo shkodovalo.«

»Ll ... judje soo bs oje nina pp ropa dd!«

»Poglej samo to, kako jim je lepo, ko spreminjajo svoj lastni gnoj v zlato!«

Moja duša je vesela, da lahko oponasha Kosovela. Kdo ve, kam se je odvrtnela njegova zvezda? Vem: v zlato-rdeche dalje, dalech stran od slovenskih ptichkov brez gnezda, ki zaradi mene nimajo sreche. O, kako hitro izgine iz jeche duha iluzija lastne domovine ...

»Ni,« zastavi Ki, »do Movi. Ne! Zmrz, nilsij. Oo!«

»Nisem je!« se mu upre moj duh. »Nekoch se spet odtaja! Tako kot vse izgineva in spet nastaja!«

»Mog,« se mi zdi, da mi Ki pritrdi, »óche.«

S tem me pa res vzradostil! V dvomih se vedno bojim, da bom moral preshteti prevech kosti, zaradi tega mi je bilo vchasih tezhko zhiveti. Zdaj pa laboratorij obliva kozmichna milina: ko se zlata lina zapre in Kija vech ni, se v meni razkrivi skoraj vsa bolechina.

Dobro je, da na zvezdi ni treba imeti pogreba, kadar kdo umre, se pravi, ko njegov duh izgine iz praznine. Vseeno pa v našem laboratoriju nobeno bitje ni ravnodushno, kajti ob Ekvinokciji ukinitvi smo vse blizhje reshitvi nashega najvechjega problema, kar nas tako zelo razvnema, da vsi veselo poprijemamo za delo. Zhe prej smo slutili, da bomo iz vesoljnih interakcij izlochili prehajanje med nasprotji. Jasno nam je bilo, da bodo morali slejkoprej propasti vsi odvechni kontrasti, ki so se med sabo tolkli in borili, s tem pa pri zhivih in mrtvih bitjih razplamtevali pohlep po tej ali oni lasti.

Prvi ukrep je bil torej, da smo lastno domovino obsevali z umetno mesechino, ki nam jo je skozi beli krog pomagal sevati na Zemljo ljubi Bog. Sesedala se je na njeno ledeno povrshino in se strjevala v bleshchecho tkanino, v tanko, a vedno trsho tvarino, ki je bila skoraj zagotovo iz srebra. Ta ukrep je povzročil, da smo rodni planet odeli v kovinski oklep, pri chemer smo verjeli, da se je snov strdila zaradi posmrtné otrditve Ekvinokcijevega nevidnega spolovila. To nam je na svojstven nachin potrdila Mi Tsi, kajti iz ochi ji je na Zemljo kanílo tisoeh solzá in raztalilo posrebrena tla nad najlepshim jezerom svetá. Nash trud je vzpostavil vechni spomin na Ekvinokcijev dvoglavi ud in zaradi nashe skupne delovne vneme se je v raztopljeno vodo izlilo njegovo zadnje seme.

Na neki daljni zvezdi, v bogve kateri galaksiji, biva Eros – duh, ki jezdi na harmoniji nasprotij in se nam razkriva v združevalni energiji. S svojo nepopisno lepoto izroča kozmichna bitja v oblast neobvladljivemu pozhelenju in zheji po vechnem zhivljenju. Njegova bivanjska filozofija temelji na predpostavkah, da odbojnost hkrati privlachi, privlachnost pa hkrati odbija. Od bitij zahteva, da se morajo nemochna prepustiti hrepenenju, da se hochejo razmnnozhevati in ploditi, da se zhelijo ljubiti ... Zato se tudi zvezde in planeti med sabo nenehno priblizhujejo in oddaljujejo, vmes pa medsebojno vplivajo, se med sabo osvetljujejo, in che zna kdo prisluhnniti skozi tishino, potem ve, da tudi drug drugega izzivajo, se nadlegujejo ter se tako ali drugache povezujejo, vseskozi pa se razmnnozhujejo ... Vse to Erosovo pochetje utira poti vrochemu valovanju, ki z vsakim valchkom inicira spochetje nechesa novega. Venomer se rojevajo nova kozmichna bitja, Erosovo magichno valovanje pa je zanje eden glavnih smotrov sozhitja.

Pres zna v zvezi s tem povedati zgodbo o goli devici, ki je v davni davnini jezdila na kozmichni zverini: »Pokojnega Ekvinokcija sploh she ni bilo, ko je nasha Mi Tsi zhe preletavala zvezdno nebo na ognjeni lisici. Tedaj so si kar trije bozhji strici zazheleli, da bi jo v njihove vrtince zajeli valovi nedozhivetih dozhivetij in neshtetih spochetij. Razpihali so kozmichni veter, ki je tako razviharil zvezdni prah, da je Mi Tsi postalo poshteno strah; skochila je z goreche lisice in se skrila med blesteche meglice. Toda ni imela sreche: v celem vesolju namrech ni telesa, ki ga ne bi videla bozhja ochesa. Tako so bozhji strici hitro odkrili prestrasheno Mi Tsi in od tedaj naprej ne moremo vech govoriti o njej kot o devici. Ker so jo vsi trije oplodili, je postala troedina in ko so jo konchno spustili, je rodila troedinega sina. Zhal mi je ushlo iz spomina, ali mu je bilo ime Eros ali Tanatos. Vem pa, da v vesolju ni lepote, ki ne bi bila delezhna njegove pohote.«

»Ma kakshna lisica,« se posmehuje Kok, »Mi Tsa je navadna prasical«

Tanatos domuje chisto na drugem koncu vesolja. Zhe milijarde let se skriva za neznan planet, od koder opazuje in se vmeshava v vse, kar je. Kadarkoli lahko pripotuje kamorkoli. In ker ga od tod do vsepovsod zaobjema nevidnost, ga bozhja previdnost sploh ne dojema, zato lahko brez problema lazi naokrog pa tega ne opazi niti sam ljubi Bog, kaj shele sveta Marija.

Skratka – ko te vzame s sabo, zate ni povratka.

»Njegova chrna mama,« pravi Pres, »je njegova zhrtev, zhe odkar je mrtev. Ker che te on dobi, ti dusho za zmeraj zatemni.«

»Jaz sem ga pa odlochno podprl,« pristavi Kok, »preden sem umrl. Ochitno sem bil pogumen, ampak neumen.«

»Molchi, Kok, da ti povem, zakaj sploh govorim o tem: zhelim povedati resnico. On se je namrech nekoch zapodil za nasho Mi Tso, da bi jo oplodil. Njej pa ni bil vshech, zato mu je odvila tisto rech, ki se ji reche spolovilo, in ga pouzhila za kosilo. Odtlej je strashno jezen na ljubezen in rad prav tam, kjer njegov brat Eros

spocene najslajše sanje, Tanatos sam plane vanje in unichi v zhrtvi vsakršno chustvovanje. No in zato so premnogi telesno zhivi a duhovno mrtvi.«

»Nisem vedel,« se chudi Kok, »spolovil she nisem jedel ...«

»Kaj pravish, Kok, naj spraviva v obtok govorico, da smo videli nasho Mi Tso, kako je shla sedet na Tanatosov neznani planet?«

Zhe za chasa svojega zhivljenja nisem imel potrpljenja za take prismodarije, pa naj zdaj, ko moj prodorni duh kar vpije po resnici, verjamem tako prozorni in nepreprichljivi, sumljivi govorici?

Mi Tsi je pozabila, da je kdaj ljubila. Njen Ekvinokcij ni le mrtev – ukinjen je, porinjen v nich, kjer je hudich bog, bog pa hudich. To vidim skozi beli krog in zlato lino, ki uokvirja mojo posrebrano, pogubljeno domovino, kjer smo tako radi zhiveli, chutili toplino pomladi in verjeli v ljubezen. Toda bog Chas vihti dvorezen mech: mnogochesa she ni in marsichesa ni vech. In Mi Tsi skrivaj ihti, zhaluje, obupuje in trpi, ker njena dusha, pa cheprav je mrtva, she zmeraj zhivi.

8 – SOLSTICIJEVA SMRT

Odkar sem prebodel Zemljo z usodno silo valovanja, ki je upochasnilo njeno gibanje, se je spremenilo tudi bivanje v nashem laboratoriju. Zachelo se je s tem, da Fujci niso vech prihajali na delo. Mrtvi duhovi smo shele tedaj dojali, kaj so ti nashi chudni gostitelji sicer sploh pocheli: razen tega, da so nas gostili, so nam s svojimi bleshchechimi sencami svetili, kar smo ugotovili shele potem, ko jih ni bilo vech in smo tako rekoch oslepel. Oblebdeli smo v chisti chrnini, edino she ljubi Bog nam je vanjo risal beli krog, v globini katerega se je, kakor zaklet, srebril nash rodni planet. Prej so se prozorne stene laboratorija lesketale, za njimi so v razsvetljenem vesolju spokojno lezhale zvezdine ravnine in v nas vzbujale obchutenje neke vrste nadomestne domovine, zdaj pa se je vse to prepojilo s temo, kot da nashe zvezde nikoli ni bilo nikjer in je nikdar vech ne bo. Postali smo osamljeni prebivalci vseobsegajoche temne votline, v kateri se sporazumevamo samo kot neslishni glasovi, ujetniki vechne tishine.

Tudi zato se iz praznine ni oglasilo Presovo chnogledo sporochilo: »Vse je minilo. Nich hudega ni bilo, ko so se nam zhile izsushile in smo se iznad neba posloveli od sveta. Toda ni vechjega gorja, kot je prazna temâ, v kateri vladata popolna samota in tihota, mi pa nismo vech niti mrtvi duhovi, ampak samo she njihovi nemi glasovi.«

»Ah, daj no daj,« se chudi Kok, »saj se sploh nisi vprashal, zakaj si prej Fujce tako tezhko prenashal. Svetili so nam, da bi se mi lahko kaj nauchili o sebi. Ti se namrech o sebi she mrtev nisi nich vprashal in to je to: zato so ti, zaradi tebe pa she nam, zatemnili nebo.«

Kok se moti, za odhod Fujcev ni bil niti po pomoti kriv Pres. Za njihov bes sem odgovoren jaz, kar dobro vedo oni in njihov bog Chas.

Bog Chas je torej velikanska, nevidna in neobchutna a vseprisotna kozmichna kacha, ki hkrati obracha neshteto osi. Najprej jih zavrti, nato jih porine naprej, potem pa se zvije v neshteto novih prozornih krozhnic in vse vesoljstvo drsi po njej. Ovija se okrog nashe chrne votline in doneche tishine, prihaja vanjo, odhaja iz nje in se spet vracha nad nas, bog Chas, kozmichna kacha.

Ne vem, zakaj jo nekateri imenujejo zmaj. Ne morem preshteti, kolikokrat se je sesula v prah in spremenila v prazen strah. Ne znam razlozhiti, zakaj se je ne bojim, cheprav ne poznam shtevila nihajev, ki bodo zanihali, preden bosta moj planet in moja zvezda padla s techajev. Hkrati pa ne dojamem, kako bi moji ljudje tam spodaj pod Zemljo radi vечно dihali sredi mnozhice zakajev, ne da bi spoznali en sam zato, preden srechajo njo.

She celo jaz bivam pod pretvezo, da se bom vsaj zdaj, ko sem mrtev, lahko soochil z njeno jezo. Zhe odkar ni vech Fujcev, prihaja v nasho gluho votlino, brez telesa razgraja in hoche brez glasu prevpiti tishino, toda jaz samo stojim brez nog in zrem v svojo Zemljo skozi beli krog. Vedno, kadar nemo zakrichi ali na ves glas pomolchi, pa se dosledno zazrem vanjo brez ochi.

Medtem mi je zlata lina zhe skoraj ushla iz spomina. Nenadoma z vishine nad mano zazhari okvir okrog presvetle sinjine in podobchutek bolechine zaskeli moje ochi, ki jih ni. Iznad line se oglasi Fujec Ki: »Ne um. To ni ka Cha, je v sebi. Na! Ven erg i. Ji!«

»Katera vsebina?« vprasham, a zlata lina se zhe zapira. »Kdo jo dolocha? Kdo jo definira?«

»Ja! Z.«

»Ali si torej ti bog Chas?«

»Bog an. I!« she zadoni iz tishine in zhe spet ni vech nad mano zlate line.

Solsticij v globoki temí pridno obchuje z nevidno Mi Tsi in jo ljubkuje z vseh strani. Toda bolj ko ona pod njim vzdihuje, huje na Zemlji zmrzuje. Pomlad nikakor ne pride, pa che bi on she tako rad. »Nisem vech mlad,« mu uide, »ampak che ne bo spochetja, na Zemlji ne bo vech poletja.«

»Nimash me tako rad, kot me je imel Ekvinokcij,« vzdihuje vsa razocharana, saj chuti, da je prevarana; imela je dva mozha, zdaj pa ima samo she enega. Mar bi imela tri ali shtiri in pravico izbire! Vsa vesela bi premagala vse ovire in prevzela nase vso odgovornost za letne chase ...

A ne samo Solsticij, tudi Mi Tsi se zaveda, da ni vech naravnega reda. Pod njegovimi dotiki se shirijo njeni ledeniki, in bolj ko jo hoche razgreti, bolj zachne Zemlja ledeneti. Zato Mi Tsi trpi in si neslishno govori: »O, ko bi si me jemal nekdo, ki bi me imel tako zelo rad, da bi me navdal s strastjo, iz katere se rodi pomlad!«

»Ko govorimo o preskoku,« uide Koku, »je treba vedeti, da brez cvetja ni plodov, brez pomladi pa ni poletja. Tudi che koga prime, da bi zanikal osnovne zakonitosti zemeljske klime in bi hotel preiti v poletje direktno iz zime.«

»Zelo neprijetno,« poroča Pres, »in zhal prav nich poletno! Na Zemlji se namrech godi prava katastrofa: vsak dan dodatno zmrzne najmanj milijon ljudi, v nashi kozmichni shtali pa ni vech prostora za nove mrtve duhove rastlin in zhivali. Ukvarjamo se samo she s tem, kdo bo reshil ta problem. Zato se nashe moshtvo v tej novici posebej zahvaljuje Mi Tsi, ki v zhelji po otoplitvi in odreshitvi brez prestanka obdeluje Solsticijev mrzli ud, pri chemer se vsak novi dan izkazuje, da je ves njen trud zaman. Normalno, da se Solsticij samo she sramuje in obupuje, saj se mu ob takih novicah vse zhivo veselje privoshchljivo posmehuje. Znanost, ki pojav raziskuje, ugotavlja, da se ponavlja znani vzorec napol mrtvega Slovenca, ki ga muchita demenca in impotenca. Brez preprichljive vneme razsipava svoje seme in dokler je vsaj malo zhiv, se prepushcha obchutku, da je prav on kriv za vse. Pa prav s tem mu je morala zavdati (Cankarjeva) mati, da ne more oploditi niti ene navadne zhenske riti!«

In Solsticij se neha boriti: z vso pravico odrine Mi Tso, njegova dusha pa se utopi pod strashno krivico, ki se mu godi. Cheprav se upira sam sebi, se mu ves vesoljni svet podira. Zavleche se v kraljestvo zmot in ker nima vech prav nobene sreche, je njegova zadnja pot njegovo najvechje prekletstvo. Medtem ko se izkljuchuje iz kozmichnega sistema, se na neki daljni zvezdi vnema chudno zharenje, ki lahko porodi zhivljenje ali pa ga pogubi. Tako se zableschi, da se konchno spet razsvetli tudi nash laboratorij. Takoj zatem se tista zvezda najprej odvrti z osi, potem pa se razleti na neshteto strani. Vse to se sicer godi v popolni tishini. Nashe ochi zhal ne morejo videti ogromnega drobca zvezde, ki leti naravnost proti nashi nekdanji domovini. Ko treshchi vanjo, se zgodi dvoje: Zemljo – kot smo rekli svoje dni – vzame hudich, Solsticij pa se vzporedno s tem razblini v nich, cheprav je njegova volja ugasnila na drugem koncu vesolja.

Tedaj sprevidim in spoznam, da lahko vse to povzročim, doumem in podozhivim edinole jaz sam.

Toda glej ga, hudicha, kako se je shopiril, v resnici pa Zemlje ni niti iztiril, kaj shele, da bi jo unichil! Samo zapichil je vanjo svojo gorecho lobanjo in to točno v globoko kotanjo nekega zaledenelega vulkana. Ognjena rana je zaskelala Zemljo do srca, vnetje pa se bliskovito shiri, talijo se praktichno vsi ledeniki.

Bozhji zdravniki lahko mirno ugotovijo, da Zemlji bije zadnja ura, kajti temperatura ji je narasla preko vseh meja. Prelivajo jo vroche poplave, od nog do glave je prepotena in prepushchena najbolj krutemu chudezhu narave, kozmichnemu Judezhu. On zdaj povsem po svoje poustvarja resnico: zarinil se je Zemlji v sredico, tam gorí in se predaja petju o prihajajochem, peklensko vrochem poletju. V podzemnih votlinah pa nikogar vech ne zanima zima, kajti ko se chez chas ozrachje vendarle nekoliko ohladi, nastopi za ljudi nova doba, v kateri jim vlada Grdoba, ki se kadi iz vsakega zhrela svoje vulkanske oblasti.

Ljubi Bog nam skozi beli krog kazhe usodne spremembe rodne Zemlje. Che je bila prej odeta v modrino, zdaj vsako njeno obliko poudarja rdečica. Od dalech se zdi prozorna, ker jo prezharja njena ognjena sredica, sredi jedra te svetlobe pa gori telo Grdobe in se – obrnjeno z glavo navzdol – pretvarja, da se vrti okoli sebe; v resnici se vrti okrog Zemljine osi.

Grdoba neprestano opleta z ognjenim falusom in semení razorano maternico planeta, oplaja nove in nove snovi, zraven pa se tako glasno rezhi, da njegov glas občasno privalovi skozi beli krog prav do nas. Nash ljubi Bog in bog Chas se jezita, ker sta njuna sistema razbita, unichena je esenca bivanja na Zemlji, le-ta pa vzhichena pregoreva na neshteto novih nachinov, ki jih bozhanska kreatorja ne moreta izbrskati niti iz spominov niti iz domishljije. Na Zemlji je namrech konchano obdobje kozmichne harmonije.

»Na Zemlji poteka nadvse chuden proces,« poroča Pres. »Ni sicer vech zelo vroča, je pa manj nekdanja in bistveno bolj bodoča kot prej. Doletela jo je velika sreča, kajti zdaj ni vech modra, ampak rdeča, poznavalcem se celo zdi, da je noseča. Kdo ve, kaj vse lahko rdeča nevesta zdaj rodi? Bodo na njej zrasla nova mesta, kajti novi gospodar Grdoba je očitno ohranil pri zhivljenju kar nekaj ljudi, ki prihajajo iz podzemnih kleti kakor zombiji iz groba? Sicer je najbrzh res, da se jim je vmes marsikaj pripetilo; nemogoče se zdi, da bi se vse ostalo spremenilo, razen ljudi. Opazili smo tudi nekaj rastlin in zhivali, ki so jih le-ti zaplodili, vzredili ali zasejali, in moramo priznati, da so ta bitja drugačna od chesarkoli, kar smo imeli doslej priliko opazovati. Skratka, očitno je bila bozhja pot prekratka, da se ne bi konchala. Ni shala, da se od tam, kjer ni vech nich, prikazhe sam hudich.«

Kot da bi se zmenili, so se vsi nashi Fujci vrnili v laboratorij. Njihove sence se spet blestijo, oni pa she vedno ne govorijo, samo njihove ideje valovijo skozi beli krog vsenaokrog po vesolju. Mi sicer nadziramo predvsem svoj rodni planet, a se vchasih vendarle oziramo tudi na stare ali nove svetlobne vekove in proti kaki drugi galaksiji, pri chemer se lahko samo chudimo energiji Fujcev, s katero tja napotijo svoje valove. Vchasih razstrelijo neznano zvezdo ali pa spremenijo barvo lune ali naravo katerega od daljnih, nam she nepoznanih planetov. Znajo pospeshevati hitrost kometov, zmanjshevati kozmichno sevanje, stopnjevati ohlajanje in ogrevanje, zdruzhevanje in razpadanje elementov ... Najvechkrat itak sploh ne razumemo, kaj pochnejo, in le redkokdaj doumemo kakshno njihovo idejo. Radi bi jih vsaj kaj vprashali, che bi obvladovali nachin njihove komunikacije, toda nashe medsebojne relacije omejuje neizpodbitni okvir, da so Fujci za nas pach tujci in smo lahko srečni, ker med nami vlada vechni mir.

»Moja dusha je srečna,« pesni Pres, »ker se ji zdi, da je vechna, a je vprashanje, che to drzhi. Saj vendar nima niti lobanje niti kosti ne zhil ne krvi in niti ne dishi niti ne smrdi. Brigata jo strast in chast! Ne chuti, ne sluti, ni razumna, ni pogumna, ni zanosna, ni ponosna, nichesar se ne boji, ne trpi in se ne veseli. Nich je ne boli. Se pravi, da ja dushevno zdrava zhe po svoji naravi, in che je zdrava, je ta prava. Je

pa tudi zelo ljubezniva, zato rada biva, torej je zhiva. In to ni pedagogika, ampak navadna logika, kajti če lahko prezhivi čas brez klobas, lahko tudi klobasa brez chasa.«

»Ko si pojedel svoj zadnji obrok,« doda veleumni Kok, »si pozabil iti še na stranishche, zdaj pa tvoja nesrečna duša ishche kozmichni odtok, ker jo zafrkava večna prebava.«

»Kako lahko vsak, ki je na Zemlji jedel zhgance, po smrti pride med nesmrtno izbrance?« se chudim jaz.

»To je zato,« mi odgovori notranji glas, »ker zapusti telo. Duša ni iz snovi, ki kot relikv predpreteklosti pogojuje vsak konflikt. Še kadar se razjezijo nebesa, ne trpijo duše, ampak njihova telesa: glava, roke, noge, hrbtenica, medenica, zobje, srce ... Med zhivljenjem na Zemlji potekajo bitke za snov, za imetje. Tisto, chemur rečejo ljudje boj za prezhivetje, je boj za snov. Še celo ljubezensko hrepenenje implicira pozehlenje po telesnosti, ki je snovna. Vsaka, še najbolj bolna chlovekova zhelja težji vsaj k unichenju snovi, če zhe ne k njenemu kopichenju. In ko snovi vech ni, se vsaka duša osvobodi, poletí v vse smeri in konchno zachne polno bivati. Zato postane po smrti vsak bedak junak, ali drugache povedano: prav vsak mrtvi duh na poti v nebesa zhe takoj po izstopu iz telesa ugrizne v bozhji kruh.«

9 – OSAMA

Preproste razlage, da je vse odvisno od poraza ali zmage, tukaj ne zalezhejo. Ko nimash vech obraza in te ne vezhejo mishice na kosteh, ti ne gre vech niti na jok niti na smeh. Pri ljudeh ni vse tako kot pri njihovih duhovih, kajti na novih svetovih greh ni vech greh, oblast ni vech chast, lastnina je praznina in norost ne velja vech za modrost. Čeprav tudi bebcí in idioti pridejo k nam po isti poti spoznanja, se jim v stanju duha, pach edinemu, ki jim je še preostalo, še sanja ne, da so bili v zhivljenju najbolj izpolnjeni sredi spanja in da so spali bistveno premalo. Zdaj pa je vednost njihova edina chednost, ki je sicer prijazna, a nich manj prazna od nevednosti. Kajti niti mrtvi duh ne more spoznati, da se iz telesa ne pride v nebesa, kot ga je uchila verna mati (razen tega, da ga je s tezhavo uchila ljubiti in sposhtovati, medtem ko se je kaj hitro nauchil sovrazhiti in se bati); chlovek iz snovi poleti na zvezdne sipine in tam obtichi, pri tem pa ne ve, da ga vech ni. Tudi na ta neskonchna pota ga torej spremlja vechno zhiva zmota, v kateri najprej mrtev zhivi, potem pa še njegov mrtvi duh zhivo biva. Glede tega ni velike razlike med tem, kar je bilo prej in tistim, kar bo potem. Kajti vedno se bo vse zaplodilo predvsem zato, da bo minilo. Sicer pa je prav tako res, da je bistvo nekje vmes, med tem kar je in tistim chesar ni, med zmago in porazom, med obrazom in duhom, vendar na drugi strani drzhi oziroma je še celo meni jasno, da se Zemlja vrtil samo zachasno in da moja zvezda, na kateri bivam, je ali pa je tudi ni. Če pa je res res nekaj vmes, me to toliko bolj veseli.

Tezhko se mi je sprijazniti z dejstvom, da je resnica iz snovi. Da okrog moje zvezde leti vesoljska ladja, polna sadja in sladkarij, brezvladja, prismodarij, zlata in srebra, kosti, krvi in mesa ... Da sta Ekvinokcij in Solsticij bivala samo zato, ker je Mi Tsi iz zhlahrne snovi, ki ju je najbolj mikala, kadar sta se je dotikala. Ne, ni! Ona je samo prisposoda kozmichne strasti, ki nesnovna valovi v vse smeri tako, da zaradi nje vse biva in zhivi. Tudi Ekvinokcij in Solsticij sta bila samo izmishljena junaka, ki sta dihala brez zraka in sta sama sebe izpolnjevala tako, da sta pach simbolichno naskakovala njo. Cheprav sta pri tem mislila predvsem samo nase in na svojo pohoto, sta s tem na Zemlji spochenjala letne chase, z njimi pa vso bivanjsko lepoto, s katero se dichi Zemlja pred bogovi in hudichi. In preden zhivljenje mine, chlovek sploh ne pomisli, da so to vse skupaj navadne izmishljotine, ustvarjene iz nesnovi, ki se sicer zachasno sprime in strdi, ampak samo zato, da po koncu mamljive naslade spet razpade, se razblini, razkadi ...

»Zdaj naj mi pa nekdo pove,« reche Pres, »za kaj gre?! A gre za neshteto chudes iz ene same snovi, ki se neprestano spreminja, ali za eno samo chudo iz neshtetih snovi, ki jih to chudo sproti spochenja, usmerja in ukinja?«

»Kaj, za vraga, ti pomaga pogumna misel, Pres,« zine Kok, »che pa je tvoja pamet neumna?«

Le kako se je lahko Pres ob svoji zadnji uri izognil bozhji cenzuri? Zhe od nekdej so namrech vse vere grozile, da bodo v vechnost spustile samo ponizhne, vdane in ubogljive kristjane, muslimane in mogoche she koga, toda pogane, ateiste in tiste, ki uporabljajo lastne mozhgane, pa da bodo bozhanske sile na meji brez posebnega dodatnega razloga zavrnilo. Tudi zato so nas skoraj vsi starshi po vsej sili uchili, da kdor ne uboga, ga tepe nadloga!

Kot chlovek je bil Pres sicer precej nadarjen, toda med sodobniki je veljalo, da je nesposoben in pokvarjen. Nikoli mu ni bilo zhal, che se je zlagal in naplahtal cele mnozhice, saj se jim je na Zemlji itak vsakodnevno »sadilo rozhice«, se pravi da se jih je manipuliralo, zato da bi se jih posledichno lahko mobiliziralo in so shle rade v krvave medsebojne spopade. Najraje pa je postavljaj zhrtve pred javni zid ali razpravljaj, kako koristen bi bil kakshen genocid. Bil je neusmiljen kritik vsega dobrega, zato je kmalu postal skorumpiran politik in oznanjevalec zla. Zaradi njega bi lahko bilo mirno konec sveta, kajti slepo je verjel, da ga bo prezhivel. In tako se je zgodilo, da se mu pred vrati v nebesa ni sodilo, ampak se ga je samo vzelo iz telesa in zaposlilo v nashem laboratoriju, kjer she vedno opravlja svoje delo.

Da ne bi prishlo do pomote: v njem ni niti kanchka dobrote, ampak je z njim iz groba v vechnost vstala chista zloba. Na srecho je njegovo posmrtno snovanje nesnovno, toda vseeno lahko skozi beli krog sprozha valovanje, z njim she naprej ogrozha Zemljane in se vmeshava v njihove sanje, nam pa priznava, da mu je povsem vseeno zanje. Vztrajno jim poshilja signale, za katere bi bilo bolje, da jih chloveshke mnozhice nikdar ne bi zaznale in bi se raje porazgubili v vesolje. A mi, zvezdni laboranti, zhe vemo, da mu nash ljubi Bog dovoli kadarkoli uporabiti beli krog, cheprav mu tega – vsaj po mojem mnenju – ne bi smel nikoli dovoliti.

»Chim prej naj vsak spozna, da ni vse dobro, kar je od boga!« vzklikne Kok iz dna srca, saj pozna Presa she z onega sveta.

V meni pa razsaja velika dilema glede tega problema: ali v nesnovnem svetu med dobrim in zlom sploh she obstaja kakšna razlika?

Priznam, da sem v laboratoriju najraje sam. Mi Tsi samo she komaj opazno valuje okrog zvezde in skorajda ne vzdihuje vech, saj je nihche ne ljubkuje. Pres in Kok nekje zunaj lebdita nad zvezdnimi tlemi in spita, kar pomeni, da niti ne mislita, niti z mislimi ne govorita. Fujci so se umaknili neznanokam in se she niso vrnili; njihovega prebivalishcha ne poznam, nikdar nisem bil tam; moral sem se pach sprijazniti s tem, da o njih skoraj nichesar ne vem. Torej lahko v miru samujem in premishlujem.

Zrem skozi beli krog in si umishljam, da sem bog. Zemlja je rdecha in drhtecha, očitno je nosecha.

Komajda se vrti, iz tal ji puhti rumenkasta sopara, v njej pa vrví neke vrste mikromrches. Zrem v ples vrvechih, energichno zhivechih drobcev, ki se she drobnejshi od drobcev zraka spreletavajo in obletavajo; radi bi se povezali, a se hkrati privlachijo in odbijajo, kot da bi se drug drugega bali. Tako so majhni, da med njimi ne vidim niti ne chutim razlike, toda slutim, da bi se radi sprijeli v vechje oblike, kot da bi hoteli postati deli nechesa vechjega od sebe. Tedaj skozi beli krog sprozhim chim bolj ravno, chim manj zaznavno zharchenje ene same vsebine. Tako in tako vem, da jo bo vznemirilo in neobvladljivo razshirilo magnetno sevanje okrog laboratorija. Ja, tako je s tem! Nezhno zharchenje v magnetnem polju mochno vzvalovi, valovanje se bistveno okrepi in pohitri, tako da se mora notránja vsebina prilagoditi nenameravanemu nachinu valovanja in se temu primerno spremeniti. Z neustavljivo hitrostjo, ki se med potjo samo she pospeshuje, potuje proti zhivim delcem rumene sopare, kamor sem jo usmeril, in zhe jih z nihanjem lochuje ali združuje med sabo in jih z dotikanjem povezuje v vechja sozhitja. Vsebina znotraj valovanja jih prerazporeja in jim odreja naloge, delci pa se spajajo, se prilagajajo drug drugemu, mnogo se jih med prerivanjem prelije v enega samega, nepredvidljivega, a zhivega, in ta se ovije okrog nekega drugega, v katerega se je zhe prej zbralo mnogo manjshih delcev tako, da je iz njih nastalo novo bitje znotraj nekega tretjega bitja, v katerem so zhe bila zbrana, oblikovana in povezana, predeterminirana in organizirana sozhitja manjshih sozhitij, združenh v eno samo, samostojno bivajocho bit. In takih biti niti ni nastalo malo! Vse to vrvenje, nelochljivo povezano v posamezne nedeljive skupnosti neshtetih, od silne energije razvnetih delcev, imenujem zhivljenje. Ko se takole igram boga, zazrt v Zemljina rdecha tla, pravzaprav zrem v nastajanje novega sveta. Kakšna srecha!

»Brez veze je nekaj zacheti,« se po dolgem, predolgem umovanju posveti Koku, »che vesh, da se ne bo konchalo. Zame je to premalo! Nochem vech vechno zhivetik«

Take misli so ga zachele obvladovati, odkar je Mi Tsi nehala vzdihovati in s tem navdihovati tudi njegovega duha. Ker se je njeno vznemirljivo valovanje skozi vesolje zhe skoraj povsem umirilo, je Kok zapadel v stanje depresije, iz katerega se nikakor ni pobral; ostal je totalno brez energije.

»Prav je, da si odprt za smrt,« ga hujska Pres. »Res škoda, da te je zapustila usoda.«

»Ja, hrbet mi je obrnila. Mar bi tedaj umrl, tako pa sem se, bebec, smrti uprl.«

»Po moje si lahko vesel, saj bosh lahko she naprej trpel.«

»Na tej prekleti zvezdi se she trpeti ne da! Ne lezhati ne sedeti ne gledati ne mizhati, she srati nel!«

»Saj za to gre,« ga razume Pres. »Brez telesa lahko tvoj duh doume vse.«

»To ni zame, briga me, kaj lahko kdo dojame! Meni je mar za bogastvo, za denar, brez tega je moje bivanje izgubilo ves char. A mislish, da mi je fino brez prestanka buljiti v praznino?«

»To ni praznina, to je tvoja brezmejna domovina!«

»Kakshna domovina neki! Domovino se je dalo vsaj ljubiti, se zanjo boriti, preliti kri, komu kaj zapleniti ali pa ga ubiti ... Tukaj takih možnosti ni ... Nich se ne zgodi. Povem ti, da sem od tega buljenja v vesolje kar naprej slabe volje ... Samo bivam, sploh ne zhivim. Res ne vem, kaj naj storim!«

»Ne moresh se obesiti na vejo, to veva oba,« mu zavda Pres z idejo, »ampak jaz vem, kaj se da. Vem, kako se lahko zate neskonchnost koncha. Obstaja nekdo, ki izvaja tovrstne storitve. On edini zna zadushiti tvojega duha. Zate namrech ni druge reshitve.«

»Povej mi, kdo je to! In kako to storil!«

»Fujec Ki! On te lahko tako razsvetli, da ti duh pregori! Videl sem na lastne oči, kako je to storil trem Fujcem: brez tezhav jih je umóril.«

»Ampak Fujci so napol iz snovi! Mogoche se jih zato lahko tako mochno presvetli! Vprashanje, che zna presvetliti tudi mrtvega duha ...«

»Triba ga bo chim prej zaprositi za to, da te pogubi!« zakljuchi Pres brez kanchka slabe vesti.

Kako prelestna je sinjina, ko se na srebrno-chnem oboku tik nad mano zablesti zlata lina in mi Ki spregovori o ukinjenemu Koku!

»Neum nich lov e.k. = po gub lj 1,« mi skoznjo sporoči in se zadovoljno bleshchi.

»Kdo je pogubljen?« me zanima. Ker Ki she vedno nima glave in oči, seveda ne vem, kako zadovoljno me gleda.

»Pres ve TL j1= Kok.«

»Kok – presvetljen? Pa saj je bil dober in poshten! Bil je sicer navadna umska neroda, ampak ga je vseeno škoda! Tako zelo zhiv mrtvi duh! Jedel je samo bozhji kruh in potico, na skrivaj pa ljubil Mi Tso ...«

»ZDA J. ve shres ni Tso.«

Je, kar je, zlata lina se spet zapre. Prehitro je minilo, nisem vprashal niti tega, zakaj in kako se je Koku to zgodilo.

»Prej je bil, zdaj ga pa ni. Zapustile so ga volja in vse mochi,« ve Pres. »Namesto mashe zadushnice je dobil tri bozhje zaushnice: prvo za vse prismodarije, ki jih je storil, drugo za butaste teorije, ki jih je tvoril, in tretjo za ljubezenske norije v zvezi s prasico Mi Tso; glede slednjih sem ga vechkrat opozoril, a ni pomagalo. Nich chudnega, da ga je mrtvo srce izdalo! Zanj je vsekakor mnogo bolje, da je zapustil vesolje, kot pa da bi she naprej vztrajal in zavajal samega sebe z nedomishljenimi utvarami in s kvazi chustvenimi samoprevarami.«

Zoprno. Tudi mene vse mine, kadar mrtvi duh izgine. Saj pravim: she dobro, da v tej fazi ni treba pogreba, ker bi sicer – mislim na pravkar minulo dobo, ko so kar trije odplavali skozi zadnjo svetlobo – kar naprej taval v zhalostnem sprevodu po kozmichnem svodu.

Ostala sva samo dva, Pres in jaz. Mi Tsini vzdihni so pretihi, le she neslishno se oglashajo iz davnine; tja je zakopala tudi vse spomine nase in ne vem, ali sploh she biva. S Presom skoraj ne govoriva vech, v laboratoriju pa se okrog naju preriva vedno vech svetlelih fujskih senc. Vedno bolj se mi razkriva skrivnost, da je za mrtve Zemljane tudi neminljivost minljiva.

Lebdim tik nad zvezdnimi tlemi in si zhelim popolnoma mirovati, se predati mirovanju vsemirja, toda vznemirja me zhe sama zhelja po miru. Poleg tega se prilagajam nenehnemu vrtenju vsebin, ki izvirajo iz mene in iz vesoljnih globin, predajam se jim, toda cheprav jih ljubim, se jih tudi bojim; previdnost, da se v tem vrtenju ne utopim, odriva od mene negibnost, h kateri stremim.

In ne samo, da ne morem pochivati v miru, bivati moram v prepiru s Presom. Cheprav komunicirava s telepatijo, najine misli v tishini dobesedno donijo:

»Kaj se ti zdi, kaj bi rekel ljubi Bog,« se rezhi, kot da gre za shalo, »che bi se pometalo vse Fujce v beli krog?«

Samo enkrat se je zgodilo, da je nekega Fujca minilo veselje do bivanja in je skochil v okroglo belino – vedno lachno valovanje ga je presvetlilo in pogubilo.

»Si nor!?« zarenchim na Presa, cheprav se nerad jezim.

»Jaz pa verjamem,« se rezhi she bolj zlobno kot prej, »da bo sam ljubi Bog slejkoprej dvignil mech, ker ve, da je Fujcev prevech. Kdo jim je kriv, da tako smrdijo! Pa she kradejo nam prostor in energijo.«

»Che bi bil jaz ljubi Bog,« renchim ves iz sebe, »bi v beli krog pahnili tebe. Tvoja zloba je vredna, da jo dobi v kremplje Grdoba, ki na Zemlji samo chaka, da pogubi vsakega takega bedaka, kakrshen si ti!«

Tedaj pa prav do zvezde prismrdi rumeni plin, ki ga Grdoba, ta nezazheleni bozhji sin, spusti iz goreche riti. Iz belega kroga se zachne tako kaditi in zaudarjati, da se v laboratoriju ne da vech pogovarjati niti s telepatijo. Celu neobchutljivi Fujci se razbezhijo, jaz pa se pochutim kot tedaj v krematoriju, ko so mi sezhgali telo in me izgnali iz njega nad nebo. Iznenada se me pri vsej moji vedno prizanesljivi dobroti poloti nepomirljiv bes, nastrada pa seveda Pres, ker me tako privoshchljivo gleda. Moja volja ga skozi beli krog porine v globine, da kot nevidna raketa iz vesolja shine tochno v vulkansko zhrelo rodnega planeta, natanchneje – v goltanec

Grdobe (gorechega, grdo prdechega a usodnega zmeneta, ocheta, sina, vladarja, jecharja in grobarja, gospodarja ognjene dobe na Zemlji).

Na zvezdi se je stemnilo, ugasnilo je Fujce, zaslutim, da bo kozmichno bivanje zdaj zdaj minilo. Edinole krog pod mano se she beli in globoko v njem si gorecha Zemlja celi rano: ko se je namrech Pres z vso svojo silo in zlobo zaletel v njenega gospodarja Grdobo, se je temu zastrupilo chrevo, se napolnilo in odebelilo, potem pa se je v Zemljini sredici razletelo. Govno je privrelo iz vulkanskih zhrel in pochrnilo pol neba, nato pa se razlilo chez plamenecha tla in jih pogasilo. Medtem, ko se je hladilo in postopoma strdilo, se je v Zemljinem trebuhu razbolelo drobovje vnelo, in cheprav ni bolechine, ki ne mine, je reva tako trpela, da je dotrpela in obstala: samo she drsela je okrog svojega sonca, okoli lastne osi pa se ni vech vrtela. Od govna, ki ga je zdaj grelo od vnetja zhareche drobovje, je preko meje mojega sveta neznosno zasmrdelo, tako da je tudi belo zharenje v mojem krogu najprej pozelenelo in potem postopoma povsem pochrnelo. Zbogom, lepota!

In jaz ... v zatohli, totalno zatemnjeni gluhoti spoznam, da nisem sam: z mano je samota.

S samoto chakava v temi, da se kaj zgodi ... Vse miruje, molchi ... vesolja ni, ni moje zvezde, samo strashna tishina ... ne vem, ali je pod mano globina ali vishina, ali sploh she lebdim ...

Vem, da ne zhivim, ne vem pa, ali she bivam ... mogoche samo she zhdim ... ne vidim, ne slishim, ne chutim, ne slutim, ne uzhivam, ne trpim, ne razumem, ne dojemam ... Nenadoma doumem: samo to je, da nichesar ni.

Tedaj shine skozme snop luchi in komaj se zasvetli, zhe izgine v temi. S samoto se ozreva tja, od koder je svetloba prishla, poloti se naju nemir ... tamkaj se s tenkimi zharki zarishe okvir zlate line, okrog vedno bolj sinje jasnine. Sinjina se razpre, me objame, prevzame me blazhena omama, samota pa na drugi strani ostane sama.

Ne odlebdim, temvech poletim v modrino! V njej preglasim tishino, kajti oglasila so se prozorna krila, s katerimi se odrivam v vishave nad bleshcheche-belo planoto in neizmerno uzhivam, ko srkam vase lepoto nadnebeshkega bivanja!

Na planjavi, porashcheni s srebrnim cvetjem, med petjem pleshejo Fujci s prelepimi Fujkami. V vishavi pod oboki jasnega neba zvenijo zvoki, neprimerljivo lepshi od tishine. Skozi prostornino se prevrteva chista energija; v njej se harmonija zvokov preлива z milino.

»Pristal bom na sipini,« zaslisim lastni glas in se uzrem v gladini bele vode: nisem vech nesnovna mrtva esenca, ki je in je ni, ampak sem bleshchecha senca iz polsnovi! Kako lepo je, ko se zaslisish, in ko vidish, da imash telo, prav takshno kot Fujec Ki, ki se smeji pred mano! Ko spregovori, ne samo da slishim, ampak celo razumem njegovo govoro in vem, da mi govori resnico! Ob njem stoji njegova hchi; tudi njeno telo je iz svetlobe, toda tam, kjer so imele Zemljanke prsi, ima ona kot nebo globoke ochi.

Prevajalnica

Jevgenij Baratinski

VSE JE MISEL

MOJ DAR JE UBOG

Moj dar je ubog in glas moj ni gromek,
a le zhivim, in to moje zhitje
pozemsko je komu ljubo bitje:
prav njega nashel bo daljni potomec
v mojih stihih; kdo ve, dusha moja
odkrila bo z njegovo dusho vez,
in kot sem druga nashel v rodu svojem,
bom bralca nashel v potomstvu she jaz.

(1829)

VSE JE MISEL

Vse je misel, le misel! Zhrec besede,
umetnik ubog, zate odpusta ni;
vse je tu, she chlovek, in svet stoji,
in smrt, zhivljenje, pravda brez koprene.
Rezilo, orgle, chopich! Srechen je ta,
ki strast ga ne zvabi prek njih mejá!
Vse to so le omame posvetne!
Pred tabo pa, kot pred golim mechem,
o misli ostra luch, zbledé zhiva tla.

(1840)

JESEN

(16)

Prihaja zima, in pusta zemlja
v širokih lisah onemoglosti
in rádostno sijocha polja
pod zlatim klasjem cvetochih dni,

z zhivljenjem smrt, z bogastvom beda –
 vse te podobe chasa bezhnega
 zravnala je tanchica iz snega,
 ki enolichno nanje seda:
 pred tabo takshen svet odslej stoji,
 v katerem zate zhetve nich vech ni.

(1836-1837)

OPOMBA O AVTORJU

Jevgenij Abramovich Baratinski (1800, Vjazhla, vas pri Tambovu – 1844, Neapelj, Italija), ruski pesnik; potomec v 17. stol. priseljenega poljskega plemstva iz Galicije (izv. Boratyński, po gradu Boratiń; oče general, stric vice-admiral), sholanje v St. Peterburgu na gardni kadetnici (za plemiche), kot chastnik vech let na Finskem, 1826 izstopil iz vojske in se porochil (osem otrok), poslej zhivel v Moskvi in na svojem posestvu, potoval po Evropi, umrl v Neaplju (po hudem glavobolu, navzocha le zhena; smrt nepojasnjena). Zelo mlad zaslovel s pesmimi, pozneje vse bolj »drugorazreden«, v 20. stoletju ga znova odkrijejo simbolisti in nasledniki (Mandelshtam, Ahmatova, Brodski) kot velikega refleksivnega pesnika. Izdal je tri zbirke pesmi: dve z enakim, stereotipnim naslovom *Stibotvorenija E. B.* (1827, 1835) ter *Sumerki* (mn. sam. s pomenom: somrak; tochnije: somrachja), 1842. Slednja ob izidu podcenjena (kritik V. Belinski je pesniku ochital nazadnjashstvo), danes pa velja za umetnishki in zgodovinski unikum ruske literature kot prva pesnishka zbirka v modernem smislu: pod vsebinsko specificiranim naslovom zaokrozhena kompozicija enotno uglashenih in medsebojno dopolnjujochih se pesemskih tekstov.

Baratinski je pripadnik t. i. »Pushkinove plejade«, ki je na sledi vzornika v poeziji uveljavljala avtorski (romantichni) individualizem. Pushkin (tudi iz vrst plemstva, kot praktichno vsi ruski klasiki 19. st.), po shirini in uchinku svojega genija brez primere v svetovni literaturi (vsa ruska literatura po njem je »izpod njegovega plashcha« – tudi Gogoljev *Plashch*), je v kratkem zhivljenju vulkansko dvignil rusko poezijo, prozo in dramatiko med globalne vrhove (od slovanskih literatur dotlej vodilna poljska; v slovenski ima podoben pomen Presheren, pesnik, snujoch tudi v smeri proze in dramatike, a v neprimerljivo ozhjih razmerah je iz svojega »brodoloma« reshil le zvezek pesmi). Ob Pushkinu je delovala vrsta manjsih, a kvalitetnih pesnikov, med njimi mu je bil Lermontov najblizhji po shirini talenta in zhivljenjski usodi, Baratinski pa je utemeljil rusko filozofsko liriko, ki jo je nato Tjutchev razvil do enkratne popolnosti.

Poezija Baratinskega je dokaj raznolika (Pushkin je cenil zlasti njegove elegije; tudi izvornost misli in samostojnost: »Stopal je po svoji poti sam in neodvisen.«); pisal je tedaj modne poslanice znancem, daljshe pripovedne pesnitve itd. A danes se zdijo ključne njegove krajshe, v izrazu mojstrsko natanchne, v nekaj verzov (8, 9, 10) zgoshchene, mrachno zadržhane in lucidno prebojne refleksije, katerih esencialni »povzetek« pomeni *Vse je misel, le misel ...* V pesmi *Muza* je svojo »muzo« oznachil nikalno: on sam ni zaslepljen od nje, ni lepotica, brez daru za igro oči, govori umirjeno in preprosto, brez okrasja, izraz njenega obraza ni skupinski ... Ciklus šestnajstih desetverznh pesmi *Jesen* na koncu *Somrachij* sklepa njegov opus s somrachno vizijo zaledenele prihodnosti industrijske civilizacije (na zacetku iste zbirke se pesem *Poslednji pesnik* zachenja: »Stoletje koraka po svoji poti zhelezni, / v srcih dobichek ...«).

Izbor, prevod in opomba Ivo Antich

Luigi Cannillo

MATERIN RED

(izbor)

I

Materin red vtisne oblike
in meje, vsak glinasti in stekleni
izdelek v vsaki omari:
kako zraven, kako oddaljen
shepetajoch ime
Zapihal je veter v spuzhvah
prizhgal potrebne luchi
In neurejena imena tako zashepetana
se razvrstijo okrog meja
se pogovarjajo, in tisto govorjenje
je red, ki ozhivlja dom
Materni red se svetu razodene
v skrbnosti, prechna chrta
pa v zakladu ust.
Izvir in prostor se zlozhita
v kovčke, tako vesolje
potuje z nami, doloceno
v nashih gibih in v snu.

II

Hishni predmeti
prehitevajo zhalovanje
ob tujem zaklepanju vrat
se vsak nezhivi kosh pospravi
brzda tiho mrzhnjo stvari:
vijak negibne zhlice
brez gospodovalne roke
in pogleda ki jo poriva
Sprva brez namena,
molchi vsakdanja pamet
ki rojeva zhivljenje na portretih
in zori sadje v posodah
A mi ji ne moremo slediti
v roju dush in predmetov
da se znova sestavi vsepovsod.

Tukaj vsaka stena chaka
da se odpre ob vrnitvi
Zdaj ko se naglo brani
zamejuje neko obmochje, ga skriva
in vdova se zapre v bolechino.

III

Nekje je vrt, ki spreminja barvo
in je vodnjak, kot bi ga vedno
rada imela, od tu
kjer se zdi negibna
prichakuje z blagim
smehljajem, posheвно, prihod.
Ne bozha trave, se ne zmochi,
morda, vendar jo krajina dosezhe
Okrog svetilke so si chebele
naredile gnezdo, v naroehje ji letijo
vsakdanje vonjave in curki
za zhejo. Narava je radodarna
tudi do mrtvih, onstran drevoreda
v drugi brazdi na golem marmorju
mojega ocheta gori upognjen
sosedov javor

IV

Kdo trese to galerijo vetra
kjer valovijo rozhe in temelji
da vsi drhtechni ozhivimo?
Z razprshenimi planjavami v megli
merimo silo praznine
in vdihavamo zrak skrushenosti
Telesni kristali se zmagoslavno
prizhigajo, izgubljena zhivalska gmota
v nenadni sapici ki se nas dotakne
Gre za bliske in trzaje v temnem hodniku,
in na kozhi se steklo izmenichno menjava
z zhametom, v vrtincu ki odteka
na preprogo ali se navpichno povzpenja
neki kapitan pa pluje po usodi

V

Zdi se da ko nobeden od nas
ni vech buden nekdo
gre gor da jih poishche
Prinesel je sadezh od dalech
in objem belega ogrinjala
Iz stezic somraka
so slishali klicanje
In na poziv se dvignejo,
v mochi navideznega spanja
gredo skoz rezilo zharkov
Dve valoviti figuri druga ob drugi
se neustrashno napotita v trdo noch
nevidni trak zhe spaja
telesa in sence na obisku
Tudi nocoj se je vrnil
prizadevni gost
ves topel od krvi in joka,
ponovo je zavzel mesto med zhivimi
Njegov skrivnostni pozdrav
napolni hodnike, pokazhe izhod

O avtorju

Italijanski pesnik, esejist, prevajalec, kulturni delavec in zalozhnishki konzulent Luigi Cannillo se je rodil v Milanu (rojstna letnica sicer ni nikjer navedena, očitno gre za nov obichaj tudi pri moshkih, ki ne marajo razkriti, koliko so stari). V Milanu tudi zhivi, kjer poučuje na vishjih sholah nemshki jezik in literaturo, zato gre pogosto v Berlin, da ga shteje zhe za svoj drugi dom. Doslej je izdal 6 pesnishkih zbirk, in sicer: *Transistor*, 1986; *Volo simulato* (Simuliran let), 1993; *Sesto senso* (Shesti chut), 1999; *Cielo privato* (Zasebno nebo), 2005; *Cieli di Roma* (Rimska nébesa), 2006 in *Galleria del Vento* (Galerija vetra), 2014. Objavlja tudi v literarnih revijah in knjizhevnihi prilogh in je prisoten v pomembnih italijanskih antologijah.

Prevedene pesmi so iz razdelka *Red moje matere* v zadnji zbirki *Galleria del vento*, ki je izshla lani pri milanski zalozhbi La Vita Felice. (Dodatne informacije o njem so dosegljive na spletu.)

Prevod in zapis Jolka Milich

Aldina De Stefano

deset haikujev iz leta 2012

ti bodi zvesta
spremljash me med hojo
ti mila tashchica

*

dvokrpi ginko
z veje utrzhemo
rumene pahljache

*

stopim v gozd
sredi porajanja svetlobe
zhled in ivje

*

mirno pada sneg
kar naprej stopicajo
vrabchki sem ter tja

*

kadar hodim
se travna bilka upogne
pijana od slane

*

hodim sama
kresnice ponoči zharijo
kot svetilke

*

med množico ljudi
pada v oči rdechi
kuzhkov plashchek

*

bliskanje na nebu
navidezno prebujenje
pomladi

*

v klobčich se
pravčasno spremeni
jezhek v brlogu

*

je zima siva?
glej granatna jabolka
in rdeče jagodje

*

deset haikujev iz leta 2013

shtropotanje dezhja
brez plashča sem
smejim se sebi v brk

*

zimski vecher
razvnamem ogenj v pechi
pishem haikuje

*

kar iznenada
zhabe skokice
rezhanje na vsa usta

*

ledeno jezero
zvočne arabeske
gibčne drsalke

*

odletel mi je
slamnik z glave ko zavel
je aprilski vetrc

*

nalijem vodo
cvetochemu mandlju
ko ni tebe tukaj

*

navzgor in navzdol
 sledi na poledici
 zaradi romanj

*

sestopam s hriba
 sika alpski svizec
 res boleche slovo

*

shestdeset let imam
 medtem ko chrni trn cveti
 pijem sake

*

O avtorici

Italijanska pesnica, pripovednica in esejistka Aldina De Stefano se je rodila 31. maja 1950 v Vidmu, zhivi in dela pa prav tako v Furlaniji, in sicer v krajih Lestizza in Raspano. Diplomirala je iz filozofije, jo pa zelo zanimata tudi knjizhevnost in zgodovina, veliko svojega chasa posvecha raziskavam o zhenski kulturi v zvezi s pesnishtvom, filozofijo in mitologijo, in seveda vsa obmochja, ki jo neposredno obkrozhajo. Doslej je izdala osem pesniskih zbirk: *Oltre ogni rumore* (Onstran vsakega hrupa), 1977; *Aquiloni* (Papirnati zmaji), 1978, *Fior di steco* (Cvet kachjega lesa), 1991; *Di cauto incanto* (Previdne ocharljivosti), 1995; *I passi della luna* (Koraki meseca), 1998 umetnisha izdaja in leta 1999 neluksuzna; *Del silenzio* (O tishini), 1999; *A te ritorno* (Vracham se k tebi), 2002. Z malimi izbori haikujev, ki sem jih prevedla, je bila dvakrat finalistka pri prestizhni nagradi, ki sta ji bila pokrovitelja Japonski inshstitut za kulturo in Japonska ambasada v Rimu. Izdala ju je v drobcenih rochno izdelanih zvezhchkih, na posebnem papirju, povezanih z rdecho nitjo, ilustriranih od japonskega slikarja. Te skoraj miniatirke, pogosto numerirane, ki jih avtorji po vechkrat izdajo in med delom meditirajo, so imenovane potrpezhljive knjigice, ker so rochno izdelane in zashite v omejenem shtevilu izvodov in tudi izven prodaje. V kolofonu je tudi napis: Nepopolnost je jamstvo pristnosti. Izvirni haikui se drzhijo klasischne metrike: 5, 7, 5 zlogov, ki pa je v prevodu ni mogoche uresnichiti.

Ob sposhtovanju vsebine, sem se trudila tudi z blagozvochnostjo.

Zhe leta 2003 je izdala pri znani videmski zalozhbi Kappa VU zlasti za nas Slovence zelo zanimivo esejistichno knjigo *Le Krivopete delle Valli del Natissone – un'altra storia* (Krivopete Nadishkih dolin – neka drug(achn)a zgodba), v kateri se je zelo zavzeto razpisala o bajeslovnih Krivopetah, ki so (bile) praktichno povechinoma mitizirane Slovenke, ki jih italijansko vechinsko prebivalstvo tistih krajev ni kdove kako maralo, ali vsaj je do njih gojilo meshane obchutke, prej negativne kot pozitivne, jih pach shtelo za obstranska in drugachna bitja, jih pogosto malodane ... demoniziralo, pravzaprav jih povezalo s coprniciami. V knjigi je veliko slovenskih citatov in povezav z najrazlichnejshimi verstvi, veliko gradiva, ki prav nas zadeva, da ne bi bilo napachno, che bi jo prevedli tudi v slovenshchino. Pri nas so krivopete sicer dokaj znane v raznih krajevnih pripovedkah, zelo duhovito so tudi upodobljene, ponekod jim pravijo »hudobno prijazne babure«, a iz obmochja pravljic zhal niso stopile v nasho sploshno zavest. Po njej pa prav klichejo. Za to knjigo je avtorica kmalu po izidu prejela prvo drzhavno nagrado *Il Paese delle Donne* in dozhivela kar tri ponatise.

Prevod in zapis Jolka Milich

Sandro Pecchiari

PRELIVANJE TVOJIH VODA

borovec

star sem
delezhen psov in koles
kakshnega (redkega) srchka z RTT*
in glasov che se usedejo

vendar si ogledujem somrak
in nevihte
smehljam se poleti noch
in dan znojim smolo
v raztreseni zrak
ki je ne zna zadržati

ta ali oni me izbere
za spanje
pobozham njegovo zaupljivost
da se prepusti zgodbam podzavesti
zasledujem njegovo premike ...
rahlo razmršenost
in razpiranje peruti v varstvo.

Barkorlje

* Rad te imam.

Sochi

*kot odgovor Simonu Gregorchichu, Sochi**

ukrochena reka s peshchenimi ochmi
privijem se krotko k tvojim lasem, ki jih
sinje razsipash v soncu – skoraj morská
boginja tako razprostrta pri izlivu
zadihash ob navalih plimovanj
snezhne selitve
zhivali vedno
zauzhijejo prelivanje tvojih voda
ljudje na tvoje boke privezhejo nasipe
in te imenujejo v nashih neshtetih jezikih.

ob poplavalah z oguljenimi vejami
 nekoliko vishe je tvoj znachaj surov
 med chermi in vrtoglavimi vrtinci
 za raftarje ki izzivajo karibdo
 in kakshno scillo tik pod hisho.

jaz gledam tvoj zhuborechi vzlet
 saj brez vsake navezanosti se dotikash
 vseh alg, vseh kamnov in zrn peska ...
 kar pomeni da si tu na ravnini
 ranjena od svoje dolge zhivozelene
 bujne in mile rasti v zatishju?
 in vidish vse pustish da vse gre
 in gladish. in izruvash. in hranish.

Gorica

* Socha v podnaslovu izvirnika je pisana po slovensko.

prehodi

in se sprashujem koliko jih je bilo
 koliko moshkih konj volov
 in vozov in konj pa vojsk
 in navadnih ljudi s culami
 in mimohodi kar naprej neznano kam
 da bi zarezali brazde v kamen in ga zokroglili
 da bi dospeli v kraje ki imajo drugachna imena
 in ne po tej cesti:
 drobci med travo
 in potem zemlja in trava in zemlja.

in grmovje jo zakriva
 in me skrije ko grem mimo
 in grmichje me zadrzhuje v chasu
 nekaj metrov tisochetij.

ko bi hotel, ne bi mogel prestopiti
 tega obrabljenega praga nakljuchja.

che tu obstanesh ti je dano da gredo skozte
 podobe veter in dehtenje
 po zemlji in travi in zemlji
 in hrushch in trushch moshkih konj volov
 in navadnih ljudi oblozhenih s culami
 in mimohodi in hoja kar naprej.

Shtivan

panta rhei os potamòs*

vklesani kameleon ravnin
 in počasno zhrelo rečnih izlivov,
 danes se zaliv znova
 pretaka skozi barve oblakov.
 sokol odleti.

jesenski biserni opreznosti
 spletam starodavne bajke
 in vsakodnevne novice,
 ki jih naropam iz chasopisa soseda
 negibno strmim, medtem ko vse odteka.

in ko steche chez list
 penelopa v moje roke
 preplete pogum uklenjenosti
 zasedenega razuma, mojega,
 ki si lomi rogove, a se zaman zaletava,
 /in njenega kot oljka odpornega.

skushava razplesti kar se je zapletlo,
 strah in previdnost, v previdni radosti
 si pomagava pri ponovnem tkanju,
 pravi da zmorem, da moram,
 da se bo slednjih Odisej vrnil,
 da smo she vedno stranske osebe v
 /njegovem potovanju
 in on v našem.

Devin

* Aforizem, ki ga pripisujejo starogrškemu filozofu Heraklitu Mrachnemu in pomeni »vse teče, nič ne miruje ...« oz. dobesedno »vse teče kot reka«.

dolina v Prchedolu

navzdol se spushcha kamenje
 in hlini ravnotezhje
 spolzko zhe nekaj stoletij
 v svetlobi ki pojema
 in drsi v polmrak

zelenja in suhega trsja
 trohnechi objem
 doline v Prchedolu

v zaključnih mesecih
– sam sem, nikoli vech v dvoje –

sedla si na tisto sesuto deblo
ki je zdaj prhko in sivo kot sol
kjer ishchem zorni kot
pushchice petja
pretrgane zhabje kolobarje

ki so se izmikali koraku chevljev
tisto nekdane miselno
ujemanje in neskladje
pa najino zaustavljanje
mah ki se razrashcha v kupole

ozrem se da spregovorim
kot kakshen ventrilokvist
ali v telepatskem roju
a ti nas ne slishish vech
saj si v zateglem shelestu hrastov

drsali so se tu na ledu
she preden smo se mi rodili
povzpenjaje se iz Trsta na griche
in kraj je bil en sam vrtoglavi smeh
z veselim plapolanjem shalov.

Prebedol pri Repnu

Notica o avtorju

Italijanski pesnik, pripovednik, prevajalec in she kaj Sandro Pecchiari se je rodil v Trstu 12. aprila 1951, kjer tudi zhivi, vendar kot »vozach« kar pogosto na progi Winnipeg, Manitoba, Kanada kot raziskovalec sodobne kanadske poezije bodisi anglofonske kot vseh drugih. Do upokojitve se je ukvarjal s profesuro in uchl angleshchino na nekem trzhashkem inshtitutu. Diplomiral je iz tujih jezikov in literatur. Leta 2012 je izdal svojo prvo samostojno pesnishko zbirko *Verdi anni* (Zelena leta) pri Samuele Editore v Fanni (Pordenone). Pri istem založniku pa leto kasneje drugo *Le svelte radici* (Izrute korenine). Njegova tretja zbirka, tokrat dvojezichna *L'Imperfezione del diluvio – An unrehearsed Flood* (Nedovrshenost vesoljnega potopa) pa je v tisku, izshla bo avgusta letos pri istem založniku. Vedri tudi v nekaj skupinskih zbornikih, in sicer v *Lettere – a te* (Pisma – tebi), 2012; *Il Parnaso 52* (Parnas 52), 2013, in v *I poeti contemporanei 64 in 91* (Sodobni pesniki 64 in 91). Velik ljubitelj angleshke literature. Poezijo in prozo pishe tudi v angleshchini, prevaja pa jo v italijanshchino. Zdaj prevaja nekaj shpanskih in kanadskih avtorjev. (Za vech informacij ga poishchite na spletu.)

Prevod in zapis Jolka Milich

Jean Bodin

USTOLICHEVANJE

(odlomek iz knjige *Šest knjig o republiki*, 1576)

(...) Nadaljujmo zdaj z drugim delom nashe definicije in povejmo, kaj pomenita besedi *absolutna oblast*. Kajti ljudstvo ali gospoda neke republike lahko nekomu enostavno in izključno podeli suvereno in trajno oblast, da sme razpolagati z imetjem, ljudmi in vso dezhelo kakorkoli zheli, in jo potem prepustiti komurkoli zheli, natanko tako kot lahko lastnik podari svoje imetje enostavno in izključno po svoji volji, brez drugega povoda kot le iz darezhljivosti, kar je prava podaritev, ki ni vech z nichimer pogojena, brzih ko je enkrat popolnoma izvrshena. Glede na povedano, druge podaritve, ki nosijo s seboj obveznosti in pogoje, niso resnichne podaritve. In tako suverenost, dana Vlararju z obveznostmi in pod pogoji, ni prava suverenost niti ni absolutna oblast, che niso pogoji ob vzpostavitvi Vlararja dani po bozhjem ali naravnem zakonu.

Tako se zgodi, ko umre veliki Kralj Tatarov: plemichi in ljudstvo, ki mu pripada volilna pravica, izberejo na to mesto pokojnikovega sorodnika po svoji presoji, da je le njegov sin ali nechak. In ko ga posadijo na prestol iz zlata, mu rechejo tele besede: »Mi te prosimo, zhelimo in ti nalagamo dolzhnost, da vladash nad nami.«

Tedaj Kralj reche: »Che zhelite to od mene, morate biti pripravljeni delati to, kar bom zapovedal. Da bo tisti, za kogar bom odredil smrt, usmrchen takoj, brez odloga, da bo vsa kraljevina izrochena in predana v moje roke.«

Ljudstvo odgovori: »Tako naj bo!«

Potem kralj nadaljuje: »Beseda iz mojih ust bo moj mech!« in vsi mu ploskajo.

Ko je to storjeno, ga primejo in snamejo s prestola, ga postavijo na zemljo in posadijo na leseno desko.

Zdaj ga nagovorijo she plemichi, rekoeh: »Poglej navzgor in pripoznaj Boga in potem poglej to desko, na kateri sedish tu spodaj: che bosh dobro vladal, bosh imel vsega, kar ti bo srce pozhelelo, che pa ne, ti bo odvzeto vse in bosh postavljen tako nizko, da ti ne bo ostala niti tale deska, na kateri sedish.«

Ko je to izrecheno, ga dvignejo v vis in mu vzklikajo: »Kralj Tatarov!«

Taka oblast je absolutna in suverena, kajti pogojena je edinole z zakonom, ki ga zapovedujeta Bog in narava.

Vidimo lahko, da so se take ali podobne oblike ustolichevanja obdržale tudi v kraljevinah in vladavinah, kjer je oblast prehajala iz rok v roke po pravici nasledstva, prav nichesar pa ni, kar bi bilo podobno nachinu, ki je bil v navadi v Karantaciji, kjer lahko še dandanes, na nekem travniku blizu kraja Shentvid, vidimo marmorni kamen, na katerega se povzpne eden od kmetov, ki mu ta dolžnost pripada po nasledstveni pravici. Na desni ima chrno kravo, na levi shujshano kobilu, povsod okoli sebe pa ljudstvo.

Ta, ki bo postal vojvoda, pride skupaj z velikim shtevilom gospodov, z insignijami pred njimi. Oblecheni so v rdeche, vsi so lepo urejeni, razen bodochega vojvode samega. On je oblechen kot siromashen pastir, s pastirsko palico v roki.

Tisti, ki stoji na skali, zavpije v slovenskem jeziku: »Kdo je ta, ki tako pogumno koraka?« Ljudstvo odgovori, da je to njihov vladar.

Potem oni vprasha: »Je on dober sodnik? Ali skrbi za zdravje dezhele? Je svobodnega stanu? Vreden chasti? Ali sposhtuje vero?«

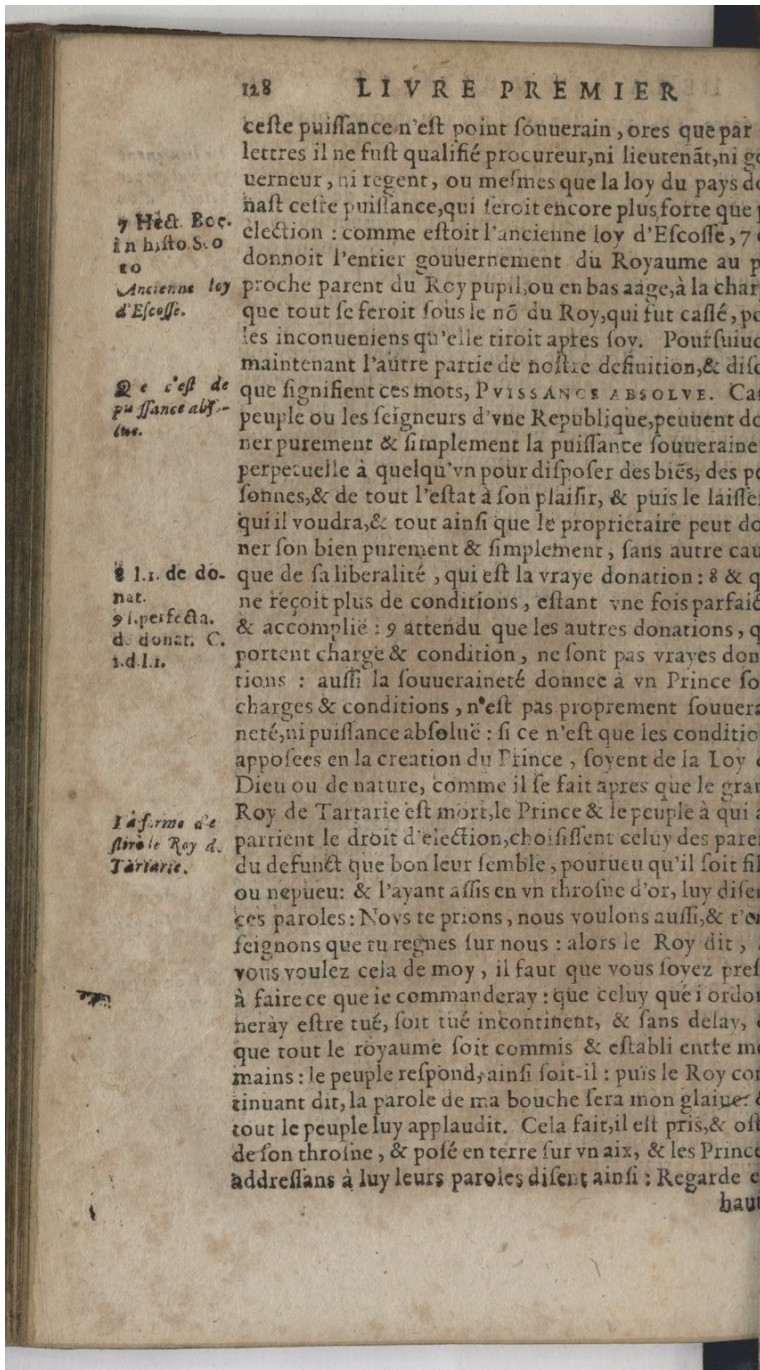
Odgovorijo: »Je in bo!«

Potem kmet prisoli vojvodu rahlo zaushnico in s tem so njegove javne dolžnosti opravljene. Vojvoda pa v roki zavihiti svoj mech, se vvpne na kamen in ljudstvu obljudi, da bo pravichen. Nato odide k mashi v istem oblachilu, nakar si nadene vojvodsko obleko, se vrne h kamnu in sprejme izkazovanje chasti – pokorshchino fevdalnemu gospodu in zaveze zvestobe.

Res pa je, da je bil karantanski vojvoda tedaj (leta 1331) samo cesarjev Veliki Lovec. Ko je cesarstvo padlo pod avstrijsko vladarsko hisho, ki ji je pripadla tudi vojvodina, sta bila polozhaj Velikega Lovca in stara oblika ustolichevanja ukinjena.

Source: gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

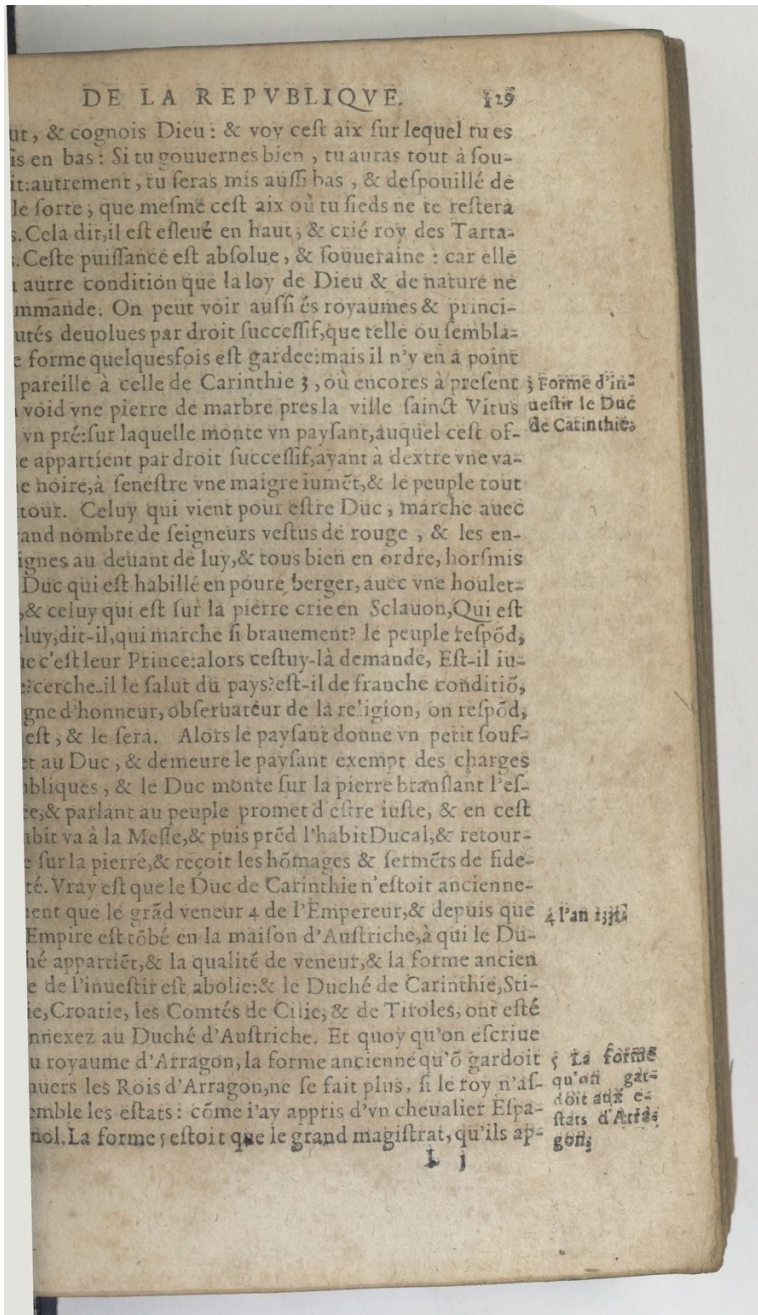
ceste puissance n'est point souverain, ores que par
 lettres il ne fust qualifié procureur, ni lieutenant, ni gou-
 verneur, ni regent, ou mesmes que la loy du pays de-
 nast ceste puissance, qui seroit encore plus forte que p-
 election : comme estoit l'ancienne loy d'Escoffe, 7 e
 donnoit l'entier gouvernement du Royaume au p-
 proche parent du Roy pupil, ou en bas aage, à la charg-
 que tout se feroit sous le nō du Roy, qui fut cassé, po-
 les inconueniens qu'elle tiroit apres soy. Pour suiuo
 maintenant l'autre partie de nostre definition, & diso
 que signifient ces mots, PVISSANCE ABSOLVE. Car
 peuple ou les seigneurs d'une Republique, peuvent do-
 ner purement & simplement la puissance souveraine
 perpetuelle à quelqu'un pour disposer des biens, des pe-
 sonnes, & de tout l'estat à son plaisir, & puis le laisser
 qui il voudra, & tout ainsi que le propriétaire peut do-
 ner son bien purement & simplement, sans autre cau-
 que de sa liberalité, qui est la vraye donation : 8 & qui
 ne reçoit plus de conditions, estant vne fois parfaic-
 & accompli : 9 attendu que les autres donations, qui
 portent charge & condition, ne sont pas vrayes don-
 tions : aussi la souveraineté doñee à un Prince son
 charges & conditions, n'est pas proprement souvera-
 neté, ni puissance absoluë : si ce n'est que les conditi-
 apposees en la creation du Prince, soyent de la Loy de
 Dieu ou de nature, comme il se fait apres que le gran
 Roy de Tartarie est mort, le Prince & le peuple à qui a
 partient le droit d'election, choisissent celui des parens
 du defunct que bon leur semble, pourveu qu'il soit fil
 ou nepueu : & l'ayant assis en un throsne d'or, luy diser
 ces paroles : Nous te prions, nous voulons aussi, & t'or-
 seignons que tu regnes sur nous : alors le Roy dit, &
 vous voulez cela de moy, il faut que vous soyez prest
 à faire ce que ie commanderay : que celui que i'ordoi-
 neray estre tué, soit tué intcontinent, & sans delay, &
 que tout le royaume soit commis & establi entre mes
 mains : le peuple respond, ainsi soit-il : puis le Roy con-
 tinuant dit, la parole de ma bouche sera mon glaive : &
 tout le peuple luy applaudit. Cela fait, il est pris, & ost-
 de son throsne, & posé en terre sur un aix, & les Prince
 adressans à luy leurs paroles disent ainsi : Regarde e-
 haut

7 Hist. Boc.
 in histo. S. 10
 Ancienne loy
 d'Escoffe.

C'est de
 puissance abs-
 olue.

§ 1. de don-
 nat.
 § 1. perfecta.
 d. donat. C.
 § 1. d. l. 1.

I'affirme a'
 s'iro le Roy de
 Tartarie.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Les Six Livres de la République, str.129

Link na knjigo:

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6546272j/f1132.image.r=jean%20bodin.langEN.swfv>

OPOMBE K BODINU

Jean Bodin (1529 - 1596) je bil francoski pravoslovec, ekonomist, filozof in politični teoretik, ki je s formulacijami svojih ekonomskih teorij ter nacheli *dobrega vladanja* vplival na evropsko intelektualno zgodovino. Znan je po tem, da je uvedel shtevilne nove koncepte, ki so se v nadaljevanju močno razvili, med drugim koncept suverenosti, pri katerem je zagovarjal vechjo versko toleranco, podvrzheno vechji kraljevi avtoriteti. Imenujejo ga oche moderne teorije suverenosti. Bil je sodobnik Niccolòja Machiavellija.

Shtiri leta po shentjernejski nochi (24. 8. 1572), sredi verskih vojn, je sodnik v Laonu, Jean Bodin, objavil delo *Šhest knjig o republiki* (Les Six Livres de la République), svoja razmishljanja o javnih zadevah in o polnomochju kralja, garanta miru, ki ga je bilo treba ponovno vzpostaviti. Velika izvornost Jeana Bodina je (bila), da se ni zadovoljil z navajanjem kraljevih pooblastil, temvech si je prizadeval zgraditi enovito teorijo suverenosti, posebej she kot pravno teorijo. Primerek tega dela, opremljen z opombami Thomasa Jeffersona so – s posebnim uposhtevanjem prichujočega odlomka – uporabili pri redigiranju besedila prve ustave ZDA (1787).

Proti koncu svojega zhivljenja je Bodin napisal (a ne objavil) pogovor med predstavniki razlicnih religij, vkljuchno s predstavniki judovstva, islama in naravne teologije, v katerem se vsi zedinijo, da bodo sobivali v slogi.

»Shtudij zgodovine je zacetek politichne modrosti,« je le ena od njegovih mnogokrat citiranih misli.

Severovzhodno od cerkve na Krnskem gradu je nekoch stal znameniti knezhji kamen, na katerem so svobodni Slovenci ustolicevali svoje kneze. Od izgube njihove politichne suverenosti naprej pa so izvajali obred ustolicevanja koroshkih vojvod vse do leta 1414, in to v slovenskem jeziku.

Vprashanje suverenosti slovenskega naroda je seveda aktualno tudi v razmerah sodobne Evrope.

(Viri: Larousse, Encyclopædia Britannica, Wikipedia)

Prevod in opombe Nadja Jarc

Likovna priloga

Damir Globočnik

»DOMOVANJE SKRIVNOSTI«

Krajina je v slovenski fotografiji najpogostejši motiv. Skorajda ni interpretacijskega oziroma formalnega pristopa k fotografiranju krajinskih motivov, s katerim se ne bi srečevali v daljšem časovnem obdobju in pri vechjem shtevilu aktivnih fotografskih razstavljavcev. T. i. pikturalistična fotografija, ki se je okrog leta 1900 zhelela približhati slikarstvu, lirichna vzdushja podezhelske krajine in romantichno povelichevanje gorskih in drugih motivov so spremljevalci slovenske fotografije zhe vech kot stoletje. V zadnjih desetletjih so se iz chrno-bele fotografije preselili v barvno fotografijo. Vzporodno z njimi so bili vselej prisotni novi formalni in vsebinski prijemi, ki so krajinsko motiviko vrachali v ospredje pozornosti domachih fotografov. Praviloma so bili protagonisti novih iskanj razmishljujochi fotografi, avtorji, ki so se intenzivno in predano posvetili fotografiranju. Mednje spada tudi fotografinja Andreja Peklaj, ki je najbolj poznana po ciklusih fotografij Cerknishkega polja. V njenem obsezhnem fotografskem opusu srechamo tudi cikluse fotografij Bloshke planote, Planinskega polja, Prekmurja, Krasa, juzhne Italije, Benetk in Tibeta, posnete v tehniki barvnega diapozitiva, socialno chutech ciklus fotografij, ki je nastal v domovih za starostnike, in druge motive, zlasti v sklopu krajinske, naravoslovne in popotnishke fotografije. O avtorichini tezhnji po iskanju novih poti v fotografiji, po osebno zaznamovanih interpretacij krajinskih motivov in po eksperimentiranju pricha dejstvo, da je sprva nekaj let za krajinsko fotografijo ob chrno-beli tehniki uporabljala tudi infra-rdeche barvne dia filme, ki so spremenili barvna razmerja v fotografiranem motivu. Nekatera ustvarjalna izhodishcha, na katera je ob razstavi Andreje Peklaj leta 1980 opozoril dr. Cene Avgushtin, kot sta razpetost med realizmom in abstrakcijo ter izchishchenost kompozicije, srechamo tudi pri aktualnem ciklusu »Domovanje skrivnosti«. Tako kot velja za vse njene fotografske cikluse, ga je Andreja Peklaj zasnovala po pretehtanem premisleku in shele po vechkratnih obiskih prizerishch fotografiranja – razlichnih gozdnih ambientov. Motivi so vselej rezultat pazljivega opazovanja in prislushkovanja skrivnostnim narave, v kateri sodobni chlovek ishche zatochishche pred vrvezhem vsakdanjega zhivljenja. Sprva je s fotografskim aparatom belezhila zanimive kompozicijske izreze, prekrite z bogato barvno podobo narave v razlichnih letnih chasih in trenutkih dneva, pritegnili so jo razlichni pojavi, ki jih je soustvarila svetloba. V notranji strukturi gozdne narave je iskala njene bistvene poteze. Povezovala je detajle drevesnih kroshenj v asociativne oblike. Andreja Peklaj je hkrati s fotografskim dokumentiranjem gozdne motive predstavljala tudi svoj odziv nanje.

Dejstvo, da Andreja Peklaj s fotografiranjem naravni svet tudi interpretira, je še bolj očitno pri fotografijah iz ciklusa »Domovanje skrivnosti«. Ciklus je logično nadaljevanje nekaterih nekoliko starejših fotografij, ki jih je Andreja Peklaj razstavljal pod naslovom »Gozd shumik«. Na eni od njih je vetrich zanihal vejo, ki je za razliko drevesa, prekritega z jesenskim listjem, zaradi daljšega osvetlitvenega časa nekoliko neostra. Gibanje naravnega pojava je Andreja Peklaj nadomestila s premikanjem fotoaparata med sorazmerno dolgo ekspozicijo. Premiki, zamiki oziroma potegi s fotoaparatom v trenutku osvetlitve so zabrisali ostre poteze motiva. Globinsko ostrino oziroma ostrino vsakršnih detajlov so nadomestile drobne horizontalne linije čistih barv, ki se v primeru drevesnih debel povezujejo v barvne trakove, pri gozdnih pobočjih celo v pravcete barvne ploskve. Gibanje roke fotografirane je postal aktivni soudeleženelec fotografskih posnetkov. Fotografije podajajo barvni, svetlobni in kompozicijski vtis motiva, atmosfero delčka narave, ne da bi se spushchale v podrobno dokumentiranje. S prehajanjem ostrine v mehko oziroma z razblinjanjem motiva se dokumentarnost fotografiranih motivov preliiva v impresijo in naposled v abstrakcijo. Na fotografijah so predstavljeni barvni vzorci gozdnih motivov, zvenenje in trepetanje svetlobe ter dimenzije prostora, zato se spreminjajo v samostojne likovne podobe. Fotografije uchinkujejo harmonichno in skladno, pri chemer je mishljena tudi ubranost z avtorichinim notranjim, duhovnim in chustvenim svetom.

Andreja Peklaj

LIKOVNA DELA /FOTOGRAFIJE/

V likovni prilogi so predstavljene fotografije iz ciklusa *Domovanje skrivnosti*.

ANDREJA PEKLAJ

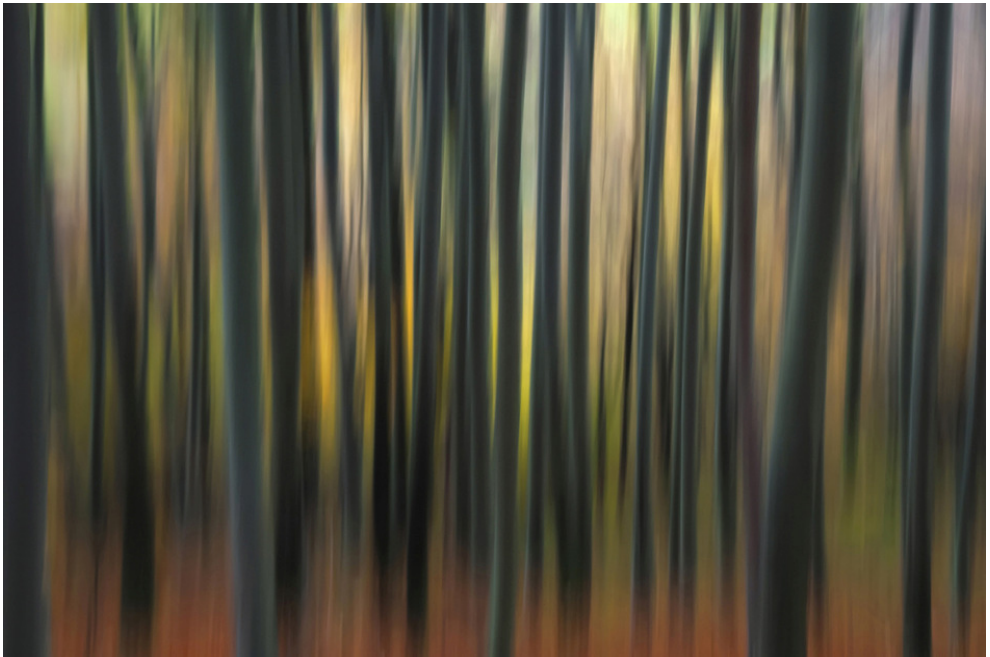
Rodila se je v Vikrchah pod Shmarno goro leta 1948. Fotografira in razstavlja od leta 1974. V letih od 1978 do 1981 je bila na natečajih Fotografske zveze Jugoslavije štiri leta zapored izbrana za najboljšo fotografinjo. Njena dela so objavljena v številnih domačih in tujih publikacijah. Leta 1982 je postala članica Drushtva oblikovalcev Slovenije in istega leta prejela tudi naziv Kandidat mojster fotografije pri Fotografski zvezi Jugoslavije. Leta 1991 je postala samostojna kulturna delavka pri Ministrstvu za kulturo in se povsem posvetila fotografiji.

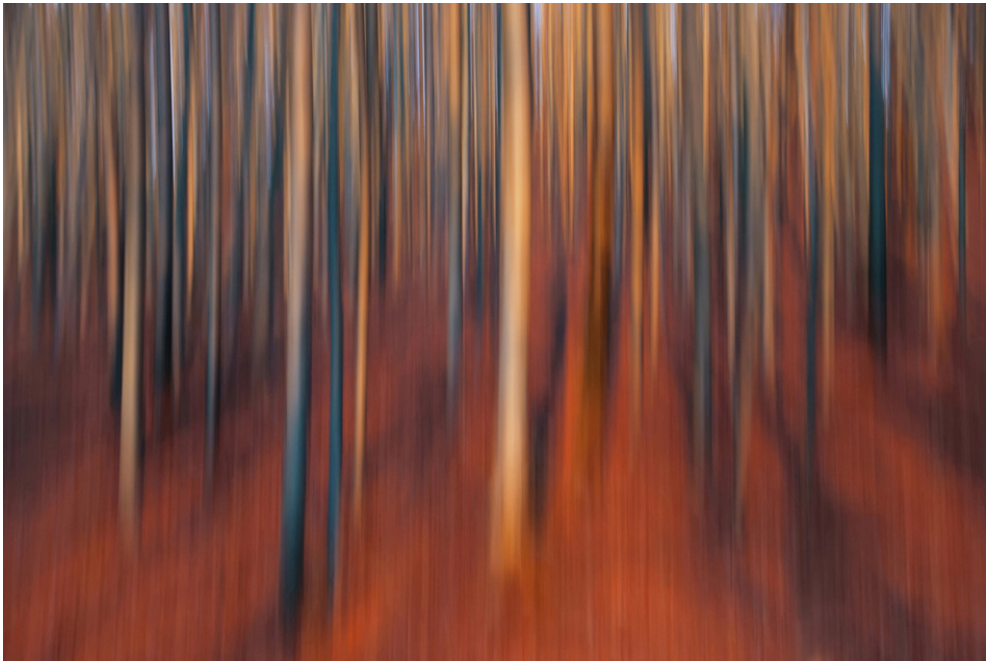
Doslej je pripravila 78 samostojnih razstav doma in v tujini, na vech kot 210 skupinskih razstavah in fotografskih natečajih je prejela preko 110 priznanj in nagrad. Imela je tudi 24 projekcij in multivizij s predavanji. Njena dela so doslej predstavljali likovni kritiki, umetnostni zgodovinarji, fotografski publicisti idr.: prof. Marko Aljanchich, dr. Cene Avguštin, Aleksander Bassin, prof. dr. Bojana Boh, dr. Anton Dolenc, Boris Garbrshchik, Iztok Geister, ddr. Damir Globochnik, Lado Jaksha, dr. Mirko Jutershek, dr. Matjazh Kmecl, Brane Kovich, dr. Primozh Lampich, dr. Peter Skoberne, mag. Darko Slavec, prof. Polona Shkodich in Franc Zalar.

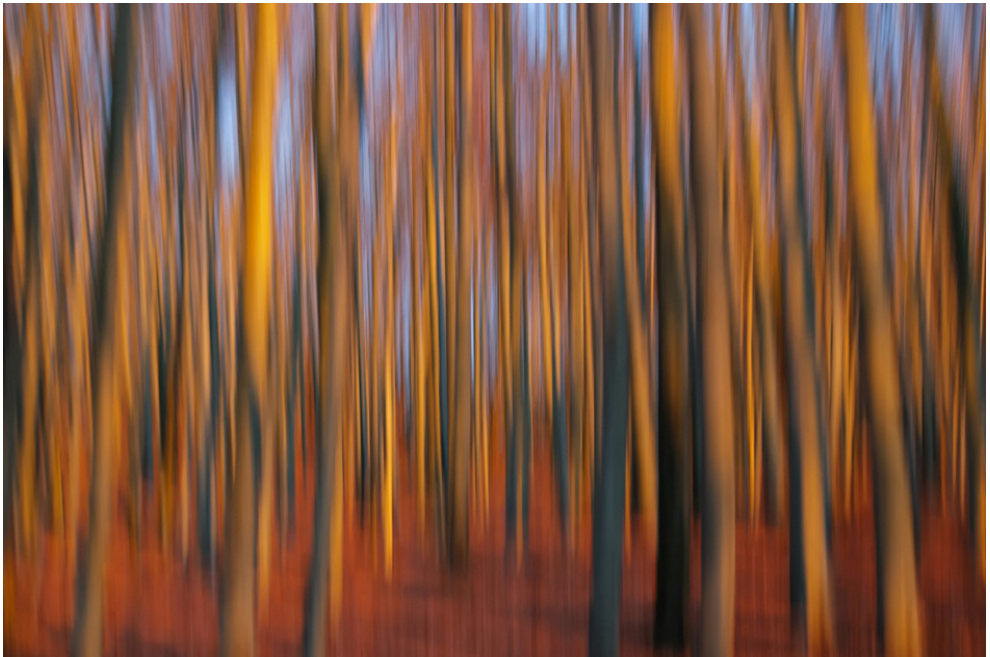
Leta 1994 je v samozaložbi izdala fotomonografijo *Cerknishko jezero*, za katero ji je Unesco podelil Znak desetletja za varovanje naravne in kulturne dedishchine. Leta 2007 je izdala drugo, dopolnjeno izdajo z naslovom *Cerknishko jezero – skrivnostno presibanje*. Istega leta je pripravila tudi najodmevnejšo razstavo 120 fotografij velikega formata *Odstiranja* (tudi tokrat o Cerknishkem jezeru) na Jakopichevem sprehajalishchu v ljubljanskem Tivoliju. Jeseni leta 2009 je Knjizhnica Jozheta Udovicha v Cerknici gostila njeno doslej najljubsho razstavo *Planet Jezero*, ki jo je kasneje razshirila in jo poimenovala *Bila sem ptica*.

Leta 2008 je za promocijo Obchine Cerknica v svojih fotomonografijah in razstavah o Cerknishkem jezeru prejela priznanje »12. junij« – najvishje priznanje Obchine Cerknica.

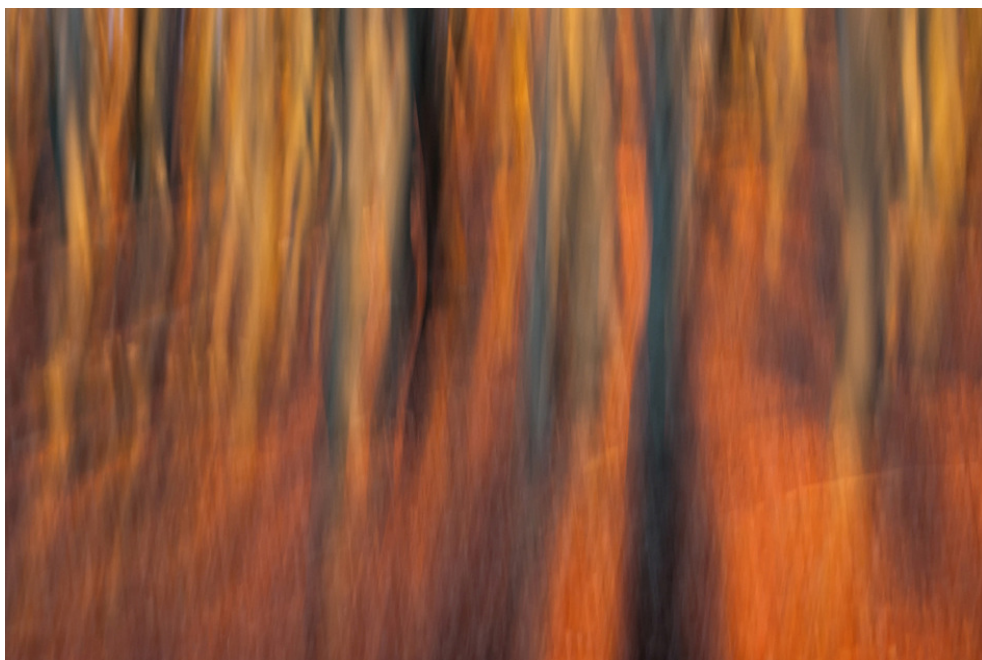
Andreja Peklaj je Mojstrica fotografije pri Fotografski zvezi Slovenije in nosilka naziva AFIAP (artist) pri Mednarodni fotografski zvezi FIAP.

Damir Globočnik

MAKSIM GASPARI – KARIKATURIST

Maksima Gasparija (1883–1980) je na študij slikarstva napotil kamniski zhivinozdravnik in zbiralec starin Josip Niko Sadnikar (1863–1952), potem ko je leta 1900 po naključju v izlozhi neke kamniskhe trgovine, kamor je oche Maksima Gasparija iz rodnega Selshchka poslal za trgovskega vajenca, opazil njegov akvarel »Slanik«.

Gaspari je menil, da je njegova »prva zaresna slika« prikazovala satirichni motiv »Jernejeve muhe (chebele) v Begunjah«: »Naredil sem jo doma, v Begunjah pri Cerknici. Uchitelj Janko Leben nam je v sholi razlagal o Turkih. Da bi se jih ljudje ubranili, so na tabor pri sv. Jerneju zveleli vse uljnake. Ko se je turska vojska približhala, so nadnjo spustili chebele.«¹

Gaspari se je po ljubljanski Umetnoobrtni sholi leta 1902 ali 1903 odpravil na Dunaj. Najprej v Grafichni zavod (K. k. *Graphische Lehr- und Versuchanstalt*), saj mu ni uspelo opraviti sprejemnega izpita za Akademijo upodablajojchih umetnosti. Gaspari je v pismu Sadnikarju zatrdil, da ga je sram in ga ne bo na Kranjsko, dokler ga ne sprejmejo na akademijo: »Chez dan bom bodil risat na Akademijo, kar tako za vajo, zvecher pa v *Graphische Kunstanstalt*, ki je pripravljalka za Akademijo. Jaz bom tukaj res težhko, težhko izhajal, a toliko energije imam, da rajshi v veliki bedi zhivim, kakor bi shel nazaj v Ljubljano, ali mogoche v prodajalno. Jaz vem, gospod Sadnikar, da ste se v resnici trudili zame in da mi res zhelite dobro, vem tudi, da bodete s tem pismom izgubili kolikor toliko zaupanja do mene, a jaz Vas vseeno prosim za nadaljshe skromne podpore, che ne letos, pa vsaj potem ko pridem na Akademijo ...«

Naslednje leto se je Gaspariju posrechilo vpisati na akademijo. Na akademiji je nanj najbolj vplival avstrijski slikar in kipar Rudolf Bacher. Kmalu se je prepisal na Streblowo privatno slikarsko sholo.²

Gaspari je bil leta 1903 med soustanovitelji drushtva Vesna. *Ljubljanski zvon* je novo drushtvo mladih umetnikov predstavil z naslednjimi besedami: »Drushtvo se bo pechalo z jugoslovansko narodno umetnostjo, raziskavalo in uporabljalo bo originalne motive narodne ornamentalne, arhitektonichne, keramichne, chipkarske i. d. umetnosti, navdushevalo bode svoje chlane, da uporabljajo pri svojih kompozicijah v figuralnem slikanju domache zhivljenje in domacho zgodovino. Na tak nachin bode izkushala 'Vesna' vzgojevati brvashki in slovenski umetnishki narashchaj v narodnem duhu.«³

Podobo drushtva Vesne, ki zhivi v nashi zavesti, sta v veliki meri oblikovala Gasparijev obsezhen slikarski opus in chastitljivo dolga prisotnost na slovenskem likovnem prizorishchu. Gaspari, ki ga je za ljudsko blago navdusheval tudi Sadnikar, se je tesno oprl na program Vesne, ki ga poenostavljeno povezujeemo z motivi iz zakladnice ljudskega zhivljenja. Med najbolj znachilnimi Gasparijevimi

motivi so bili kmechki prizori, zhene in moshki, oblecheni v narodne noshe, ljudski obichaji, zaljubljeni par pred Blejskim jezerom in gorenjskimi vrhovi.

Drushtvo Vesna je ob ustanovitvi jeseni 1903 shtelo okrog dvajset chlanov, tako slovenskih kot hrvashkih likovnikov, vendar so »idealom« Vesne ostali najbolj zvesti shtirje: Gvidon Birolla, Gaspari, Hinko Smrekar in Sasha Shantel, slednji naj bi se najbolj prizadeval za slovensko-hrvashki znachaj Vesne. Toda najbrzh najbolj nadarjen med njimi, Gvidon Birolla, je kmalu za vrsto let ustvarjalno umolknil (prevzel je vodenje druzhinskega podjetja, Smrekar pa pishe, da so ga »nashe abderske razmere kot umetnika kruto uzhaljenega 'zhivega pokopale'«), medtem ko je Sasha Shantel, ki je nekoch zapisal, da mu je bilo slikarstvo »zhena, glasba pa ljubica«, ostal razpet med obema umetnishkima medijema. Zgovoren je podatek, da je Shantlovo najobsezhnejše delo lesorezni ciklus slovenskih glasbenikov (1913 do 1942), najvechja slikarska kompozicija pa so »Slovenski skladatelji« (1936). Tako sta ostala samo Gaspari in Smrekar, ki je pravilno ugotovil, »da se nekaterih 'Vesnanov' program sploh ni prijel.« »Peruzxi n. pr. se je tako temeljito vtopil v klasichno, posebej she grshko umetnost, da je bil 'ljudski' samo v prilozhnostnih karikaturah iz domachega sveta. Shantel n. pr. je bil in ostal bolj zaresni folklorist kot pa ljudski umetnik. Birolla, Gaspari, Klemenchich in jaz pa smo bili tako polni vtisov iz otroshkih let, da smo se skladali s tem programom, preden se je rodil. Bili smo in ostali pravi kmetje ali malomestni kmetichi. Vsak pa se je v svoji smeri razvil, kakrshen je pach bil v njem kompleks te prave, srchne rodoljubnosti. Zmotno in zlobno je, che razglashajo Gasparija za navadnega folklorista, – in to spremljano s kretjno prezira ali vsaj omalovazhevanja (toliko so nekateri ljudstvu odtujeni!): Gaspari je v resnici najchistejši ljudski pesnik. Birolla je zgostil 'ljudsko' v kvintesenico vsega slovenskega, in she danes se ne morem prehuditi, da je on, ki je z vsem zharom srca gorel za svojo zemljo in umetnost sploh, mogel postati pridobitnik in vkleniti svoje srce v take neusmiljene sponse.«⁴

Vesnani so drushtvo poimenovali po slovanski boginji pomladi Vesni (tudi naslov desetletje starejshega mesechnika slovenskega dijashtva, 1892–1894, izdajatelji in lastniki Vesnani). Programsko geslo »Iz naroda za narod!« so prevzeli od akademskega drushtva Slovenija.⁵ Oboje naj bi prichalo o tezhnji po pristni narod(opis)ni umetnosti (»gojitev upodabljjajochih umetnosti in prouchevanje slov. narodnega umetnishkega gradiva«),⁶ vendar je dobrshen del njihovega motivnega repertoarja odseval hrepenenje po idiliki kmechkega zhivljenja, ki je prelom stoletja slovenskemu kmetu ni mogel nuditi (propadanje kmechkih gospodarstev, izseljevanje). Poudarjen je bil nacionalni znachaj drushtva. Sasha Shantel pishe: »Nashe delo je temeljilo na prepriчанju, da je napochila doba, ko se bomo juzhni Slovani osamosvojili na polju likovne umetnosti. Hoteli smo zato med seboj zbuditi zanimanje za narodno umetnost, ki je takrat cvetela pri Rusih, Poljakih in Chebih. Nash ideal je bil Uprka [op. slovashki slikar in grafik Jozha Uprka, 1861–1940, znan po folklornih in kmechkih motivih] in pripraviti smo hoteli pot, da bi tudi Slovenci in Hrvatje prishli do spoznanja, da nam samo kopiranje nemshkih vzorov ne more prinesti slave.«⁷

Vendar se je ime drushtva oziralo tudi po glasilu dunajske secesije *Ver sacrum* (Sveta pomlad), geslo pa zveni dokaj podobno zahtevi Williama Morisa »Iz

ljudstva za ljudstvo«. Na vesnane so vplivali cheshki, poljski in ruski slikarji realistične smeri ter nemški umetniki, pri katerih je prav tako cvetela narodna, folklorna umetnost z domoljubnim poslanstvom. Gaspari ni zanikal tovrstnih povezav: »Upam, da vršim isto poslanstvo v naši umetnosti, kakor sta ga vršila med Čehi mojstra Mikulash Alesh in Jožha Uprka, kakor so ga vršili med Nemci Hans Thoma, M. Schiesti in Ignatius Taschner, med Francozi Lucien Simon, med Španci Ignacio Zuloaga in drugi. Sicer pa bosta moje delo in poslanstvo opredelila dva najpravilnejša in nezmotljiva ocenjevalca: čas in narod.«⁸

Velik je bil tudi vpliv secesijske umetnosti, zlasti pri risbi, ki je bila temeljnik pripovednega programa vesnanov. Marsikdaj se je pripetilo to, proti čemer se je prizadevalo drushtvo, namrech kopiranje nemških (npr. münchenskih in dunajskih) vzorov. Po sredini leta 1906 je skupno delovanje chlanov Vesne pochasi zamrlo.

Na zacetku stoletja se je Gaspari na Dunaju moral otepati z eksistenčnimi težavami, po dveh letih je omagal. »Kmalu sem se znashel na dunajski umetniskbi akademiji, pogledal pa sem tudi v München. V obeh mestih sem zaman chakal na kako podporo ali shtipendijo. Dvakrat so mi jo zavrnil. Takrat so ljudje govorili: Kdor bohe iti na Dunaj, mora pustiti trebuh zunaj. No, mi jih nismo ubogali, zato smo pa precej pilharili, kakor smo takrat rekli takemu zhhvlenju. Nekateri premozhhnejshi shtudentje so tovarishko delili z nami brano in pijacho, da nam ni zhhnjakalo volje do zhhvlenja. Sam sem bil med tistimi, ki so bili veseli, che so imeli kaj drobižha za ljudsko kuhinjo.«⁹

Smrekar je v pismu Sadnikarju, s katerim je poskushal iz Gasparijevega obchasnega »mecena« iztisliti malce bolj izdatno podporo, zapisal, do Gaspari oziroma »Gashper«, kot so ga klicali prijatelji, »kmalu za oberhauptmana pri pilharjih [op. zastarelo malomeshchan, zapechkar]. Zdajle zhe po varzhetu drobtine ishche. V kafje Wien ga zhe ne poznajo ne ... Dobro, da imam jaz kakshen zekesar, da ne gre pod tramvaj ...«¹⁰

Gaspari in Smrekar sta leta 1905 poskusila srecho tudi v Münchnu, kamor sta se odpravila z namenom, da bi obiskovala slikarsko sholo Antona Azhbeta. Maksim Gaspari se je spominjal: »V Monakovem sem srechal precej parishkih impresionistov ter cheshkih in ruskih bogatashev, ki so tam shtudirali. S Smrekarjem sva skupaj hodila v neko kavarnico – zdaj ji ne vem vech imena. Tam sem slikal svoje prve karikature.«¹¹

To so bile najbrzh karikature za satirichni list *Osa*, ki so v marsichem pripomogle, da je Dezhelni odbor v Ljubljani dvakrat zavrnil Gasparijevo proshnjo za shtipendijo. »Objavljal sem politichne karikature v satirichnem listu *Osa*, in to je bilo v precejshnji meri vzrok, da so mi odrekli shtipendijo,« je menil Gaspari.¹²

Gaspari je bil avtor karikature »Potomcev nashih imenitna dela« na naslovnici prve shtevilke *Ose*. Karikatura prikazuje shkofa Jeglicha, ki z gnojnico poliva oziroma omalovazhuje Preshernov spomenik z golo muzo. Gola figura na spomeniku, ki z lovorovim vencem simbolichno krona Presherna, je shkofa Jeglicha namrech tako ogorchila, da je poslal liberalnemu ljubljanskemu zhupanu Hribarju pismo, v katerem je predlagal naj se kip odstrani in zamenja z drugim, spodobno oblechenim.

Zhe leto poprej je Gaspari na steno dunajskega lokala, v katerem so se zbirali Vesnani, narisal karikature članov odbora Vesne.

Gaspariju likovne akademije ni uspelo zaključiti. Vplive secesije in Segantinija je z realističnimi zilil v osebni slikarski slog, ki ga je z leti le nekoliko dopolnjeval. Aktualna secesijska umetnost, ki je porodila slovensko dunajsko Vesno, je bolj kot na Gasparijevo slikarstvo vplivala na risbo, ki se je izkazala kot naročena za knjižno ilustracijo, pa tudi za uporabne naloge (npr. vinjete, reklame idr.) in nenazadnje za karikature. Med Vesnani in njim sorodnimi umetniki z začetka stoletja je najbrž prav Gaspariju uspelo risbo oziroma ilustracijo uveljaviti v najširšem krogu naročnikov. Med najboljše Gasparijeve ilustracije spadajo ilustracije Kettejevih *Poezij* iz 1907.

»Ostal sem bolj realist in naturalist, ker sem se naslanjal bolj na realistično umetnost ali pa naravo. Edino pri karikaturah sem se oddaljeval od tega,« je poudaril Gaspari.¹³ Secesijska stilizacija je namreč pustila najmočnejše sledove v njegovih karikaturah. Gaspari je secesijsko risbo ohranjal še desetletja po zatonu secesije. Karikaturam v *Osi* so sledile karikature v *Jutru* (1910/1911), *Dnevu* (1912), *Kurentu* (1918/1919), *Ilustriranem Slovcu* (1925/26, 1928), v povojnem *Pavlihi* idr. Po shtevilu v tisku objavljenih karikatur Gaspari morda celo prekasha Smrekarja, čeprav je karikaturi pripisoval mnogo manjši pomen in videl v njej predvsem uporabno nalogo – vechina Gasparijevih karikatur je namreč nastala po naročilu. Kot spretnega karikaturista so ga lahko uporabili pri idejno nasprotnih chasnikih (*Osa*, *Jutro*, *Dan / Ilustrirani Slovenec*).

Maksim Gaspari je poudaril: *»Na svoji premochrtni poti narodopisne umetnosti sem se od chasa do chasa udejevoval tudi kot karikaturist, dekorativen risar in ilustrator. No, kar se karikatur samih tiche, sem najvech nashih odlicnih osebnosti narisal po vojni za 'Ilustriranega Slovcenca'. Mnogo jih je last inzh. Huga Uhlira. Karikatura mora kakor epigram govoriti sama, torej jim nimam chasa pripomniti. Izdelal sem vech chastnih diplom in risb za narodne razglednice, ilustriral sem sholske knjige, nashe revije in mladinske povesti. Kettejeve Poezije in Milchinskega Pravljice, Pratika za deco – to naj bi bilo omenjeno, kar se tiche mojega ilustratorskega dela.«*¹⁴

Leta 1912 se je zaposlil kot učitelj risanja na prvi drzhavni gimnaziji v Ljubljani in nato na strokovni sholi graficnih obrti. Med prvo svetovno vojno je bival na Koroshkem. Gaspari se je po plebiscitu na Koroshkem preselil v Ljubljano. Učil je risanje na umetnishki sholi Probuda, nato je bil profesor na sholi graficnih obrti. Leta 1928 se je zaposlil kot restavrator v Etnografskem muzeju, v katerem je ostal do upokojitve 1952.

Kar zadeva karikaturu, je Gaspari vedno veljal za nekakshnega Smrekarjevega sopotnika, ki pa se mojstru slovenske karikature ni približhal. Toda Gasparijeve »duhovite karikature«, *»ki po jedkosti niso presegle Smrekarjevih«*,¹⁵ so marsikdaj ustrezno dopolnjevale Smrekarjevo satiro (v *Osi* in *Kurentu* zasledimo karikature obeh, oba sodelujeta tudi z *Ilustriranim Slovcencem*). Tudi Gaspari je v letih pred prvo

svetovno vojno, ko je Smrekar narisal tri znamenite skupinske portretne karikature, pripravil skupinsko karikaturu, »Slovensko gledališče v letih 1912–13« s slovenskimi gledališchniki, ki je izdelana v tehniki olja in gvasha.

Maksim Gaspari, »K političnemu položaju v Jugoslaviji«, *Ilustrirani Slovenec*, 1926, sht. 9

Maksim Gaspari, »Zibelka slovenstva«, *Kurent*, 1919, sht. 2

Literatura, viri

- ¹ Po: »Imel sem najlepši poklic na svetu« (intervju Janeza Kajzerja z M. Gasparijem), *Teleks* 1977, sht. 23.
- ² Po: Stane Mikuzh, »Spominu Maksima Gasparija«, *Nashi razgledi*, 1980, sht. 23.
- ³ »A-r. ». »Novo umetnishko drushtvo«, *Ljubljanski zvon*, 1903, str. 512.
- ⁴ Po: *Umetnost*, Mesechnik za umetnishko kulturo z literarno prilogo *Zhiva njiva*, VI, 1941–42, sht. 10–12, str. 257–259.
- ⁵ Geslo Iz naroda za narod je bilo tedaj v zraku, veljalo je tudi za geslo narodnih radikalov in mladih liberalcev. Ob shodu narodno-radikalnega dijastva v Trstu leta 1905 je izshla broshura z naslovom *Iz naroda za narod*.
- ⁶ Po: »Drushtvo 'Vesna'«, *Slovenski narod*, 1905, sht. 261.
- ⁷ Sasha Shantel, »Spomini na dunajsko sholanje«. *Umetnost* VI, 1941–42, sht. 4–6, str. 96.
- ⁸ Izjava iz leta 1939, »Umetniki o umetnosti in zhivljenju«, *Umetnishki zbornik 1* (uredil Miha Malesh), Ljubljana 1943, str. 279.
- ⁹ Po: »Imel sem najlepši poklic na svetu« (intervju Janeza Kajzerja z M. Gasparijem), *Teleks* 1977, sht. 23.
- ¹⁰ Po: Stane Mikuzh, »Spominu Maksima Gasparija«, *Nashi razgledi*, 1980, sht. 23, str. 683.
- ¹¹ Po: Metka Smeh, »Umetnost je rozha, Ob 90-letnici Maksima Gasparija«, *Dan*, Trst, 1973, sht. 4, str. 12.
- ¹² Po: »Umetnost je rozha, skrivnosti polna / Srechanje z mojstrom Maksimom Gasparijem – Gashperjem« (intervju Marjana Kuneja z M. Gasparijem), *Večer* 1967, sht. 302.
- ¹³ Po: »Redko posejana rozha« (pogovor Sandija Sitarja z M. Gasparijem), *Delo, Sobotna priloga*, 1976, sht. 91.
- ¹⁴ Po: Artem, »Maksim Gaspari«, *Prijatelj* 1939, sht. 9, str. 329.
- ¹⁵ Emilijan Cevc, »Maksim Gaspari, Beseda ob umetnikovi razstavi v krshki galeriji«, *Nashi razgledi*, 1969, sht. 19.

Esejnica

Peter Amalietti

SLOVENSHCHINA – PRAJEZIK CHLOVESHTVA

JE SLOVENSHCHINA ADAMOV JEZIK?

Sleberna bitka za jezik je jasen odsev bitke za osvobajanje chloveka. Jozhe Javorshek

Vse smo pozabili in zapravili, kar so nam zapustili očetje. Izrojenci smo, ljudje dveh jezikov in dveh dush. A nobena ni prava in zhliva. Vrniti se moramo k besedi in misli očetov. Anton Slodnjak

Najsvetejshe, kar chlovek ima, kar celo prekasba Sveto pismo, je njegov materin jezik. Bur razmishlja drugache od Anglezha in svoje razmishljanje izrazha v svojem jeziku. Che ne bomo varovali svojega jezika, in to povsod, tako v cerkvi kot na dvoru, bomo izgubili svoje dushe. Zato pravim, da se moramo za svoj jezik bojevati kot za svoja zhlivljenja, drugache ne bomo nikoli svobodni. James A. Michener

Zgodovina nashlega jezika je zgodovina nashlega naroda. Dr. Lovro Toman

Ena sama chloveshka vrsta je, en sam svet, en sam Bog, zato je moral biti tudi – tako je Postel zapisal v delu De Foenicum litteris (1550) – en sam jezik, »sveti jezik, ki ga je Bog vdihnul prvemu chloveku«. Umberto Eco

V teorijo lingvistike sem se prvich poglobil zhe med univerzitetnim shtudijem, zatem pa sem se dolga desetletja ukvarjal s slovenshchino pri svojem delu in sem zato o njej tudi veliko premishljeval. Vendar pa je bilo to moje jezikovno odkritje, ki se je nato razvilo v niz povezanih odkritij, nekaj povsem sluchajnega, kot velja za vechino iznajdb in odkritij. Najprej sem uvidel, da je v slovenshchini pomen besed zhe dolochen, vgrajen ali vsebovan v njihovi zgradbi, o chemer se teoriji lingvistike sicer niti ne sanja, iz tega pa sem nato ob nadaljnjih odkritjih in razkrivanjih razvil nauk, imenovan **pomenoslovje**, ki vam ga bom predstavil v nekaj nadaljevanjih. Slovenshchina ni namrech – kot je zhe dobro znano – od vseh zhivih in mrtvih jezikov samo najblizhja sanskrtu, je najblizhje tudi prvobitnemu prajeziku, saj se je v njej ohranilo najvech njegovih besed in korenskih jeder. Poenostavljeno recheno, praslovenshchina izvira naravnost iz Adamovega jezika, torej jezika prachloveka, njeno besedishche pa v sebi obenem na skrivaj hrani zakladnico starodavnih modrosti, vedo, ki jih preuchuje, pa sem poimenoval **modroslovje**.

V knjigi *Iskanje popolnega jezika v evropski kulturi* (slov. prev. 2003) Umberto Eco popolni jezik opishe zelo podobno kot jaz slovenshchino: »V tem prvobitnem in torej nadnaravnem jeziku so ohranjeni sledovi izomorfizma z naravnim redom stvarstva. Dokler se uposhteva pravilni red elementov, se med slovnično zvrstjo in referentom vzpostavlja nekakšna ikonichna povezava.« Istochasno pa navaja kot nasprotni zgled Hobbsova in Lockova premishljevanja: »V *Leviathanu* (1651) Hobbes pravi, da 'kolikor je rab jezika, toliko je tudi zlorab, ko ljudje zaradi nestalnosti besednih pomenov napachno registrirajo svoje misli, ko besede uporabljajo metaforichno, to je drugache od njihovega vsakdanjega pomena, ko z besedami izjavljajo, da zhelijo nekaj, chesar nochejo, in kadar jih uporabljajo, da bi prizadeli drugega'. Locke v tretji knjigi *Eseja o chloveshkem razumevanju* (*Essay concerning human understanding*, 1690) o nepopolnosti besed pove, da 'ker so glasovi arbitrarni in indiferentni znaki katerih koli idej [podchrtal P. A.], lahko chlovek uporablja katero koli besedo hoche, da zaznamuje svoje ideje. V njih ne bo nobene nepopolnosti, che vselej uporabi isto znamenje za isto idejo /.../ glavni namen jezika pri sporazumevanju je to, da je razumljen, besede pa takemu namenu ne bodo dobro sluzhile, /.../ che beseda v poslushalcu ne zbudi enake misli, kakrshna je v govorchevem duhu'.

Na temelju tega Lockovega pojmovanja nestalnosti besednih pomenov vse lingvistiche teorije na splošno ugotavljajo, da je jezik – z njim pa tudi njegove besede in njihov pomen – stvar družbenega dogovora. Seveda pa ti jezikoslovci ne poznajo slovenshchine. Obenem je tudi res, da se tujci s to svojo trditvijo, da je pomen besed odvisen od družbenega dogovora, prav tako ne motijo, ko govorijo o besedah svojih lastnih jezikov (angleshchine, francoshchine, nemshchine ipd.), vendar pa so ti jeziki vsi mladi in umetni, slovenske lingviste pa bodo moja odkritja prisilila spremeniti njihova naziranja, saj veljavna lingvisticzna teorija za slovenshchino ne velja. Nashe besedishche je namrech bogato lovishche, v katerem kar mrgoli zhivih dokazov za mojo tezo o monogenetskem razvoju jezikov iz prajezika – praslovenshchine; to je bilo moje naslednje odkritje po tistem, da je pomen slovenskih besed ponavadi neposredno vgrajen vanje oziroma zakodiran, kar lepo ponazarjajo slovenska imena domachih zdravilnih rastlin, ki zhe s samim imenom sporoachajo njihove zdravilne lastnosti ali pa organ oziroma bolezen, ki jo bodo pozdravile. Janez Kromar v knjigi *Nashe domache zdravilne rastline* jasno napishe: »Verjetno ste zhe opazili, da imajo nekatere nashe domache zdravilne rastline imena, ki kazhejo tudi na njihovo zdravilno delovanje: celnik, celivc, jetichnik, srchna moch, pljuchnik, sleznik, trebuchovka, bozhjastnica, bradavichnik ali krvavi mlechek, chrevesnik ali vratich, gorechica (tudi ime za zgago), grizhna trava, grizhcnica, krchnica ali krchevec (shentjanshevka, ki kakor kamilice pomirja zhelodchne krche), kihavka, mrzlichnik, pljuchnica, purgacijonka, ranjek, skrechnik, serjak, srchnica, shenovka, treslichka, ushivec, vodenichnica, krvomochnic, zhelodchnik, zholchnica. Pridevnika pasji in volchji pred

rastlinskimi imeni (pasja jagoda, pasja smrt in volchja cheshnja, volchje jagode) opozarjata na nevarnost in strupenost teh rastlin.«

O bogati strukturni notranji povezanosti sorodnih besed pricha tudi besedni niz, ki ga bom sicer podrobneje razlozih drugich, je pa dovolj očiteno, da lahko sklepate tudi sami: KOL – LOK – LOKVA – LOKVANJ.

Zdi se mi zelo zanimivo in spodbudno, da skoraj vsak moj sogovornik, ki mu razkrijem ta svoja odkritja o slovenshchini (to sicer sploh ni pogosto, ker le malo koga zanima lingvistika in jezik nasploh, še manj pa je takih, ki jih zanima naša ljuba slovenshchina), ponavadi uvidi pravilnost mojega sklepanja zhe po moji prvi razlagi – to je najbrž zato, ker to nezavedno vemo vsi sinovi in hčere slovenskih mater.

In kako sem vse to odkril? Povsem sluhajno. Pred približno desetimi leti mi je drushtvo *Paradoks* za svoje brezposelne chlane naročilo techaj *Sporazumevanje in govornishstvo*. Med pripravami nanj sem se vprashal: Kaj moramo narediti najprej? Opredeliti pojme, ki jih bom uporabil pri razlagi. – Zato sem si v duhu na ogled postavil ključno besedo 'sporazumevanje'. Da bi svojo preiskavo poenostavil, sem odstranil *-evanje*, in mi je ostala samo še beseda SPORAZUM. Cheprav se mi ni niti sanjalo, kaj neki sploh ishchem, sem si to besedo pozorno ogledoval, dokler se mi nazadnje le ni posvetilo! Seveda, beseda je sestavljena: SPOR-A-Z-UM(om), pri chemer pa so besede, ki jo sestavljajo, pravzaprav zhe zelo strnjena in jedrnata njena popolna opredelitev (vsak sporazum namrech vnaprej določih reshitev morebitnega spora). To moje odkritje, da imajo slovenske besede zhe »zakodiran« pomen, sicer, kot recheno, nasprotuje vsem veljavnim lingvistichnim teorijam. Vendar je treba vedeti, da so angleshchina, francoshchina, italijanshchina in nemshchina zelo mladi in umetni jeziki, ki so besede nabirali od drugod in naključno, slovenshchina pa neposredno nadaljuje stari naravni prajezik, ki se je razvijal skupaj s chloveshko civilizacijo, in je zato pravi zhivi fosil. To trditev chisto jasno in neovrgljivo dokazuje na tisoche besede iz zakladnice naše materinshchine.

Che si za zachetek ogledamo besedo 'pomen', uvidimo, da jo sestavljata dve besedi: PO in MEN (dandanes bi bilo sicer pravilneje 'po moje') – in torej zhe sama zgradba te besede pove, da je 'pomen' nekaj docela subjektivnega. Podobno je tudi z besedo 'resnica', ki je sestavljena iz RES-NI-CA, pri tem je *-ca* seveda obrazilo zhenskega spola, *-ni-* je nikalnica, korenisko jedro pa je RES. Zgradba besede 'resnica' nam obenem tudi modro pove, da resnice sploh ni mogoche ubesediti, in da torej nobena (izrechena) resnica ni resnichna. Kaj pa *-ca*? Ta je pogosto obrazilo kot pri *levi-ca*, *dev-ica*, *pesni-ca* ipd., kar pove, da je resnica zhenskega spola, po chemer lahko sklepamo, da je zhenskam resnica blizhja kot moshkim.

Podobno nas z besedo RESNICHNO – RES NICHNO slovensko besedotvorje v pravem budistichnem duhu pouchi, da je vse iluzija (nichno), seveda pa v

vsakdanjem jeziku pomeni to, kar pomeni – da nekaj zares obstaja – čeprav nam besedi, ki jo sestavljata, sporočata prav nasprotno! Kot ve vsak chastilec Resnice, je Resnico mogoče z besedami izraziti le v obliki protislovja oziroma paradoksa.

Po uradni zgodovini so bili stari Slovenci v 5. stol. neuki in nevedni pastirji, ki so govorili starodavni jezik svojih dedov enako, kot pach danashnji rodovi govorijo jezik svojih dedov; in kot jasno prichajo *Brizhinski spomeniki* (ta najstarejsa nelatinska ali negrshka listina na svetu!), pozneje pa protestantska knjizhevnost, je bil ta jezik she naprej en in isti. Prve vechje jezikovne reforme je slovenshchina dozhivela shele v devetnajstem stoletju, ko je tudi sprejela »gajichne« chrke, kot jezik pa se je shirshe zachela zares razvijati shele na prelomu devetnajstega in dvajsetega stoletja v chasu nashe moderne.

Ta neposredna zveza praslovenshchine s prajezikom, ki se je razvijal vzporedno s civilizacijo, se jasno odrazha v veliki sorodnosti slovenshchine in starodavnega sanskrta, ki ga sicer poznamo le v njegovi najvishje razviti klasichni obliki, zhe mochno oddaljeni od prajezika, vsaj v primeri s slovenshchino; in che obenem tudi uposhtevamo splošno znano dejstvo, da je sanskrt umeten jezik duhovnikov in svechenikov, tudi lahko razumemo, da so njegovi ustvarjalci chrpali iz zakladnice praslovenskih besed. Sicer pa tudi Valvasor (pravzaprav njegov pomochnik Erazem) povsem jasno zapishe, da je na kranjske besede mogoče naleteti po vsej Aziji z Japonsko vred. A o razshirjenosti slovenskih besed po svetu bom pisal naslednjih.

Da je v slovenskih besedah pomen zhe neposredno vgrajen, so menda dobro vedeli she v 19. stol., kot je mogoče sklepati iz njihovega spretnega klepanja novih besed za nove stvari (vlak iz vleka, kolodvor je kolo-dvor ...). V dvajsetem stoletju so na to pozabili in so uvozili raje kar tujke – telefon, telegraf, revolver ...

Nezavedno vsi, katerih materni jezik je slovenshchina, takoj razumejo vsako slovensko besedo, tudi che jo prvich slishijo, njen pomen lahko namrech povsem pravilno uganejo (s sklepanjem): iz konteksta, korenskega jedra in obrazil oziroma pripom oziroma predpom. Pri umetnih jezikih pa je pomen besed resnichno bolj ali manj stvar zgodovinskega dogajanja, torej nekaj sluchajnega, kot tudi trdi sodobna lingvistika. V vechini besed iz mlajshih umetnih jezikov ni namrech nobene prave strukturne logike. V ponazoritev te moje trditve si oglejmo dve v slovenshchini po svoji zgradbi tesno povezani besedi: trpljenje in potrpljenje. V angleshchini imajo zanju na voljo vech besed – trpljenje – *suffering* (iz *franc.*), *torture* (iz *ital.*), *pain* (iz *starogermanshchine*), *toil* ..., za potrpljenje pa *patience* (iz *lat.*), *forbearance* (iz *starogermanshchine*) ... V angleshchini ni prav nobene povezave med obema besedama, v slovenshchini pa nam je ta povezava očitna zhe iz same zgradbe obeh besed, ki nam sporočata: chlovek si pridobi potrpljenje shele potem, ko je dovolj (pre)trpel.

Kot se boste lahko pozneje preprichali sami, v angleshchini (in vseh drugih meni znanih zhivih in mrtvih jezikih) sicer slovenskih besed in korenov kar mrgoli, vendar pa je teh podobnosti najveh v sanskrtu. In uradna zgodovina tega sploh

ne more pojasniti, lahko pa sklepamo, da se je v našem jeziku pač še najbolj ohranil prajezik, iz katerega izvirajo vsi jeziki. Za sanskrt zdaj zhe vemo, da mu je od vseh zhivih in mrtvih znanih jezikov najblizhja prav slovenshchina, kar zachuda priznava celo nasha Filozofska fakulteta. Zahodnoevropski lingvisti (ne pa slovenski) so namrech odkrili, da imata vech kot 30 odstotkov skupnih besed ali korenskih jeder. Kako je to mogoche? Ker so njegovi tvorci sicer govorili prav taisti prajezik kot nashi predniki. Tudi nemshki leksikologi so zhe v zadnjem desetletju minulega stoletja z rachunalnishko analizo odkrili, da vech kot 60 odstotkov nemshkega besedishcha izvira iz praslovanskega jezika (beri staroslovenshchine); to so nemshki lingvisti tudi javno razglasili, pa vendar noben slovenski medij ni porochal o tem neverjetnem odkritju! Zato pa so na primer pred nedavnim prav po slovensko mazohistichno in navdusheno pozdravili knjigo Alenke Pirman (*Arcticae horulae: slovar nemshkih izposojenk v slovenskem jeziku*; 1997), ki vsebuje seznam slovenskih besed, ki smo jih menda prevzeli od nemshchine, o tem, kako nemshchina izvira iz slovenshchine, pa ni v njej niti besedice. Res so sicer nashi obrtniki v 19. stol. nesporno prevzeli nekaj nemshkih strokovnih izrazov – na primer shraufenciger, vendar pa je beseda shrauf staroslovenska oziroma venetska (za ciger pa /she/ ne vem) in smo Slovenci pravzaprav od Nemcev zgolj vzeli nazaj tisto, kar so nam najprej vzeli oni. Nekaj podobnega je tudi z vechino tujk, ki jih Slovenci tako radi uporabljamo, saj mnoge tujke ponavadi posredno izvirajo iz nashega jezika: na primer materija (mater-ija), likvid (lik-vid), prepucij (iz: prepucaj – umij), celibat (celi-bat) ... O tem bo govor naslednjih.

Na primer: NEBO – OBEN – v nemshchini oben pomeni zgoraj. Podobno je tudi v angleshchini, saj so Anglijo najprej naselili nashi venetski predniki, ki so jih zgodovinarji zmotno preimenovali v Kelte, pozneje (leta 1066) pa so Anglijo zasedli tudi nashi sorodniki Normani pod vodstvom Viljema Osvajalca, ki se je bojeval pod praporom z likom panterja, tem starim karantanskim simbolom!

Vendar pa se zdaj raje vrnimo k nashemu jeziku, katerega besede so povsem pozitivistichni dokazi, in teh besed je skorajda neshteto. Da je nasha slovenshchina dandanes najbolj pristno in neposredno nadaljevanje prajezika, je mogoche sklepati, che njeno besedishche razvrstimo po civilizacijskih krogih, saj se ti zrcalijo tudi v rasti slovenskega besedishcha. Iz vseh teh dokazov sem nato razvil monogenezo »praslovenshchine«, pri kateri lahko diahroni razvoj morfogenetske rasti besedishcha opazujemo vzporedno s posameznimi civilizacijskimi stopnjami. O svojih jezikovnih in zgodovinskih odkritjih pishem tudi v knjigi *Ko laz̃h postane resnica*, o tem pa lahko poslushate tudi moje predavanje na spletnem naslovu *AMALIETTI ON VIMEO*. Priporoeram pa vam tudi knjigo *Vedski jezik in izvor slovenshchine* Bogdana K. Meshka, ki zelo preprihljivo opisuje razvoj prajezika (praslovenshchine) iz telesne govorce.

Veliki lingvist John Sinclair (VB, 1933 – 2007) je – ne da bi to vedel – opisal prav slovenshchino, ko je razmisljal: »Da bi opravičili običajno obliko besedishča v vsej njegovi togosti, ločenosti in determinizmu, bi morali izumiti psevdozgodovinski koncept, po katerem bi bile v nekem oddaljenem času vse besede v jeziku urejeno povezane s pomeni [podčrtal P. A.]; v tem jezikoslovnem paradizhu, verjetno še preden bi kdorkoli zachel uporabljati jezik, bi se vsi pomeni vsake besede razlikovali in bili ločeni med seboj. Pod brutalnim pritiskom rabe bi skozi stoletja prishlo do premikov v pomenih besed in skovane bi bile enote pomena, sestavljene iz vech kot ene besede.«

Razvoj prajezika oziroma rast njenega besedishča je namrech poganjala tako kolichinska kot kakovostna rast civilizacije, in to njeno rast je obenem poganjal razvoj jezika. Vsaka družba namrech neguje svoj lasten nabor besed, ki ji zadostuje za vsakdanjo rabo (Eskimi imajo na primer kar 38 različnih besed za sneg!). Ob pojavu specializacije v družbi se je pojavil tudi strokovni jezik; s tem ko se je družba stratificirala, so se razvile različne govornice za vsak družbeni sloj in starostno skupino posebej.

Kot je mogoče razvoj civilizacijskih stopenj povzeti iz shiritve materialnih dobrin in uporabnih predmetov, se ta shiritev nenehno zrcali tudi na ravni besedishča, ki je pravzaprav zhivo rastishche in gojishche novih besed, besednih zvez in pomenov. Slovensko besedishche je obenem tudi zhivi dokaz in varno zatochishche za moje pregreshne teze, ki pa vsekakor niso izmishljene ali brez osnove.

Del vsakega (nujnega) prevrednotenja vrednot je tudi prevrednotenje zgodovinskih dejstev, mitov in legend. Vech o tem pishem v svoji knjigi *Slachilnica zgodovine*. Da je namrech to moje odkritje v luchi zgodovinskih okolishchin sploh mogoče sprejeti, je treba korenito spremeniti poglede na zgodovino in predzgodovino ter torej povsem zavrechi uradno zgodovino. Uradna zgodovina mojih odkritij ne more pojasniti, na srecho pa je jezik sam, ta nasha mila materinshchina, s svojim besedishchem najboljshi dokaz, ki ga ni mogoče ponarediti. Jezik je tako ali tako vselej izdajalec, a to pot je njegova izdaja vsaj drzhavotvorno dejanje. Slovencem lahko namrech povrne samozavest, ki smo jo zaradi tisoehletnega nachrtnega raznarodovanja in potujchevanja na kolektivni ravni skorajda zhe izgubili, pa tudi ker nam nasho preteklost zdaj prikrivajo kar »nashi« zgodovinarji, jezikoslovci in novinarji. Sicer pa enako »nashi« bankirji kradejo nash kapital, namesto da bi ga plemenitili, zdravniki nam kradejo zdravje, namesto da bi nam ga povrnili, psihiatri nam jemljejo dushevni mir, namesto da bi nam ga vrnilo, vojaki pa kalijo mir, namesto da bi ga varovali ... Skratka, zhivimo v času, ko se na specializirane izvedence in strokovnjake ni mogoče vech zanesti, ker so izgubili prave vrednote in svoje prvotno plemenito poslanstvo – lajšhati zhivljenje soljudi, in jih zdaj poganja samo she zhelja po zasluhku.

JE SLOVENSHCHINA ZHIVI FOSIL?

V nasprotju z veliko vechino znanih jezikov je slovenshchina po svojem izvoru in razvoju naravni jezik, kar potrjuje celo uradna zgodovinska paradigma, ki ji sicer oporekam sleherno verodostojnost in pri tem sploh nisem osamljen: da so namrech nepismeni pastirji, ki so se privalili iz Zakarpatja sredi prvega tisoehletja, govorili staro slovenshchino. Ta je jezik staroslovenskih barbarov. Chez tisoeh let pa je slovenshchina (jezik Slovencev) po Trubarjevi zaslugi postala pisni knjizhni jezik, to pa je bilo v primeri z drugimi jeziki precej pozno (16. stol.). Vendar pa je na zacetku 17. stol. protireformacija ustavila nadaljnji tisk slovenskih knjig za najmanj dvesto let in s tem onemogochila vsak razvoj nashega jezika, tako da je slovenshchina oziroma njeno besedishche dandanes pravzaprav »zhivi zgodovinski fosil«. O tem pricha tudi zhe omenjeno dejstvo, da je od vseh znanih jezikov slovenshchini she najblizhji sanskrt, cheprav podrobnejsha razchlemba njune sorodnosti hitro razkrije, da je slovenshchina od sanskrta manj razvita in je seveda tudi precej starejsa od tega umetnega jezika indijskih svechenikov, ki ga sicer she danes lingvisti zmotno imajo za ocheta indoevropskih jezikov.¹

Stara slovenshchina se je sicer razvila iz istega prajezika kot sanskrt, vendar pa se je v njenem besedishchu ta prajezik bolje ohranil kot pa v sanskrtu, ki ga poznamo samo kot visoko razviti klasichni jezik, ki so ga dolga tisoehletja govorili, pisali in razvijali milijoni ljudi. Tako je torej (pra)slovenshchina (jezik starih Slovenov) hchi prajezika in je tako kot prajezik tudi sama naravna, saj se je dolga tisoehletja spontano razvijala skupaj z ljudmi, ki so jo govorili.

Nasha materinshchina je slovenshchina in njeno znanje se prenasha matrilinearno, chlovek se je menda delno nauchi zhe v materinem trebuhu. Dete sprva sicer ne zna govoriti, vendar pa to ne pomeni, da zhe ne razume dogajanja okoli sebe in tudi besed, ki jih slishi. Naravni jezik je najbolj otipljivi in ochitni del kolektivnega nezavednega, njegovo besedishche pa je zakladnica pomenov (to preuchuje pomenoslovje), ki so obenem tudi sporočila sami zase (to preuchuje modroslovje). Slovenske besede v zhivo dokazujejo vse te moje trditve in prav zaradi besed kot fizichnih dokazov so te moje trditve znanstveno verodostojne.

Preden pa se potopimo v nasho kolektivno nezavedno zakladnico, torej nashe besedishche, ponovimo mojo tezo sht. 1 – slovenshchina je naravni jezik in njegovo besedishche sestavljajo **besede, katerih pomen in smisel je zhe zakodiran v njihovem korenskem jedru in celotni obliki**. Vsebina besede tvori njen pomen, obliko pa njena zgradba oziroma ustroj. Ker nas je zen budizem pouchil, da je oblika vsebina, vsebina pa oblika, za slovenske besede velja, da je njena vsebina odvisna od njene zgradbe, ne pa kot sicer velja za umetne jezike, pri katerih vsebino posamezne besede oziroma njen pomen dolocha družhbeni dogovor.

Postopek iskanja vgrajenega pomena vključuje razchlenitev ustroja besede na korenska jedra in obrazila. To tehniko razchlenjevanja besed je prvi do popolnosti razvil prav Mikloshich, pri chemer pa se je osredotočil zgolj na obrazila, pripone in predpone, korenskih jeder pa ni preučeval kot tudi ne pomenov besed, temveč zgolj njihovo zgradbo – bil je pach genialni predhodnik in pionir strukturalizma. Zanimalo so ga torej izključno oblike, vsebina pa ne. Najbrž so tudi zhenske Mikloshicha zanimale samo zaradi njihove zunanje lepote ...

Primeri:

Beseda **pomen** je torej nastala iz dveh besed: **po meni**, torej tako pach sam mislim. Obenem tudi sporoča, da je pomen nekaj povsem subjektivnega; to sicer nasprotuje moji zgornji tezi, vendar pa se resnica vselej pojavlja zavita v protislovje.

Beseda **sporazum** je sestavljena iz dveh besed: **spor & razum** in pomeni razumno reshitev spora, she preden se je ta pojavil.

Beseda **miza** je okrajshava njenega opisa: **mi za** njo sedimo.

Beseda **polje** pomeni: zdaj ni, **pol** (pa) **je**. Pol je sicer danes narečna beseda, nadomestil jo je 'potem'. Torej zdaj ni (na polju nichesar), potem (torej chez nekaj mesecev) pa je, ker iz semen pozhenejo bilke. Za vsako rast je namrech potreben chas.

Beseda **pol/iti/ka** pomeni: tisto, kar odlocha, kam bomo shli potem: **pol iti kam**.

Beseda **gos/pa** ima za korensko jedro **gos**. Podrobneje tega ne bom komentiral, ker sicer zhenske prevech cenim.

Beseda **gos/podi/ch** naravnost pove, da imajo gospe rade gospodiche, saj jih kar podijo.

Beseda **gospodich/na** pa je neposredno vabilo: **gospodich, na! Na** je tukaj obrazilo zhenskega spola, obenem pa tudi prabeseda v smislu ponudbe.

Beseda **zel/en** izvira iz besede **zel**. **ZEL : LEZ** – rastline med svojo rastjo lezejo, che se ne vzpenjajo.

Beseda **je/len** pove, da jeleni ne delajo drugega, kot jedo, pijejo in se pojajo.

Beseda **med/ved** pove, da zna medved poiskati med.

Beseda **te/ma** opisuje občutek chloveka, ki stoji v popolnem mraku, oziroma moch, ki jo ima noch nad chlovekom.

Beseda **vse/mir/je** je star izraz za veselje.

Beseda **res/ni/ca** pove, da **ni res**, kar imamo za resnico.

Beseda **res/nichnost** pove, da resnichnost temelji na praznini oziroma nichu.

Beseda **ljubi/me/c** v sebi skriva ukaz oziroma prikrito sugestijo: Ljubi me!

Beseda **v/bogaj/me** v sebi skriva ukaz oziroma prikrito sugestijo: Ubogaj me! in mi podari tisti kovanec.

Beseda **mi/se/l** pomeni – **mi se** je v glavi podilo.

Beseda **se/ve/da** pomeni nekaj nespornega, nekaj, kar se ve.

Besedo **samostan** lahko razlagamo dvojno: a) kot SAMO/STAN in b) kot SAM/OSTAN.

Seveda bi lahko tako podal še neshtete primere in jih pojasnil, vendar pa se pri tem pochutum kot vzgojiteljica v otroškem vrtcu, saj razlagam stvari, ki bi morale biti bolj ali manj samoumevne vsakemu Slovencu, če le pomisli nanje. Poleg razkrivanja nosilcev pomena posameznih besed pa je mogoče v našem besedishču slediti tudi njegovemu naravnemu razvoju in rasti, ki je stregla nenehno rastočim civilizacijskim potrebam. Oglejmo si podrobneje primer, ki sem ga zhe navedel.

Rastlina, imenovana **lokvanj**, raste v lokvah. **Lokva** pa ima ponavadi obliko loka. **Lok** pa naredijo iz **kola** (nazaj prebrana beseda **lok** je **kol**): **kol – lok – lokva – lokvanj**. Tukaj je korenko jedro **kol** – in kaj je **lok** drugega kot kol, na katerega privezhemo tetivo?

Lok/va pa je malo vechja mlaka, katere oblika je ponavadi fraktalno zelo podobna loku. In v taki **lokvi** raste **lok/va/nj**.

Iz korenkega jedra **lok** je zraslo še par drugih besed: **lok/ati** (piti, nacejati se), **lok/ostrelstvo**, ter **lok/ot** (stara beseda za ključavnico).

Vseh teh povezav v našem jeziku kar mrgoli in jih lahko odkrijete tudi sami. Slovshchina je namrech jezik, ki ima svoje besedishche skoraj povsem urejeno in smiselno; vsi drugi meni znani danashnji neslovanski jeziki so umetni in visoko razviti ter so zato njihova besedishcha videti bolj kot smetishcha. Nashega jezika Bog ni pomeshal v Babilonu, kot je vse druge jezike, in nash narod je ta svoj jezik vselej pobožno varoval in ohranil vse do danes.

Zaradi njegovega naravnega razvoja je torej mogoče na temelju slovenskega besedishcha in njegove rasti preiskati tudi razvoj družbe, katere zrcalo je vselej prav jezik. Razvoj družbe in razvoj jezika sta namrech tesno povezana in soodvisna, jezik je temelj vsakega mishljenja in je razvoj mishljenja zato odvisen od razvoja jezika. Zanimiva je ugotovitev slovitega ruskega zgodovinarja Jurija Venelina iz Preshernovih chasov, da je v nekaterih jezikih (pri tem pa misli na slovshchino) mogoče bolje premishljevati kot v drugih.² Slovshchina se namrech ne odlikuje zgolj po svoji tesni zvezi in sorodnosti s prajezikom ter po tem, da imajo njene besede zhe v sebi vgrajen pomen, temvech je zaradi velike natanchnosti obrazil, predpon in pripon ter nenavadno bogate slovnice (na primer dvojina, sklanjatve ipd.) tudi eden od najnatanchnejshih – če ne celo najnatanchnejshi – jezik sploh! Po mojih izkushnjah se tujci lahko slovshchine dobro nauchijo le v dveh primerih: če so odrashchali pri nas in obiskovali nashe shole ali pa če so bili njihovi predniki delno slovenskega porekla. Skoraj vsak Slovenec pa se prav nasprotno lahko nauchi do popolnosti vsakega jezika, ki se ga loti. Znan je star partizanski test, s katerim so od tistih, ki so jih sumili, da so

zakrinkani Italijani, zahtevali, da izgovorijo besedo 'hrib'. Glasu 'h' namrech Italijani skupaj z r-jem ne morejo izgovoriti.

Razvoj prajezika

Pri razkrivanju davnega razvoja pa nam bo v veliko pomoč tudi pomemben lingvistični zakon, ki ga je odkrila moja malenkost, in ki je sicer zelo samoumeven vsaki zdravi pameti, z izjemo etimoloshki: **Chim starejsa je beseda, krajsha je, najstarejshe besede pa so najkrajshje.**

Nashe najstarejshe besede oziroma prabesede so bile chista korenska jedra brez obrazil, pripon ali predpon. Kako so se razvile in nastale iz govornice telesa, je lepo in preprichljivo opisal B. K. Meshko v knjigi *Vedski jezik in izvor slovenshchine*, sam pa sem bom zdaj posvetil njihovemu nadaljnjemu razvoju.

Korensko jedro

Najmanjši samostojni nosilec pomena je sicer lahko zhe zlog (ja, ne, na, she, tu, ta, to, ti, vi, mi, um, uch, uk, ve, up ...), vendar pa vechji del besed izvira iz korenskih jeder; ta jedra najpogosteje tvorita dva soglasnika, med njima pa je samoglasnik, ki se spreminja iz narechja v narechje. Nosilca ali prenashalca pomena sta zato skoraj vselej dva soglasnika. Kot vsako pravo pravilo ima tudi to izjeme, o katerih bom spregovoril pozneje.

Zvok je najpomembnejshje evolucijsko orodje prezhivetja, velika vechina zhivali slishi obchutno bolje od chloveka; zvok namrech obichajno prvi izda napadalca, tenek sluh je v divjini torej nujen. Nasprotno kot oči ima chlovek ushesa vselej odprta, celo v snu. Obenem ima vechina zhivali s chlovekom vred tudi zmozhnost oglashanja in artikuliranja svojih glasov; to se je v evoluciji razvilo z namenom zashchite vrste: na primer zhrtev plenilca s svojimi krika posvari svoje sovrstnike celo med umiranjem, tako mochno je namrech nagon vrste vsajen v sleherno chuteche bitje. S chasom so se opozorilni in svarilni klici pri zhivalih in tudi pri chloveku zacheli malce razlikovati in je jezik glede na vrsto nevarnosti, ki je grozila, z razlicnimi klici neposredno sporochal nachin primernege ravnanja oziroma ukrepanja: na primer nashe poimenovanje kache izvira iz opozorila Chakaj! Chakaj! (KA-CHA – CHA-KA).

Na lastna ushesa sem se lahko preprichal, da sestradani vrabchki pozimi drugache chivkajo, che je njihova krmilnica polna, kot che je prazna.

Kot lahko vidimo pri pticah, pa je svarilo le ena od nalog njihovih klicev in petja. Vemo tudi, da ptice najleshe prepevajo tedaj, ko se zhenijo; to je tudi izraz nagona vrste. Vendar pa ob vsakem lepem sonchnem vzhodu in zahodu ptice s pesmijo svechano slavijo nov dan ali njegov konec, funkcij ptichjega petja je torej veliko, enako velja tudi za funkcije chloveshkega govora.

Diahroni razvoj prajezika

1.

Prvotni neartikulirani chloveshki glasovi so zvočni del govornice telesa in jih lahko enachimo z zhivalskim oglashanjem.

Ko se je pojavil prvi govor, prajezik ni uporabljal stavkov, temveč je bil najprej zgolj dopolnitev, potrditev, zanikanje ali pojasnitev govornice telesa in govornice polozhaja ter okolishchin danega trenutka. Na tej stopnji je bil chlovekov govor oziroma bolje rečeno njegovo oglashanje zgolj ena od vselej pomembnih izraznih možnosti telesne govornice ter je izrazil chustva preplaha, straha, zadovoljstva in ugodja.

2.

V podkrepitev govornice telesa ali pa kot svarilo oziroma opozorilo so se pojavile prabesede oziroma enozlozhnice.

3.

Prvo chlovekovo delo je bilo nabiranje sadezhev, pri tem govor she ni imel nobene posebne vloge (bolj pa so jo imele noge), zachel pa se je razvijati, ko je chlovek zachel uporabljati orodja in je torej pogosto imel zasedene roke, to pa je omejilo izraznost njegove telesne govornice. Na zachelku razvoja orodij v stari kameni dobi mojster, ki je v obeh rokah drzhal orodje, ni mogel vajencu z rokami pokazati na tisto stvar, ki bi mu jo moral vajenec podati, in je pri tem uporabil kazalni zaimek "Tisto!" Ko pa se je v srednji kameni dobi shtevilo orodij obchutno povechalo, je mojster za lazhje sporazumevanje z vajencem orodja razlichno poimenoval: bat, nozh, vrch, prt idr. Ti primeri lepo ponazarjajo glavno lastnost tedanjih besed: velika jednatost oziroma kratkost.

Na tej prvi stopnji razvoja, ki jo imenujem **prvi civilizacijski krog**, se pojavi potreba po poimenovanju shtevilnih na novo iznajdenih uporabnih predmetov. Besedishche se je zachelo shiriti in vechati.

4.

Rast besedishcha je sprva potekala na dva nachina:

- a) sestavljanje prabesed oziroma enozlozhnic v dvo- ali trozlozhnice;
- b) pojav korenskih jeder kot nosilcev pomena.

5.

Drugi civilizacijski krog

Govor/jezik je nekaj zhivega in se spreminja v skladu z razmerami in potrebami; stiska pa je mati iznajdbe. Ko so se ljudje zhe toliko rozmnozhili, da so zhiveli v vechjih skupnostih, so se lotili skupnega lova, pri katerem se je govor zachel pospesheno razvijati, saj se je prava potreba po natanchnejšem besednem sporazumevanju prvich pojavila tedaj, ko so ljudje zacheli loviti v vechjih skupinah, she najraje ponoči. V dramu akcije, pri kateri je skoraj vselej shlo za

zhivljenje ali smrt plena ali lovca, se je najbrž pojavila tudi prva skladišna raba kombinacij besed, s katerimi so lahko usklajevali svoje moštveno delo in usmerjali ravnanje vsakega člana moštva. To seveda še niso bili pravi stavki, vendar pa so zhe kombinirali po dve ali več 'povedi': »Pazi! Hrbet! Temni, bij! Desno!«

Do te stopnje jezik še ni razlikoval med vrstami besed. Vechino besed je uporabljal enako, kot zdaj mi uporabljamo glagole, saj so opozorila, svarila, nasveti in ukazi vsi imeli namen, da neposredno usmerijo k takemu ukrepanju, ki bo v danem položaju uspešno. Če je chlovek na primer rekel »Gor!«, je tisti, ki mu je bilo to namenjeno, glede na govorchevo govorico telesa, tedanji položaj in okolishchine vedel, kaj ta sporoča. In je ustrezno temu ravnal, cheprav ni bilo nobenega glagola, ki bi mu to sugeriral.

Tudi še ni bilo nobenih chasov, z izjemo dramatičnega sedanjika, stavki so se zacheli shele oblikovati v polstavkih. Otrokov razvoj govornih sposobnosti najbrž ontološko ponavlja ta evolucijski filogenetski razvoj jezika. Sprva otrok uporablja samo samostalnike, pozneje pa glagole in nazadnje stavke. Sicer pa tudi samo poimenovanje besedne vrste 'samostalnik' pove, da lahko **samo/stalnik** stoji sam oziroma **sam/ostalnik** lahko ostane sam, pa vendar sporoča svoj pomen.

Razvoj govora je del evolucije chloveshke vrste, jezik pa je (nich manj pa tudi njegov glas) slishni in »vidni oziroma otipljivi« del kolektivnega nezavednega. Podobno kot je uporaba ognja sprozila zachetek razvoja civilizacije, je nadaljnji kvalitativni skok pri razvoju prajezika trenutek (najbrž v srednji kameni dobi), ko so iz rastoche potrebe po natanchnejšem besednem sporazumevanju zacheli korenskimi jedrom dodajati obrazila, pripone in predpone ter tako shiriti njihovo rabo, pomen pa bolj jasno izraziti – na primer z dodajanjem pripon, ki oznachujejo spol predmeta, z dodajanjem obrazil, ki pomenu besede dodajo še nekaj bolj natanchnega, ga precizirajo v skladu z govorchevim hotenjem.³

Primeri korenskih jedrnih besed:

HUD, SAD, SED, BES, RES, KES ...

Iz korenskih jedrnih besed izvira joche besede:

HUD-OVATI (SE), HUD-OBEC, HUD-OBIJA

SAD, SAD-EZH, SAD-NO, SAD-ITI

SED, SED-E, SED-ECH, SED-ETI, SED-LO, O-SED-LATI, SED-EZH

Veliko vechino korenskih jeder je mogoche brati tudi zrcalno in so smiselno povezane s prvo različico: HUD : DUH (tukaj je DUH sinonim za mir in spokoje in s tem nasprotje HUDEGA).

BES : SEB(i) – Ta nasprotna dvojica pove, da chlovek BESni zaradi SEBichnosti.

SEL : LES – Ko v okolici zmanjka LESA, se OD-SEL-ISH, je bilo starodavno nomadsko nachelo.

DAH : HAD sporoča, da gre chlovek brez daha (zraka) v Had in da torej umre.

MEJ : JEM: Kdor jemlje, postavi meje; razumemo pa lahko tudi kot: Je tisti, ki ima.

DAJ : JAD: Dajaj revezhem! ali pa: Kdor ne da, ga chaka nesrecha (uboshtvo).

SEJ : JES(T) – Kdor seje, ta je.

RAD : DAR (glej naslednje strani)

Kot je razvidno iz zgornjih primerov, so nekatera korenska jedra tudi samostojne besede. Kako in kdaj je slovenshchina dobila in razvila vsa ta korenska jedra, she ne vem, to vprasanje she raziskujem, je pa zhe marsikaj pojasnil B. K. Meshko.

Prav na tej razviti stopnji prajezika se je ta zachel iz enega spreminjati v shtevilne starodavne, predantichne jezike. To se je dogajalo v kameni dobi, morda tudi pred vech kot sto tisooh leti. Jezik je bil tedaj she samo pomozhno sredstvo sporazumevanja, sicer pa se celo she dandanes za vechino stvari ponavadi ljudje (zlasti blizhnji ali sodelavci), che se vsi strinjajo, lahko dogovorijo tudi brez besed.

Kot recheno, se je jezik razvijal vzporedno z razvojem civilizacije, cheprav bi lahko tudi rekli nasprotno, da se je namrech civilizacija razvijala vzporedno z razvojem jezika. Intenzivneje pa se je jezik zachel razvijati pri skupinskem lovu na vechje zhivali, saj so obichajno lovili ponoohi, in so jezik potrebovali za usklajevanje svojih dejanj, ki so jih morali dolochati sproti glede na trenutni polozhaj. Kdaj pa je chlovek zachel loviti? Po legendah je bilo to po vesoljnem potopu, ko se nekaj chasa ni mogel prezhivljati z zelenjavo, v resnici pa najbrzh tedaj, ko se je toliko razmnozhil, da se ni vech mogel prezhiveti zgolj z nabiralnishtvom. Lov je postal sredstvo prezhivetja najbrzh v chasu velikih ohladitev. Tiste chase je chlovek vechji zimski del leta prezhivljal v jamah in tedaj je razvijal jezik v kratkochasne namene, z njim pa tudi glasbo.

Pravi lov se je zachel, ko je chlovek iznashel lok (LO-V : LO-K), vendar pa tudi KOL : LOK, kar lepo opishe razvoj tega orozhja, obenem pa je lok zgolj kol s tetivo. Nich manj pomembna pa niso bila tudi kopja: KOP-JE, ki so jih prav tako naredili iz KO-LA. Obenem pa tudi KOP : POK – ko kopje prileti v meto, pochi. Beseda META izvira iz glagola META/TL.

Kot vemo, je obdobju lovske civilizacije (Slovenija ima v svojem imenu tudi LOV, kot je ta celo v nashi besedi 'chLOVek'; menda je bil torej prej chlovek za chasa nabiralnishtva LJUD) sledilo obdobje govedoreje. Prav to nam pove tudi nasha ljuba in modra slovenshchina, namrech, da je bil najprej LOV, nato pa she VOL; LOV : VOL.

Zanimiva je she nasha beseda za volka: VOL-K, obenem pa tudi VOLK : KLOV (klal), vendar pa menim, da je prvotna beseda VOLK izvirala iz VELK.

Kdor tedaj she ni imel vola, je lovil naprej, che pa ga je imel, se je zachel prezhivljati z govedorejo. To je bilo namrech obdobje udomachevanja zhivali, seveda pa so bili takrat she vsi ljudje nomadi (SEL : LES), selivci. In prav zaradi

nenehnih selitev in preseljevanj je nato prishlo do prve cepitve dotlej enotnega prajezika v različna plemenska narechja. O narechjih bom govoril kdaj drugich. Tega dogodka pa nikakor ne smemo pomeshati s precej poznejšo »babilonsko zmeshnjavo jezikov«, ki odrazha jezikovno zmedo po iznajdbi pisave. Pri teh selitvah so s sosednjimi plemeni ne le trgovali in se družili, temvech so se tudi medsebojno porochali in pomeshali besedishche z različnimi narechnimi znachilnostmi. Razvoj civilizacije je bil tiste chasa zelo pochasen, besedishche je raslo skupaj s civilizacijo, novi predmeti, odnosi in dejavnosti so namrech potrebovali nove besede.

Temeljni civilizacijski preobrat je nastopil ob uvedbi poljedelstva, ki je del nomadov pretvoril v kmetovalce, in bolj ko se je poljedelstvo razvijalo, dlje chasa so ostali na enem samem kraju. Nomadi so se sicer praviloma selili najmanj vsake shtiri mesece, zdaj pa so se zadrževali precej dlje; ko pa so razvili she vinogradnistvo, sadjarstvo in gojenje oljk, so se kmetovalci nastanili za stalno. Nash veliki Janez Trdina trdi, da so poljedelstvo iznashli prav nashi predniki! Ti novi trajni viri hrane so omogochili prezhivetje vse vechjemu shtevilu prebivalcev. In v obdobju razcveta namakalne poljedelske civilizacije je besedno sporazumevanje postalo nujni dejavnik pri vzpostavljanju *statusa quo* v zhe zelo obsezhni in strukturirani družhbi, v kateri pa so se zachele pojavljati specializacije in stanovsko razlikovanje. Zaradi vse vechjega shtevila govorcev, ki so se v vaseh veliko pogovarjali, v malo kasnejshih mestih pa she toliko vech, je prihajalo do vse vech govornih interakcij in jezik se je zachel zhivo in zhivahno razvijati.

*

Etimologija je veda, ki preuchuje pomen besed in njihov izvor. Zhe Platon v *Kratilosu* ishche in razlaga pomene in izvore besed, pa tudi Seneka in drugi rimski pisci, prvi moderni etimolog pa je bil slovenski vitez Jurij Krizhanich iz avstrijskega Senja v 17. stol., njegovo delo pa so nadaljeval Mikloshich in njegovi kolegi.⁴

Vendar pa je treba uposhtevati, da umetni jeziki potrebujejo etimologijo, naravnim pa zadostuje pomenoslovje, kajti velika vechina slovenskih besed se je rodila med razvojem družhbe in so zato samonikle in naravne, drugi narodi, ki govorijo in pishejo umetne jezike, pa prav zato zares potrebujejo etimologijo, da preuchijo pot, po kateri je neka njihova beseda dobila svoj pomen. Za zdaj vechji del etimologij njihovih (angleshkih, francoskih, italijanskih, nemshkih ...) besed tako pokazhe, da izvirajo iz latinshchine ali grshchine, nobena etimologija pa ne pojasni, od kod so prishle te latinske ali grshke besede. Vendar pa danes dobro vemo, da se zgodovina in civilizacija nista zacheli z rimsko-grshko civilizacijo, da je bila ta zgolj kopija predhodne civilizacije – in ta je bila prava antichna civilizacija, imenovana **antika** in torej chas Antov – torej bi morali poznati tudi izvor latinskih in grshkih besed. Tega pa lingvist ne more, che ne pozna slovenshchine in je ne razume. Slovenski lingvisti pa vse gledajo skozi pangermanska ochala in se ne morejo znebiti preprichanja, ki ga je razshiril cesarjev knjizhnicar in zaupnik Mikloshich, da so namrech skupne nemshke in slovenske besede prvotno izshle iz nemshchine

in smo jih Slovenci le prevzeli, to pa se je odlično skladalo s tedanjim položajem, v katerem so Nemci povsem pokorili Slovence. Resnica je, kot sem zhe povedal, prav nasprotna. Po slovensko (izraz se tu nanasha na jezik starih Slovenov, ne pa na nasho sodobno slovenshchino) se je namrech govorilo, ko Nemci she niso niti vedeli, da se bodo nekoch imenovali Nemci; enako velja tudi za Italijane, Anglezhe, Francoze, Shpance in druge neslovanske evropske narode. Vsi ti narodi tudi nimajo nobenih pisnih virov pred 13. stoletjem, ko so se zacheli drug za drugim pojavljati kot gobe po dezhju, mi, Slovenci, pa imamo *Brizbinske spomenike* iz 9. stoletja! To je najstarejsi pisni dokument sploh, ki ni v latinshchini ali stari grshchini; to obenem tudi dokazuje, da je bila prvotna starocerkvena slovanshchina stara slovenshchina.

Zdaj pa se vrnimo k etimologiji. Na primer danes mednarodno besedo ARISTOKRAT slovenski *Slovar tujke* razlozhi kot starogrshko besedo za plemicha. Izvora te starogrshke besede pa nihche niti ne poizkusi najti. Cheprav je zadeva povsem preprosta, che seveda poznamo nekaj dejstev o Arijih, neposrednih potomcih Noetovega sina Jafeta, ki pa jih lahko povsem mirno izenachimo z nashimi neposrednimi predniki Veneti, le da je Arijec starejshe ime za pripadnika ljudstva, ki se je prvotno imenovalo Karijci, in sicer to pomeni »chastilec boginje Kar«. Ko so se ti Karijci raztepli po svetu, so izgubili prvo chrko K in so postali Arijci, njihovo she sploshnejshe ime pa je bilo zhe od chasov sumerske civilizacije naprej tudi Anti. Beseda Arja v sanskrtu pomeni Plemeniti, tudi Etrushchani so sami sebe imenovali Raseni (Rasni, sinonim za Plemeniti).

Ta dolgi uvod je bil nujen, da boste zdaj lahko z menoj skupaj prebrali to besedo: ARI-STO-KRAT – stokrat Arijec; to ime torej opisuje chistost plemenitega rodovnika njegovega nosilca. Ista razlaga velja tudi za enega najslavnejshih starih Grkov:

ARI-STO-TELES.

O izvoru starogrshkih besed bom pisal pozneje, ni pa nobenega dvoma o njihovem praslovenskem izvoru.

Adam Mickiewicz, poljski pesnik in nacionalist, Preshernov sodobnik, je javno ugotavljal, da je vechina imen kmechkih orodij in opravil v Zahodni Evropi slovanskega porekla; podobno je v prvi polovici minulega stoletja odkril tudi Franc Jeza: da je namrech vechina skandinavskih besed, povezanih s poljskimi opravili, istovetnih s slovenskimi narechnimi izrazi. A ne le ta dva, o tem govori she na ducate avtorjev slovenskega in drugih rodov, vendar pa noben nash zgodovinar ali jezikoslovec. Na zachetku minulega stoletja je namrech celotno svetovno zgodovinsko vedo zgrabila v svoje roke germanofilska ideologija, ki je vso zgodbo o nashih prednikih postavila na glavo in zato nashe otroke she dandanes uchijo tujo in zlagano zgodovino. She konec devetnajstega stoletja je bilo na primer v *Zgodovini sveta* slovitega angleshkega pisatelja in zgodovinarja H. G. Wellsa mogoche prebrati trditev, da so bili prvi ljudje na Zemlji Rusi oziroma Slovani (beri Sloveni), a so nato Pangermani to njegovo trditev hitro prekrili s kopico

lazhi. (Cheprav sam verjamem, da so vsi Germani nashi blizhnji bratranci, pa tudi, da so vsi ljudje nashi bratje, saj vsi izvirajo iz istega prvega prarodu prvih ljudi: staroslovenskega.) Resnica pa je, da so v chasu zacetka razvoja poljedelstva ves znani antichni svet naseljevali nashi predniki, ki so sebe imenovali Anti, kar je tudi staro poimenovanje Etrushchanov, Venetov, Kartazhanov in drugih antichnih narodov. Ti Anti so bili menda potomci prvega mezopotamskega vladarja Anuja in njegove soproge Ane. Vsekakor ni nakljuchje, da sta Anton (Tone) in Ana dve zelo pogosti slovenski lastni imeni. Tudi ni nakljuchno, da se je zadnje slovensko kraljestvo imenovalo Karantanija: KAR-ANT-ANIJA (KAR je koren lastnega imena naroda Karnijci, ANT je drugo lastno ime, skupaj torej pomeni »dezhela Karnijcev in Antov«), ANO pa lahko najdemo tudi v shtevilnih slovenskih zhenskih imenih: Dana, Jana, Mirjana, Silvana, Damijana ipd. ANA ima v dolenjshchini she danes tak pomen kot drugod sicer ENA. Od tod tudi izvira nasha beseda: ZH-ENA – ZHE ENA (tudi tega ne bom podrobneje pojasnjeval iz istega razloga, ki sem ga zhe enkrat navedel – ker namrech zhenske prevech cenim in sposhtujem), iz chesar je nato nastalo korensko jedro ZHEN (zhena, zhenica, zheniti, zhenitev, zhenska, zhenstven). Celo v kitajshchini najmochnejshi afrodisiak imenujejo ZHEN-SHEN (s pomenom, da je to zhenam vshech; prim. schön). Obenem nam nashe besedishche tudi pove: ljubice nas ljubijo, zhene zhenirajo. Tudi najbrzh ni nakljuchje, da imata ZHE-NA in ZHE-LJA skupni prvi zlog ZHE, ki ima sam zase zhe pomen, zaradi katerega so poimenovali zhenske kot zhenske, saj prav one vechno sprashujejo mozhe: (a si) ZHE (storil to in to)? Ali pa grozijo: ti bom ZHE pokazala ...

Na primer: Zhena zhene svojega zhenina, da se zhene za zheninimi zheljami.

Ko smo zhe pri tej uchinkoviti besedici ZHE, si ne morem, da vam ne bi mimogrede razkril tudi izvora nashe besede ZHE-LEZO. Ko so zhelezno rudo topili v pechi, je vajenec moral obvestiti mojstra, ko se je to utekochinilo, in je zaklical ZHE-LEZE.

Seveda tega korenskega jedra ZHEN ne smemo pozabiti prebrati tudi zrcalno – ZHEN : NEZH. Torej slovenshchina pove, da je nezhnost za zhenske. Le one znajo biti nezhne, moshki pa si morajo za to vsaj prizadevati, ko imajo opravka z njimi. Beseda MOZH pa je zelo blizu besedi MOCH; mozh je mochen, ne nezhen. Korensko jedro -ZHEN najdemo tudi v BE-ZHEN, BLA-ZHEN, NADLE-ZHEN, NAJE-ZHE, KRO-ZHEN, PRA-ZHEN ...

Modroslovje

Chlovek zhanje, kar si je zhelel: ZHEL JE, kar si JE ZHELeI. Nasprotno branje korenskega jedra ZHEL : LEZH sporoča: Kdor si nichesar ne zheli, samo lezhi. Tako sporoča nasha materinshchina. Slovensko besedishche ima v sebi neko mochno logiko, zaradi katere lahko na primer izvemo, da je le srchen chlovek lahko srechen (SRCHEN-SRECHEN), da tepe samo tepec (TEPE-TEPEC), ali

pa da beda doleti le bedaka (BEDA-BEDAK), kakor tudi, da je stara berashka proshnja »vbogajme« pravzaprav zgolj prikrita sugestija: UBOGAJ-ME!

Slovenshchina sporoča, da je NERAVNO NEVARNO; da strup škoduje zdravju (TRUP-STRUP); da je lev velik (LEV : VEL); da je rog zgoraj (GOR : ROG); da jeseni ne sej (JESEN : NE SEJ); da je siten, kdor ni sit (SIT-SITEN); da so bila prva kolesa iz lesa (KOLESA) in da je kolo zaokroženi lok (KOL-KOLO); da je kolnik napravljen za kolesa vozov.

Izavimo tudi, da so na oltarju prvotno trli (pripravljali) ol: OL – OLTAR.

OL v sanskrtu imenujejo *soma* in je sveta pijacha, tudi ambrozija ali nektar bogov in chloveka iz vedskih chasov. Iz te besede izvira tudi arabska beseda AL-KOH-OL, kar bi morali brati AL-KOT-OL. **Ol** zatre **bol** in je potem chloveku **bolje** (OL-BOL-BOLJE). Kako zelo je bil OL za staroindijske vedske modrece pomemben, vidimo, da se po njem imenuje tudi SOL, ki je nujna za zdravje, enako pa OL vsebuje tudi nashe staro ime SOLNCE, in OL najdemo tudi v vseobsegajoči besedi veselje – VES-OL-JE. Iz besedice OL izvirajo tudi stara poimenovanja bozhanstev: AL (Alah), EL (Jahve) in IL (mezopotamsko bozhanstvo). Veliko starost teh bozhanstev jamči kratkost njihovih imen, stara so podobno kot zelo stari (egiptovski) RA, ki ima v slovenshchini vech izpeljank: RAD (imeti rad, radost, radovati se, rast), a tudi RAK (boginja KAR), RAJ (rajati, raja), pa tudi koroshki REJ, ki je bil po vsebini in obliki skoraj istoveten z danes priljubljenim prav tako plesnim obichajem, po angleshko rave (REJV).

Iz zloga RA izvira tudi RASA, torej chlovek sam (namrech Rasen), pa tudi RALO, ki je prvo kmechko orodje. Nashtevali bi lahko she in she. Vsekakor pa ne smemo pozabiti zrcalno prebrati RAD : DAR. Sporochilo tega komplementarnega para je jasno: chlovek ima rad darila, pa tudi: kogar imamo radi, tega obdarujemo. Lahko tudi: Kdor nas obdaruje, ga imamo radi. Najvechje darilo pa je vednost.

¹ Leta 1782 je sir William Jones, welshki filolog, ki je zhivel v Indiji, odkril genetsko sorodnost med sanskrtom, staro grshchino in latinshchino. Leta 1786 je izdal knjigo *Sanskertski jezik*, s katero je prvi zasejal zmotne nazore o sanskrtu kot tistem indo-evropskem jeziku, ki da je bil oche vseh drugih jezikov.

² Gl. Jurij Venelin: *Starodavni in danashnji Slovenci* (slov. prev. Ana Brvar; Lj. 2009).

³ Nastanka in razvoja govora sicer ne smemo dokonchno razlagati, ne da bi obenem razlozhili tudi nastanek petja in glasbe, seveda pa bi to preseglo namen prichujočega spisa.

⁴ Krizhanicheva gramatika danes sicer velja za drugo hrvashko gramatiko, vendar pa je on le zapisoval narechne navade svojega okolja – besede Hrvat in hrvashki jezik pa ni uporabil, ker je bil sam primorski Kranjec.

Za zgodovinski spomin

Damir Globočnik

SVOJI K SVOJIM!

Znano je, da domoljubje lahko prinasha tudi ekonomske koristi. Tako so konec 19. stoletja slovenski trgovci, gostilničarji, obrtniki in podjetniki tudi s pomočjo sklicevanja na rodoljubno geslo »Svoji k svojim!« hoteli privabiti kupce, goste ali naročnike. Slovenci naj podpirajo Slovence, poslujejo naj s sonarodnjaki in bojkotirajo narodne nasprotnike. V članku je nanizanih nekaj primerov poudarjanja narodne pripadnosti fotografov, ki so okrog leta 1900 delovali v nashih krajih.

Katolishki chasnik *Slovenec* je leta 1896 z naslednjimi besedami porochal o gradnji novega fotografskega ateljeja ljubljanskega fotografa Davorina Rovshka: »*Atelier bo kaj elegantna stavba, opravljena z vsemi novodobnimi ugodnostmi, tako, da nasbe obchinstvo ne bo imelo povoda, da bi tu dejansko ne izvajalo precej zanemarjenega gesla: 'Svoji k svojim!' Skrajni chas je zhe bil, da dobimo v Ljubljano na fotografskem polju tako odlicnega svojca – veshchaka, ki more v vsakem oziru vredno tekrovati s tujimi nemshkimi zhidovskimi fotografi. Davorin Rovshek je znan po slovenskem svetu – prepotoval je Kranjsko in Shtajersko – po svojem solidnem, umetnishko dovrshenem delu in zato se nadejamo, da bo tukajshnje obchinstvo pa tudi obchinstvo na dezhehli v potrebi obrachalo se na tega domacheba umetnika.*«¹

Priblizhno v istem chasu je ljubljanski fotograf Wilhelm (Viljem) Helfer² brezplachno iz lastne iniciative posnel skupinski fotografiji meshanega in zhenskega pevskega zbora Glasbene matice. Fotografijo skupnega meshanega in zhenskega zbora je razstavil v izlozhbi trgovine Vasa Petrichicha in Ant. Zagorjana, en izvod obeh fotografij pa je poklonil Glasbeni matici. »*Posebno prva velika skupina, v kateri je blizu 180 oseh, je jako dobro uspela. Ako se pomisli, da chas za fotografovanje na prostem zdaj she ni ravno prevech ugoden, se mora rechi, da je g. Helfer se pokazal prav spretnega v svoji stroki in da je svojo ulogo izvrshil prav izborno. Skupina bode trajen spomin dunajskih koncertov, s katerima se bode privikrat ponesla slovenska narodna pesem v shirshe kroge. V Ljubljani doslej she nobeden fotograf ni izvrshil tako velikanske skupine, kakor je ta, ki vzbuja splosbno zanimanje.*«³

Helfer je pevski zbor najbrzh fotografiral na enem od dveh pripravljalnih koncertov (9. in 16. marca v Ljubljani) za koncertno gostovanje na Dunaju.⁴ Fotografija je bila na ogled v izlozhbenih oknih ljubljanskih in dunajskih trgovin. Objavljena je bila v *Das neue Illustrierte Blatt* in v *Domu in svetu* (velika dvostranska reprodukcija, 1896, sht. 8, str. 248–249; na tej fotografiji je 152 oseh). Slike pevk v narodni noshi je pred dunajskim nastopom objavil *Illustriertes Extrablatt*.⁵

Kmalu za Helferjem je tudi Davorin Rovshek fotografiral veliko skupino zbora Glasbene matice. *Slovenec* je z velikim zadoshčenjem poudaril, da je domachemu

umetniku uspelo tako odlično prekositi prvo fotografijo istega zbora. »*Domachemu delu chast in priznanje! Kar posebno dobro vpliva na Rovshekovi sliki je vzorno razvrshbenje oseb, izredna čistost in jasnost obrazov, to pa sprednjih, kakor stranskih in zadnjih. Da se doseže taka jednotnost na takó veliki skupini, treba je res fotografa – veshchaka. Shkoda, da so nekateri listi priobchili površno prvo sliko, na kateri so se lepi obrazi nashih dam skregali s fotografom. Ker bi gotovo tudi nechlani 'Gl. Maticе' radi poznali dame in gospode, ki so nas proslavili na Dunaju, izvrshil je gospod Rovshek sliko v toliki mnozhini, da jih lahko poshlija tudi na dezhelo. /.../*

Ogledali smo si vechje shtevilo njegovih slik in primerjali jih s slikami 'prvih' tukajshnjih fotografov. Opazili smo veliko prednost Rovshekovega dela: na Rovshekovih slikah so obrazi natanchno po naravi, ne izgubi se nobena poteza, noben izraz. Mnogi fotografi zhe pri prvih delih s pretirano porabo raznih pripomochkov veliko pregreshe, najvech pa pokvarijo pri retouchovanju, za katerega ima g. Rovshek posebno srechno roko. Krasno so uspeli kabinetne slike 'Maticihnih' penk. Tu ni nich zamazanega, narodna nosha (sosebno peche in arbe) kazhe se nam v vseh detailih. V kratkem izlozhi vechje shtevilo teh slik izvrshenih v naravnih barvah po najnoveshi metodi (Chromophotophane). Za Ljubljano bo to nekaj izvanrednega, ker se pri nas v tej stroki she ni videlo toliko popolnosti. Mislimo, da se, kakor g. Rovshek napram obchinstvu, tudi obchinstvo zaveda svoje rodoljubne dolzhnosti napram mlademu zavodu. V interesu obchinstva samega je, tu strogo izvajati nachelo: 'Svoji k svojim!'«

Fotografski atelje Apolon, ki ga je leta 1895 v Celju odprl Srechko (Feliks) Magolich st. (1860–1943), je bil prvi narodni (slovenski) foto atelje v mestu ob Savinji. V Celju so dotlej delovali predvsem fotografi nemshkega rodu. Magolich je bil upravitelj tiskarne Dragotina Hribarja v Celju in ljubiteljski slikar. Leta 1903 se je preselil v Ljubljano. Delo v njegovem foto ateljeju je nadaljeval Viljem Pick.

Celjski tednik *Domovina* je leta 1897 pisal: »*Kdor se torej she ne ravna po geslu: 'Svoji k svojim', ta nima srca za svoj narod, ta ni nash. Pred vech meseci ustanovil se je v Celji tudi narodni fotografichni zavod 'Apolon', katerega smo doslej tezhko pogreshali, in kateri v vsakem oziru nadkriljuje vsa jednaka tukajshnja podjetja nashih nasprotnikov. Tudi ta zavod more opirati svoj obstoj najvech na nashe okolishke Slovence, katerim imajo zahvaliti svoj obstoj tudi ostala tukajshnja podjetja. Da pa se temu nashemu podjetju po nashih nasprotnikih kar najbolj mogoche ovira razvoj, shvigajo zadnji chas po vseh nashih trgih in vaseh fotografi iz nam nasprotnega tabora ter pridobivajo z medenim jezikom nashe ljudstvo za se. Tudi temu je treba odpomochi. Vsled tega nujno opozarjamo vso nasbo inteligenco po dezheli, da stori svojo narodno dolzhnost, da o pravem chasu pouchi nashe ljudstvo, kdo je nash in kdo ni nash. Pripominjam pa tudi, da je lastnik nashnega fotografichnega zavoda g. Srechko Magolich v Celji, vedno pripravljen ustrezati zheljam nashnega obchinstva po dezheli ter priti na zheljo v vsak kraj in o vsakem chasu. Prosimo toraj, da se, kadar je videti, da bi bilo dobro, ko bi bilo dobro, da bi obiskal kak fotograf njih kraj, obrnejo pismo na g. S. Magolicha, kateri bode gotovo vedno pripravljen njih zhelji kar najbolj ustreci. Nashim nasprotnikom pa naj povedo, da naj ishchejo svojega zaslužhka v njih – rajhu. She enkrat: 'Svoji k svojim!'«*

Novembra 1896 se je *Sentinella del Friuli* polotila gorishkega fotografa Antona Jerkicha,⁸ ki se je za stranke in zaslužek moral boriti z italijanskimi in nemškimi fotografi. Oznachila ga je za panslavista in odsvetovala Italijanom, da bi zahajali v Jerkichev foto atelje. *Socha* je poudarjala: »Kaksben bodi nash odgovor? Evo: Slovenci, ne zahajajte nikdar vech v shtacune in delavnice nashib narodnih nasprotnikov. Ako to storite, tedaj bodo v malo letih obrazi nashib ljubeznivih Sentinellijashev takó uveli, upadli, mrshavi, pellagra jim bo takó strashno gledala iz ocbij, iz nosa in iz ushes, da gotovo ne bodo hoteli nositi takih obrazov ne k slovenskemu ne k lashkemu fotografu.«⁹

Socha je ob volitvah v veleposestnishko kurijo leta 1897 zapisala: »Kakor priporoča 'Corriere' svojim somishljenikom, naj se ogibljejo slovenskih krajev in gostilen, tako priporočamo tudi mi vam, da opustite kupovanje v nasprotnih prodajalnicah bodisi sukno, platno, moko, kavo itd. Ne podpirajte nasprotnikov, temvech le svoje domače trgovce, obrtnike, odvetnike itd., drzbite se odločno narodnega gesla: 'Svoji k svojim!' /.../

Podpirajmo svoje ljudi in schasoma dosezhemo to, da ne bomo odvisni od nasprotnikov. Zabajajmo kupovat le k takim trgovcem, za katere smo gotovi, da nam niso nasprotni. /.../ Imamo fotografa Jerkicha, podpirajmo samo njega in ne take, kateri se veselijo zmage nasprotnikov.«¹⁰

Leta 1898 so Jerkicha fizichno napadli, ker je s svojo soprogo javno govoril slovensko.¹¹

Srechko Magolich je narodno geslo zapisal na chelo oglasa, s katerim je leta 1898 napovedal obisk fotografa iz njegovega ateljeja na Primorskem. »**Svoji k svojim!** Udano podpisani lastnik narodnega fotograf. zavoda '**Apolon**' v **Celji**, naznanja slavnemu obchinstvu, da je njegov zastopnik F. W. **Fotograf na potovanju po Primorskem, proti Kranjskemu.** Nadejaje se, da bode chastito prebivalstvo izkoristilo ugodno to priliko ter mu bode izkazalo z obilnimi narochili svoje cenjeno zaupanje, zagotavljam samo umetnishko dovrshene podobe v vseh velikostih po jako znizhanih cenah.«¹²

Tudi med »narodnimi fotografi« je vladal konkurenchen boj za stranke in zaslužek. Magolichev fotograf F. W. (F. Weiss) je posegel na teritorij, ki ga je suvereno obvladoval Anton Jerkich. *Socha* je objavila prispevek dopisnika z dezhele, ki je svaril pred fotografom iz Celja, ki naj bi se v vsaki vasi vsiljeval in nagovarjal ljudi »prav po scharlatansko k fotografovaju«. »Ako jih dobi na svoje limanice, pusti si najprej plachati ter jih ali spacka, ali pa ne naredi po pogodbi, kar se lehko dokazhe. Umestno se mi zdi, da se javnost o tem obvesti, da ne bodo ljudje zametovali svojega denarja. Sicer pa imamo v Gorici fotografa A. Jerkicha, do katerega se lehko z vsem zaupanjem obrachamo, kateri nas postrezhe točno po ceni in z najboljšim izdelkom.«¹³

»Slovenski potovalni fotograf« je *Sochi* poslal pojasnilo, da she nikdar ni nikogar prisilil k fotografiranju ali zahteval celotnega plachila vnaprej. Za navadne portrete je potrebno plachati polovico, kot je obichajno tudi pri drugih fotografih, pri skupinskih portretih (fotografije drushtev) pa po navadi ne zahteva predujma. »Che pa se skozi celoletno popotovanje par slik pokvari, na to pa se lahko in se je tudi zhe zgodilo mnogim drugim fotografom, kar se tudi prav lahko dokazhe. Potovali so tudi letos italijanski in

nemški fotografi po nekaterih ravno istih krajih, kjer sem bil pozneje jaz, in čeravno so vchidel vse spackali, njih ni dal nobeden v chasopis. Pach pa, da se Slovenca unichi, je pa takoj kdo pripravljen. Da pa tudi jaz lahko ljudem postrezhem, točno po ceni in z najboljšim izdelkom, kar lahko sedaj dokazhem. Toliko v pojasnilo dotičnemu, kateri misli, da smo slovenski fotografi samo žato, da bi izdelovali iz starih mlade in iz grdih lepe ter prav na velike podobe, in pri vsem tem she plache ne zahtevali, kar pa ni mogoče.»¹⁴

Anton Jerkich je v *Sochi* objavil izjavo, da potovalnega fotografa F. Weissa ne pozna, cheprav se ta po dezheli predstavlja kot njegov pomočnik. Poudaril je, da ne pošilja zastopnikov po dezheli, ker ima dovolj dela v Gorici, che pa prejme naročilo z dezhele, pride tja vedno osebno.¹⁵

Fotografi so s kopiranjem in razmnozhevanjem fotografij drugih fotografov lahko krshili avtorske pravice. Ljubljanski fotograf Davorin Rovshek je fotografiral ljubljanskega knezoshkofa Jakoba Missio. Anton Jerkich je po imenovanju Jakoba Missia za gorishkega nadshkofa konec leta 1897 Rovshkovo fotografijo razmnozhlil za prodajo. Rovshek je Jerkicha tozhil, redarstvo je zaplenilo fotografije, ki she niso bile prodane, drzhavno pravdnishtvo je odredilo proti Jerkichu preiskavo.¹⁶ Rovshka je zastopala advokatska pisarna dr. Ivana Tavcharja. Rovshek je bil pripravljen ustaviti kazenski postopek proti Jerkichu, che mu ta izrochi vse ponarejene fotografije nadshkofa Missia in vse ploshche, ki jih je rabil pri kopiranju, ter placha 500 goldinarjev odshkodnine in povrne vse sodne stroshke. Ploshche in fotografije je potrebno unichiti.¹⁷ Jerkich je priznal svojo krivdo. Dr. Tavchar je julija 1898 umaknil obtozhnico.¹⁸ Jerkich je moral plachati 200 goldinarjev, od tega Rovshku 100 goldinarjev za »obtrno motitev«, ostalo pa za pravdne in potne stroshke.¹⁹

Jerkich je leta 1902 prodajal fotografijo kardinala Missie na mrtvashkem odru in fotografiji njegovega pogreba (pred Attemsovo palacho in na Travniku), ki pa sta bili njegovo delo.²⁰

Prvi fotograf s stalnim ateljejem v Ljubljani je bil Ernest Pogorelec (1838–1892). Kot fotograf je bil uradno vpisan v mestni obrtni register septembra 1859. Pogorelec je bil povezan s slovenskim narodnim gibanjem. Deloval je pri chitalnici in Juzhnem sokolu. Veljal je za narodnega fotografa. Zato so mu zaupali fotografiranje slovenskih prvakov (Bleiweisa, Tomana, Zarnika idr.), narodnih drushtev, tabora v Vizhmarjih itd.

Kasneje ljubljanski fotografi niso tako očitno poudarjali narodne pripadnosti. Izjema je bil Julius Müller, ki je leta 1903 edini uporabljal samo nemshke napise.²¹ Müller se je Slovincem zameril leta 1887, ko je po naročilu prof. Binderja fotografiral onesnazheno spominsko ploshcho, ki so jo avstrijsko-nemshkemu pesniku Anastaziju Grünu (grofu Antonu Aleksandru Auerspergu) leto poprej na Krizhevnishkem trgu postavili ljubljanski Nemci. Fotografijo je prof. Binder

nameraval poslati v nemshke liste. Spominsko ploščo naj bi iz objestnosti pomazala dva rokodelska pomočnika slovenskega rodu.²²

Ljubljanski fotograf Avgust Berthold²³ je v popisu prebivalstva v Ljubljani leta 1910 navedel kot svoj občevalni jezik slovenshchino, čeprav je imel domovinstvo v Trstu (po ochetu).²⁴ Avgust Berthold se je opredeljeval za Slovenca. Med sodobniki je veljal za prvega slovenskega umetnishkega fotografa, za »prvega Slovenca, ki je fotografsko obrt dvignil na stopinjo umetnosti in se proslavil kot prvovrstni umetnik na strokovnih razstavah po celem svetu«.²⁵

Septembra 1908 je fotografiral Ivana Adamicha in Rudolfa Lundra na mrtvashkem odru. Adamicha in Lundra so ustrelili med protinemshkimi demonstracijami v Ljubljani. Razglednica z Bertholdovo fotografijo, ki je bila v Schwentnerjevi knjigarni naprodaj zhe nekaj dni po Adamichevi in Lundrovi smrti,²⁶ je hitro poshla. Chisti dohodek od prodaje razglednice je bil namenjen družbi sv. Cirila in Metoda. Lavoslav Schwentner je sredi oktobra izročil družbi sv. Cirila in Metoda dobichek od prodanih razglednic (150 kron).²⁷ Avgust Berthold je sredi decembra prispeval za septembrske zhrtve 40 kron (od razglednic, prodanih pri J. Bahovcu in v Katolishki bukvarni).²⁸

Adamicha in Lundra na mrtvashkem odru je fotografiral tudi ljubiteljski fotograf Fran Vesel. Shtiri razglednice s prizori pogreba septembrskih zhrtev je izdal fotograf Alojz Vengar iz Radovljice. Petino izkupichka naj bi prejeli tisti, ki so bili ranjeni 20. septembra.²⁹ Shest ranjenih mladenichev in mozh je fotografiral fotograf Krema. Fotografijo je trgovec s papirjem Jernej Bahovec prodajal po 4 krone, razglednice pa po 20 krajcarjev. Chetrtna izkupichka je bila namenjena odboru za spomenik zhrtvam in za podpore ranjencev in njihovim družin.³⁰ Bahovec je prodajal tudi razglednice, ki jih je za zhrtve poklonil fotograf Davorin Rovshek.³¹ Nemshka Südmarka je založhila razglednice razbitega salona Kazine, ki so ga med protinemshkimi demonstracijami unichili Slovenci.

Fotograf Aleksander Landau, rojen leta 1842 v Krakovu, ki je od leta 1889 prebival v Ljubljani, je bil judovskega rodu. V *Slovenskem listu* se je leta 1897 avtor nekega dopisa pritozheval nad tem, da se k Landauu v Franchishkanskih ulicah sht. 12 hodijo fotografirat tudi nekateri Slovenci, celo duhovniki. Aleksander Landau je piscu odgovoril v *Slovenskem narodu*: »Pisatelj dotichne notice bodi prepričan, da sem ponosen na to, da se dajo najodličnejshi slovenski posvetnjaki in duhovniki pri meni fotografovati. Vsi imajo brez dvoma fino umetnishko razumevanje in vedó ceniti dobro in lepo delo, zato se mi pa ždi popolnoma neumestno, da jih hoche pouchevati in jim ukazovati, keje naj se dajo fotografovati. Ko bi bil pisatelj dotichne notice kaj razumel o fotografski umetnosti, bi se tudi dal pri meni fotografovati.«³²

Naslednje leto je bila v *Slovincu* objavljena notica »Zhidovska nesramnost«: »Hchi nekega tukajshnjega žhida L., katerega umetnishki salon tudi chastita duhovshchina obiskuje, dasiravno v isti stroki vrli domachini tudi dobro postrezhejo, se je predrznila proti kershchanskemu otroku se izraziti: Bezhi, ti smrdish po kerstu!«³³

Aleksander Landau se je skliceval na 19. § tiskovnega zakona in zahteval od *Slovenca* objavo preklica omenjene notice: »Ni res, da je moja hči proti krsnbanskemu otroku se izrazila: 'Bezhi, ti smrdiš po krstu!' Moja hči je predobro izobrazbena, nego da bi bila možna takih izrazov. Pa tudi v dotiko z nikomur ni prishla, da bi imela k takemu izreku povod.«⁶⁴

»Slovensko-nacijonalen list« *Jesenishka strazha* je leta 1905 svaril pred nemshkima fotografoma, ki sta iskala zasluzhka v Kranjski Gori in na Jesenicah. »Priromala sta menda kar naravnost z Dunaja, da bi od Slovencev izvabila slovenskih groshev za svoj nenasitljivi pozrbreshni nemshki zheb. Ta dva Shvaba sta menda mnenja, da se Slovenci zadovoljimo s vsako 'pacarijo', kajti, kakor chujemo, je delo – jako slabo. Ali nimamo morda med Slovenci prav nobenega, ki bi imel toliko podjetnosti, da bi zachel samostojno obrt, ali che zhe tega ne, da bi vsaj ustanovil filijalko. Gospod Pavlin, Vasha fotografaska dela so vendar zhe med celim slovenskim svetom priznana kot dobra, zakaj torej chakate? Na delo, da ne bo prepozno!«⁶⁵

Fran Pavlin (1872–1945) je 1. maja 1905 odprl fotografski atelje na Jesenicah. *Jesenishka strazha* je poudarila: »Po Jesenicah strashi zhe dolgo neki nemshki dunajski fotograf, nasha dolzbnost je torej, da podpiramo domachina-Slovenca.«⁶⁶ *Jesenishka strazha* je odsvetovala tudi fotografiranje pri pomochniku nemshkega fotografa Trebitscha, ki naj bi prevzel atelje Andreja Chuferja. »Preprichani smo, da se smemo zanashati na zavednost nashega obchinstva, da se bo vedelo ravnati po reku: 'Svoji k svojim!' Na Jesenicah imamo fotografa Pavlina, ki je res izborna moch v svoji stroki.«⁶⁷

Leta 1910 so slovenski chasniki objavili svarilo pred »tujimi agenti dvomljive eksistence«, ki obiskujejo slovenske kraje, se izdajajo za fotografe, »z veliko gostobesednostjo vabijo obchinstvo, da se pusti fotografirati«, sprejemajo narochila za povechane fotografije in razglednice. »Ker so slike, ki jih za vzorec kazhejo, navadno dobro izdelane, se jim jih zhalibog mnogo vsede na lim; seveda je treba dati pri tej priliki precejsben predujem. Ko je pa kdo kaj narochil, dobi v najboljsem sluchaju po preteku vech mesecev kako skrajno slabo mazarijo.« Najvechkrat pa fotografije ne prispejo, che pa narochnik potem tozhi, izve, da je postal zhrtev sleparja. Pritozhbe zoper take sleparje so prihajale na Dezhelno zadrugo fotografov³⁸ iz vseh krajev Kranjske. Dezhelna zadruga je prosila bralce, naj porochajo o podobnih primerih oshkodovanja. »Slavno obchinstvo se torej v lastnem interesu opozarja na take agente-fotografe, kateri niti nimajo oblastveno potrjene pravice. Dandanes imamo zhe fotografov domachinov zadosti, ki bodo gotovo najboljše postregli, bolje ko tujec, od katerega se niti ne ve, odkod in kaj da je in ga vidite samo danes, potem pa nikdar vech.«⁶⁹

Gledalishka igralka Marija Reisner (Marica Ogrincheva) je leta 1894 postala chlanica ljubljanskega opernega zbora. V gledalishchu je igrala ljubimske vloge in mlade tragedinje. Leta 1901 se je porochila s prof. Josipom Reisnerjem. Od leta 1904 je vodila gledalishke igre med dunajskimi Slovenci.

Pevski zbor «Glasbene matice» v sliki L. 1896. (Fotograf. W. Helfer.)

Wilhelm Helfer, »Pevski zbor Glasbene matice«, *Dom in svet*, 1896, sht. 8, str. 248–249

Aleksander Landau, *Marija Reisner* (1876–1920)

¹ »Davorin Rovshek«, *Slovenec*, 1896, sht. 45.

Davorin Rovshek (1867–1949). Do leta 1894 se je izobrazheval na dunajskem Lehr- und Versuchsanstalt für Photographie. Prvi fotografski atelje je imel v Moravchah. Atelje v Ljubljani je odprl 6. aprila 1896. Atelje je bil na na vrtu kamnoseka Vodnika na Kolodvorski ulici sht. 34.

² Wilhelm Helfer, rojen 1864 v Olmützu, je bil dunajski fotograf. Delal je tudi v Karlsbadu, Pragi in Opatiji. V zacetku leta 1895 je iz Voloskega pri Opatiji prishel v Ljubljano. Leta 1897 je odprl fotoatelje v Gradcu, v dvajsetih letih 20. stoletja je imel atelje tudi na Dunaju.

³ Po: »Fotografichna slika velike skupine pevskega zbora 'Glasbene Matice'«, *Slovenski narod*, 1896, sht. 63.

⁴ Za ublazhitev posledic potresa, ki je leta 1895 prizadel Ljubljano, so zbirali pomoeh po vsej avstroogrski monarhiji. Zlasti se je izkazala cesarska prestolnica Dunaj. Dunajski obchinski svet je za Ljubljano namenil 150.000 goldinarjev. Pri odpravi posledic potresa so sodelovali chlani prostovoljnega reshilnega drushtva in dunajske izpostave Rdechega krizha.

Chlanica pevskega zbora Glasbene matice Terezina Jenko (1870–1938) se je domislila, da bi drushtvo priredilo zahvalni koncert na Dunaju in dobichek od prodanih razglednic namenilo dunajskim organizacijam v zahvalo za njihov trud.

Pevski zbor je imel v veliki dvorani drushtva Muskiverein na Dunaju dva koncerta – 23. in 25. marca. Na programu so bile skladbe za meshani zbor, ki jih je zbor izvedel samostojno ali ob spremljavi orkestra Dunajske opere (cesarska himna v slovenshchini, Gallusova *Musica sacra noster amor*, Försterjeva *Ljubica*, Nedvedov *Nazaj v planinski raj*, Hubadove priredbe slovenskih narodnih pesmi, Fibichova *Pomladna romanca*, Brucknerjev *Te Deum*). Pevke so bile na koncertu v narodni noshi, pevci v temni gosposki obleki.

Osrednja točka sporeda drugega vechera je bila Dvořakova balada *Mrtvashki zhenin* (chesh. *Svatbeni koshile*, 1885). Pevovodja oziroma dirigent je bil sam skladatelj Antonin Dvořak (1841–1904), poddirigent pevskega zbora pa Matej Hubad (1866–1937). Sodelovala sta dva solista iz Prage (po: Janko Pajk, »Dunajsko koncertovanje 'Glasbene Matice'«, *Dom in svet*, 1896, sht. 8, str. 253–254) Zaradi zanimanja javnosti so spored prvega dunajskega vechera ponovili v Ljubljani 14., 16. In 17. aprila.

Cheshki skladatelj Antonin Dvořak je bil eden najslavnejshih skladateljev svojega chasa. Po zaslugi slovenskih pevcev je lahko prvich samostojno nastopal na Dunaju. Glasbena matica je zhe prej na svojih koncertih izvedla nekaj njegovih del. V spomin na dunajski koncert ga je Glasbena matica imenovala za chastnega chlana (po: -ter. (Vladimir Foerster), »Antonin Dvořak +«, *Ljubljanski zvon*, 1904, str. 384).

⁵ Po: *Izvestje Glasbene Matice v Ljubljani o drushtvenem in sholskem letu 1897/8*, Ljubljana 1898, str. 16 in 47.

⁶ Po: »Domacha umetnost«, *Slovenec*, 1896, sht. 107.

⁷ »Svoji k svojim«, *Domovina*, 1897, sht. 35.

⁸ Anton Jerkich, rojen leta 1866 v Dobravljah na Vipavskem. Za fotografa se je izuchil na Madzharskem. Leta 1891 je odprl atelje v Gorici. V letih 1898 in 1908 do 1921 je imel atelje tudi v Trstu. Leta 1902 je zachel v ateljeju Gorici prirejati kinematografske predstave. Umril je leta 1928.

⁹ Po: »Le tako naprej«, *Socha*, 1896, sht. 48.

¹⁰ »Pozor, Slovenci!«, *Socha*, 1897, sht. 13.

¹¹ Po: »V Gorici ne smejo Slovenci govoriti slovenski«, *Slovenski narod*, 1898, sht. 36.

¹² Oglas v *Edinosti*, 1898, sht. 85.

- ¹³ Po: »Z dezhele nam pishejo ...«, *Socha*, 1898, sht. 89.
- ¹⁴ Po: »Z dezhele odgovarjam«, *Socha*, 1898, sht. 92.
- ¹⁵ Po: »Poslano / Izjava«, *Socha*, 1898, sht. 93.
- ¹⁶ Po: »Dr. Tavchar proti dr. Krisperju«, *Socha*, 1898, sht. 62.
- ¹⁷ Po: »Dr. Ivan Tavchar in zadeva Rovsheka proti Jerkichu«, *Socha*, 1898, sht. 64.
- ¹⁸ Po: »Gorishka 'Socha'«, *Slovenski narod*, 1898, sht. 177.
- ¹⁹ Po: »Slov. Narod' proti 'Sochi'«, *Socha*, 1898, sht. 63.
- ²⁰ Po: »Fotografije pogreba kardinala Missie«, *Slovenec*, 1902, sht. 78.
- ²¹ Po: »Ljubljanske novice«, *Slovenec*, 1903, sht. 264.
- ²² Po: »Zelenchev spomenik«, *Slovenski narod*, 1887, sht. 115.
- ²³ Avgust Berthold (1880–1919) je v sholskem letu 1902–1903 obiskoval prvi in drugi semester na dunajski visoki sholi (Höhere Graphische Bundes-Lehr- und Versuchanstalt). Fotografsko znanje si je najbrzh nabiral tudi v Münchnu in Frankfurtu. Leta 1904 se je prvih predstavil širshi javnosti na I. jugoslovanski umetnishki razstavi v Beogradu. Naslednje leto je v Ljubljani odprl moderno opremljen fotografski atelje. V ateljeju je imel zaposlene pomochnike. Sam se je ukvarjal predvsem z »umetnishko« fotografijo. Krajinske in zhanrske fotografije, izdelane v t. i. gumijevem postopku, je do leta 1911 poshiljal na skupinske fotografske razstave (Beograd, Sofija, Bruselj).
- ²⁴ Po: Mirko Kambich, »Avgust Berthold (1880–1919)«, *Fotoantika*, sht. 11, 1988, str. 7.
- ²⁵ Po: »S smrtjo Avgusta Bertholda ...«, *Slovenec*, 1919, sht. 187.
- ²⁶ Po: »Razglednice s slikama nedolzhnih zhrtev«, *Slovenski narod*, 1908, sht. 223.
- ²⁷ Po: »Druzhibi sv. Cirila in Metoda«, *Narodni list*, 1908, sht. 42.
- ²⁸ Po: »Za zhrtve«, *Slovenec*, 1908, sht. 292.
- ²⁹ Po: »Pogreb zhrtev 20. septembra«, *Slovenski narod*, 1908, sht. 225.
- ³⁰ Po: »Fotografichne slike ljubljanskih zhrtev«, *Slovenski narod*, 1908, sht. 238.
- ³¹ Po: »38. izkaz prispevkov za spomenik in zhrtve 20. septembra 1908«, *Slovenski narod*, 1909, sht. 35.
- ³² Po: »Poslano / To ni prav!«, *Slovenski narod*, 1897, sht. 73.
- ³³ »Zhidovska nesramnost«, *Slovenec*, 1898, sht. 136.
- ³⁴ Po: »Zhidovska nesramnost«, *Slovenec*, 1898, sht. 152.
- ³⁵ Po: »Nemshka fotografa«, *Jesenishka strazha*, 1905, sht. 1905, sht. 12.
- ³⁶ Po: »Iz sluzhbe pri gradbenem vodstvu ...«, *Jesenishka strazha*, 1905, sht. 22.
- ³⁷ Po: »Nemshki fotograf Trebitsch«, *Jesenishka strazha*, 1905, sht. 31.
- ³⁸ Dezhelna zadruga fotografov, prva organizacija poklicnih fotografov na Kranjskem. Ustanovljena je bila novembra 1910 v Ljubljani.
- ³⁹ Po: »Na dezhelno zadrugo fotografov v Ljubljani«, *Slovenski narod*, 1910, sht. 410, in »Za domache fotografe«, *Slovenec*, 1910, sht. 298.

Branko J. Hribovšek

ZATON ZAHODA

Na zacetku je bila BESEDA, na koncu pa so ostale samo besede: lazh, pohlep, rop, umor.

Predvsem poudarjam: tukaj bom poskusil pisati o tem, kar obljublja naslov. Uporabljam ga namenoma – ni nichesar novega, chesar bralec ne bi zhe vedel, zavestno ali ne, slisal, videl, bral ali pa na lastni kozhi izkusil. Le da je vse – tako si domishljam – osvetljeno z druge strani z belo svetlobo, da bi pregnal obarvanost in sence ter pokazal povezanost.

Toda pri pregledu virov, literature in podatkov (vsak dan prinese nove, sicer pa ne rachunam z nekim novim, na splošno popolnoma neznanim pogledom) sem ugotovil, da je pravzaprav zhe vse prav obshirno napisano, opisano in napovedano. Seveda ne v tako imenovanih »mainstream« medijih – ti so pach vedno glas tistih, ki jih plachujejo – marvech v manj znanih, ki so zato trn v peti dejansko vladajocih.

Zhe zgolj z naslovi teh kritichnih del bi lahko sestavili celoten spis, ki bi opisal danashnjo ekonomsko in družbeno stanje ter pot, po kateri smo krenili v nasho pogubo. Z Zahodom vred!

Se je tej pogubi mogoche izogniti? Imamo sploh kakshno prilozhnost za to?

Veliko se jih ne bo strinjalo z mojimi izvajanji, morda tega pisanja niti ne bodo dalje brali, toda verjemite mi, da me to sploh ne moti. Pomislite le na neprimerljivo bolj pomembne zadeve, ki jih mnogi vedno znova popolnoma prezrejo, kljub temu da je bil, da je in da bo ochiten njihov velikanski vpliv.

Ne, tudi naslova nisem ukradel ali si ga izposodil. Oswald Spengler ima chast, da je bil prvi, ki je razmishljal, pisal in prerokoval o eshatologiji Zahoda. Njegova knjiga (naslov je skoraj tak kot moj) *Der Untergang des Abendlandes* (1918) je najbolj briljanten opis takratnega evropskega fashistichnega in nacistichnega duha v jedru, ter je najboljši in najbolj natanchen opis tudi danashnjega zahodnjashkega mishljenja, kakrshno je bilo in je ostalo kot odsev zahodne mentalitete, ki je edinstvena v svoji intelektualni moralni dekadenci, v pokvarjenosti, ki se skriva za leporechjem, varljiva in pogubna v svojem delovanju – taka je bila pach vedno. Vse zelo plemenito, idealno, pozhrtvovalno in neskonchno tragichno, usodno, zgodovino ustvarjajoche – faustovsko seveda! No, v danashnjem chasu so stare »vrline« zamenjane z novimi – s svobodo, z demokracijo, s chlovekovimi pravicami in svobodo govora, a vse nastopajo le kot besede, dejansko le kot antiteze.

Toda o tem vech kasneje.

Kdo in kaj je Zahod?

Najprej, kdo je pravzaprav Zahod? V lastni perspektivi so to države, ki se označujejo kot mednarodna skupnost, ki jo vodita Izrael in ZDA, ponizhno in suzhenjsko jima sledijo Velika Britanija in druge vechinsko anglosaksonske države, nato nekoliko nejevoljno, nekoliko zastrasheno in nekoliko oportunistichno sledita Nemchija in Francija, za njimi pa izjavljajo svojo pravovernost ostale dezhele Evropske unije – najbolj tiste iz vzhodne Evrope, ki jih Zahod nikdar ne bo priznal za sebi enakovredne in niti ne za pripadnice pravega Zahoda. Americhani imajo države Evropske unije za svoje vazalne države, kakor jih tudi neuradno imenujejo, celotno Evropsko unijo pa – po izbruhu grshke krize – za »Združene države Nemchije« (CNN komentator). Pomislimo samo na Snowdenova in Asangeova razkritja, na skoraj slepo poslušnost EU v politiki na Blizhnjem Vzhodu, tu so she migrantska katastrofa, ukrajinska kriza, sankcije proti Rusiji itd.

Zahodni Evropejci se sami prishtevajo k Zahodu, toda vodje »svobodnega« anglofonskega Zahoda jim ne bodo nikdar povsem zaupali niti jih ne bodo popolnoma uposhtevali, cheprav ti »ostali« neprestano poudarjajo svojo zvestobo in prilagojenost, kakor podobno tudi vse chlanice NATO pakta. Pravzaprav sta strah in pohlep tisto, kar »ostale« najbolj vezhe na Zahod, kot ga oni sami pojmujejo. Strah jih je ZDA kot tistega mogochnika, ki poskusha graditi imperij in na tej poti ne pozna nobenega usmiljenja za odpadnike; pohlepu pa se kazhe za sedaj vedno manjša ekonomska korist sodelovanja s tistim, ki hoche biti imperij. Tiste vzhodne Evropejce, ki so se prislinili ali pa bili »prislinjeni« v EU, so na Zahodu le navidezno sprejeli; namenjena jim je vloga, da se ponizhno pustijo izropati in zlorabiti, da lajajo, ko je in kot je zapovedano ...

Tisti iz juzhne Amerike pa so sploh popolnoma nezanesljivi – njihova vloga je v glavnem postranska. Zahod, se pravi ZDA imajo Juzhno Ameriko za svoje lovishche, vendar se to vedno bolj odmika od njih.

To, kar po definiciji ni Zahod, sta Rusija (pravzaprav ves slovanski svet) in Kitajska, za njima pa Iran in Severna Koreja ter Venezuela, Kuba in she kakshna »eksotika«; namrech vsi, ki ne pleshejo po amerishki taktirki, so po zahodnjashki oznaki »nasprotniki« Zahoda, kajti »tam ne vlada demokracija, ni svobode govora, da ne govorimo o chlovekovih pravicah«. Dokler bodo ti malopridnezhi obstajali, ne bo miru in pravice na tem planetu, zato je »bozhja naloga« Zahoda, da jih premaga, razkosa in podjarmi. Toliko o tem na »politichni« ravni.

Drugich, kaj je pravzaprav Zahod? Ali je to civilizacija, je to kultura ali morda oboje? Ta dva pojma na anglofonskem področju nimata istega pomena kot pri nas. Zato moramo najprej vedeti (na to posebej opozarjam), kaj pomenita za nas, ker dolochil in opisov teh dvoje besedi kar mrgoli. Vsi imamo nekak pojem o njunem pomenu, vendar ju je pravzaprav precej težko in za vse sprejemljivo in izchrpno opisati, ker ju vechkrat uporabljamo, skupaj z njunimi izpeljankami, ne le v medsebojno razlichnem, ampak tudi v podobnem smislu. Tukaj sem izbral dvoje razlag, ker sta kratki in pravzaprav vsebujeta vsakdanje pojmovanje vechine ljudi;

prilagodil se ju v svoj namen, čeprav se sicer z zadevnima pojmomoma tukaj ne nameravan shirše ukvarjati.

Civilizacija naj bi tako bila stanje chloveshke družbe, ki je dosegla visoko stopnjo intelektualnega, socialnega, tehničnega in kulturnega razvoja.

Seveda lahko postavimo vprašanje, katera so merila za stopnjo razvoja in za razvoj nasploh. O tem je možno pisati knjige, a prek tukajšnjega okvira. Zato naj za sedaj zadostuje zgolj nakazani obris.

Kultura pa naj bi bila celotna vsota (celoten skupek) vseh dosežkov in delovanja določene dobe ali družbe kot skupine ljudi, vključno z njihovimi sredstvi, obrtjo, poljedelstvom, gospodarstvom, glasbo, umetnostjo, verovanji, izročili, jeziki in zgodovino.

S tem je kultura bolj jasno opisana in po svoje pravzaprav tudi bolj razvidno določa pojem stopnje civilizacije.

Pri civilizaciji sem sam dodal še tehnični razvoj, ki za naše pojmovanje bolj določa stopnjo civilizacijskega razvoja. Ta kriterij omogoča boljše razlikovanje med predvsem civiliziranimi in predvsem kulturnimi družbami. Tadva pojma se med sabo ne izključujeta; civilizacija je širši pojem, saj vključuje tudi različne kulture.

Leta 2010 je Ian Morris izdal knjigo: *Why the West rules – for now*, podnaslov: *The Patterns of History, and What They Reveal About the Future*.¹

Ta knjiga je ena redkih, če ne edina, ki predstavi zgodovinski razvoj določenega dela chloveshke družbe kot razvoj, pogojen s trenutno količino energije, ki jo je bila ta družba ob svojem času sposobna pridobiti in uporabiti.

Kot je zhe iz naslova razvidno, Morris s tega stalishča primerja razvoj Vzhoda in Zahoda. Tako k Vzhodu prishteva le Kitajsko in njeno okolico, k Zahodu pa celotno Evropo, Blizhnji in Srednji Vzhod ter Severno Ameriko. Jezikoslovci bi dejali, da je preučeval in vzporejal razvoj skupine narodov, ki govorijo t. i. nostraticne jezike, s skupinami narodov, ki govorijo sino-tibetanske jezike. Seveda je to razumljivo, še posebno, če pri tem uporabim pripombo kustosa muzeja v Beninu v Zahodni Afriki ob otvoritvi razstave stare beninske umetnosti (umetnine iz litega zheleza) v Zuerichu, da so v času nastanka teh del »v Veliki Britaniji še plezali po drevju ...«

Kljub svoji precej obsežni knjigi je Morris prishel do razmeroma preprostega sklepa: danes je Zahod vodilen le zaradi tega, ker je ameriški kontinent blizu Evrope – to je namrech Evropejcem omogochilo, da so najprej temeljito izropali, nato pa osvojili in poselili oba ameriška kontinenta. Tako pridobljene dobrine so pospeshile razvoj Zahoda, kitajska izoliranost – tudi politično in tradicionalno pogojena – pa je Kitajsko bistveno zavrla v razvoju; zahodna kolonialna politika je to njeno zaostajanje še utrdila.

Danes je Kitajska gospodarsko pravkar preseгла ZDA, in tako bo ostalo, če ne bo prej katastrofalnih klimatskih sprememb, razpada svetovnega gospodarstva ali pa svetovne vojne; k takim posledicam namreč razvidno vodita imperialna politika in delovanje Zahoda. O najglobljih vzrokih tega tudi kasneje.

Danashnjemu pojmovanju Zahoda – z zahodnega stališča – pa bolj ustreza prisposoda iz neke televizijske oddaje o Schliemannu: prvi spor med Vzhodom in Zahodom naj bi bila trojanska vojna, meja med njima je bila vedno nekje na Balkanu in v njegovi okolici, na zahodni strani so Germani, Romani in Kelti, tudi nekaj Ugrofincev, na vzhodni strani so Slovani in Kitajci kot prvi naravni sovražniki Zahoda, tem pa sledijo še turkmenski in semitski narodi, pač odvisno od dnevne politike.

Slovane nacheloma povprečni prebivalci na Zahodu ne marajo, imajo jih za svoje zgodovinske in naravne sovražnike; to je zelo globoko ukoreninjeno v zahodnjashki mentaliteti in je razvidno iz vsakodnevnega zahodnega tiska in propagande. Vsak Slovan, ki je vsaj nekaj časa živel na Zahodu, se je neizogibno srečal s to mentaliteto. Slovanske države, ki so sedaj članice EU, zgolj prenašajo kot osvojen trg s ceneno delovno silo in z državljanji tretje vrste.

V to zvezo sodi pravo nasprotje Morrisovega dela – knjiga Nialla Fergusona *Civilization. The West and the Rest*,² njena televizijska različica in morda še kakšna dopolnitev. Ta knjiga in njene televizijske poenostavitve opisujejo Zahod v primeri z Vzhodom v natanko taki luči, kot si Zahod predstavlja samega sebe. Naj omenim, da je Fergusonov Zahod v glavnem omejen le na ZDA, Veliko Britanijo, Kanado, Avstralijo in Novo Zelandijo, torej na anglofonske države z »belimi« vechinami; ta Zahod je sam zase posebna civilizacija.

Zahod je vodilen, ker je bolj konkurenčen, iznajdljiv, demokratičen, pravichen, delaven – in plemenit; tako Ferguson govori podobno kot Spengler, le z drugimi besedami.

Zahod je tehnično najbolj razvit del danashnje svetovne civilizacije. Pri tem je treba spet upoštevati razliko med pojmom kulture in civilizacije. Ko govorimo o Zahodu z nashega stališča, govorimo pravzaprav o vseh narodih, ki pripadajo k zahodnemu kulturnemu krogu kot skupina držav s formalno podobnim političnim ustrojem in miselnostjo, čeprav ne z enako mentaliteto. To so zhe omenjene anglofonske države z »belo« vechino in države zahodnega dela Evrope, namreč zahodno od ločnice s severa proti jugu: Shvedska, Danska, Nemčija, Avstrija in Italija, vzhodni enklavi pa sta Izrael in Grčija.

Vzhodno od te ločnice so Zahodnjakom »najbližje« in »najljubshe« Finska in baltske države ter Madzharska in Romunija.

Vidimo torej: Zahod stoji in pade zgolj z ZDA.

Američani – pa tudi nekaj drugih – o ZDA

Znachelno je, kaj menijo sami Američani o svoji domovini. Ne gre za »elito« – ritaliznike, politične klovne, ki se razglashajo kot svobodoljubni domoljubi, demokrati in borci za chlovekove pravice, dejansko pa so pohlepni, neodgovorni vojni huskachi, AIPAC-ovi plachanci; gre za prave domoljubne Amerikance, ki so s svojo dejavnostjo dokazali, da nekaj zmorejo, da skrbijo za svojo domovino, se ne pustijo kupiti in se ne strinjajo z imperialno politiko amerishke »elite« v vseh njenih oblikah.

Za splošen vtis o amerishkih kritičnih publikacijah, ki obravnavajo lastno drzhavo, njeno gospodarstvo, notranjo in zunanjo politiko, kot tega ne najdemo, ali pa zelo redko, v »uradnih« medijih, navajam nekoliko izvlechkov:

Zadnjih trideset let, vzporedno z deregulacijo in rastjo mochi denarja v amerishki politiki, je pomembno shtevalo amerishkih akademikov padlo na raven delovanja »plachaj za igro«.

(...)

Ta problem sedaj tako vse prezbema, da so akademske vede ekonomije, trgovine, javne politike in sodstva tezhko izkrivljene z nasprotji interesov, ki so jim lastni.

(...)

Amerika je polagoma postala zelo drugachen prostor, s svojo ekonomsko konkurenchnostjo, s svojo osnovno poshtenostjo, z vzgojo svojega prebivalstva, s svojo politiko v naglem propadanju.

(...)

Izid vsega je, da Združbene drzhave vse bolj kontrolira amoralna oligarbija, ki je vechinsko skorumpirala zvezno vlado in politični sistem, vključno z obema političnima strankama. Ta politična korupcija je nato prepletla premozhbenjski in finančni sektor in je sedaj postala največje gonilo amerishkega ekonomskega in socialnega zatonu.

(...)

... vidimo spet vedno znova isti vzorec. Neka, na zacetku majhna, nemochna tvrdka ali pa narod iznajde izreden nachin poslovanja, postane neverjetno uspesna, premaga vse tekmece; toda potem, na vishku svoje navidezne mochi, zachenja razpadati od znotraj. Nazaduje. Postane lena, spolitizirana, samozadovoljna, neuchinkovita, skorumpirana, in eventualno se, po določenem chasu notranjega razpada, zrusi pod lastno tezhbo ali pa jo pozhre kaksšen drug tekmeec.³

To so kratki povzetki iz Fergusonove knjige *Narod grabezhljivcev: korporacijski kriminalci, politična korupcija in ropanje Amerike*.³ Tu lahko le she dodamo: ko so korenito oropali Ameriko, so se odlochili osvojiti in oropati she ves planet.

Ali bo ta zalogaj prevelik? She zlasti zato, ker so popolnoma oslabili svoje osnovno gospodarstvo, o chemer govori knjiga Morrisa Bermana *Zakaj je Amerika propadla: Korenine imperialnega zatonu*.

Nekaj izvlechkov iz recenzije te knjige:⁴

Konchno: Nekdo, ki razume, da je Amerika propadla ...

John Adams je to videl zbe na zacetku: ZDA so »bolj pozhbresne kot katerikoli drug narod, ki je kadarkoli obstajal.« Ali kot je de Tocqueville kasneje dejal: »Ko kopljesh globlje v narodni znachaj Američanov, tako vidish, da oni ishebejo vrednost vsega na tem svetu zgolj v odgovoru na edino vprashanje: koliko denarja bo to prineslo?«

(...) to je vse, kar je dosegla osredotočenost na stremuštvu, ki tvori nasbe celotno zbhivljenje: da smo izgubili občutek za javne dobrine zaradi osebnega dobichka, razumevanje za skupnost zaradi pretiranega individualizma, občutek za dushevno dobro zaradi materialnega pritiska in stresa, sposhovanje preprostega zbhivljenja zaradi tehnoloshke zapletenosti, celo resnichni občutek za drzhavo in skupno politichno blaginjo zaradi zlorabe in vsiljivosti oligarhije in osebne politichne koristi.

(...)

Visbek stremuštvu, laissez-faire kapitalistichne kulture, je to, da je vse zamolchano, da so vsa vazbna vprashanja prezrta in da je vsako chloveshko delovanje spremenjeno v proizvod, in je vse sprejemljivo, che se prodaja. To, kar imamo, je prevlada medijskih druzhb, politika z volitvami po glasbenem ritmu, zunanja politika na enostranski osnovi in s »preprechevalnimi« napadi, propadajoche chasnikarstvo, slabo obveshcheno prebivalstvo, brezposelni, neuchinkoviti, slab ali nikakrshen javni promet, in zdravstvo, ki je sedemintrideseto v svetovnem merilu. Cesar in imperij nimata obleke.⁵

Morris Berman (iz knjige):

Zlom bo prishel prej, kot si mislimo – napovedal sem, da v enem desetletju – in bo povzročil odcep (nekaj podobnega, kot so mestne drzhave ali srednjeveshka obzidana mesta) kot edino možhno prilozhnost za novo druzhbo z novimi izbirami po chloveshkih merilih. Tega ne prerokujem, zapomnite si, zgolj pravim, da je to edina pot.

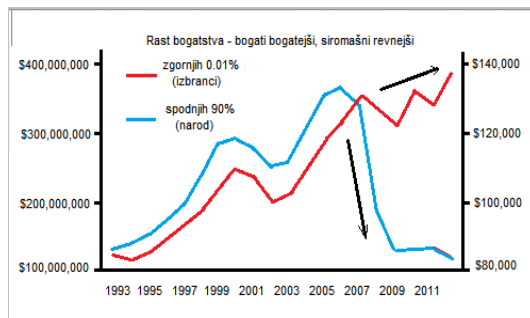
(...)

To je tisto, zaradi chesar Berman sklene, da ne bo nikoli spremenilo nasbe stremushke civilizacije in da so vsi podvigi, da bi jo poskusili zamenjati, zaman: »Gledam na fantaziranje o okrevani bodochnosti kot na chisto blebetanje.«⁶

Tej Bermanovi porazni oceni lastnih sonarodnjakov lahko dodamo she naslednji vidik: druzhba in posameznik v medsebojnem delovanju, vsak vpliva na drugega in oba se medsebojno oblikujeta (v citatu moji poudarki):

... o nezadovoljstvu poosebljanja v potroshnishki druzhbi: prav ta je ustvarila »suzhnje najboljshve vrste: suzhnje, ki mislijo, da so svobodni, suzhnje, ki mislijo, da so pomembni«. Opazil je, kako gladko, kako neopazno, kako lagodno posameznik zdrsne v samoljubje (narcisizem). In tako so te ujeli. Nenadoma je ves svet nicheva igra. (...) ... **ni tvorba enotne druzhbe, marvech je idealni potroshnik: narcistichni posameznik.**⁶

In tako je namen stremushke in potroshnishke druzhbe, da bi ustvarila idealnega potroshnika, pravzaprav unichil najveh potroshnikov, tistih, ki so bili nosilci potroshnishke druzhbe, kot dobro prikazhe naslednja slika:

Povprečna rast dohodka (»recoveries») v ZDA (Pavlina Tcherneva)

Običajno pojmovanje bogatih, da je »ekonomija« sistem naravne razdelitve, je bolj razumljivo z bilijoni javnega bogastva, ki so bili preneseni neposredno na Wall Street v dokapitalizacijah, subvencijah in garancijah federalne vlade, v monetarni politiki Federal Reserve, ki so tako povečale cene finančnega premoženja v večinski lasti bogatih, ostajajoč pri tem brez vsakega izgovora, da je narodnim demokratom kaj mar, če mi ostali zživimo ali pa umremo. Brez opombe je, koliko večja je sled shtevila nichel v premoženju teh 0,01% (leva lestvica) od tistih 90%.

(vir: Emmanuel Saez)⁷

Tukaj je delno pojasnilo delovanja mehanizma, ki je omogočil to osiromashenje in obogatenje ter poostril razredno vojno. Seveda vse to vpliva tudi na ostali svet; Japonska je ta sistem kopirala in ni reshila svoje krize, Evropska unija pa ga je prevzela in tiska evre na veliko – tako imenovani sistem QE (quantitative easing), a uspeh doslej she ni bil viden, in verjetno nikdar ne bo.

Federalna vlada v ZDA lahko legalno ustvarja denar, medtem ko gospodinjstva, ki to delajo, gredo v zapor, če jih ujamejo. Ta neodgovornost je proces, ki zmanjšuje finance; je povečan poseg, ki vlaga kredit v vedno manj pomembne dele zbadnih gospodarstev.

(...)

Pojasnilo uradnih ekonomistov, da je to »presežek prihranka«, so razglasili za neshkodljivega »Wall Streetovi plenilci«, ki so vedeli, da dajejo nemogoča posojila ljudem, ki si niso mogli privoščiti, da bi jih povrnil.

(...) bogati so uporabili Wall Street, da so se she bolj obogatili, medtem ko so zraj... nas ostale.⁸

Pri tem so imele ključno vlogo banke:

Banke so postale igralnice z najvišjimi zastavljalnimi vlogami in one stavijo na vaš denar, kjer tvegajo vašo penzijo in bodočnost. Banke imajo vech »trgovcev« kot »izklicevalcev« in vsi sedijo pred svojimi računalniki ter stavijo za dobiček ne le nekaj procentnih točk s posojanjem denarja, marveč to množijo vech tisočkrat. Zaradi tega lahko tudi posamežen nevesten trgovec unichi banko ... Vsota denarja v tem »derivativnem kažinu« je sedaj vechja kot trilijon dolarjev, nekajkrat vech kot ves denar in vse premoženje tega sveta.

Končno, (banke) niso le prevelike, da bi propadle, tudi ni vsote denarja na vsem svetu, da bi jih lahko reshili.⁸

»Da bi se izognili vmeshavanju težke roke vlade v banchni sektor, je potrebna revolucija v upravljanju, nadzoru in etiki.«

(...)

Christine Lagarde:

85 najbolj bogatih ljudi, ki jih lahko spravite v en sam londonski dvonadstropni avtobus, kontrolira toliko imetja kot najrevnejša polovica svetovnega prebivalstva – to je 3,5 milijarde ljudi.⁹

Bogastvo: Imeti vse in zheleti she vech, raziskovalni chlanek, ki ga je bil objavil Oxfam, kažbe, da je 1% najbogatejših povechal svoj delezh v svetovnem premoženju od 44% v 2009 na 48% v 2014 in da bo ta rast vechja kot 50% v 2016. Chlani te globalne elite imajo povprečno premoženje \$2,7 milijonov po odraslem v 2014.

Ostalih 52% svetovnega premoženja je skoraj vse (46%) v lasti najbogatejshe petine svetovnega prebivalstva. Ostalih 80% imajo samo 5,5% in imajo povprečno v lasti \$3851 po odrasli osebi – to je 1/700 povprečnega premoženja bogatega 1%.¹⁰

... »Oh, ljudje niti ne vedo. Imeli bi izgrede na ulicah, če bi siromashni vedeli, kako bogati so bogati ... Niti nimamo pojma, kako neenaka je postala nasha druž̄bba.«¹¹

(...)

Preveč prilagodljiva monetarna politika Fed-a (ZDA, Federal Reserve) je ustvarila okolishbine, v katerih si vodje korporacij lahko izposojajo tovore denarja po zgodovinsko nizkih obrestih na trgu obveznic, ki jih nato uporabijo za kupovanje delnic svojega podjetja. Borz̄ne cene porastejo, ko podjetje zmanjša shtevilo delnic na trgu, kar omogoči potratna plachila managementu in delničarjem.¹²

(...)

Tlachanstvo je boljsh̄ee kakor to, kamor vodi Zabod.¹³

Vsaka revolucija doslej se je zachela nekje na robu, z nekim v danem trenutku nepomembnim povodom, ter se nato naglo razshirila. Napovedovala pa se je dolgo pred tem povodom v vrsti lokalno omejenih neredov, kot so to danes protesti proti policijski brutalnosti do »obarvanih«, vzroki pa so globoko zakoreninjeni v amerishki druž̄bi, pri chemer je gonilo vedno le dobichek:

Amerishka politika je kraljestvo Brez̄madez̄bnega Spochetja, kjer sedanja politika in nakopichena zgodovina izgineta za pajcholanom osebnih z̄nachajev in nesmiselnih dejanj. Vodilni raz̄red se pretvarja, da spletke tega vladajochega raz̄reda – trgovski sporazumi, financhne sprostitve, imperialne vojne, nadzor in politika – ne obremenjujejo druž̄bene blaginje. Amerishka mesta nosijo pečat te politike in ostanke suz̄henjstva, genocida ter posebnosti z̄ahodnega kapitalizma, ki so vtisnile zgodovino v sedanje druž̄bene odnose. Individualistichna raz̄laga zgodovine Zaboda je morda z̄animiva za tiste, ki k temu tezhijo, toda omenjeno je raz̄log, da je napachna v vsaki pojmljivi raz̄s̄ez̄bnosti.¹⁴

(...)

Kdorkoli je bil na javni oblasti v ZDA – tako posamezniki kot tudi stranke – je nenehno izvajal skoraj isto zunanjo politiko, she posebej v zadnjih desetletjih.

Neoliberalizem je post-merkantilistichen »trzh̄ni« kapitalizem ...

(...)

Zakaj bi nekdo, ki se ima za nosilca »svobodne trgovine«, brez posledic podpiral intervencije vlade, da bi reshila kapitalistichna podjetja, ki so napravila slabe odločitve in unichila »svoj« posel? Izjavljati, da banchnistvo sluz̄hi »posebni« vlogi, ustreza uporabi »zunanjih« kriterijev na marketinshke odnose. In v preteklosti je IMF, organizacija, ki je skoraj lastnorочно vzdrz̄hevala neoliberalizem pri z̄hivljenju, v vseh svojih letih v ekonomski divjini zapirala skorumpirane, izz̄hemalske banke v prvi poslovni vrsti, ko se je »ukvarjala« z obrobnimi dez̄belami.

(...)

Kot stvari stojijo, managerji kratkorocnih hedge-fondov na veliko kupujejo lastnino v periferiji po najnizh̄jih cenah, da bi jih dali potem v najem ljudem, ki so bili prej njeni »lastniki«. Priche smo globalnemu financhnemu tlachanstvu.¹⁵

Dva načina sta, kako Zahod, posebno pa ZDA, vsiljuje to svojo ekonomsko politiko, in z njo svojo hegemonijo, po svetu – mehki in trdi način. Trdi način je z vojashko silo ali pa s »podporo« barvnim revolucijam, za »demokracijo« in »chlovekove pravice«, za »zashchito« lokalnega prebivalstva uvesti »regime change«, to je postaviti novo vlado svojih lutk, ritoliznikov, ki nato podpishejo in storijo vse zahtevano. Mehki način pa je vsiljevanje trgovskih sporazumov, ki jih vazalne vlade sprejmejo pod ekonomskim ali pa političnim pritiskom in ki so bistveno škodljivi podpisnikom:

Ljudje proti močnim je najstarejša zgodba v chloveshki zgodovini ...

(...) Projekt za Novo amerishko stoletje (Project for the New American Century – PNAC) je v Washingtonu leta 1997 ustanovljeno združenje istomishljenikov. PNAC predvsem žheli in zahteva naslednje: ustanovitev globalnega amerishkega imperija, da bi obvladoval voljo vseh narodov. Ukvarjajo se z mislijo, da ZDA, edina preostala supersila, ne storijo dovolj, da bi z gospodarsko in vojashko silo spravile ostali svet pod okrilje novega družhbeno-gospodarskega Pax Americana.¹⁶

(...)

Kyle prikazuje amerishki imperij v najslabšem. To je imperij, prepojen s skrajno nasilnostjo, pripravljen, da potepta katerokoli dezhelo v imenu vojne proti terorizmu in pusti na svoji poti ogromno bede, trpljenja, pregnanstva in pomanjkanja.¹⁷

Pogodba Trans-Pacific Partnership vsebuje nekaj, kar je imenovano »investor-state dispute settlement« (ISDS) – »sporazumevanje v sporu investitor-drzhava«, to je v trgovskem sporu oporečni mehanizem, ki je bil vključen v najbolj tajnih pogajanjih trgovskega poslovanja. ISDS dovoljuje multinacionalnim podjetjem in investitorjem, da tozhijo drzhave v zvezi z ekonomsko politiko ali pa z dolocili, ki preprečujejo njihove bodoče dobitke. Te pravde so tajne pri posebnih »arbitrazhnih tribunalih« – sodishbih, ki so v bistvu privatna v lasti korporacij, s pravniki in sodniki, ki so izbrani iz nekaj pravnishkih podjetij v korporacijah. V februarju 2014 je Public Citizen izjavil o ISDS-u: Ta mehanizem povzdigne privatna podjetja in investitorje v isti status kot suverene vlade in tako postane privatizacija pravnega sistema.

Ta očitni rop pravnega sistema v korist investitorjev in multinacionalnih korporacij je bil prvih institucionaliziran v North American Free Trade Agreement (NAFTA) pred dvajsetimi leti. Potem je deloval tako dobro za korporacijsko stran, da sedaj ISDS vključujejo v skoraj vsako bilateralno in regionalno pogodbo na planetu, vključno s TPP, Canada-European Union Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) in ZDA-Evropa Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). O teh sporazumih se tajno pogajajo. To, kar je vključeno, je grozljivo, poseno za okolje in za ljudi.¹⁸

Globalizacija, podobno kot neoliberalna ekonomija, je orodje ekonomskega imperializma. Delo je izkorishbena, medtem ko so kulture in okolice unichene. Toda propaganda je tako močna, da ljudje sami sodelujejo v svoji pogubi.¹⁹

(...)

Tehnologija je skoraj nekaj potrpezhljiv morilec, ki se le pretvarja, da je chlovekov prijatelj, a se pripravlja, da nas izmeri in cementira nasho usodno odvisnost.

Blizhomo se zatonu gospodarskega delovanja mnozhic, kot so ga bili poznali celi rodovi.

... Dobe vechnega Blagostanja in Brezdelja ... ne bodo delili z vsemi ... Hiper-ekscjeptionalistichno nagnenje elite ne dovoljuje take velikodusbnosti, cheprav bi bila tehnicno in ekonomsko uresnichljiva. Naslednje leto bo imel vrh 1% v svoji lasti vech kot 50% svetovnega bogastva. To bogastvo ne bo nikdar curljalo nazaj navzdol. Prej bo izshlapelo, izgubilo svojo uporabno vrednost, postalo malo vech kot zlato povabilo v kaksbno zaprto (zasbhiteno) podrochje na Zemlji. Bogastvo je bilo tako le zachasna lestev, merilna enota navzgor, zarisana na zidu Drzhave-Mesta v najhujšem mozhnem chasu. Raja, plebs bo prepushchen samemu sebi za Leviatanovimi vrati.²⁰

Seveda elita vidi svojo bodochnost, pravzaprav svojo reshitev, v tehnologiji, ki naj bi zamenjala vechino proletarcev – namrech vseh nas. Vojne, ki jih vodi ta elita, so zhe skoraj tako dalech – le zhrtve so vedno enake, s tehnologijo ali brez nje.

Trdi nachin, se pravi vojne in barvne revolucije, ki ga uporabljajo ZDA za shiritev svoje hegemonije in imperija, pravzaprav ni vsakomur razviden. Delno je to zaradi razlicnih, vchasih medsebojno nasprotnih sil, ki krojijo amerishko politiko, kot je to vpliv AIPAC-a, dosledna podpora izraelskim vojnam in politiki, pa zahteva po popolni kontroli nad energetskimi viri in tokovi; o najbolj zloveshchi zahtevi pa kasneje.

Sledi nekaj citatov iz chlankov o amerishkih vojnah:

(...)

Pravzaprav je Pentagon po 2. svetovni vojni spoznal, da lahko popolno unichenje nasprotnika povzrochi zmanjsanje dovoljenega obsega potroshnje za obrambo. Zvezno vodstvo je bilo odtlej alergichno na zmago. Odlochilne bitke so postale izkljuchno podrochje dejansko provincialnih drzhavljanskih vojn.

(...)

... nasha vojska je poklicna. To pomeni evolucijski korak naprej le toliko, kolikor verjamesh, da vojna zagotavlja kariero, poklicno napredovanje. Poklici so prevzeli mentaliteto cebov. Za mesarje, peke in kreatorje vojn je nadaljevanje postalo vojni namen.

(...)

Tisti, ki je proti posredovanju, vztraja pri mnenu, da je potrebno vojno tvegati zadržhano in le kot skrajno sredstvo s strogo določenim zakljuchkom. Taka krotkost je brez domishljije in sociopatskega namena. Vse to ustanjanje in zachenjanje prav takrat, ko postanesh nechesa veshch – je chista norost!

(...)

Permanentna vojna za vojni namen z nasprotniki po narochilu, izbranimi iz strogih guantanamoških (vzgojnih) zapisov. Ne bo vech ponujanja (prikritih) casus belli in fantazij o orozhjih za masovno unichenje, ki jih pametnjakovichi razshirjajo po internetu. Navijanje za vojno je oboje: je tvegano in ponavljajoche se. **Permavojna vse to reshi.**

(...)

Vchasih se infrastruktura ne zhruši dovolj hitro. Zato je pri tem potrebna pomoc. Javna dela so kot zhelve. Vojna je zajec.

(...)

Ta popolni korporativni nihilizem vključuje previdno uravnoteženo stanje: ekonomsko delovanje brez opaznega gibanja. Vsak vojashki proizvod unichi proizvod, ki ga je izdelal neki življenjski del ekonomije. Zgradish tovarno. Zgradim bombo, da unichi tvojo tovarno. Ljudje umirajo. Rekonstrukcijska dela cvetijo v senci njihovih grobov. Velichastni napredek!

(...)

Zhivljenje kot tako postane kolateralna škoda na poti k – chemu drugemu? H gospodarski rasti ...

(...)

Seveda, vojna uchinovitost, merjena s področno zmago, zgresi vojno gospodarsko metriko na milje. Kaj bi lahko bilo bolj preprosto? Zmaga je poraz. Vprashajte fante v sobi 101, che mi ne verjamete.

(...)

Nekaj veselih optimistov trdi, da permavojna lahko traja zelo dolgo. Seveda so zgresili bistveno tarcho: progresivno smrtonosnost. Preostali zagotavljeni nihilizem dela nadure, da izpopolni orožje za unichevanje vseh udeležencev trga, in tako pride vojno gospodarstvo do popolnega zastoja. Tako kot kazhe Lafferjeva krivulja: 100% meja smrtnosti ne prinese nikakrsnih davčnih dohodkov.

(...)

Smrt. Davki. Vojna. Nikjer ni cilja. Vsa poraba z namenom, da bi to dosegli.²¹

Permavojna ali stalna vojna kot gospodarsko gonilo je seveda le eden od razlogov – in ima svojo mejo. Zato se nekateri sprashujejo, chemu sploh taka vojna – in pravzaprav ne najdejo pravega razloga. In she eden, ki se sprashuje, kje je zdrav razum:

(...)

Ali bodo bodochi zgodovinarji imenovali chas, ko so bile ZDA svetovna hegemonna sila, »neizogibna nacija« ... – kot absurdno dobo?

(...)

Porast verske gorechnosti, pojav, ki je povezan z vsemi temi vojnami, je razlog, zakaj je postalo težje kot kadarkoli najti smisel tega, kar se danes dogaja po svetu. Vlada zmeda.

(...)

Neprestana vojna. Za kaj je dobra?

(...)

Odgovor je isti kot za vojno nasploh – za popolnoma nich.

(...)

... (Tisti) ki službijo drzhavni varnosti, hochejo vojno brez konca ali pa da jih ne zavirajo najosnovnejše zabteve praktičnega razuma.

(...)

Dushevna bolezen je lahko olajshevalni dejavnik. Toda nashi vodje niso dushevno bolni – ne v klinichnem smislu. Ne moremo zanikati njihove krivde, cheprav so njihova dejanja iracionalna.

(...)

Toda mar lahko vse to pripishemo zgolj nesposobnosti?

(...)

Na to vprashanje ni jasnega odgovora, ker očitno namenoma izvajajo neumne podvige –

(...)

*Kar zadeva vprašanja vojne ali miru, vse kaže, da je dejansko to: **zdi se, da je nenehna vojna to, kar hočejo Obama in njegovi nesposobni podložniki.***

(...)

Zakaj? Ne zaradi obchudovanja vojashkih vrlin ali pa zaradi nostalgije po bolj barbarskih chasih.

(...)

Toda brez vojne ali brez vojne nevarnosti bi se zamajal vojashko-industrijsko-nacionalni kompleks drzhavne varnosti.

(...)

Zaradi tega ni možnosti stalnega miru. ZDA si morajo izmisliti sovrazhnikе, che ti ne obstajajo.

(...)

Kar je neverjetno, je gola hinvschchina vsega tega. Oni, orientalski »drugi«, so neobrzdane poshasti, kadar pa mi storimo isto, ko je prepozno, potem le rechemo, da so bile »storjene napake«.

(...)

To je absurd na kvadrat. Vsi medijski pisuni sveta ne morejo dovolj ocbrniti Vladimirja Putina, da bi spremenili ocbitno in osnovno resnico, ki je najbolj vazhna v tem primeru: neverjetno je lahkomiselno – je neopravichljivo lahkomiselno – ogrozhati osnovne varnostne zahteve velike nuklearne sile.

(...)

***Ne rachunaj z njim. V absurdni dobi nima zdrav razum nobene prilozhnosti.**²²*

In tukaj she dva, ki sta mnenja, da je taka zunanja in vojashka politika ZDA zgreshena, cheprav sama delno ugotavljata, da je to edini nachin, s katerim se sedanja vrhushka ZDA namerava obdrzhati na oblasti, si zagotoviti svetovno hegemonijo in stalni dobichek z neprestano vojno.

(...)

Govorice o izumljeni krizi. NATO je v nadaljevanju svojih prizadevanj, da bi si ustvaril sovrazhnikе in si tako zagotovil razlog za svoj obstoj, sedaj razglasil Rusijo za najvechjo grozhnjo. Z drugimi besedami, resnichno ni grozhnje, dokler NATO ne izprovocira Moskve, in tako ustvari to grozhnjo. V danashnjem chasu – v tem, katerega predhodnica je bila skoraj popolna svetovna vojashka prevlada ZDA – so bile sedanje relativno blage ruske reakcije na obkolitev s strani rezhima ZDA in vojashkih sil NATO napihnjene do tega, kar NATO oznachuje kot najvechjo grozhnjo zoper njega. Pustimo ob strani za trenutek vprašanje, ali je SZ sploh bila kdaj taka grozhnja, kot so to v njihovi vladi prikazovali amerishkim drzhavljanom; ta najnovjsiha trditve NATA je prenapihnjena, she bolj vazhno pa je, da je potencialno zelo nevarna.

(...)

***Z drugimi besedami: Washington je spet lagal.**²³*

Dobro storjeno, gospodje Obama, Bush, Clinton, Bush, Reagan, Carter po vrsti in nazaj. V sak je zvesto sledil geopolitichnim in gospodarskim interesom, ki uteleshajo zamisel amerishke hegemonije. Vidimo sadove: pobijanje in poszhiganje v tujini (pogosto z daljinskim upravljanjem), humanitarne katastrofe za prezhivele brezdomce, amerishke smrti in rane dalech bolj shtevilne od tistih v napadu 9./11. kot odgovor na desetletje ubijanja in zatiranja uporov v muslimanskem svetu, katerih povzročitelj in pokrovitelj so bile ZDA. In potem so tu she fiskalni stroshki Amerikanov.

Ni presenečenje, da vladajoča elita nima namena, da bi spremenila premise zunanje politike ZDA, namreč da Amerika lahko in mora vladati svetu. To je razglas »nasbe« usode, o katerem ne moremo dvomiti.

Seveda moramo priznati, da tisto, kar je videti kot napaka za nas Amerikance, ki nismo del elite, ni napaka za nasbe vrhovne gospodarje. Navsezadnje, vrnemirjenje je sestavina bistroumnega političnega perpetuum mobila. Nemir priskerbi »grozbnje«, na katere se lahko sklicujejo, da bi opravičili prav to politiko, ki predvsem ustvarja grozbnje. Kako domiselno! Ne bomo vech poslusalhi klepeta o »dividendah miru«, o tej nevarni zamisli – to pomeni, da je nevarna Pentagonu in vobunskim skladom ter chrtam pod rachuni vladnih dobarljacbev; skoraj so tekli amok, ko je propadla Sovjetska zvezza z Varshavskim paktom med 1989-1991. To je bilo resnichno preblizu. Predstavlajte si edino svetovno supersilo brez sovrazhbnika. Ljudje bi se morda zaceli chuditi, kaj je smisel vsega tega. Hvala bogu, bila so leta vmeshavanja v muslimanski svet, in v banki se je nabiral skupni dobiehek.²⁴

Zunanja in vojashka politika ZDA imata tudi notranjepolitichno vlogo – ustvarjanje »varnostne« drzhave, to je policijske drzhave, bolje recheno – fashistichnega rezhima z ustrahovanjem drzhavljanov z izmishljenimi ali pa z rezhiranimi nevarnostmi znotraj in zunaj. Posebej pa je vazhna ugotovitev, da ZDA ustvarjajo nered po svetu s tem, ko igrajo svetovnega policajca, ki ta nered upravlja. Nekaj globljih vpogledov v to stanje:

*Kaj si lahko mislimo o politiki, ki bombardira dezhele in jih prepusti njihovi usodi? **Vechina opazovalcev zunanje politike ZDA vidi to politiko kot zgrasheno.** Gledajo rushevine Iraka, Afganistana, Libije, Somalije, Jemena in ne vidijo zmagoslavnih povork, nikakrshne ponovne izgradnje, nobene stabilne vlade, nikakrshne demokracije, nobenih chlovekovih pravic. To so opazovalci, katerih mishljenje je ostalo v modelih preteklosti. Mogoche imajo v glavi drugo svetovno vojno, napovedano vojno, bitke, zmago, pogajanja, pogodbe in izgradnjo. Recimo, Evropo in Marshallov plan ali pa Japonsko. Mogoche premishljujejo o svetu, ki mu vladajo mednarodni zakoni, Zhenevske konvencije, Zdruzheni narodi, in o Ameriki kot zasbchitniku tega reda. **Posledica je, da nered, ki ga ZDA sejejo po vsem planetu, nima smisla.** Politikanti na Potomaku morajo biti nori – tak je zakljuchek.*

(...)

Ni tako.** Mogoche so megalomani, toda imajo nachrt za natanchen nered, nich manj kot nachrt za vojashko pokoritev sveta svojemu gospodarstvu. Amerika drsi iz svojega polozhaja kot prvo svetovno gospodarstvo, rekord, ki ga drzhi od leta 1870. Zgodovina uchi, da je nemogochे vzdrzhevati svetovni imperij brez gospodarskega primata. Amerishki imperij je pritisnjen ob zid, toda she vedno ima vojashko premoch po propadu svojega glavnega izzivalca, Sovjetske zvezze, kar je najvechja tragedija relativnega miru v nashev svetu in nashi dobi. Svet se je resnichno spremenil 11. septembra 2001. Amerika je dobila opravičilo za izbiro vojashke opcije, da bi obdrzhala svetovno prevlado, ki je gospodarsko ni vech zmogla. ZDA so izkoristile prilozhnost, da so naredile tibi drzhavni udar doma, ko so ustanovile Patriot Act, in zachele postopoma spreminjati ZDA iz demokracije v varnostno drzhavo ter brez nasprotovanja prestrashenega domacheba prebivalstva unichevati dele sveta, vsakich po eno neugodno drzhavo. **To je nachin vodenja tretje svetovne vojne, chesar ne opazi nihche razen zhrtev.

(...)

Vojna proti terorju je bila briljantna propagandna zamisel. Povzročila je izredno stanje v demokratičnem redu Zahoda, stanje, ki pospešuje brepenenje in nesporni prehod ustavnih demokracij v kontrolirane države. V ZDA je Patriot Act uvedel to kontrolirano državo, ki jo politologi raje imenujejo »varnostna država«, da se izognejo oznaki policijska država, v kateri je vsak državljan obravnavan kot potencialni terorist. **Delovanje države s takim ustrojem ni vzdrževanje reda, marveč upravljanje nereda, ki ga ustvarja.** V svetovnem merilu je terorizem orodje za ustvarjanje nereda, tako da je svetovni policaj – ZDA z »zavezniki« – poklican, da upravlja.²⁵

Oblikovanje kontroliranega kaosa deluje kot taktika za izoblikovanje kolektivne psihoze prebivalstva, ker ljudje običajno težijo za ustaljenostjo, varnostjo in redom, kljub žrtvovanju svoje osebne svobode. Kolektivno stanje strahu, ki ga ustvarja kaos, povzroča, da večina ljudi pozdravlja najhujše oblike tlachenja s strani najbolj zatiralskih vlad. **Strah in paranoja sta bistvena vsebina policijskih držav.**

(...)

Vprasanje ni nikdar, ali naj vodi Amerika, temveč le, kako vodi. Narodi, po vsem svetu, morajo zopet pridobiti svojo suverenost najprej s spoznanjem, da pretorijanska strazha orwellovskega imperija ni zaveznik, marveč okupator. **Boriti se proti »vodstvu« ZDA je edina pot iz perverznega globalnega ustroja, kjer je vojna mir, svoboda suženjstvo, neuposhtevanje moč in resničnost izmishljotina.**²⁶

(...)

Kaj lahko pričakujemo od nashih zahodnih »prijateljev« in »zaveznikov«, ki nas »branijo« (ne vem, pred kom), ko se bo she zaostрила klimatska kriza, ko bo potrebno deliti surovine, hrano in zhivljenjski prostor – zanje namreč sodimo med »dispensable nations«?

(...)

Danes ameriški politiki obeh večinskih strank – konservativci, »umerjeni« in tako imenovani liberalci enako – vztrajajo, da so ZDA »izjemen«, celo »neobhoden« narod. Dejansko to pomeni, da le za ZDA veljajo posebna pravila. **Zlasti v mednarodnih odnosih vlada ZDA in njeni nameshčenci lahko naredijo karkoli, kot se jim zdi potrebno, da izpolnijo svoje namene, vključno stvari, zaradi katerih bi bila vsaka druga vlada razglashena za kriminalno.**

Sodeč po tem, kako vlada ZDA ostaja nekažnovana pri umoru, terorizmu in ostalih strasnih prestopkih, je videti, da ima dejansko licenco za ubijanje. Pravzaprav zhe po definiciji nobeno dejanje ZDA ne more biti označeno kot umor ali terorizem.²⁷

(...)

Kot je običajno, nihče ne zvoní, che kak narod ali pa imperij izgine. Kar se zgodi, je postopen propad, nereshljive okolishčine kot osnovni način socialne organizacije. Zlom ali pa razdor, ki se pojavi kot različna politična ekonomija, je **predhodnica točke brez vrnitve.**

Polozhaj ZDA v zgodnjem 21. stoletju je tak, da njihov sistem oblikuje politiko, ki po lastni krivdi težhi proti Armagedonu in grozi, da bo s sabo zvelkla she ostali svet.

Kar je pokazala dejanska politika predsednika Barucka Obame – umori z droni, nadzor in zatiranje, stalna ekonomska zloraba v korist zhe bogatih, vojna kjerkoli jo ZDA lahko najdejo in prepreehanje vseh naporov za zashchito okolja – to je politični prostor, ki ga zavzema; zmerna

sredina je resnična radikalna »obrobna resa«, če gledamo skozi očala obranitve »sveta«, v katerem živimo.

Zahodne vlade si sedaj na vse nachine prizadevajo, da bi prestrashile ljudi, ki naj bi tako podprli še eno vojno za naftne zaloge Srednjega Vzhoda. Grozhnja »terorizma« je cinichna diverzija in nich drugega ...

(...)

Amerishki imperij propada v smrtnih krchih. Sile, ki naj bi take tudi ostale, so vedno bolj brez upa, in to jih dela vse bolj nevarne. Lužbenje, nuklearno orožje, bombardiranje afganistanskih porok in bankirske prevare je vse, kar to vodstvo zna. **Reshitev znotraj zahodne politichne ekonomije je zhe nekaj desetletij nemogoča.** Ljudi je možno premotiti s postopno reformo, toda premislite tole: tisti, ki kričijo »evolucija in ne revolucija«, imajo zdaj zhe vech desetletij devolucije kot odgovor na nuklearno orožje ... V letu 2014? Resnichno? ...²⁸

(...)

Washington potrebuje vojno v Ukrajini, da bi dosegel svoje strateshke namene. Ta točka ne more biti precenjena.

(...)

ZDA hočejo potisniti NATO do ruskih zahodnih meja. Hočejo kopenski prehod v Azijo, da bi razširile vojna oporishča prek kontinenta. Hočejo kontrolirati cevovodne koridorje iz Rusije v Evropo, da bi nadzirale dohodke Moskve in zagotovile, da bi bil plin plachevan z dolarji.

(...)

Kako bi to koristilo Washingtonu?

(...)

Ne bi. Preprechilo bi splošni nachrt Washingtona, da bi vključili Kitajsko in Rusijo v prevladujochi ekonomski sistem, v dolarski sistem. Meshetarji mochi v ZDA so spoznali, da morajo sedanjí sistem razširiti ali pa bo propadel. Ali bosta Kitajska in Rusija udarili s petami in sprejeli podrejeno vlogo v svetovnem redu, ki ga vodijo ZDA, ali pa bo konec položaja Washingtona kot svetovnega hegemona.

(...)

Vsa dejanja Washingtona so nachrtovana le z namenom, da se zaostrijo spopadi in razpihajo spori. Težbke izgube, ki jih je imela neizkušena ukrajinska vojska, in strashno trpljenje prebivalstva v Lugansku in Donecku ne zanimajo amerishkih vojashkih nachrtovalcen. Njihova naloga je, da preprechijo mir ne glede na stroshke, ker bi mir iztiril vse nachrte ZDA glede obrata k Aziji ter hkrati ostati edina svetovna supersila. Tukaj citat iz WSWs:

(...)

Konchni namen ZDA in njihovih zaveznikov je, da potisnejo Rusijo v osiromashenje in v polkolonialni položaj. Taka strategija, zgodovinsko povezana s svetovalcem za nacionalno varnost ZDA Zbigniewom Brzezinskim v Carterjevi administraciji, zopet dobiva javno podporo.

(...)

Vidite, kaj se dogaja? Kocka je zhe padla. Z Rusijo bo vojna, ker prav to je tisto, kar establishment hoče. Tako preprosto. In ker so prejsbne provokacije, da bi Putina zrvabili v ukrajinsko zmedo, propadle, ta novi val nasilja – pomladanska ofenziva – mora izpolniti ukano. Putin ne bo mirno sedel, ko bodo plachanci z amerishkim orožjem in logistichno podporo ZDA tolkli Donbas v prah kot v Falluji.

(...)

– z Ukrajino smo vstopili v novo obdobje: Imamo bistven, geostrateški spor, toda to je dejansko geofinančna vojna med ZDA in Rusijo. Imamo zlom cen nafte, imamo valutne vojne, povzročili smo namenski »shorting« – razprodajo rublja. Imamo geofinančno vojno, in to, kar vidimo kot posledico, je prineslo predvsem tesno povezavo med Rusijo in Kitajsko.

(...)

Kitajski je jasno, da je Rusija prva domina; če pade Rusija, bo naslednja Kitajska. Ti dve državi nameravata skupaj narediti nov, vzporedni finančni sistem, ločen od zabadnega finančnega sistema ...²⁹

Seveda nekateri, ki ne sodijo v uradno propagando, še vedno mislijo, da je ta zahodni sistem še tako močan, da bo vse prevladal in se bo nato »konsolidiral«:

(...)

Razkritje nadzornih mrež zabadnega sveta je povečalo občutek, da demokratične ustanove ne delujejo tako, kot bi morale, da zživimo, če vam je vseb ali ne, v dobi somraka demokracije.

(...)

Mrak je nastopil v zgodnjih 90-ih z razpadom nekdanje Sovjetske zveze, ko so Rusijo, Srednjo Azijo in vechino Vzhodne Evrope prevzeli birokrati prejšnjih komunističnih partij, med katerimi so mnogi na bitro postali milijarderji.

(...)

In seveda smo videli vzpon globalnega imperija doslej nepresegljive mochi. Združenih držav ne more nihče vojashko izzvati, saj prevladujejo v svetovni politiki, celo v politiki držav, ki jih ZDA imajo za svoje sovražnike.

(...)

Primerjava sedanje demonizacije Putina z odnosom do Jelcina, ki je naredil veliko vech grozljivih ogabnosti – na primer: unichil je celo mesto Grozni – pokazže, da ni ogrožena nachelnost, marvech gre za interese prevladujoche svetovne sile. Nikdar prej ni bilo takega imperija, in verjetno ga tudi nikdar vech ne bo. ZDA so področje najbolj opaznega ekonomskega razvoja v sedanjem chasu – pojava IT (informacijska tehnologija) revolucije na zabadni obali. Toda kljub temu napredku v kapitalistični tehnologiji se je politični ustroj ZDA komaj kaj spremenil v sto petdestih letih. Lahko da je vojashko, ekonomsko in politično prevladujoch – njegova mehka sila vlada svetu – toda doslej ni bilo znamenja notranje politične spremembe. Ali to protislovje lahko traja?

(...)

Po svetu krozhijo razprave o vprashanju, ali je ameriški imperij v zatonu. O tem zatonu obstaja obshirna literatura, v kateri dokazujejo, da se je zaton zhe začel in da je nezavstavljin. Zame je tako mishljenje odsev zhelja.

(...)

Toda neoliberalni ekonomski sistem, ki ga je postavil globalni kapital, ne trpi socialdemokratske reforme. **Mnenje, ki ga imajo (che ne očitno, pa prikrito) tisti na oblasti, da je nujen tak politični ustroj, ki ne dovoljuje izziva sistemu, kazhe, da zživimo v nevarnih chasih.** Povzdigovati terorizem v grozhnjo, ki naj bi bila enakovredna stari komunistični grozhnji, je chudno. Zhe uporaba besede »terorizem«, zakoni, ki so jih uspeli dosechi v parlamentu in kongresu, da bi ljudem zamashili usta, prepoved mnogim, ki so bili povabljeni, predavati na univerzah, misel, da je treba izprashati tuje predavatelje o tem, kar nameravajo govoriti, preden jim dovolijo vstopiti v državo – vse to so videti malenkostne stvari, vendar so znachilne za dobo, v kateri zživimo. **Lahkotnost, s katero ljudje to sprejemajo, je zastrashujoča.** Che je to, kar nam dopovedujejo, namrech da sprememba ni mogocha, da je sedanji sistem edini sprejemljiv, potem bomo v tezhavah.

(...)

Skrajna sredina tvega vojne, na svoj račun ali pa v korist ZDA; podpira sredstva ekonomske prisile; zagovarja nadzorovanje kot neogibno nujnost za zmago nad terorizmom, ne da bi se vprashala, zakaj se terorizem sploh pojavlja – to sprashevati je skoraj isto kot biti terorist. Kaj je vzrok delovanja teroristov?

(...)

Kdor vprasha, ali je ameriška imperialna politika, ali pa tudi britanska ali francoska zunanja politika, kakorkoli odgovorna, doživlja napad kritike. Seveda, vobunske ustanove in varnostne službe vedo popolnoma točno za razlog, da ljudje ponorijo – in tu gre za obliko norosti – da jih namrech k temu navaja to, kar vidijo, ne pa religija.

(...)

Pred vojno leta 2003 je imel Irak pod Sadamovo, kakor tudi pod diktaturo njegovih predhodnikov, najvišjo stopnjo izobrazbe na Blizhnjem vzhodu. Če to omeniš, te obtožijo kot zagovornika Sadama, toda univerza v Bagdadu je imela v 80-tih letih vseh profesorice kot Princeton leta 2009. Imeli so otroške vrte, da bi profesoricom olajšali poučevanje na šolah in univerzah. V Bagdadu in Mosulu, ki ga je sedaj okupirala Islamska država, so delovale stoletne knjižnice. Mosulska knjižnica je delovala že v osmem stoletju in je imela v svojih skladishbih grške rokopise. Bagdadska knjižnica je bila, kot vemo, po okupaciji izropana, in ne preseneča, da v mosulski knjižnici unichujejo na tisoče knjig in rokopisov.

Vse, kar se je zgodilo v Iraku, so posledice te strashne vojne, ki je dosegla obseg genocida. O shtevilu pobitih razpravljajo, ker Coalition of the Willing ne shteje civilnih zhrtev v dezheli, ki jo je okupirala. Zakaj bi se sploh menila zanje?

(...)

Okupacija Iraka je eno najbolj unichevalnih dejanj v moderni zgodovini. Čeprav so Hiroshimo in Nagasaki zbombardirali z nuklearnimi bombami, je socialni in politichni ustroj japonske države ostal; čeprav so bili Nemci in Italijani premagani v drugi svetovni vojni, je bila obranjena vechina njihovega vojashkega, obveshchevalnega, policijskega in pravosodnega sistema ...

(...)

Zabod je unichil irashko šolstvo in zdravnishko službo; izročil je oblast skupini shiitskih dubovnishkih strank, ki so takoj začele z mashchevalnim klanjem. Nekaj stotin univerzitetnih profesorjev so pobili. Če to ni nered, kaj je to potem?

(...)

In kakshno je stanje v Evropi? Najprej naj poudarimo, da tam ni niti ene države v Evropski Uniji, ki bi uzhivala resnichno suverenost. Po koncu hladne vojne in zdruzitvi je Nemchija postala najmochnejsha in strateshko najbolj pomembna država Evrope, toda celo ona nima popolne suverenosti: ZDA vladajo na veliko ravneh, posebno v vojashkih zadevah. Britanija je po drugi svetovni vojni postala napol vazalna država.

(...)

Politichno, ideoloshko in vojashko, celo ekonomsko dejstvo je, da je Evropska unija pod roko globalne imperialne sile.

Vsa upanja, ki so nastala v chasu, ko se je začela razprava o evropski ideji, o kontinentu, ki naj gre po svoji poti, neodvisno od ostalih velikih sil, so se izgubila po koncu hladne vojne. Prav takrat, ko se je zdelo, da bi mogla dosechi svoj namen, je Evropa postala kontinent, izročen koristim bankirjev – Evropa denarja, prostor brez socialne perspektive, ki ni povzročil neoliberalnega sistema.

(...)

To je razsežnost problema, in če se bo evro-elita še naprej obnashala kot sedaj, se pravi kot skrajna sredina, je to kratkovidno in nespametno.

Toda tudi Kitajska še ni tako daleč, da bi nadomestila ZDA. Vse shtevilke, ki jih navajajo ekonomisti, kažejo, da so Kitajci še daleč za.

Mnenje, da bodo Kitajci nenadoma postali sila in bodo nadomestili ZDA, je nesmiselno. Ni utemeljeno vojashko, ne ekonomsko, ne politično, ne ideološko, in jasno je, da to ni naključje.

Kje bomo na koncu tega stoletja?

(...) nujno potrebujemo drugachen ustroj Evropske unije, v kateri je potrebno vech demokracije na vsaki ravni ...

*Veliko ljudi v vzhodni Evropi je nostalgicnih za druzbbami, ki so obstajale pred razpadom Sovjetske zveze. Komunisticni rezhimi, ki so vladali v sovjetskem bloku po pribodu Hrushchova, so bili socialne diktature: dejansko slabotni rezhimi z avtoritarnim politicnim ustrojem, toda z ekonomskim ustrojem, ki je nudil ljudem bolj ali manj isto kot shvedska ali britanska socialna demokracija. **V januarski raziskavi je 82% vprashanih v nekdanji vzhodni Nemchiji dejalo, da je bilo zhivljenje boljše pred zdruzitvijo.** Kot razlog so navedli, da je bilo vech druzhabnega občutka, vech ustanov, denar ni bil najvazhnejše, kulturno zhivljenje je bilo boljše in ljudje niso bili obravnavani, kakor je to sedaj, kot drugorazredni drzharljani.*

(...)

Razlog, da so bili Nemci tako globoko pretreseni zaradi Snowdenovih razkritij, je bil ta, da jim je nenadoma postalo jasno, da zhivijo pod nenehnim nadzorstvom, nekoč pa je ena velikih ideoloških razprav v vzhodni Nemchiji obravnavala zlo Stasija, ki je, kakor so govorili, ves čas vohunil za slebernikom. Seveda Stasi ni imel tehnicnih zmogljivosti za vesplošno neprestano vobunjenje – glede na raven nadzora so ZDA daleč pred starim sovrazhnikom vzhodne Nemchije.³⁰

Seveda so ti tako imenovani uspehi amerishke politike – »naftna in monetarna vojna«
proti Rusiji, obkrozhevanje Rusije in Kitajske z vojashkimi bazami, organiziranje
hujskanja in provokacij njihovih sosedov pri teritorialnih sporih itd. – zgolj uspehi
destruktivne politike. Lazhje je nekaj porushiti kot pa zgraditi. Vse poteze ruske in
kitajske mednarodne in ekonomske politike so konstruktivne, tako tudi vechine
drzhav skupine BRICS. Nobeno nasprotovanje ZDA zoper banko AIIB ni zadržalo
niti njihovih tradicionalnih vazalnih drzhav, kot so Velika Britanija, Nemchija in
Francija, da se ne bi pridruzhile tej banki. Vse bolj postaja jasno, kje je prihodnost, če
jo sploh še bomo imeli.

Še nekaj o bliznji prihodnosti amerishke politike, o kandidatih za naslednjega
predsednika ...

(...)

*Ta dezhela ima 323 milijonov ljudi, 88% starejših od 25 let ima zaključeno srednjo sholo. Svet
ceni kulturo, znanost in tehnologijo ZDA. Kako to, da je od vseh nashih dobro izobrazhenih,
kreativnih ljudi, najboljše tisto, kar izberejo ti, ki odločajo o teh stvarih – skrivnostne klike v
dveh uradnih, politicno nerazločljivih strankah, ki pomenijo 1% in ki odločajo, kako prodajati
elektorske rezultate – in tako lahko pridejo s podobnimi kandidati za predsedniške volitve
naslednjega leta? Zakaj je to, za kar menimo, da je smeshno, ko ima Severna Koreja vlado s svojim
tretjim Kimom, Sirija s svojim drugim Assadom, Kuba s svojim drugim Castrom, ponujeno*

*volilnemu telesu ZDA kot izbira med drugim Clintonom in tretjim Bushem? Kakor da njihovi predhodniki istega imena ne bi bili njih drugega kot osramočeni lopovi in vojni buskachi?*³¹

Kakor je splošno znano, niso pravi sovražniki ZDA islamisti, Rusi ali pa Kitajci, temveč »demokratsko izvoljene« politične elite ZDA in njihovi gospodarji velikega vojnezheljnega kapitala, ki skuša zgraditi svetovni imperij.

Podobno pravi tudi Noam Chomsky v intervjuju za *Euronews*, maja 2015 (The Global Conversation);³² tukaj delno skrajshano:

Euronews: Ali gledate na vesplošno stanje bolj optimistično ali bolj pesimistično?
 Noam Chomsky: *Na mednarodnem prizorišču drvimo proti prepadu, v katerega bomo strmoglavili in ki bo bistveno zmanjšal možnost za spodobno preživetje chloveka.*

Euronews: Kakšen prepad?

Noam Chomsky: *Dejansko sta dva; ekološka katastrofa, ki je tik pred nami. Chasa, da se temu prilagodimo, nimamo vech in smo na napachni poti. Drugi prepad pa je tu zbe 70 let, to je nevarnost atomske vojne, ki je vedno vechja. Iz zgodovine je razvidno, da je chudezh, da smo doslej prezhiveli.*

O ekološki katastrofi in klimatski spremembi:

Noam Chomsky: *Chloveshki rod obstaja verjetno zbe 100.000 let in je sedaj pred izjemnim trenutkom v svoji zgodovini. Ta rod je sedaj prispel do točke, na kateri bo kmalu odlocheno, ali se bo v naslednjih generacijah poizkus tako imenovanega inteligentnega zhivljenja nadaljeval ali pa smo trdno sklenili, da ga unichimo. Vechina znanstvenikov je spoznala, da morajo fosilni nosilci energije ostati v tleh, che hochemo, da bodo nashi vnuki imeli prihodnost. Toda institucionalne strukture nashe družbe poskušajo iztisniti iz zemlje vsako kapljico. Posledice vpliva predvidenega delovanja klimatske spremembe za chloveshtvo v blizhnji prihodnosti so katastrofalne in mi drvimo v ta prepad.*

O atomski vojni in upanju:

Noam Chomsky: *Sem za pogajanja z Iranom, toda ta so popolnoma napachna. Dve drzhavi sta, ki na Blizhnjem vzhodu povzročata zlo, ki sta nenehni napadalki, nasilnici in ki neprestano izvajata teroristichna in ilegalna dejanja. Obe sta veliki drzhavi z atomskim orozhjem in z velikimi zalogami nuklearnega orozhja.*

Euronews: Kateri drzhavi?

Noam Chomsky: *ZDA in Izrael. Obe sta veliki svetovni atomski sili. Za to, da v mednarodno izvedenih anketah, ki jih izvaja volilni urad ZDA, velika vechina vidi ZDA kot najvechjo nevarnost za svetovni mir, obstaja razlog. Nobena druga drzhava ni temu tako blizu. Zanimivo je, da mediji v ZDA tega nochejo objaviti. Toda to je dejstvo.*

... (Obama) je pravkar vpeljal program modernizacije nuklearnega orozhja ZDA, vreden milijarde dolarjev. To je eden od razlogov, da je bila slavna »ura sodnega dne«, ki jo je postavil strokovni chasopis 'Bulletin of the Atomic Scientists', pred nekaj tedni pomaknjena za dve minuti blizhje

polnochi. Polnoch je konec. Sedaj so tri minute do dvanajstih. Tako blizu katastrofi ni bila ura že trideset let, od takratnega velikega strahu pred vojno v zgodnjih Reaganovih letih.

O ZDA, Izraelu in Iranu – zakaj je Netanjahu proti pogodbi z Iranom?

Noam Chomsky: *Vemo, zakaj. Iran ima zelo skromne vojaške stroške, celo v regionalnih merilih, da ne govorimo o ZDA. Stratesbka doktrina Irana je defenzivna, usmerjena, da bi se ob napadu tako dolgo branil, dokler ne bi stekla diplomacija. Tako ZDA kot Izrael, obe lopovski državi, tega nečeta tolerirati. Noben stratesbki analitik, ki ima vsaj nekaj možganov, ne misli, da bi Iran kadarkoli uporabil atomsko orožje. Če bi to nameraval, bi se država preprosto spremenila v paro. Ni nikakršnega znamenja, da bi vladajoči kleriki – pa naj mislimo o njih karkoli – unichili vse, kar imajo.*

(...)

ZDA nenehno izvajajo dejanja, ki so za Izrael resnično nevarna. Na primer – podpirajo izraelsko politiko. V zgodnjih 40 letih je bila za Izrael največja nevarnost njegova lastna politika (...) – (...) če daste prednost shiritvi in ne varnosti, vodi to v notranji propad, v bes, upor, izolacijo in morda v končno unichenje. In s podporo taki politiki ZDA prispevajo k nevarnostim, ki ogrožajo Izrael.

O terorizmu in odgovornosti ZDA:

Noam Chomsky: *Daleč najhujši teroristični pobod na svetu je ta, ki ga je naredil Washington. To je globalni morilski pobod. Še nikdar ni bilo tako obsežnega terorističnega poboda.*

Euronews: Kaj menite z globalnim morilskim pohodom?

Pobod z droni – lahko ga točno tako imenujemo. ZDA shirom po svetu sistematično, javno, odkrito – nicesar skrivnega ni v tem, kar govorim, vsi to vemo – izvajajo nenehne akcije, da bi umorili ljudi, ki jih vlada ZDA sumi, da bi lahko kadarkoli škodovali državi. In to je, kot ste pravkar omenili, delovanje, ki povzroča teror: na primer, bombardirate neko vas v Jemenu in nekoga ubijete, morda – ali pa tudi ne – osebo, ki ste jo hoteli zadržati, obenem z drugimi ljudmi, ki so bili po naključju v bližini – mar ne veste, kako bodo odgovorili? Hoteli se bodo mashchevati.

Euronews: ZDA opisujete kot vodilno teroristično državo. Kam pri tem sodi Evropa?

Noam Chomsky: *To je zanimivo vprašanje. Pred kratkim je bila narejena neka raziskava; mislim, da jo je napravila 'Open Society Foundation'; ugotovljeno je bilo: najhujša oblika mučenja je ilegalna izročitev. To pomeni, da osumljenca pošljemo k svojemu priljubljenemu diktatorju, mogoče Assadu, Gadafiju ali Mubaraku, da ga bodo tam mučili, in upamo, da bomo pri tem kaj izvedeli. To imenujejo »izredna izročitev« (premestitev osumljenega terorista). Raziskava je dala pregled držav, ki pri tem sodelujejo: seveda so to diktature na Blizhnjem vzhodu, kajti tja pošiljajo osumljence, da jih mučijo, in Evropa. Vechina držav Evrope sodeluje: Anglija, Švedska, druge države. Dejansko je le eno področje tega sveta, kjer nobena država ne sodeluje: Latinska Amerika. To je zelo dramatično. Latinska Amerika se je resbila kontrole ZDA. Še pred kratkim je bila pod kontrolo ZDA in tedaj je bila svetovni center mučenja. Sedaj vech ne sodeluje pri najhujši obliki mučenja – ilegalni izročitvi. Evropa pa sodeluje. Služhabniki se potuhnejo, ko gospodar rjove.*

Euronews: Evropa je tako sluzhabnik ZDA?

Noam Chomsky: *V vsakem primeru. So preveč strahopetni, da bi samostojno odločali.*

Euronews: Kam pri tem sodi Vladimir Putin? Velja za največjo grozljivo varnosti? Je to res?

Noam Chomsky: *Kot večina drzavnih voditeljev je nevaren lastnemu prebivalstvu. Deloval je ilegalno. Toda označevati ga kot noro pošast, ki ima bolne možgane, Alzheimerjevo bolezen, zlobno bitje z podganjim obrazom, je najhistejši orwellovski fanatizem. Karkoli mislite o njegovi politiki, je ta politika logična. Misel, da bi Ukrajina pristopila k neki zlobni vojaški zvezi, bi bila za vsakega ruskega drzavnega voditelja nesprejemljiva. To sledi iz leta 1990, ko se je Sovjetska zveza razsula. Takrat je bilo vprašanje, kaj sedaj z NATO paktom. Gorbachov je pristal na združitev Nemčije in njeno članstvo v Natu. To je bilo zelo pomembno dovoljenje, vezano za nasprotno uslugo (quid pro quo): da se NATO ne premakne niti za centimeter proti vzhodu – tak je bil stavek, ki so ga uporabili.*

Euronews: Torej so Rusijo izzvali?

Noam Chomsky: *Kaj se je zgodilo? NATO se je takoj premaknil v Vzhodno Nemčijo, nakar je prishel Clinton in ga razširil do meja Rusije. Pred kratkim je, po padcu predhodne, glasovala nova ukrajinska vlada: parlament je s 300 proti 8, tako nekako, glasoval za pristop k Natu.*

Euronews: Toda mar ni razumljivo, zakaj hočejo v NATO – verjetno vlada Petra Poroshenka v tem vidi zashchito za svojo državo?

Noam Chomsky: *Ne, ne, ne, ne. To ni nikakršna zashchita države. Krim so anektirali po padcu rezhima, to je resnica. To ni za zashchito Ukrajine, Ukrajini grozi zelo velika vojna. To ni zashchita. Točno je, da je to resna strateshka grozljiva Rusiji, vsak ruski predsednik bi moral ob tem ukrepati. To je zelo razumljivo.*

V nadaljevanju je Chomsky odgovarjal na vprašanja o Evropi. Mnenja je, da bi bilo potrebno odpisati vse dolgove drzhav v tezhavah, kot so Grchija, Shpanija in Portugalska, tako bi lahko njihovo gospodarstvo ponovno zazhivelo – podobno odpisu dolgov Nemchiji leta 1953. Za velik del sedanjih dolgov so krive nemshke in francoske banke. Nove leve stranke, kot sta grshka Siriza in shpanski Podemos, dajejo upanje na možnost sprememb.

(...)

Evropa ima velike probleme, ki so posledica gospodarske politike bruseljskih birokratov; nastali so pod pritiskom NATO in velikih bank, večinoma nemshkih. Te izpodkopavajo javno blaginjo, najvzhnejši evropski prispevek k moderni družbi. Evropa ima tudi resen kulturni problem – rasizem, ki je verjetno bolj izrazit kot v ZDA.

Svoje poglede je Noam Chomsky sklenil z besedami:

(...) *Upajmo, da bo naposled prishlo do ljudskega upora proti unichevalni, rushilni gospodarski in socialni politiki birokratov in bank. To daje upanje. Moralo bi v vsakem primeru.*

Približno sočasno s to oddajo na Euronews je Seymour Hersh³³ razkril resnico o amerishkem »junashkem« podvigu – likvidaciji Osame bin Ladena. O tem ne bom razpravljaj, ker gre za tipično propagandno potezo. Bolj zanimivo je, da so po

intervjuju Chomskega, prav tako na Euronews, vendar pa precej na kratko, poročali, da je »javnost zahtevala« objavo dokumentov, odkritih v Ladenovi hiši. Med drugim je bilo rečeno (v isti sapi), da so našli dela Noama Chomskega in pornografijo ...

Navedeno pove dovolj o ameriški zunanji in notranji politiki ter o odnosu, ki ga imajo do planeta ameriške in zahodne elite z njihovimi plachanci drugod. Njihov osnovni namen je svetovna hegemonija, kot je to opisano v PNAC-u. To hočejo doseči tako z gospodarsko kot z vojashko silo, saj se oba nachina zhe toliko prepletata, da lahko govorimo o ekonomsko-monetarni vojni, vojashki pritisk pa ima gospodarski vpliv v trgovini z orožjem in v trgovskih sankcijah. Svetovna hegemonija naj bi tem elitam omogočila popolno nadzorstvo in dostopnost trgovine, surovin in naravnih dobrin, vojashka sila pa vlogo svetovnega policaja in preprečevanje nastanka katerekoli sile, ki bi jim lahko kljubovala. Po popolnem unichenju sekularistichnih muslimanskih drzhav (vsaj delno po izraelski zheljah), ki je omogočilo vzpon verskih skrajnezhev, kakor jih je tudi podprlo, je sedaj na vrsti demontazha Rusije, nato pa she Kitajske. V svoje okrilje pa hočejo zopet dobiti Juzhno Ameriko in afrishke drzhave.

Mislim, da je zmotno trditi, da imajo ZDA »dvojne standarde« v odnosih z drugimi drzhavami in seveda tudi znotraj sebe. Vladajoči imajo en sam standard, ki pa nima nichesar skupnega ne z moralo, ne s pravico, ne z demokracijo, ne s chlovekovimi pravicami, zlasti pa ne z mednarodnim pravom – namrech standard, da je to, kar oni hočejo in kar oni mislijo, da jim koristi, zhe po definiciji dobro, kar pa jim ni vshech ali jim celo nasprotuje, je »absolutno zlo«. Na vse to se sklicujejo, kadar jim koristi, in tovrstne izjave so postale tako vsakdanje, kot je bilo na primer sklicevanje na marksizem, leninizem in gradnjo socializma v nekdanjih »socialistichnih« in »komunistichnih« drzhavah, ki pa prav tako niso bile to, za kar so se razglashale, kakor tudi ZDA in zahodne drzhave niso niti demokratiche, niti pravne, niti ne sposhtujejo chlovekovih pravic itd., cheprav to nenehno deklarirajo.

Druga zмотa je, da je namen vodilnih elit ustvariti »manageable« kaos zgolj zaradi kontrole nad energetskimi viri, kot to izvajajo muslimanskih drzhavah, ki so jih unichili – ne, njihov namen je veliko bolj zloveshch, toda o tem kasneje.

V zvezi z vsesploshnim nadzorom in prislushkovanji so »gospodarji« pokazali popolno nezaupanje do svojih »zaveznikov in prijateljev«, to pa kazhe, da te oznake ne ustrezajo, ker so pach le vazali, kakor tudi, da so chlani Nata bolj prisiljeni kot prostovoljni; slednje potrjuje tudi javno mnenje v zadevnih drzhavah. Z gospodarske strani pa je jasno, da jih imajo bolj za konkurencu kot pa za partnerje. S tem vohunjenjem so »gospodarji« tudi pokazali, da se ne pochutijo varne pred svojimi lastnimi ljudmi – borba proti »terorizmu« je dobrodoshel izgovor za nadzor in pritisk kot sredstvo za ustrahovanje. Amerishka policija je vedno bolj militarizirana in nasilna, za svoje prestopke pa le redkokdaj odgovorna.

Tretja zmotna je, da so podatki, zbrani z vohunjenjem povsod, o vsem in o vsakem, praktichno odvechni, saj zhe njihova kolichina preprechuje zanesljivo lochitev koristnega od neuporabnega pa tudi ustrezno razchlenitev. NSA poleg zhe obstojechih centrov gradi velikansko sredishche s superrachunalniki – za obrambo pred kibernetichnimi napadi, za kibernetichno vojno in vojno »proti« propagandi, kakor so to sami oznachili. Ob tem se spomnimo charobnih pojmov iz informatike, kot so »data mining«, »inference machine«, »neural networks«, ki so poimenovanja

rachunalniške tehnologije za obdelavo in pridobivanje smiselne in povezane informacije ter za modeliranje sistemov, ki jih ne moremo matematično opisati. Primer slednjega so rachunalniki za vremensko napoved ali pa za upravljanje zapletenih industrijskih procesov. Chim vech podatkov imamo o vplivih na neki sistem, o njegovem delovanju in stanjih pod temi vplivi – vse kolichinsko – toliko bolj se rachunalniški model sistema tako uskladi, da vedno bolj zrcali delovanje sistema, katerega model je. V gradnji in nastajanju je to, kar je bila znanstvena fantastika sedemdesetih let – rachunalniški model chloveshke družbe, ki ne le da omogoča analize, temvech dopushcha napovedovanje obnashanja celotne družbe, raznih skupin in posameznikov v določenih razmerah. Tak nadzor pravzaprav omogoča popoln, neopazen vpliv ter usmerjanje obnashanja in stanja celotne družbe ali pa izbranih delov.

Ko smo zhe pri znanstveni fantastiki, lahko she omenim, da so bila zhe v omenjenih 70-ih letih napisana dela, ki so opisovala migrantsko krizo³⁴ ter nastanek totalnega fashistichnega sistema v ZDA s pojavom dinastichne oblasti – tu ne mislim le na Orwella in Huxleya. Baje se FBI zelo zanima, kdo si ti dve knjigi izposoja v knjizhnicah; Vatikan in SZ sta vsaj imela vsak svoj seznam »librorum prohibitorum«, se pravi knjig, ki niso bile dostopne javnosti, pa se je bilo tako nemogoche z njimi kompromitirati.

Najvechje kriminalno dejanje v zgodovini bojev chloveshtva proti chloveshtvu je poleg morebitne nuklearne vojne delovanje vechine vodilne »elite« ZDA, ki zanika klimatsko spremembo, ki je narochila ponarejati znanstvene ugotovitve o tej spremembi, ki plachuje nasilnezhe, da ogrozhajo znanstvenike in aktiviste, svareche pred posledicami klimatske spremembe. Ta »elita« za svojo trenutno korist zhrtvuje prihodnost celotnega chloveshtva; nekoche je prepovedovala, sedaj pa ovira raziskave v smeri alternativnih virov energije ... Na zhalost pri vsem tem molche sodeluje vechina ljudi iz sebičnih razlogov.

Trenutno vodilo zahodne politike in ekonomije je neoliberalizem – kapitalistichni sistem, katerega osnovni smisel je dosechi neposredni popolni osebni dobichek brez obzira do chesar koli, najmanj glede izkorishchanih in splošne dolgorochne shkode. Oche neoliberalizma Milton Friedman³⁵ je pravzaprav predpostavil, da bo trzhna samoregulacija storila vse »potrebno« za stabilnost gospodarstva. Kljub temu je prishel do spoznanja, da ta sistem ne more biti v skladu z demokraticno družbo, saj je pravzaprav njen sovrazhnik in jo v konchnem izidu celo odpravi.

Nekateri to imenujejo socialni darwinizem – prezhivetje najbolj prilagojenega v kapitalistichni družbi. Kapitalistichna družba v bistvu nima nikakrshnega filozofskega nachela, cheprav ima v svojem poimenovanju tudi -izem, podobno kot socializem ali komunizem. Kapitalizem kot zelo nedolochen gospodarski sistem v osnovi dolocha le zbirka zakonov, ki omogochajo mochnim in bogatim izkorishchati slabe in revne, obenem pa preprechujejo revnim, da bi prerezali vratove bogatim. Da je ta oznaka resnichna in ni pretirana, potrjuje dejstvo, da razpon politichnih sistemov s kapitalistichnim gospodarstvom zajema vso raznolikost – od najbolj demokraticnih drzhav do najhujshih in najbolj krvavih diktatur.

V ZDA so neoliberalci in neokoni nashli »filozofsko« opravichilo v tako imenovani »Ayn Rand³⁶-filozofiji« ali, bolje recheno, v nekakshni psevdoreligiozni miselnosti.

Nachelo skrajnega osebnega dobichka je popolnoma v nasprotju s sodelovanjem, ki je pogoj napredka in koristnega razvoja. Posledice tega so daljnosezhne in usodne – nasprotovanje sodelovanju razkrajja družbo, ki tako postaja le razslojena družba socialnih parazitov pod vodstvom podobnih socialnih parazitov. Taka oblika gospodarstva je možna le ob nenehni rasti na rachun nekoga drugega, zato je usodna za ves planet Zemljo, saj vse in vsakogar jemlje kot predmet trgovine v kratkorочно korist vladajoče manjšine.

¹ Ian Morris: *Why the West Rules – for Now: The Patterns of History, and What They Reveal About the Future*; Profile books LTD, London 2010.

² Ferguson, Niall: *Civilization. The West and the Rest*; Penguin Books, London 2011.

³ Ferguson, Charles H.: *Predator nation: corporate criminals, political corruption, and the hijacking of America* / Charles Ferguson: Crown Business, Crown Publishing Group, Random House, Inc., New York 2012.

⁴ Morris Berman: *Why America Failed: The Roots of Imperial Decline*; Wiley, 2011.

⁵ Kirkpatrick Sale: *At last: Someone Who Understands America Has Failed*; Second Vermont Republic, Essays, January 25, 2012.

⁶ Christy Rodgers, Jeff Chang's »Who We Be: The Colorization of America«, *Chasing the Rainbow*; Counterpunch, February 04, 2015.

⁷ Mike Whitney, Draghi's »No-growth« QE Money for Stocks, Zilch for the Economy; Counterpunch, January 23-25, 2015.

⁸ Rob Urie: *Class Warfare, Any One? Economic Crises and the Radical Center*; Counterpunch, February 13-15, 2015.

⁹ Rob Urie: *Capitalism is Worth Saving? QE, Debt and the Myth of a Liberal Left*; Counterpunch, Oct 31-Nov 02, 2014.

¹⁰ Oxfam International; *Richest 1% will own more than all the rest by 2016*; Published: 19 January 2015.

¹¹ Nicholas Fitz: *Economic Inequality: It's Far Worse Than You Think*; The great divide between our beliefs, our ideals, and reality; Scientific American, March 31, 2015.

¹² Mike Whitney: *Titanic Stock Bubble Fueled by Buyback Blitz*; The Rich Get Richer; Counterpunch, May 06, 2015.

¹³ Ian Welsh: *Serfdom Is Better Than What the West is Heading For*; 2015 March 20.

¹⁴ Rob Urie: *The Economic Destruction of Baltimore*; Baltimore, Police Violence and Economic Justice; Counterpunch, May 1-3, 2015.

¹⁵ Rob Urie: *The Creation of Global Financial Serfdom Greece, Germany and Global Finance*; Counterpunch, February 20-22, 2015.

¹⁶ William Rivers Pitt: *The Project for the New American Century*; Information Clearing House, February 27, 2003.

¹⁷ Henry A. Giroux: *From Citizenfour and Selma to American Sniper, Celluloid Heroism and Manufactured Stupidity in the Age of Empire*; Counterpunch, February 12, 2015.

¹⁸ Joyce Nelson: *Corporate Coup d'état, Those Crappy Trade Deals*; Counterpunch, February 13-15, 2015.

- ¹⁹ Paul Craig Roberts: The Consequences of Globalism, Whatever Became of Economists (and the American Economy)? Counterpunch, February 23, 2015.
- ²⁰ Norman Ball: Beyond Leviathan's Gates; Transhumanism: the Ultimate Annihilator; Counterpunch, February 20-22, 2015.
- ²¹ Norman Ball: Shock and Awe Has PTSD. Yet Obama's Game for More. What Did People Do Before the War, Daddy? Feb 27-Mar 01, 2015.
- ²² Andrew Levine: Farewell to Rationality!; Playing With Fire in an Age of Absurdity; Counterpunch, February 13-15, 2015.
- ²³ Ron Jacobs: Washington Lied, Creating a Crisis – It's NATO's Way; Counterpunch, February, 13-15, 2015.
- ²⁴ Sheldon Richman: Foreign Policy Failure Across All Fronts, Why Does Non-nterventionism Horrify Our Rulers? Counterpunch, February 19, 2015.
- ²⁵ Luciana Bohne: The Wreckage of American Democracy, The Logic of the Imperial Security State; Counterpunch, February 20-22, 2015.
- ²⁶ Gilbert Mercier: US Military and NATO, Praetorian Guard of the Orwellian Empire; Counterpunch, March 02, 2015.
- ²⁷ Sheldon Richman: The Double-0 Nation, America's James Bond Complex; Counterpunch, March 02, 2015.
- ²⁸ Rob Urie: The Death Throes of Decline, U.S. Wars and the Climate Crisis; Counterpunch, September 26-28, 2014.
- ²⁹ Mike Whitney: The Real Reason Washington Feels Threatened by Moscow; The Fallujah Option for East Ukraine; Counterpunch, February 6-8, 2015.
- ³⁰ Tariq Ali: They Knew Exactly What They Were Doing, The New World Disorder; Counterpunch, April 17-19, 2015.
- ³¹ Gary Leupp: »I urged him to bomb...« The Warmongering Record of Hillary Clinton; Counterpunch, February 11, 2015.
- ³² <http://www.euronews.com/2015/04/03/chomsky---a-rebel-with-a-cause/>
- ³³ Shamus Cooke: More Than a Newsmen, Behind the Media's Assault on Seymour Hersh; Counterpunch, May 19, 2015.
- ³⁴ Christopher Priest, Schwarze Explosion, Goldmann München 1972.
- ³⁵ Friedman, Milton: Capitalism and Freedom; The University of Chicago Press, Chicago, 1962, 1982.
- ³⁶ Dr Albert Ellis, Phd: Are Capitalism, Objectivism, and Libertarianism Religions? Yes!, Walden Three, Santa Barbara, CA 93130, 2006.

(julij 2015)

Iz zgodovinskega spomina

Damir Globočnik

KRANJSKI JANEZ NA SPOMENIKU PADLIH VOJAKOV V PRVI SVETOVNI VOJNI

V Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev so se decembra 1918 povezali narodi, države in pokrajine, katerih prebivalci so se med vojno bojevali na nasprotnih straneh. Proslavljanje bitk srbske vojske, ki so privedle do zmage, osvoboditve in nastanka jugoslovanske države, je imelo državotvoren značaj. Chastili so spomin na prostovoljce v srbsko vojsko. Slovenski vojaki, ki so v avstrijski uniformi oblezhali na bojishchih, so bili razumljeni kot zhrtve tuje, v vojni porazhene vojske.

V bojih je sodelovalo okrog 160.000 vojakov iz slovenskih dezhel. Padlo je med 35.000 do 40.000 vojakov, ki so večinoma pokopani na vojashkih pokopalishchih in nekdanjih bojishchih v Galiciji, Krpatih, na srbski, tirolski in soshki fronti. Vojnih invalidov je bilo okrog 11.000.

Bivshi vojni duhovnik (kurat), katehet Franc Bonach (1885–1935) je oktobra 1923 v *Slovincu* opozoril na dejstvo, da so Italijani in drugi narodi zgledno poskrbeli za vojashke grobove in grobishcha. Čeprav so meddržavni dogovori in mirovne pogodbe tudi Kraljevini SHS nalagali skrb za vse vojashke grobove, brez razlike narodne in državne pripadnosti pokojnikov, pa se zhiva duša ne briga niti za grobove slovenskih vojakov, je poudaril Franc Bonach. *»Sram je chloveka danes, che pride na nasha pokopalishcha, kejer raste prek grobov teh revezhev trava, pogosto vsa pobojena in le tu in tam te spominja kak prevrnjen in preperel krizh, da lezhe tu nekdanji vojaki. Sram je chloveka pred samim seboj, she bolj pa pred tujcem, ki bi znal zaiti kdaj na ta pokopalishcha iskat zhadnjega pochivalishcha svojega dragega mozha, ocheta ali sina. Da, nasha pokopalishcha so danes v tem pogledu dokumenti nashe nekulturnosti, nashe sramote.«*

Bonach je predlagal, naj si zhupni uradi prizadevajo, da bodo skrb za vzdrževanje vojashkih grobov na domachem pokopalishchu prevzele občine. Za zacetek bi bilo potrebno grobove popraviti in renovirati krizhe z napisi. Preden pa bi grobove prekopali, bi morali na mestu, kjer sedaj lezhijo vojaki, postaviti skromen spomenik ali vsaj spominsko ploshcho z imeni vseh pokopanih vojakov.¹

Bivshi vojni kurat, kaplan Jernej Hafner (1888–1955) je menil, da bi pri ureditvi vojashkih grobov morala priskochiti na pomoč država. V Avstriji so z nabirkami denarja postavili spomenike padlim v vojni v vsaki vechji občini in zhupniji. Doma pa je samo nekaj zhupnij in občin uredilo grobove, postavilo majhen spomenik ali vzdalo ploshcho z imeni padlih. Ni nobenih spominskih, zhalnih ali vsaj nabozhnih slovesnosti za padle vojake, kot to delajo v vseh

državah vsi kulturni narodi. Duhovshchina bi lahko storila vech, che ne bi morala poskrbeti za nove zvonove, popravilo cerkvenih stavb, za obnovo kulturnih organizacij idr. *»Naposled pa je treba zbe enkrat zanjiti, da smo prezhiveli dolzhni hvalezhno chastiti spomin ne le onih, ki so padli kot borci proti Avstriji, ampak vseh, ki so pokopani v nashi zemlji kot zhrtive vojne, zlasti pa nashih rojakov, ker so nashi, ker so za nas in zaradi nas trpeli, ker je tudi iz njihovih grobov vzklila nasha svoboda. Dosti bodi brezbrizhnosti! Imamo zvonove, popravili smo cerkve in domove, zdaj hochemo in moramo na delo, da popravimo grobove zapushchenih bratov, da v nashe cerkve vzdiamo ploshe, na pokopalishcha in trge postavimo spomenike z imeni nashih muchenikov. Na chastno delo kershchanske in narodne hvalezhnosti kulturnega naroda! Zhupnije, obchine, drushstva, svojci padlih, vsi, ki vas peche vest vsled zanemarijene dolzhnosti, poskerbite za grobove, pokopalishcha, vzdajavajte spominske ploshe z imeni, stavite spomenike, poskerbite vsako leto za sveto daritev bratom, ki pochivajo v tujih dezbelah morda brez groba in krizha!«²*

Spomeniki padlim slovenskim vojakom so bili lahko kiparski, arhitektonski ali spominske ploshe. Postavljali so jih na pokopalishchih, vzdavali na zidove zhupnih cerkva. Redkeje stojijo samostojno na izbranem prostoru v vasi ali mestu. Sredstva zanje so najpogosteje pridobivali z nabiralno akcijo med farani.

V prvem povojnem desetletju so uspeli postaviti skoraj 150 spominskih plosch in spomenikov padlih vojakov. Fran Bonach je na spominski svecanosti in zborovanju Zveze slovenskih vojakov 12. avgusta 1928 na Brezjah poudaril, da je denar zanje shel iz ljudskih zhepov. Oblasti niso nich prispevale. Izjema je ljubljanski magistrat (za vojne grobove pri Sv. Krizhu). Bonach je opozoril tudi na pokopalishcha slovenskih in tujih vojakov, ki so ponekod zgledno urejena (Shkofja Loka, pri Bohinjskem jezeru), ponekod pa je chloveka sram, da je Slovenec. *»Na nekem takem pochivajo sinovi najmanj osmero narodov. Toda po travi in grmovju, ki se je izbobotilo na teh revnih grobovih namesto krizhev, se pase rogata zhival, igra se umazana vashka dehad, sushi se perilo, posteljna oprema in izvun polomljenega resheta na nekem plotu gleda tabla, na kateri se she poznajo ostanki napisa: dulce et decorum est pro patria mori – sladko in chastno je za domovino umreti!«* Fran Bonach je predlagal, naj bi obchine poskrbele za izkop ostankov trupel, ki bi jih polozhili v skupen grob. Na grobu bi stal preprost lesen krizh, kapelica ali mavzolej, odvisno od financhnih zmogljivosti posamezne obchine. O takshni reshitvi razmishljajo v Ljubljani, v Rogashki Slatini idr. Stroshki za vsakoleten okras grobov bi bili manjsi, padli junaki pa bi dobili dostojno grobnico. *»Vsekakor pa vech sposhtovanja in pietete ponekod do umrlih in padlih! Spomeniki naj klichejo k molitvi in zhranosti, naj vzhujajo k resnobnemu, zhrtv polnemu delu, zatajevanju samega sebe. Iz mrtvega kamna naj pada kot zhiv vodopad v nasha srca resen memento: Ne sejte razpora in sovrashstva, kervavo njima zhetev zori – bratom sluzbite v ljubezni, le ona lajsiha bolest nashih dni!«³*

Eden prvih spomenikov, na katerega so postavili kip, je bil nagrobnik judenburškim žrtvam na novem ljubljanskem pokopalishču pri Svetem Krizhu (danashnje Zhale). Kip na spomeniku je bil zasnovan zhe med vojno za spomenik c. kr. 17. pehotnemu polku kranjskih Janezov.

Pobudo za spomenik 17. peshpolku v Ljubljani je dal nek enoletni prostovoljec. Osnutek je izdelal slikar Ivan Vavpotich (1877–1943). *»Osnutek obstoja iz navadnega peshca vojaka, na kamenitem podstavku s pushko ob nogi, chepico v roki, torej odkrit, brez telebnjaka pach pa s patronskimi torbicami spredaj; hlache ima spete spodaj s pasom. Glava mu je navzdol povesbena, zamishljena, kot pri molitvi, ter je pleshasta, kar naj znachi, da so bili brez razlike starosti vpoklicani.«*

Vojaki oziroma nekdanji vojaki so zbirali prostovoljne prispevke za spomenik. Preostanek denarja so nameravali porabiti za vdove in sirote padlih tovarishev. Moshtvo letnika 1869 je pri neki stotinji nabralo 133 kron, pri neki drugi stotinji pa 86 kron. *»Nashe mnenje je, da naj se s spomeniki sedaj pochaka. Porochali smo zhe, da se namerava v Ljubljani postaviti po vojski velik spomenik slovenskemu junashtvu in zvestobi do Avstrije, zato naj bi se za sedaj s posameznimi nachrti she pochakalo,«* je poudaril Slovenec.⁴ Poveljstvo c. kr. 17. pehotnega polka kranjskih Janezov v Judenburgu je enoletnemu prostovoljcu, kiparju Svetoslavu Peruzziju (1881–1936) naročilo izdelavo kipa vojaka v uniformi »Cesarjeviceheva« peshpolka po Vavpotichevem osnutku.

Revija *Zvonček* je pisala o kipu zhe med njegovim nastajanjem: *»Ako opazujemo spomenik 17. peshpolka, se nam zdi, da premishlja odkriti vojak s pushko ob sebi, v neomejeni zvestobi do cesarja in domovine, koliko je zhe storil njegov polk za drzhalvo koliko slave je pridobil z mechem, s pushko v roki. Vojak premishlja proshle in bodoche dni slave in zmage, spominja se junakov, ki so jo, ki jo bodo dosegli s tem, da so žhrtvovali vse najdrzhalje na altar domovinski – svoje zbhivljenje. Ni zhalosten zaradi tega, marvech miren, resen, ponosen, kakor da ponavlja: 'Tukaj sem, tukaj ostanem jaz, in moja slava ne mine, dokler bo dibal moj rod po kranjskih hribih in dolinah, po planinah in Ljubljanskem polju – celo tam pod črnim Krimom na Barju.' Vsaka zhilica na ustvarjenem junaku diba zbhivljenje, ponos in samozavest. Takshen je Kranjski, slovenski vojak – junak! Chim dalje motrimo Peruzzijev umotvor tem ochitneje se nam dviga misel, da diba iz njega umetnikova dusha sama: njegovo umetnishko preprichanje, vzore in nazore, vnemo za dobroto in lepoto, neuteshljivo zheljo po vishku umetnosti in vseobsezhno ljubezen do domovine, do chloveshtva, najizrazitejshe pa ljubezen do nepozabne grude, ki ga je rodila. Pristna, nesebichna slovenska dusha! /.../*

Med temi gorami se zbirajo bistre reke in družhijo v Savo. Po teh dolinah stanuje nash slovenski rod, rod junakov, kakor nam ga kazhe remek-delo Peruzzijev 'Kranjski Janez.' Junake pa vodi v boj ena sama misel: Za dom med bojni grom!

Umetnik nam je dovolj pojasnul, kako umeva on slavo kranjskega peshpolka Cesarjevich in kako jo umevajmo mi. S tem je dosegel, kar je nameraval. Slava mu!«⁵

Peruzzi je leta 1916 je izdelal osnutek kipa v polovični velikosti v glini. V letu 1917 je zachel klesati kip v tirolskem marmorju. Peruzzi je delo zavlačeval, kot je le mogel,⁶ saj se je s kiparskim delom lahko izognil odhodu na fronto. Obklesal je figuro in dokonchal glavo, nato pa je bil odpushchen iz Judenburga. Kip je dokonchal enoletni prostovoljec, kipar Lojze Dolinar (1893–1970), ki je v tem času prishel v Judenburg.

Spomladi 1917 je poveljstvo nadomestnega bataljona c. kr. peshpolka »Cesarjevich« sht. 17 poslala dopis ljubljanskemu občinskemu svetu, v katerem je navajalo, da zhe dalj chasa namerava sporazumno s poveljstvom polka postaviti spomenik vojnim junakom v glavnem mestu dezhele Kranjske. *»Chas je, da se dolochoi prostor, kejer bo stal spomenik in da se prichno temeljna dela itd., ko napochi boljshi chas.«* Nadomestno bataljonsko poveljstvo je poslalo nachrt za izvedbo podstavka in ureditev okolice s proshnjjo, naj ga občinski svet pregleda in odobri. Zaproсило je za dovoljenje za postavitev spomenika in za prihod chastnika in enoletnega prostovoljca Lojzeta Dolinarja, ki bosta soodlochala pri izbiri lokacije. Izdatki za spomenik in transport so zhe pokriti. *»Z ozirom na vzvisbeni namen in umetniskbe izvrshitve spomenika velecenjeni občinski svet gotovo ne bo odrekel svoje pomochi podjetju in zadovoljivo prichakuje odgovora.«*

Zhupan Tavchar je na seji občinskega sveta dejal: *»Samoobsebi umevno je, da bo Ljubljana pozdravila to misel. Misli, da bo primeren prostor spomeniku park na trgu Tabor ali pa pred shentpetersko vojashnico.«*⁷ Spomenika tedaj niso postavili.

Leta 1923 so prepeljali na pokopalishche pri Sv. Krizhu v Ljubljani ostanke shestih judenburshkih upornikov in postavili kip Kranjskega Janeza na njihovo gomilo. Kip je dobil kockast podstavek iz belega kamna s chrnimi napisnimi ploschami. Na podnozhju je bil napis: VSEM, KI SO PRELILI KRI IN DALI DUSHO V BORBI ZOPER NASILJE NAM ZA SVOBODO.

Nova vloga je spremenila tudi razumevanje kipa slovenskega vojaka. V reviji *Mladika* lahko preberemo: *»Vojak, pravi 'kranjski Janez', stoji ves zamishljen ob grobeh. Zdi se, kot da bi izprashbeval: 'Ali je tega treba? Ali je svet pravico pokopal?'«*⁸

Jutro je zapisalo: *»Nash 'le soldat inconnue', nasha zhrtve, ki je shla in padla ne vedoch, zakaj in poprej pretrpela vso bol ponizhanja. Desettisochi nashih mozgh, ki so se borili za razpadajocho Avstrijo, ne vedo, da se bore proti Jugoslaviji, so umirali v rovih, bolnicah, kasarnah, bili opsovani, – zadnja hekatomba, položehna v toku neizprosne zgodovine; zadnje ponizhanje, preden je prishlo prvo ponishanje.*

Kipar Peruzzi je dobro pogodil tip tega nashega zhrtvovanega vojaka. Razzoglav, kratko ostrizhen, kakor kaznjeneec, sklonjene glave, krotak in ponizhen stoji, kakor je stal v chblenu in cheti po povelju 'Rubi'. Oblechen je v znani sivi plashch, z dvema tashkama na pasu, mozgh iz chete. Toda v lice je vklesan neizmeren obup in nemo, skoraj zhivalsko vprashanje: *Chemu? Zakaj?*

*Toda roka se zhe stiska v pest.«*⁹

Največje pokopalishche padlih vojakov na slovenskem ozemlju je bilo pri Sv. Krizhu v Ljubljani. Poleg slovenskih vojakov so bili tu pokopani vojaki vseh narodnosti avstrijskega cesarstva in italijanski ujetniki (italijanska vlada je skupno grobishche za 1132 italijanskih vojakov dala urediti 1931).

V letih 1922 in 1928 sta bila sprejeta zakona o ureditvi vojashkih grobov v državi in v inozemstvu. Odrejala sta dostojno vzdrževanje in urejanje mavzolejev. Ministrstvo pravde je leta 1929 opozorilo velikega zhupana ljubljanske oblasti na nujnost ureditve vojashkega pokopalishcha.¹⁰ Toda shele po skoraj dvajsetletnih prizadevanjih je bilo urejeno tudi vojashko pokopalishche pri Sv. Krizhu. Prvi nachrt za Spominski gaj je leta 1923 pripravil inzh. Jeglich. Arh. Jozhe Plechnik je leta 1931 izdelal nachrt za tri piramide in manjshe arhitekturne spomenike, ki pa je bil predrag. Plechnikov nachrt je predvideval, da bo kip Kranjskega Janeza vključen v spomenishko celoto. Leta 1936 so ustanovili Odbor za ureditev vojashkih grobov. Jeseni 1937 so izpeljali natečaj, na katerem je prvo nagrado prejel Plechnikov učenec, arh. Edvard Ravnikar (1907–1993).¹¹

Vojashko pokopalishche pri Sv. Krizhu so preuredili v letih 1938 in 1939. V novembru in decembru 1938 in od 1. junija do 20. avgusta 1939 so izkopali telesne ostanke 3413 vojakov na pokopalishchu in 20 vojakov na Suhem bajerju. Kostni so vložili v lesene skrinjice in jih (*»ločeno po veroizpovedi umrlih vojakov«*) shranili v grobnico padlih vojakov oziroma v kostnico. Okostja neznanih vojakov so shranili v skupni grobnici. Zemske ostanke okoli 2200 vojakov, pokopanih v shtirih etazah, niso ekshumirali. V pritlichju kostnice valjaste oblike s premerom 14 metrov, za katero je nachrte izdelal arh. Edo Ravnikar, so sarkofagi s telesnimi ostanki preporodovca Ivana Endlicherja in petih judenburshkih zhrtev. Na galeriji so vdolbine s kostmi 15 koroshkih borcev, ki so umrli za ranami v Ljubljani.¹² Kip Kranjskega Janeza so postavili na stopnishche grobnice, ki ima simetrični dohodni stopnishchi na sprednji in zadnji strani.

Grobnico (Kostnico zhrtev prve svetovne vojne, Kostnico Kranjskih Janezov) so slovesno odkrili in blagoslovili 10. decembra 1939. Predsednik Odbora za ureditev vojashkih grobov upokojeni polkovnik Viktor Andrejka je govor zaključil z mislijo: *»Naj bo grobnica in spomenik na tej sveti zemlji poznim rodovom opomin na strasbno klanje svetovne vojne, naj se pa tudi vsi odlochujochi zavedajo, da je najvechja blaginja narodov mir in napredek. To je gotovo tudi zhelja vseh, ki so na tem vojashkem pokopalishchu pokopani. Che pa ne gre drugache, potem sem pa prepričan, da bomo vsi v obrambo nashe lepe in velike Jugoslavije nasbo sveto dolžnost v polni meri izpolnili.«*

Shkof dr. Gregorij Rozhman je ob asistenci kanonikov dr. Zherjava in dr. Zupana blagoslovil spomenik. Za njim so opravili verske obrede duhovniki drugih veroizpovedi, za pravoslavne vernike prota Matković, za evangelichane pastor dr. Schaffer in za vernike muslimanske veroizpovedi imam Huseinović. Po govoru dr. Rozhmana je spomenik sprejel v varstvu ljubljanski zhupan dr. Juro Adleshich, ki je imel ganljiv govor: *» ... Iz 6.000 strohnelih src, ki so v njih ugasnili plameni do smrti zveste ljubežni do domovine, – iz 6.000 src, zgorelih v zadnjem izdihu brepenenja po starshih,*

zhenab in otrocih, – iz 6.000 ubogih src, ki jim je vojna izpila kri, ugasnila ljubezen in umorila zhiavljenje. – Iz vseh teh tukaj v prah in pepel strohnelih src plavajo dusbe ter pomirjene in potolazbene shepechejo zabvalo za ta dom svojega miru.

Tibo plavajo dusbe med nami in neslišno shepechejo nad skladovnicami svojih kosti, ki mirno in spokojno pochivajo – enake med enakimi, cheprav z vseh strani nasbe domovine, z vseh vetrov Evrope in tudi iz drugih delov sveta.

Slozhno pochivajo druga poleg druge njih lobanje, ki so se v njih vneli najrazlicnejshi ideali in gorele najbolj nasprotujoche si kreposti in strasti – najrazlicnejsh misli in nachela. – Slozhno in zgovorno nam pa pricha ta koshчени zbor, da je zhrtev tistih, ki so gresbili proti temeljnemu nachelu vsega kulturnega chloveshtva, ker so zavrgli ljubezen do blizhnjega.

Tako naj bo ta kostnica hkrati nauk in zged, kakor neizmerno gorje je vojna – obenem pa nauk in zged, kak blagor in srecha za chloveshtvo je na krepostih resnice in pravice, na strpnosti in ljubezni zgrajeni mir!»¹³

Tudi na spomeniku, ki so ga leta 1925 postavili v spomin padlim vojakom iz obchine Dovje-Mojstrana pred pokopalishchem v Dovjem, je bil kip vojaka v uniformi 17. slovenskega peshpolka. Pripravljalni odbor je namrech menil, da zgodovine ni mogoche potvarjati, zato naj ima vojak avstrijsko uniformo. »Spomenik ni bil – to razume vsak otrok – noben slavospjev rajnki Avstriji, ampak je bil dokument chasa, zhalosten spomin na she bolj zhalostno preteklost, ko so bili slovenski fantje in mozhe prisiljeni sodelovati v svetovnem pokolju.« Spomenik je izdelal kamnosek Franc Cengle iz Radovljice.

V nochi med 23. in 24. septembrom 1938 so neznani storilci s pomocujo late iz blizhnjega kozolca vrgli na tla kip s podstavkom, na katerem sta bili letnici 1914–1918. Poshkodovali so kip avstrijskega vojaka. Marmorno ploscho z vklesanimi imeni okrog 60 padlih ali pogreshenih vojakov so pustili nedotaknjeno. »Zhalosten je zdaj pogled na razdejani spomenik – nema pricha trpljenja slovenskih fantov in mozh, ki so se morali boriti za tuje samogoltnike in zatiralce nashega naroda. In vprav zato je imel spomenik svojevrsten zgodovinski pomen in namen.«¹⁴

Kipar Svetoslav Peruzzi izdeluje osnutek za kip Kranjskega Janeza
(objavljeno v : *Zvonček*, 1917, sht. 5, str. 114)

Nagrobnik judenburshkim žrtev
(objavljeno v: *Mladika*, 1923, sht. 7)

Slovesno odkritje Grobnice žrtev prve svetovne vojne na Zhalah, 10. december 1939
(objavljeno v *Slovcu*, 1939, sht. 283)

Viri

- ¹ Po: Fran Bonach, »Nasha sramota«, *Slovenec*, 1923, sht. 241.
- ² J. H. (Jernej Hafner), »Skrb za vojashke grobove«, *Slovenec*, 1923, sht. 244.
- ³ Po: Fran Bonach, »Ob sestanku na Brezjah«, *Slovenec*, 1928, sht. 182.
- ⁴ Po: »Zgodovinski spomenik 17. peshpolka v Ljubljani«, *Slovenec*, 1916, sht. 58.
- ⁵ Po: Oreshan, »Slovenski umetnik (Svetko Peruzzi)«, *Zvonček*, 1917, sht. 5, str. 115–116.
- ⁶ Po: Bojana Hudales-Kori, »Kipar Svetoslav Peruzzi«, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. VIII, 1970, str. 188.
- ⁷ Po: »Ljubljanski občinski svet / Spomenik junakov 17. peshpolka«, *Slovenec*, 1917, sht. 77.
- ⁸ Po: »Nagrobnik judenburshkim zhrtvam«, *Mladika*, 1923, sht. 7, str. 277.
- ⁹ »Grobovi tulijo«, *Jutro*, 1924, sht. 258.
- ¹⁰ Po: »Ljubljana zhrtvam svetovne vojne«, *Slovenec*, 1938, sht. 275.
- ¹¹ Po: Shpelca Chopich, »Kostnica za padle v prvi vojni«, *Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja*, Ljubljana 2000, str. 368.
- ¹² Po: »Ljubljana se je oddolzhila vojnim zhrtvam«, *Slovenski narod*, 1939, sht. 280.
- ¹³ »Zhrtve svetovne vojske so dobile svoj dom«, *Slovenec*, 1939, sht. 283, in »Padli borci iz svetovne vojne so dobili skupni zadnji dom«, *Slovenski dom*, 1939, sht. 280.
- ¹⁴ Po: »Nočni napad na spomenik v vojni padlim«, *Slovenec*, 1938, sht. 224.

Franc Križhnar

ZGODNJA SLOVENSKA GLASBA OD NEKDAJ DO DANES

Uvod – Zgodovinski pregled od zacetkov do 18. stoletja ...

Slovenci so prinesli določeno glasbeno umetnost s seboj v novo domovino zhe v 6. stol.¹ V tem času so, kot navajajo viri, zhe poznali izraza *pesem* in *peti*. S pokristjanjevanjem (od 8. stol. dalje) so pricheli negovati *korala*, kar je od 10. stol. dalje ohranjeno v vrsti nevmatskih rokopisov. V času med 11. in 15. stol. se je na Slovenskem zhe oblikovala *srednjeveshka pesem*. Za petje enoglasnega korala so skrbeli samostani, zhupnijske cerkve in shole, pojavljalo pa se je tudi zhe *liturgichno vechglasje*. Vsaj ob koncu srednjega veka² in verjetno zhe nekoliko prej, je dosegla *cerkevna glasba* relativno visoko raven in umetnishko razvito polifonijo sohasne Evrope. Ob religiozni glasbi je zhivela tudi *posvetna glasba*, ki so jo gojili potujochi muziki. Zaradi neugodnih razvojnih razmer na Slovenskem so sposobnejshi glasbeniki odhajali v tujino, med njimi organist (v Dubrovniku) in glasbeni teoretik Franciscus de Pavonibus (15. stol.?), glasbeni teoretik Balthasar Praspergius (Baltazar iz Mozirja; 15. in 16. stol.?) in duhovnik in zborovodja Jurij Slatkonja (1456-1522).

Dunajski shkof in glasbenik slovenskega rodu J. Slatkonja
(iz zbirke upodobitev znanih Slovencev; orig. hrani NUK, Ljubljana)

Tudi v 16. stol. so polifonijo gojile cerkve in samostani, cheprav zaradi slabshih politichnih in gospodarskih razmer, ne vech tako uspešno kot prej. Za enoglasno

cerkveno pesem in negovanje polifonskih koralnih obdelav je prizadevno skrbela reformacija (16. stol.). Stiki nekaterih nashih protestantskih plemishkih družin s sosednjimi-italijanskimi skladatelji kazhejo, da protestanti niso zavrachali novejshe italijanske *renesanchnne glasbe*. To je razvidno tudi iz ustvarjalnosti skladateljev kot sta (Louis) Joseph Hérold in pevski učitelj Wolfgang Striccus (ok. 1570-17. stol.?). V tem chasu so glasbeniki she shtevilneje odhajali v tujino (**Iacobus Handl Gallus**, 1550-1591),³ Jurij Prenner (po 1500?-1590) in Daniel Lagkhner (druga polovica 16. stol.-po 1607?). Z nastopom protireformacije (16.-17. stol.) se je na zacetku 17. stol. glasbeno zhivljenje mochno razcvetelo. K temu so prispevale bolj urejene gospodarske razmere. Iz Italije je prihajalo veliko renesanchnne glasbe, hkrati pa se je uveljavljal *zgodnji barok*. To stilno smer so zhe od zacetka podpirali stolna kapela in jezuiti v Ljubljani, pozneje pa zlasti italijanske operne družhine z bolj ali ne rednimi gostovanji in s tem z opernimi predstavami. Barochnne znachilnosti opazhamo zhe pri Gabrijelu Plavcu (/Zhelezniki/ ?-1642), bolj razlochno pa sta novemu slogu sledila Gabriello Puliti (ok. 1575?-1641/42?) in Isaac Posch (?-1621 ali 1622?). Najpomembnejshi ustvarjalec v drugi polovici 17. stol. je bil Janez Krstnik Dolar (ok. 1620-1673), ki se uvrshcha med vidne predstavnike dunajskega *visokega baroka*. V prvih treh desetletjih 18. stol. je bilo najpomembnejsh zharishche *barochnne glasbe* *Academia philharmonicorum* (1701), s katero je povezano delo skladateljev Janeza Bertolda Hofferja (1667-1718), Janeza Gashperja Goshla (?-1716) in Wolfganga Konrada Andreja Siberauja (1688-1766).

Iacob Handl Gallus (1550-1590; lesorez iz l. 1590)

Na zacetku druge polovice 18. stol. so se glasbene razmere na Slovenskem omembe vredno spremenile, kar je bil spet odsev sploshnih: družhbenih in

umetnostnih procesov v Evropi, ki so usmerjali glasbo iz baroka v *klasicizem*. Zhe od 1757 opazhamo stilno spreminjanje v operni glasbi; patetična *opera seria* se je umaknila lahkotnejši *operi buffe*. Povsem dosledno in nachrtno se je zavzela za novo slogovno smer she *Filbarmonichna družbba* (*Philharmonische Gesellschaft*; 1794). Sprva je bila glasbena ustvarjalnost she povezana z razsvetljenstvom (tedaj je nastala tudi prva slovenska opera *Belin* skladatelja Jakoba Franchishka Zupana; 1734-1810 na libreto pesnika in duhovnika Janeza Damascena /Feliksa/ Deva; 1732-1786).⁴ Prvi izraziti primer zgodnjega klasicizma na Slovenskem pa je glasba Janeza Krstnika Novaka (1756-1833) k Linhartovi⁵ veseloigri *Matichek se zheni-Figaro*. Glavno skladateljevo delo tistega chasa pa so na Slovenskem opravili tujci: Chehi in Avstrijci (Franz Josef Benedikt Dusik, 1765-po 1817?; Josef Benesh, 1795-1873; Anton Höller, ok. 1760?-1826; Leopold Ferdinand Schwerdt, ok. 1770?-1854; Kaspar/Gashpar Mashek, 1794-1873), hkrati pa so nekateri nashi skladatelji she vedno delovali na tujem.

... *Schola labacensis pro musica antiqua* (1964-1973) ...

V Sloveniji zgodnja ali starejsa glasba na področju inshtrumentalne ali/in vokalno inshtrumentalne glasbene reprodukcije nima posebno bogatega in dolgega razvoja zadnjega pol stoletja. Na vokalnem področju so se z zgodnjo glasbo prvi pojavili v novodobnem chasu *Slovenski madrigalisti* (Janez Bole, Ljubljana, 1967-70). Danes pa so na tem-vokalnem (zborovskem) področju približno slogovno delujochi le she *Consortium musicum* (dr. Mirko Cuderman in Gregor Klanchich, Ljubljana, 1968 →), komorni zbor *AVE*, Andrazh (Hauptman in Jerica Gregorc Bukovec, Ljubljana 1984→), *Ljubljanski madrigalisti* (Matjazh Shchek, Valter Lo Nigro, Andreja Martinjak, Mateja Kalishnik, Ljubljana, → 1991), edini slovenski poklicni *Slovenski komorni zbor* (Dr. Mirko Cuderman in Martina Batich, Ljubljana 1991→) idr.

V 60. letih 20. stol., ko she ni bilo pretiranega evropskega razcveta specializiranih ansamblov, festivalov in posnetkov za zgodnjo glasbo, je takratni shtudent ljubljanske muzikologije in umetnostne zgodovine /dr./ Janez Höfler⁶ ustanovil prvi tak ansambel na celotnem juzhnoslovanskem prostoru in ne le v Sloveniji – v Ljubljani ***Scholo Labacensis pro musica antiqua*** (*Ljubljanska sbola za zgodnjo glasbo*, 1964-73). Njen zacetek je bil zelo skromen, saj so njeni po vechini mladi chlani, sicer poklicni glasbeniki v *Simfonikih* RTV Slovenija in shtudentje glasbe v Ljubljani: Jozhe Pogachnik/kljunaste flavte, Franjo Bregar, ml./kljunaste flavte in oboa, Jozhe Shivic/viola in lutnjica, Edi Majaron/violonchelo, Anton Chare/viola in lutnja, Kristijan Ukmar/chembalo, shpinet in tolkala in Janez Höfler/program in umetnishko vodstvo igrali she na ti. moderne-klasichne (glasbene) inshtrumente, sporadichno pa so jim zhe dodajali izvirne inshtrumente oz. njihove kopije. Zhe kmalu (1965) pa so na prvem ansamblovem (javnem) nastopu v Ljubljani z njimi peli kar trije vokalisti: Eva Novshak (Houshka)/alt-mezzosopran, Ludvik

Licher/tenor in Jozhe Cherne/basbariton. Pevci so tudi kasneje – tja do leta 1973, – ko je ansambel odpel in odigral svoj zadnji koncert v ljubljanskih Krizhankah z ok. 45 ugotovljenimi koncerti (doma in v tujini) v manj kot devetih letih delovanja, redno sestavljali ansambel *Schola Labacensis*. V njegovih vrstah so se v času 1964–73 izmenjali še pevski solisti in solistke: sopranistki Breda Senchar in An(-ic)a Pesar (Jerich) ter avstrijski tenorist Martin Klietmann. Ansamblov inshtrumentarij se je kmalu razširil na najbolj pogosto uporabljene in različno uglasbene kljunaste flavte (diskantna, altovska in tenorska), še vedno pa so ostale prisotne (prečna) flavta, oboa in angleški rog. Med njimi pa se pojavijo zhe veliko bolj zanimivi inshtrumenti za reprodukcijo zgodnje glasbe kot so to npr.: diskantna in altovska viola, lutnjica, lutnja, altovska viola (da gamba), psalterij in shpinet, od tolkal pa še triangel, tamburin, bobni, ... »Agens spiritus« ansambla je bil (ddr.) Janez Höfler, njegov pobudnik, ustanovitelj ter idejni vodja. Skrbel je za redakcije programov in njihove izvedbe, bil ansamblov programski in organizacijski vodja, inshtrumentator, glasbeni raziskovalec, redaktor in pisec priredb; bil pa je tudi aktivni glasbenik ansambla *Schola Labacensis* od njenih zacetkov do konca (tamburin), ko se je spoprijemal z najrazličnejšim inshtrumentarijem, vchaih pa je tudi pel (glas). Igral je še kljunaste flavte, krumhorne, jezichna pihala in zaviti rog. Shlo je za res pravi *consort*^l poliinshtrumentalistov.⁸ V ansamblu pa so do njegovega konca igrali še Tomazh Buh (kljunaste flavte), Primozh Soban (fidula, psalterij, viella), Tomazh Shegula (lutnja), Jozhe Shkrlovník (renesanchna pozavna) in Alojzij Mordej (viola da gamba). Po letu 1973 se ansambel *Schola Labacensis* ni vech oglashal in je razpadel predvsem zaradi financhne narave, ko zaradi pomanjkanja denarja ni mogel vech loviti koraka s podobnimi ansambli po Evropi na področju inshtrumentarija (avtentichni tj. izvorni inshtrumenti, njihove kopije, ...). Še vedno pa je ostal tudi velik razkorak med profesionalno tj. poklicno in aktivno glasbeno provenienco in publiko, obchinstvom, torej ljubitelji in pasivnimi glasbeniki. Vprashljivi sta bili torej obe: percepcija in recepcija zgodnje oz. starejshe glasbe. V tem smislu pri nas še dandanes ni nobene vmesne stopnje na področju inshtrumentalne in vokalno inshtrumentalne glasbene reprodukcije, razen na področju vokalne (zborovske) glasbe, saj ostaja redno prisotno ljudsko petje in pa vedno vechje obujanje korala.

Glasba, ki jo je pel in igral ansambel *Schola Labacensis* je bila po dosegljivih sporedih in kritikah sestavljena iz svetovnega oz. evropskega repertoarja (cerkvena in posvetna glasba), skratka zahodnoevropske glasbe od 13. do 18. stol. nekaterih neznanih avtorjev (anonymus) pa še iz kodeksov v Montpelierju, Tridentu, iz Notredamske shole in *Glogauer Liederbuch* ter izpod peres avtorjev izvirne in prirejen glasbe. Le-to so podpisali: Jacques Arcadelt, Pierre Attaignant, Gilles Binchois, Antoine Brumel, Pierre Certon, Josquin Desprez, John Dowland, Guillaume Dufay, John Dunstable, Pedro de Escobar, Heinrich Finck, Giovanni Giacomo Gastoldi, Claude Gervaise, Johannes Ghiselin, Adam de la Halle, Paul Hofhaimer, Heinrich Isaac, Orlando di Lasso, Lorenz Lemlin, Hellinck Lupus,

Guillaume Machaut, Giovanni Battista Martini, Claudio Monteverdi, Jacob Obrecht, Johannes Ockeghem, Caspar Othmayr, Giovanni Pierluigi Palestrina, Cambio Perissone, Pierre Phalèse, Isidor Philipp, Matthaeus Pipelare, Angelo Poliziano, Pierre de la Rue, Ludwig Senfl, Thomas Stoltzer, Tielman Susato, Bartolomeo Trombocino in tudi „Slovenec“ Isaac Posh.

Vse do dandanasnjih dni pa so tudi k razvoju in popularizaciji zgodnje slovenske glasbe največ prispevali *GALLUS CONSORT* (Trst), *SOBAN CONSORT*, *RAMOVSH CONSORT*, *BIZJAK CONSORT*, *BRODNIK CONSORT*, ansambel *MUSICA CUBICULARIS* (vsi v Ljubljani), *SLOKARJEV* kvartet pozavn (Wolfwil, Nemchija), *TRIO CARNIUM* (Kranj), *ALTA CAPELLA CARNIOLA* (Shkofja Loka), *Drusbtvo ljubiteljev stare glasbe* v Radovljici z *Mednarodno poletno akademijo za staro glasbe* (danes *Festival Radovljica*), *Festival SEVIQC Brezihce* (= *Semper Viva Quam Creata/Vedno žbiva kakor ustvarjena* v Brezihcah), *Musica Locopolitana* (Shkofja Loka) itd.

¹ Prim. Cvetko D., Stoletja ... 1964. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 9.

² Od propada zahodnorimskega cesarstva (476. leta) do odkritja Amerike (Amerigo Vespucci jo je odkril 1507. l., nemški reformator in kartograf Martin Waldseemüller pa je obe nanovo odkriti celini 1516 vrisal na zemljevid sveta, *Carta marina navigatoria*; op. avt., FK!).

³ Domovino je zapustil zhe zelo zgodaj in kot pevec in skladatelj na Dunaju, v Olomoucu in Pragi s svojimi *madrigali*, *moteti* in *mashami* prestopil lokalne meje. Njegov opus je tako postal last celotnega evropskega prostora, se tam (umetnishko) shele prav razvil, sprostil svoje ustvarjalne mochi in kot *Carniolus*, tj. *Kranjec* (= Slovenec) postal glasbena osebnost evropskega formata.

⁴ Libreto je izshel v tisku (*Pisanice*, 1781?).

Do nedavna (2008) je bilo to delo navedeno v leksiki in glasbeni znanosti kot neohranjeno, potem pa je parte, njene dele nashel in transkribiral Milko Bizjak (samo vprasanje chasa je she, kdaj bomo to revidirano in izdano delo v celoti lahko tudi videli in slishali (glej spletno stran Milko Bizjak-Zupanova opera Belin; 1. 5. 2015).

⁵ Dramatik in zgodovinar Anton Tomazh Linhart (1756-1795).

⁶ Prof. ddr. Janez Höfler (roj. 1942).

⁷ Verjetno iz lat. *Consortium*, skupnost.

V Angliji pa od konca 16. do zach. 18. stol. majhen inshtrumentalni ansambel ali/in tudi glasba, komponirana za takshen ansambel

⁸ Umetniki, glasbeniki, ki hkrati obvladujejo in izvajajo, igrajo na vech razlichnih inshtrumentov, najvechkrat seveda na shtevilne razlichke inshtrumentov.

Piskachi pri pasijonski procesiji leta 1616

Izvirnik Cherinove transkripcije iz *Shkofjeloshkega pasijona* (za lutnjo ali shpinet iz l. 1721; prepis dr. Josipa Cherina, 1924; original v NUK, Ljubljana)

Ansambel *SCHOLA LABACENSIS PRO MUSICA ANTIQUA* (1965);
 z leve: (sedijo): K. Ukmar, J. Shivic, E. Novshak (Houshka), A. Chare in A. Mordej,
 (stojijo): J. Höfler, J. Cherne, F. Bregar, ml. in J. Pogachnik.

Viri in literatura:

Archiv *Schola Labacensis* (privatni arhiv Janeza Höflerja, Ljubljana, Medvedova ul. 1; tudi kot informator).

Cvetko, Dragotin. 1964. *Stoletja slovenske glasbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Cvetko, Dragotin. 1958-59. *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem* 1. in 2. knjiga, Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Enciklopedija Slovenije. 1990. 3. knj. Hac-Kare. Ljubljana. Mladinska knjiga.

Ivan Tomazhich

SLOVENCİ IN BASKI – (PRED)INDOEVROPSKE ZVEZE

Dne 19. septembra 1991 se je na tirolskem ledeniku Similaun nad naseljem **Vent** prikazalo iz snega truplo chloveka izpred 5300 let v she neverjetno dobro ohranjenem stanju. Kdo je bil ta chlovek? Kaj je tam gori iskal? Kako je umrl? Kakshno opremo je imel? Ta in druga vprashanja so se takrat pogosto pojavljala. Mene je najbolj zanimalo vprashanje neke jezikoslovke, kakshen jezik je ta chlovek govoril.

Ali je sploh mogoche zvedeti za govorico tega najstarejshega Evropejca Ötzija, kakor so mu Avstrijci dali ime? Znani avstrijski pisatelj dr. Günther Nennung je v nekem chlanku z naslovom »Ötzi ist ein Slowene« (Ötzi je Slovenec) napisal, da so bili Veneti najstarejshe znano prebivalstvo teh krajev, ki naj bi bili predniki Slovencev, in zakljuchuje: »Ötzi je Slovenec. Ali je to mogoche?« Clanek je bil ponatisnjen v knjigi »Der Mann aus dem Eis« (Mozh iz leda) avtorjev F. Graupa in M. Schererja.

Je torej mogoche ugotoviti govorico tega mozhakarja? Po opremi gotovo ne. Vendar obstajajo she zelo stari jezikovni sledovi, iz katerih lahko izluschimo nekatere elemente takratnega jezika tudi tega znamenitega Ötzija.

Evropa je bila do konca zadnje ledene dobe (pred okoli 10.000 leti) le redko naseljena. Potem se je naseljenost zhe v prvem obdobju srednje kamene dobe nekoliko povechala, verjetno tudi zaradi priselitve nekaj prebivalcev iz Sahare, kakor smo zhe omenili. Za prezhivetje so si ljudje she vedno pomagali le z lovom in iskanjem uzhitnih rastlin. To je pomenilo stalno premikanje iz enega kraja v drugega in medsebojno srechanje. S tem je tudi njihov jezik ostal enoten. Morebitna narechja so zaradi stalnega premikanja lahko le obogatila skupni jezik, ki je tako ostal cela tisoehletja skoraj enak na obshirnih predelih Evrope, dokler se ni pojavilo poljedelstvo, ki je zachelo vezati prebivalce na dolochene kraje in v posebne skupine s pochasnim nastajanjem narechij. Temu je sledil indoevropski pojav z novimi socialnimi in jezikovnimi spremembami. Zachelo se je spreminjanje dotedanjega enotnega jezika v nove oblike izrazhanja. Iz starega jezika je najprej v sredishchu dogajanja, namrech v srednji Evropi (vrvokeramichna kultura) zachel nastajati nov jezik z mochnimi ostanki prvotnega jezika. Okoli tega novega jezika se je nadaljevalo jezikovno preoblikovanje v razne smeri z vedno manjšo naslonitvijo na predindoevropski jezik.

Le proti eni dezheli ni mogla prodreti vrvokeramichna kultura Indoevropejcev,

namrech preko Francije do Pirenejev. Zato je tam ostal starodavni jezik, ki se je spreminjal le z lastnim razvojem. To je baskovski jezik, ki nam omogoča zelo zanimive primerjave.

Iščimo podobnosti baskovskega jezika z indoevropskimi. Nashli jih bomo predvsem s slovanskimi jeziki in še prav posebno s slovenskim. Ker slovenski jezik ni bil nikoli v stiku z baskovskim, moramo sklepati, da izvirajo te podobnosti le iz tistega davnega predindoevropskega časa z enotnim jezikom od Pirenejev do Alp in še dlje. Te podobnosti smo zhe obravnavali, omejujoch se na najvidnejše jezikovne elemente. Jezikoslovci pa odkrivajo tudi komplicirane morfološke podobnosti med obema jezikoma. Nashteli smo sto enakih besed (takih pa je še vech), ki nam odkrivajo, da so te besede iz predindoevropske dobe, namrech da so del tistega prvotnega skupnega jezika, ki smo ga imenovali protoslovanshchina, iz katerega je nastala pod indoevropskim vplivom nova slovanshchina, namrech slovenetshchina. Nastanek slovenetshchine pomeni prehod iz predindoevropske v indoevropsko dobo. S pomočjo jezikovnih in arheoloshkih dognanj lahko osredotočimo glavno dogajanje te spremembe na ozemlje predindoevropske trakokeramichne kulture in poznejše kulture Unětice, kateri je sledila luzhishka kultura s sredishchem v trikotniku med Cheshko, Poljsko in Nemchijo, ki pa je segala od Baltika do Donave. Na tem prostoru se je izoblikovala neka močna skupnost, ki jo je povezovala na poseben nachin kultura zharnih grobishch. Iz notranje sile te kulture so njeni prebivalci z misijonarskim navdushenjem zacheli shiriti njeno oznanilo, ki je ljudem prinashalo vechje blagostanje in smisel zhivljenja s prepričanjem o nadaljevanju zhivljenja tudi po smrti.

Znachilnost kulture zharnih grobishch je upepeljevanje mrtvih in pokopavanje zhar na razprostranjenih grobishchih. Nekateri ugovarjajo, da je bilo upepeljevanje znano zhe prej v drugih krajih. Zakaj pa ne, saj se je duhovno najvishja vrsta kulture zharnih grobishch razvila postopoma in ne povsod, temvech na obmochju, ki je bilo za to najprimernejše.

Da se je veliko shirjenje kulture zharnih grobishch zachelo v luzhishki kulturi, je splošno priznано. Nosilce te kulture se mnogi zgodovinarji (za arheologe je to nepomembno) ne upajo imenovati, ker vedo, da so v ozadju Sloveneti. Vsaj nekateri pa se upajo z resnico na dan in jih imenujejo Veneti. Vendar tudi to je le polovichna resnica, ker se ime Veneti prvich pojavi pri Grkih (kot Enetoi) shele po končanem shirjenju kulture zharnih grobishch. To ime pa je nastalo iz imena Sloveneti ali Sloven(e)ci.

Dokaze imamo v vzporednem shirjenju kulture zharnih grobishch in slovenetskega jezika, bodisi po donavski poti do Male Azije in do Indije s presenetljivo uveljavitvijo sanskrtskega jezika, ki ima izredne podobnosti s slovanshchino, kakor pricha najstarejsa knjiga na svetu s slovenskim naslovom VEDA, ali bodisi po drugih poteh. Od teh omenimo še dve glavni poti. Ena je peljala ob atlantski obali, kjer obstajajo ali so do nedavnega še obstajali shtevilni

sledovi slovenetskega jezika vse od Baltika pa do Armorike. Druga, za Slovence najvzhnejša pot shirjenja kulture zharnih grobishch je bila Jantarska pot, ki je povezovala Baltik z Jadranom.

Posebnost te zadnje poti je dejstvo, da neovrgljivo dokazuje povezanost shirjenja kulture zharnih grobishch s shirjenjem slovenetskega jezika. S tem je tudi neovrgljivo dokazano, da so bili nosilci kulture zharnih grobishch Sloveneti. Ustaviti se moramo še nekoliko pri tem pomembnem dokazu, s katerim smo neposredno povezani Slovenci.

Arheoloshke najdbe dokazujejo močne naselitve nosilcev kulture zharnih grobishch blizu Maribora (v Rushah), v Ljubljani in njeni okolici, kakor tudi drugje po Sloveniji zhe v 12. stoletju pr. Kr. To pomeni, da je bila danashnja Slovenija nekakshno sredishche nosilcev kulture zharnih grobishch na njihovi Jantarski poti, kakor prichajo shtevilni najdeni predmeti, ki potrjujejo zhivahno izmenjavo dobrin med tem in severnimi sredishchi.

Iz tega sledi, da je kultura zharnih grobishch prishla v sedanjo Italijo, kjer je dokazana od 11. stol. pr. Kr., iz sedanje Slovenije. Iz Jantarske poti so se Sloveneti obrnili tudi proti Avstriji, kjer so med drugim dokazana velika najdishcha zharnih grobishch pri mestu Hallstatt, ki je dalo ime novi kulturi, v kateri so se pozneje izoblikovali Kelti, ki so za nekaj chasa zavladali skoraj po vsej Evropi, dokler niso propadli in izginiti, ker niso bili nikjer domorodno ljudstvo.

Poglavje zase so nosilci kulture zharnih grobishch v Italiji, kjer so poznani z imenom Veneti, Reti in Etrushchani. Sredishche retijske kulture je bilo v kraju Golasecca, kakor prichajo ostanki tamkajshnjega pomembnega najdishcha zharnih grobishch. Etrushchanska kultura pa je nastala na podlagi kulture Villanova, ki se je razshirila posebno v Toskani in je v bistvu ista kultura zharnih grobishch s to razliko, da so bile zhare bikonichne. Vendar je etrushchanska kultura chez nekaj chasa preshla od zharnih grobishch k pokopavanju mrlichev v velike grobove z bogatimi sarkofagi, verjetno pod vplivom nekega novega ljudstva. S tem je nastala znamenita etrushchanska kultura.

Glavno oporishche kulture zharnih grobishch v Italiji je nastalo med vzhodnim delom Pada in Alpami, kjer je iz kulture zharnih grobishch vzniknila kultura Este, ki nam je dala venetske napise kot najdragocenejshe spomenike nashih prednikov Slovenetov. Venetskim napisom so podobni etrushchanski in retijski napisi. Vsi skupaj prichajo o povezavi takratnega jezika z danashnjo slovenshchino.

Prichevanje venetskih napisov, ki jih je mogoche razumeti le s pomochojo slovenskega jezika, je potrjeno s shtevilnimi toponimi, hidronimi in oronimi po vsej severni Italiji, pa tudi v Shvici in Avstriji, ki dokazujejo, da je nekdaj po vseh teh krajih zhivelo ljudstvo, ki je govorilo slovenski jezik.

Da so ta imena res slovenska ne samo po obliki, temvech tudi pomensko, prichajo same besede, ki najvechkrat nimajo nikakrshnega pomena, razen v slovenshchini.

Zanimiv dokaz so nekateri toponimi v dvojni obliki, namreč prvotno slovensko ime in poleg tega še italijanski prevod, kakor npr. **Ponte Mostizzolo** (mosticheck in prevod ponte); **Peschiera** (peshchina) in zraven italijanski prevod **Sabbioni**; **Calalzo** (kal, kalce) in dodatno italijansko ime **Lagole**. Razna slovenska imena v Italiji in v Shvici so pogosta prav tako v Sloveniji, npr. shtirikratno ime hribov v Shvici **Schijen** najdemo še vechkrat v Sloveniji (Shija). Prav tako je ime italijanskega kraja in potoka **Roia** tudi vechkratno krajevno ime Roja v Sloveniji.

Pod pritiskom Rimskega cesarstva se je venetski zhivelj v Italiji vedno bolj krcnil do Furlanije, kjer je dokazan slovenski jezik še v zgodnjem srednjem veku. Rimljani in za njimi Goti so v krvi zatrli retijsko prebivalstvo. Vzdržhalo je slovensko ljudstvo od Furlanije naprej, kjer Rimljani niso mogli spremeniti znachaja in jezika domorodnega ljudstva. Nespremenjeno je ostalo slovensko prebivalstvo tudi v Noriku zaradi njegovega izjemnega položaja v rimski drzhavi. Po njenem propadu in po odhodu Bizantincev leta 568 je iz Norika nastala slovenska neodvisna drzhava Karantanija, ki je za nekaj stoletij združevala Slovence. Po njeni ugasnitvi se je tezhishche Slovencev premaknilo v dezhele pod Karavankami, kjer je konchno po dolgem prichakovanju in po desetdnevni vojni za neodvisnost leta 1991 nastala drzhava SLOVENIJA.

Opisani zgodovinski podatki so potrjeni z raznimi prichevanji, od **Homerja**, ki kot prvi omenja ime Enetoi (namesto Slovenetoi), do **Plinija**, ki pricha, da so Latinci prevzeli ime Veneti od Grkov. Da je to ime veljalo za Slovence, vemo zhe od **Jordanesa**, ki opisuje dezhele »Venetov-Slovenov« od Krshkega pri Savi do izliva Visle. Pozneje razlochno prichata o Venetih-Slovincih zhivljenjepis **sv. Kolumbana in Fredegarijeva kronika**. Sledi prichevanje **Pavla Diakona** v Zgodovini Langobardov, ki omenja med drugim slovensko drzhavo v Noriku in govori o Slovincih kot danem dejstvu ob prihodu Langobardov. Furlanska zgodovinarja **Marcantonio Nicoletti in G. F. de gli Olivi** prichata, da je bil v Furlaniji ljudski jezik slovenski še v prvi dobi srednjega veka, kakor kazhejo še danes razni sledovi v furlanskem jeziku in v toponomastiki. **Sv. Jeronim** pa je s svojim znanjem slovenshchine pricha za slovenski jezik v Istri zhe v starem veku.

Tako pomembnih prichevanj ni mogoche spregledati; medtem ko ni niti enega zgodovinskega vira, ki bi govoril o dozdevnem prihodu Slovencev ob koncu 6. stoletja.

(...)

Vse se je zachelo z neko domnevo Enija Silvija Piccolominija (poznejshga papezha Pija II.), ki je v 15. stoletju napisal v knjigi »De Europa«, da so Slovani morda prishli nekdej v Evropo iz Azije. Njegovo misel je povzel dunajski zgodovinar Wolfgang Lazius in v knjigi »De gentium aliquot migrationibus« (Nekaj o selitvah ljudstev), ki je izshla leta 1600 v Frankfurtu, uvedel pojem preseljevanja narodov. S tem se je zachela shiriti teorija o preseljevanju narodov, ki so jo nemshki zgodovinarji izrabili, da bi dokazali prvobitno navzochnost nemshkega naroda in

toorej njegovo lastninsko pravico do srednjeevropskega prostora. To teorijo je v 19. stoletju začela politično agresivno razvijati berlinska univerza pod vodstvom arheologa Gustava Kossinne. Njen namen je bil dokazati, da Slovani nimajo na tem ozemlju domovinske pravice, ker jih pred Nemci ni bilo. Zato tudi ne more biti njihova luzhishka kultura in še manj kultura žarnih grobišč.

V nasprotju s temi teorijami so slovanski kronisti (ruski Nestor v 12. stol., poljski Kadlubek v 13. stol., cheshki Dalimil v 14. stol., slovenski Bohorich v 16. stol. in razni drugi) vedno zagovarjali avtohtonost Slovanov. Proti nastali teoriji o prihodu Slovanov iz Azije so nastopili predvsem poljski in cheshki zgodovinarji, posebno Shembera (*Západní Slované v pravěku*, 1868). Ker se nemški zgodovinarji niso znali zoperstaviti njihovemu argumentiranju, so iznashli novo teorijo, po kateri naj bi vsi Slovani izvirali iz Pripjatskega močvirja v Zakarpatju. To teorijo so prevzeli tudi slovenski zgodovinarji, čeprav je bilo očitno, da je bil njen namen vtisniti Slovincem občutek manjvrednosti in uničiti njihovo narodno odpornost.

Ta teorija je ustrezala tudi ideologiji panslavizma, ker je predpostavljala veliko Rusijo kot mater vseh Slovanov. Ustrezala je tudi ideologiji ilirizma (jugoslovanstva), saj naj bi del Slovanov, bodochi Juhni Slovani (Jugoslovani), še kot enotno pleme prishli v 6. stoletju na Balkan in del njih, bodochi Slovenci, v Alpe. Slovenski zgodovinarji so jo pred prvo svetovno vojno prevzeli v prepričanju, da smo Slovenci sprva res tvorili še enoten jugoslovanski narod oz. pleme. Z nastankom Jugoslavije pa je ta teorija postala izhodišče jugoslovanskega unitarizma, ki ga je velesrbska metropola v Beogradu bolj ali manj prikrito vedno izvajala. Povrniti vse narode v državi v nekoch domnevno enotne Jugoslovane je bil neodpovedljivi cilj vse belgrajske notranje politike. Šhestojanuarska diktatura 1929 je te namene odkrito iznesla, komunistična Jugoslavija pa jih je zavila v »skupna jedra«. Oporekati tem namenom je imelo prizvok »protidržavnosti« in je pomenilo izpostaviti se ustrahovanju. Slovenski zgodovinarji so bili vsled tega prisiljeni nadaljevati zakarpatsko teorijo, najsi je bila še tako smeshna. Jugoslavija je bila totalitaristična, in le naivnezh lahko verjame, da je bila v njej zgodovinska veda svobodna.

To so splošni orisi zloglasne teorije o prihodu Slovencev ob koncu 6. stoletja, ki jo še vedno zagovarja uradno slovensko zgodovinopisje in jo je v septembru 1988 hotelo podpreti z mednarodnim simpozijem v Ljubljani.

Po sledovih baskovskega jezika

Vrnimo se zdaj v predindoevropsko dobo, ko so prebivalci vsaj v velikem delu Evrope imeli še nek skupen jezik. Kateri? Do zdaj se ga ni upal nihče imenovati. Na njegove sledove pa nas lahko pripelje edini jezik v Evropi, ki je preostal še iz predindoevropskega časa. To je **baskovski jezik**. Zgodovinopisci in jezikoslovci ugibajo, od kod naj bi prishli Baski v Evropo, ko njihov jezik ne spada v družino indoevropskih jezikov. V resnici pa je najbolj evropski, saj obstaja še iz predindoevropske dobe.

Španski znanstveniki so leta 1995 z genetsko analizo odkrili sorodstvo med španskim in severnoafriškim prebivalstvom. Z analizo genov HLA so prishli tudi do spoznanja, da imajo Baski in Berberi skupne gene, kar bi pomenilo nekdanje mešanje prebivalstva (dnevnik *El pais*, Madrid, 24. 11. 1985). Ta sorodnost se ujema z arheološkimi odkritji, ki prichajo o neki skupni kulturi (in verjetno tudi jeziku) Evrope ter severne Afrike. Španski dnevnik **El pais** omenja tudi jezikoslovce, ki odkrivajo določene podobnosti med baskovskim in berberskim jezikom. Ker je podobnost med baskovskim in slovenskim jezikom dokazano dejstvo, se lahko vprashamo, če morda izvira iz tiste starodavne dobe tudi ime mesteca ZAGORA sredi Maroka. Beseda GORA je tako slovenska kakor baskovska. Predpona ZA bi pomenila položhaj kraja, ki v resnici lezhi za neko goro.

Baskovski jezik, ki ni bil podvrzhen indoevropskim spremembam, kakor smo zhe omenili, se je kot zhiv jezik vseeno spreminjal. Kljub temu pa je v njem ostalo mnogo jezikovnih oblik in besednega zaklada davnih chasov. Starost takih besed in jezikovnih oblik je mogoche spoznati ob primerjavi s kakim drugim jezikom, ki ni mogel biti v stiku z baskovskim, razen v tistih davnih predindoevropskih chasih. Zato so take podobnosti toliko bolj presenetljive.

S primerjanjem baskovskega in slovenskega jezika bomo lahko spoznali tiste skupne tocke, ki nas vodijo do spoznanja temeljnih elementov nekdanjega enotnega jezika v Evropi. Podobnosti se nanashajo na vse slovanske jezike, vendar so najvechje prav s slovenskim, ki je zacetek vseh slovanskih jezikov. Njegove starodavne znachilnosti ga najbolj priblizhujejo baskovskemu jeziku, ki je brez dvoma najstarejsi v Evropi. Od shtevilnih enakih ali zelo podobnih besed v baskovskem in slovenskem jeziku jih bom navedel sto. Zachnimo z besedo **aizkora** (sekira), ki je preshla tudi v latinshchino (*securis*). Enakost je dokazana v enakih soglasnikih. Pomen pa ima ta beseda le she v baskovskem jeziku: **aiz** pomeni kamen, **kor** pa nagnjen, padajoch. Torej kamen ki udarja ali seka, namrech najvzhnejshe orodje v kameni dobi. Beseda je torej v obeh jezikih zhe iz davne kamene dobe. Njen pomen je potrjen z besedo **aizto**, ki pomeni nozh.

Nekaj enakih besed v baskovskem in slovenskem jeziku:

(Kjer se pomen nekoliko razhaja, je v oklepaju točen baskovski pomen)

ganditu (= premakniti se, hoditi), ganiti se
 goritu (= ogreti, navdushiti), goreti
 masitu = mazati
 nagatu (= gnusiti se), nagajati
 kala (= ribolovno obmochje), kal
 kare (= apnenc), kar, cher
 baita (= hisha, stanovanje), bajta
 laga (= pustil!), (od)laga
 kinada (= vzpodbuda), ki dá nado
 list (= trak, rob), list (kos papirja)
 adarka (= udarec z rogovì), udarec
 pegar (= vrch), pehar, (posoda iz slame)
 pegartxo (= majhen vrch), peharchek
 poliki (= lepo, prijazno), polikano
 sabelki (= trebushno telechje meso), zabela
 adostu (= sporazumeti se), imeti zadosti
 aritu = uriti, vaditi
 zaupatu (= bahati se), zaupati vase
 beretu (= prisvojiti si), brati, zbirati
 opa (= zhelja), up
 kirik = (otročji) krik
 me(h)ki (= shibko, nezžno), mehko
 me(h)ko (= nezhen, rahel), mehek
 zaliska = zhlichka
 zilbot (= trebuh, zhivotnost), zhivot
 kipula = chebula
 gar (= plamen), zhar
 gara (=vishina), gora
 gora (= visoko), gornje
 goratu (= dvigniti), gori potegniti
 goratu (= visok, zvishen), gornji
 hiratu (= propadati, hirati), hirati
 erditu = roditi
 eskatu (= prositi, zahtevati), iskati
 zoritu = zoreti
 mamutu (= hliniti se, zaspati), omamiti
 metatu = metati
 magitu = migati
 odeitu (= pooblachiti se), odeti, pogrniti
 opatu (= zheleti, hrepeneti), upati
 pikatu (= vrezati), pikati, zbadati

potikokatu (= hoditi po vseh shtirih), potikati se
 terriatu (= skushati, motiti), terjati
 bilo (= las, lasje), bil, bilka
 bular (= zhenske prsi), bula, oteklina
 abadota (= osa, srshen), obad, brencelj
 epel (= mlachen), topel
 kobla (= streshno ogrodje), kobila iz lesa za zhaganje
 komoi (= botra), kuma, botra
 omen (= sloves), omen, omemba
 ubel (= bled), uvel, usahel
 eder(=lep), veder, jasen
 len (= prej, nekdej), lani
 ezten (= zhelo), osten (arh. za zhelo)
 ziska (= lesni chrv), zhizhek (zhuzhek v zhitu)
 lodiera (= debelost), lodrica (vrsta soda)
 ludi (= svet), ljudi
 luki (= prebrisan), lokav
 lupe (= votlina), lupa (prim. narechje za prostor pri hlevu)
 magal (= zashchita), (po)magal
 mamu (= duh, strashilo), mamiti
 oker (= napachen, kriv), okoren
 ondotik (= tik ob), ondi tik ob
 osaki (= vse, popolnoma), vsaki
 iztil (= zadnja kapljica), iztek
 garraitu (= nositi, vlechi), garati
 ganatu (= priti, kreniti), gnati
 ikatu = tikati, nagovarjati s ti (i = ti)
 gabetu (= zatemniti, unichite se), gabiti se
 kisutu (= spremeniti v apno), (s)kisati
 oratu (= mesiti, meshati), orati
 somatu (= zaznaniti, vonjati), sumiti
 trebatu (= navaditi se, usposobiti se), narediti, kar je treba
 gora (= zgoraj), gori
 goren = gornji
 leka (= lupina), lecha
 palanka (= deska), planka
 tin (= ost, konica), tin (zidni pomol)
 ostatu (= gostilna, hotel), ostati
 danik (= od dne), danek (majhen dan)
 draga (= zavora), draga (vlachilna mrezha za lov rib)
 erdi (= sredina), sredi
 erdibeltz (= mulat, meshanec), pol belc
 erditoki (= tochno v sredini), sredi tochno
 txurru (beri churu), = curek

gargara = grgranje
 goit egin (= paziti), gojiti
 hosto (= listje), hosta, (goshchava)
 hoben (= greh, napaka), hudoben
 hoberen (= odlichen), dober
 al dala = al se da
 erreka = reka
 zitu = zhito
 baba = bob
 zi (= zhelod), zhir
 negu (= zima), sneg
 dote = dota
 berge = berglja
 besaa (= tezha), peza
 pekatsu (= grbast), pegast

Od kdaj naj bi izvirale te podobnosti? Gotovo ne iz zgodovinskega chasa, ker je bil v tej dobi baskovski jezik zhe zaprt v svojem hribovitem ozemlju. Torej podobnosti lahko izvirajo le iz predzgodovinskega obdobja, pred chasom indoevropskega pojava, ki se je zaustavil na poti v Francijo, kakor ugotavlja arheologija, in ni zajel pirenejskega območja. Le pred tem chasom, namrech pred zacetkom nastajanja indoevropskih jezikov, si lahko predstavljamo nek skupni jezik, ki je segel od Pirenejev do Alp in she dlje, saj pri takratnih ljudeh, do zacetka poljedelstva in stalne naselitve, zaradi njihovega stalnega premikanja in srechevanja, niso mogla she nastajati nova narechja. Tisti prvotni skupni jezik je she dokazljiv v sorodnih besedah in morfoloshkih oblikah, ki so skupne baskovskemu in slovenskemu jeziku. Te skupne elemente shtejem za ostaline nekdanjega predindoevropskega jezika, ki je vseboval pomembne slovenske elemente in ga zato lahko imenujemo **protoslovanshchina**.

Baski (sami se imenujejo Euskaldunak, svojo dezhelo pa imenujejo Euskadi) so zelo nadarjeni in znachajni ljudje, pa tudi zelo prijazni. Med najpomembnejshe Baske lahko shtejemo sv. Ignacija Lojolskega, ustanovitelja jezuitov, in velikega misijonarja sv. Franchishka Ksaverja. Njihova domovina je danes avtonomna dezhela Euskadi z 2,098.000 prebivalcev, od katerih je she priblizhno 406.000, ki govorijo baskovsko. Po prestanem hudem zatiranju si bodo zdaj z dosezheno avtonomijo tudi jezikovno opomogli. Po mnenju raziskovalcev obstajajo Baski kot posebna skupnost morda zhe okoli 10.000 let. S Slovenci imajo skupnih ne samo mnogo besed, temvech tudi razne znachajske lastnosti in celo obichaje, kakor npr. podobne pustne shege in tekmovanje v zhaganju.

Zdaj lahko odgovorimo na vprašanja:

Kdo smo torej Slovenci? Potomci smo Slovenetov (Venetov), ki so ustvarili in razširili prvo pomembno evropsko kulturo in so svoj jezik posredovali vsem slovansko govorečim narodom, zase pa so obdržali izvirno ime Sloven(e)ci.

Po mnenju Fr. Bezlaja »je bila slovanshchina do 8. stoletja še neverjetno izravnana in poenoten jezik« (citata iz komentarja B. Grafenauerja h knjigi Zgodovina Langobardov, str. 406). To pomeni, da so vsi slovanski jeziki iz enega izvira. Kje pa naj bi bil ta skupni zacetek, če ne v slovenetskhini? In kako naj bi se razširil, če ne s širjenjem slovenetske kulture zharnih grobshch?

Od kdaj in odkod izviramo? Nashe dezhele so bile naseljene zhe od predzgodovinske dobe. Takratnim prebivalcem so se okoli leta 1200 pr. Kr. pridružili nosilci kulture zharnih grobshch, ki so prihajali iz luzhishke kulture. Spojitev teh dveh etnichnih elementov v okviru slovenetske kulture pomeni zacetek slovenskega naroda. Poznejshi priseljenci ali osvajalci (npr. Kelti) so se postopoma asimilirali ali so izginili. O tem neovrgljivo pricha slovenski jezik.

(*Slovenci – Kdo smo? Od kdaj in odkod izviramo?*; Dunaj, 1999)

INFORMACIJA K PRIMERJALNIM RAZISKAVAM JEZIKOV

Pionirski unikum glede basko-slovenskih jezikovnih vzporednic in v marsichem sploh na podrochju primerjalne lingvistike pomeni opus **Ivana Topolovshka** (1851, Marija Gradec pri Lashkem – 1921, Ljubljana), povsem pozabljenega, zanichevanega, zamolchanega slovenskega jezikoslovca. S shtevilnimi primeri in z natanchnimi citati je dokazoval pradavne slovenske (slovanske) sledove od Blizhnjega vzhoda prek Iberskega polotoka do Juzhne Amerike (indijanski jezik kechua). Njegovo delo je bilo oznacheno kot diletantsko, cheprav je bil po shtudiju komparativni filolog, ne pa npr. pravnik kot Mikloshich ali Kopitar. Izdal je le dve knjigi – jezikoslovni monografiji v nemshchini, osupljivi po eruditstvu in tudi kot rokopiesnotiskarski eksemplum; danes je v slovenskih knjizhnicah komaj še najti kak njun izvod.

Johann Topolovshok: *Die basko-slavishe Spracheinheit*; Wien 1894, I. del (nachrtovani II. del ni izshel); [Basko-slovanska enotnost].

Johann Topolovshok: *Die sprachliche Urverwandschaft der Indogermanen, Semiten und Indianer*, Wien 1912; [Jezikovna prasarodnost Indoevropejcev, Semitov in Indijancev].

(Op. ur. I. A.)

Vprashalnica

Jolka Milich

O TEM IN ONEM

Pa she to

Delo, 21. 2. 2015

Tudi sobotno Delo si je v rubrichici *Pa she to* na 32. strani privoshchilo Iva Svetina, ki je kot novoimenovani predsednik pisateljskega drushtva nagovoril kolege in nasploh vse sodrzhavljane s poslanico ob dnevu »maternega jezika« ... očitno v precej slampashti slovenshchini, ki prav kliche po lektorju. A zdi se mi, da mu Delo she najbolj zameri, ker mu ni she uspelo, kot pravi, pravilno izpisati niti enkrat pojma materni jezik, saj je – o groza vseh groz! – nich manj kot shestkrat v 35 borih vrstic dolgi oziroma kratki poslanici omenil, zdi se, neizpodbitno napachni materin jezik, namesto maternega jezika, vsaj stokrat bolj neizpodbitno pravilnega, recimo kar edino pravopisno mozhnega. Saj se glosator v naslovu rahlo norchavo in dokaj presherno sprashuje: Al' prav se pishe materin al' materni jezik?

Moj odgovor: pravilno je oboje, naj si vsak pisec sproti izbere tisti pridevnik ali prilastek, ki mu je blizhje ali mu lepshe zveni. Lahko celo uporablja oba, ju poljubno izmenjava, da razbije ali omili enolichnost v besedilu.

Dajmo nashemu jeziku ali mu pustimo chim vech mozhnosti, kjer se le da, ne vsiljujmo mu arbitrarno samo ene oblike. Ne pozabimo, da Toporishichev *Slovenski pravopis*, ki je vse prej kot nezmotljiv in neoporechen, bodimo iskreni, kot vsak slovar pri nas in na vsem svetu, je izshel shele leta 2001, to je pred slabimi 14. leti in shele v njem je ta razlochek v zvezi z nasho materinshchino oz. nekakshen namig bolj kot zapoved in zakon: materin (naj bo) obraz, jezik pa materni. V *Slovenskem pravopisu* iz leta 1962, imenujmo ga Bajchevega, Kolarichevega, Sovretovega, Modrovega itd., kamor smo se po pravilnost zatekali domala do pred kratkim, domnevam z Ivom Svetino vred, gre za zelo prirochen in tudi lahek zvezek pred zgoraj omenjenim zadnjim – zhal, tezhkim kot svinec in zaradi tega zelo nerodnim in neprimernim za pogostno rabo. In v predzadnjem, ki zame in za marsikoga she vedno velja, je materin lahko obraz in jezik, da o njeni – materini – ljubezni in srcu pa dushici niti ne govorimo. In pesnik Svetina si je očitno izbral obliko, ki je je bil (naj)bolj vaje, zakaj pa ne? Saj je Toporishich ni dal na indeks, nobenega prepovednega krogca ne vidim ob njej, tudi jezikovna inkvizicija je ni (she) dala na grmado in bogokletnico na glavnem trgu demonstrativno sezhgala. Le kakshen bolj enostransko pristranski in ozkogledi lektor si tu pa tam – naj rechem zhe prepogosto? – privoshchi lov na charovnice in zapoveduje, kar bi kvechjemu smel svetovati, sklicujoch se avtoritarno, da je ono drugo zastarelo in neustrezno, zrelo za odpad – le to, kar je njemu vshech, lahko obstaja in obvelja,

namesto da bi sposhtoval tuj okus in pustil, da se razbohota tudi kaj drugega, kar morda ne uspeva na njegovem bolj osojnim ali prevech prisojnem zelniku. In potem jokamo in stokamo, kako je nash jezik ubog, kako malo variant ima, kako nizka in omejena, da ne rechem nikakrshna je njegova povednost, kako z njim ne pridemo nikamor in podobne cvetke, seveda mokrocvetoche in zlasti veneche in trohneche.

Bogdan Macarol: »Milko Matichetov, najbolj znan po Zverinica^h iz Rezi^je ...«

7. val – Primorske novice, 6. februarja 2015

Nedavno smo zlasti Krashevcⁱ in Primorcⁱ – a mislim tudi ostali del kulturne Slovenije – zelo dostojno in chuteche pochastili spomin na lani decembra preminulega Milkota Matichetovega, etnologa, folklorista, raziskovalca ustnega slovstva ter etničnega krotilca zverinic in gojitelja rozhic iz Rezi^je, pa she nam, ki smo preprichani, da vemo vse o njem, da ga tako rekoch znamo na pamet, se je ... nemarno zareklo o tem Koprivcu in slovenskem akademiku, ki je zhivel, deloval in tudi umrl v Ljubljani. Ne da bi preveril verodostojnost svoje trditve, je porochevalec Bogdan Macarol, potem ko se je o Matichetovem pohvalno razpisal na celih dveh straneh, ustrelil na koncu – brez vsake potrebe kajpak – she tega kozla in vesoljnemu slovenstvu oznanil, beri prodal kot dejstvo in sveto resnico (PN, 6. 22. 2015), kar pa ni sploh res! ... da je bil »pri utemeljitvi zgodovinske rabe pojma shkrzhad namesto shkrzhat in bedenice namesto narcise manj uspeshen, dosegel pa je vsaj to, da je za Slovence brinovka spet postala brinjevka«.

Upala sem, da bosta znanega in cenjenega chasnikarja Primorskih novic demantirala Matichetov sin Matej ali vnuk Marko, ki je tudi pesnik in so mu potemtakem jezikovne zadevshchine blizu, vrh tega sta tvorno nastopala v chlanku in chasnikarju marsikaj zanimivega in manj znanega tudi povedala. Prichakovala sem tudi, da se bo oglasil kakshen poznavalec etnologovega opusa ali lingvist iz nashega konca, recimo Zoltan Jan, Silvo Fatur ali Marija Stanonik, Matichetova nekdanja kolegica na Inshtitutu za slovensko narodopisje, pa nich. Naj mi bo dovoljeno, da stvari postavim jaz na svoje mesto in nekako razveljavim trditve napachno informiranega novinarja.

Najprej je treba poudariti, da Matichetovemu ni sploh bilo do tega, da narcise, recimo, nadomestimo z bedenicami in skrzhate s skrzhadi, cheprav so se mu zdeli slednji bolj usklajeni s slovenskimi jezikovnimi uzancami pri nas. Njemu je shlo zlasti za to, da jih spravi iz ... geta narechnosti in jim nameni shirshi zhivljenjski prostor, skratka da jih pravopis sprejme kot polnopravne in enakovredne izraze z onimi, ki so v njem zhe paradirali brez vsakega krogca, pushchice ali zvezdice ob strani, ti pa so narekovali bodisi opustitev ali omejeno rabo; tako da noben pisec se ne bi vech sprasheval, ali jih sme popolnoma nekaznovano uporabljati ali obstaja kakshna zapreka, ker bi bilo na golo oko očitno, da sme.

Zachela bom s krashko in pristno slovensko bedenico, alias narciso, ki si je priborila – verjetno po njegovi zaslugi – polnopravno mesto in brez vsakega zadržka zhe v *Slovenskem pravopisu* iz leta 1962. Najti jo je tudi v prvem zvezku *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, osem let kasneje (1970). Kjer je vseeno obravnavana z *nar.* narcisa – kar pomeni narodno omejena raba izraza – vendar je nato zelo lepo ponazorjena: gmajna posuta z dehtechimi bedenicami. Nanjo naletimo tudi – bravo, Josip! – v neki pesmi bosansko-slovenskega pesnika Josipa Ostija! Ne spominjam se vech v kateri zbirki, ga bom vprashala. V Toporishichevem *Slovenskem pravopisu* (2001) bedenic kratko in malo ni, ne zaznamovanih z *nar.* in she manj onih povishanih v suveren slovenski izraz, so samo narcise, a ni niti knjižhne rukvice, ki jo avtor omenja po furlansko rucola, le fonetichno napisano (rukola), in očitno niti ne ve, kam ta bozhja travca ali plevelchek spada (lat. *Eruca sativa* Mill.) – on ji pravi solata – v poznavanju rastlinstva – to prav bije v oči – je bolj slab, kar si slovarnik sicer ne bi smel privoshchiti, pa si je, in mi vsi ... oportunistichno? privoshchljivo? brezbrizhno? molchali, to je she bolj hudo kot njegova kot ocean shiroka in globoka nevednost na tem podrochju, to nashe nadvse shkodljivo dajanje potuhe, saj niti ne ve, sodech po njegovem pravopisu, za obstajanje dobre misli in materine dushice, ki sta pri nas obenem strokovni in domachi imeni za origano in timijan. On je verjetno poznal le ta dva zadnja izraza in prvi mu je zachimba, drugi pa rastlina. V kakshni restavraciji je prishel do te kunshtne distinkcije. Ima sicer veliko zaslug, ki mu jih jaz ne mislim odvzemati, nasprotno, vrh tega je bil tudi zelo simpatischen, ampak skoraj dvomim, da je kdaj v zhivljenju prelistal kakshno ... *Malo floro Slovenije* in kaj veliko manjshega in nujnega zvedel v zvezi z rastlinskimi družhinami, rodovi in vrstami. Mi vsi pa tiho kot grob. Naj ga le lomi na svojo roko in pest in veselo rukolira z nashimi vrlimi slovenskimi oshtirji, ki jim slovenshchina prej smrdi kot dishi, itak je furlanshchina vsaj stokrat bolj povedna od nashe brezperspektivne materinshchine, uboge sirotice jerice, ki – naj si le vtepe v glavo – z rukvico ne bo prishla dalech. Pa she res je. Che bo trmasto vztrajala z rukvico, z dobro mislijo in materino dushico, pa she s kakshnim ozhepkom, kaduljo alias zhajbljem, ji ne bo sploh treba, da se asimilira in postane po nashi zaslugi na lastnih tleh vsaj furlanshchina, che ne ravno italijanshchina ali lingua franca – angleshchina. Kar je res, je res. Mimogrede: Toporishich poleg zhajblja ima tudi salvijo in kaduljo, a očitno ni odkril, da gre za isto zdravilno rastlino, saj le z zhajbljem grgramo in si naredimo chaj, o kadulji zvemo, da je travnishka rastlina, ob salviji (italijansko: *salvia*) pa samo, da je rastlina. Nemara celo primerna za kakshen porochni pusheljc ali okrasno bohotno spenjavko za na latnik pred hisho. Njegovo nepoznavanje rastlinstva, ali namerno ignoriranje te panoge, se mi zdi naravnost patetichno, za se razjokat. Mi vsi pa tiho tiho, najbrzh da nas ne chuje Miho ... Ker che Miho zve, nam predolge jezike – cak! – pri prichi odrezhe, popopra, osoli in kar surove poje. In adijo jezikovne in vsakrshne polemike, ki razgibavajo mrtve vode in prevetrujejo nashe zhe malce postane, zaprashene in plesnive buche.

Iz povedanega je razvidno, da je Milko Matichetov nadvse uspešno spehal v pravopis tako shkrzhade kot bedenice, shkrzhadi koeksistirajo enakopravno s shkrzhati celo pri Toporishichu, zdaj je le od nas odvisna njihova raba. Naglih korakov se blizha pomlad, zato vam na dusho piham, ne pojdite nabirat vech narcis, niti onih na polja pod Golico, pach pa odslej rabutajte le bedenice, zlasti one opojno dehteche, ki rastejo bolj pri rokah na blizhnjih gmajnah. Poleti pa prisluhnite rajshi shkrzhadom kot shkrzhatom, ali izmenichno, enkrat enim, drugih drugim, da bo volk sit in koza cela, mi pa bi imeli na razpolago kar dva izraza namesto, bolj ubozhno, enega samega samcatega. Kar je bolj, je bolj, kot je rekla tista prebrisana krashka kuharica, ki je topila shpeh na maslu.

Kar se pa tiche knjizhne brinovke in krashke brinjevke, ki vedri v ednini in mnozhini tudi v pesmih Srechka Kosovela, pa je Macarol vso rech ... to ptichjo afero ... malce pomeshal. Jo je naprtil – iz povrshnosti? – Matichetovemu na grbo namesto, da bi jo pustil dr. Antonu Ovirku v obravnavo, saj je prav Ocvirk zakompliciral vso zadevshchino okrog tega pticha. Leta 1946 v Srechkovem prvem zbranem delu, ki ga je on uredil, je pesnika tu in tam precej samovoljno popravljaj, vse brinjevke mu je tudi poknjizhil v brinovke, shele kasneje je odkril, da se tako ne dela in povsem skesan, ob drugem natisu dokaj drugachne prve knjige zbranega dela, leta 1964 – to je 18 let kasneje – zmetal ven vse svoje popravke, z brinovkami vred, te nadomestil s Srechkovimi brinjevkami in tem pristnim krashevkam priboril v slovarjih tudi status polnopravne slovenske ptice. Zdaj se bohota ob brinovki tudi v Toporishichevem *Slovenskem pravopisu*. O njeni lepoti in blagoglasnosti pa se je Ocvirk zhe pred 50. leti razpisal v opombi v omenjeni knjigi. Tenkochuten zapis, vreden branja. Cheprav polstoleten.

In kaj naj rechemo na koncu? Matichetov je nadvse uspešno reshil chisto vse probleme, o katerih je dvomljivo tekla beseda v PN, vkljuchno s ... shkrzhadi in bedenicami. Tudi Ocvirk je vrnil Kosovelu, kar je bilo Kosovelovega, to je brinjevke, in nas s tem nazorno pouchil, naj rajshi sebe pouchujemo in popravljamo kot pa druge, da se po nemarnem ne osmeshimo. In preden, kaj rechemo ali trdimo, naj se dodobra informiramo, che se nismo kaj zmotili, da ne bomo izpadli smeshni zaradi svoje povrshnosti.

jolka milich

Stane Jagodich

CHLOVEK!

Pod bruseljsko rumeno zvezdo je Slovenija doživela ideoloshki, shovinistichni, tajkunski, bankirski, korporacijski, oglashevalski, zvochni, mamilashki, vandalski, grafitarski in tetovazhni cunami. Duhovno-etichno opustoshenje je kritichno, zato vsakrshno optimistichno dejanje prezhene pesimistichno razpolozhenje. K temu razpolozhenju sodi tudi kampanja Mestne občine Ljubljana: *Chlovek! Chuvaj svoje mesto, samo enega imash!*, ki je kultiviranemu meshchanu vlila nekaj upanja, povezanega z vizualno-higiensko podobo urbane sredine in brzdanjem narashchajočega vandalizma. Zhal pa dobronamerni projekt s strani nekaterih komentatorjev ni naletel na odobravanje, ampak na cinichne, privoshchljive pripombe, in to na rachun mestne uprave, ki se uspesno trudi, da prestolnica pridobiva videz, privlachen za meshchane in turiste. Bi pa chlovek prichakoval pozitiven odziv na kampanjo vsaj s strani inshtitucij, ki so strokovno zavezane ustvarjanju, umetnosti, vsesplohni estetiki, zhal pa ni bilo zaslediti nobene javne podpore. Tudi s strani Ministrstva za sholstvo, Ministrstva za kulturo ter Slovenske akademije znanosti in umetnosti nobene reakcije. Njihovo poslanstvo je vendar usmerjeno k vzgoji, lepoti, kultiviranju chloveka v razlichnih fazah njegovega zhivljenja. Proti vizualnemu, ekoloshkemu in vsakrshnemu nasilju se je vredno permanentno boriti, kajti pasiven odnos poslabshuje negativno stanje.

Ob divjem vedenju danashnjega homo sapiensa pod Potochko zijalko se kultiviranemu chloveku zazdi, da se Darwinov evolucijski razvoj odvija vzvratno, v smeri divje dzhungle, kjer se nagonsko guncajo in grizejo krichavi shimpanzi in orangutani. Zhal smo prishli v obdobje, v katerem ni nichesar vech svetega. Moralne vrednote so presahnile in javna lastnina je postala plen etichno nevezgojenih pohotnezhev, v smislu finančnih poneverb. Priche smo neuchinkoviti sholski vzgoji, chechkanju vsepovprek, demoliranju poulichne opreme in kulturne dedishchine z umetnishko vrednostjo ter unichevanju flore in faune. Vrednostni kriteriji so razvrednoteni, pretezhno se podpirajo banalne, zabavljashke reshitve brez vsakrshne idejne in estetske vrednosti.

V sklop antiestetike, vizualne anarhije sodi tudi nerazumno oglashevanje primitivnih sporočil kichaste estetike, kar degradira urejeno urbano in naravno okolje. Ljubljanski mestni avtobusi spominjajo na bedno opremljene ribje konzerve, agresivno pochechkani zheleznishki vagoni pa na pisane mocherade, kar kvvari sicer idilichno slovensko krajino. Tranzicijski kapitalizem, ki ga vodi pohlepni »management« vsemogochnih bankirjev, in to v navezi z nerazsodno, neuchinkovito

politiko, je ljudi potisnil v divji labirint potrošništva, socialno neenakost in posledichno v necivilizirana dejanja.

Evropski poslanci in komisarji dajejo poudarek na birokratske direktive in pretezhno igrajo bankirski poker, ki peshchico prebivalstva bogati in vechino siromashi. Humanistichne reshitve so zhal v ozadju, zato Evropa potrebuje novo razsvetljenje, duhovni preporod, vizijo, podobno tisti iz 19. stoletja. Mogoche pa le ne gre za naivno zheljo, evropska zastava je vendar v modri barvi, zato modrost prichakujemo od novih EU poslancev in njihovega sicer karizmaticnega voditelja Junckerja. Tudi od slovenskih parlamentarcev, saj ima slovenska zastava eno tretjino povrshine v modri barvi. Zanimiva simbolika, ki pa je zhal trenutno sprta z realnostjo.

Stane Jagodich

Ljubljana, 25. junij 2015

Dokumenti

Dokument 1

Rajko Shushtarshich

»BREME LASTNISHTVA« – KRES ZA PRAZNIK USTVARJALNEGA DELA? IN SHE NEKAJ MALEGA O VREDNOTI DELO

Velichasten kres je zagorel na Rozhniku nad Ljubljano na predvečer 1. maja v letu 2015 v pochastitev praznika dela! Zdaj se temu hribu reče Cankarjev vrh, ne vem, ali bi bil Ivan tega ravno vesel? A pojdimo po vrsti, ki jo nakazuje naslov.

Breme lastništva je težko padlo na moja ramena, tako kot – če se ne motim Pilonu v Steimbekovi Polentarski polici. Prijatelji so se bremena znebili tako, da so hisbo razhgali – v eni od pijanskih seans. Od mojega premoženja ni ostalo tako rekoch nich, zato, ker se nisem uklonil sistemskemu ukinjanju Revije SRP. Preostali so mi le ARHIV, ZALOGI in LASTNISHKI DELEZHI (arhiv publikacij in aktov zavoda in zaloge zavoda ter delezh-i lastništva v njem).

Naj za razumevanje tega chudnega uvoda povem she to, da je problem poseben in ga ni mogoče posplošiti na druge revije in knjige, tudi zato, ker sta Revija SRP in Lives Journal med revijami nekaj posebnega – ne nastopata na trgu blaga in storitev in nimata cene! MzK nam je sicer pred mnogimi leti ponudilo pomoč, da bi se uveljavili na trzhisbchu (Majda Shirca) a te ponudbe nismo to sprejeli. Ako pa bi jo, si lahko mislite s kakshnim bremenom bi se obremenili. Pa ne samo s pretezhkim bremenom, z neodplachljivimi dolgovi in posledichno zanesljivim propadom zavoda tudi.

Bi ARHIV in ZALOGI morda skurili? Kres za praznik ustvarjalnega dela! Tako demonstrativno-protestno dejanje bi morda bilo zanimivo za nekatere medije. Vendar to bi zahtevalo precej nepotrebne fizichnega truda in tudi določeno mero konspirativnosti.

Bi jih morda zmetali v kontejner za zbiranje odpadkov? Reciklazha starega papirja je danes hvalevredno ravnanje, za knjigotrshstvo je neobhodno! Resnici na ljubo, kar precejshen del nashih zalog je zhe konchal v zbiralniku odpadkov za papir na Mikloshichevi ulici. Vendar tudi to zahteva dobro fizichno kondicijo, ki je vech nimam in tudi določeno mero otopelosti, ki je she nimam dovolj.

Vsaj zdaj se mi zdi, da ne bo treba storiti nichesar, saj so stvari podvrzhene naravnemu zakonu propadanja.

Ko pa sem administrativne zadeve zavoda she enkrat premislil, sem spoznal, da je moj predlog nerealen, tezhko uresnichljiv, tudi smiselno vprashljiv. Saj gre za premoženje, ki nima cene in ga nihche ne ceni. Zato je res najbolje, che glede te zadeve (arhiva, zalog in bremena lastništva) ne storimo nichesar. Tako sem torej

potrdil prvotno miselno hipotezo. Ob tem pa se mi je zastavilo she bolj bistveno vprasanje glede smiselnosti zavoda – FIRME: REVIJA SRP. Firma ni revija, je samo poimenovana po reviji, pa she to je uradno samo skrajshana firma. Celotno ime firme je: ZAVOD ZA ZALOZHNIŠTVO NA PODROCHJU KULTURE IN UMETNOSTI, Revija SRP (Svoboda, Resnica, Pogum), Ljubljana. Izmislila si ga je sodnica Gorshe Mushich Helena, Okrozhno sodishche Ljubljana. To je bilo 20.1.1999. She danes me bremeni! Zavod je institucionalna tvorba sistema – organizacijska oblika, ki sluzhi sistemu. Komu bi sicer sluzhilo *toliko nepotrebnege administrativnege dela* (Evidenca medijev, porochila Ajpes-u, Durs-u, MzK, MzF, idr. institucijam)? *Reviji SRP* gotovo ne, zase tega sploh ne potrebujemo, mi bi lahko shajali brez vsega nashetega – za nas nepotrebnege administriranja in brez arhiva in zalog tudi.*

Glede smiselnosti *ustvarjalnege dela* pa nisem niti malo podvomil. Za konec sestavka bom v svojskem propagandnem dodatku povzel nekaj misli iz posebej izbranega chlanka za to prilozhnost – prznik dela:

O vrednoti delo

»Vrednota delo je ena najbolj manipuliranih in manipulabilnih vrednot, pripravna je za utemeljevanje chesarkoli, she posebej pogosto pa se jo uporablja v vrednotnem sistemu institucionalne strukture. Lahko bi rekli, da je delo vrednota, ki je izredno manipulabilna, ki je tako cenjena, ideologom ljuba, pogosto uporabljana in zlorabljana, skratka, da je vrednota, ki naravnost kliche po manipulaciji.

Preden preidem na opis njene nivojske strukture, bom skushal ilustrirati njene posebnosti, a res le nekoliko, ker so v njenih modalnostih in variacijah neizchrpne. Vrednota delo – nedelo ima med vrednotami, ki utemeljujejo obstojechi red sistema, njegovo institucionalno hierarhijo, prav posebno mesto tudi po tem, da je nepogreshljiva v vseh sistemih sveta kot deklarirana, oziroma deklarativna vrednota. V njej je izpostavljen skrivnostni pomen vrednote, ki osvobaja chloveka. She nedavno tega nam je bila znana v inkarnaciji »Arbeit macht frei«. Pa se kljub temu, da jo je ena najmochnejshih propagand sveta izobesila na slavoloke smrti, ni prav nich izrabila, to je, prav nich ni izgubila na svoji aktualnosti, uporabnosti (dasiravno vemo, da se vrednote z deklariranjem obrabijo). Delovnih taborishch, v katerih prisilno delo osvobaja, prevzgaja, chloveka socializira, tudi danes ne manjka. Obsodba na prisilno delo je priljubljena nagrada za izkazano nelojalnost sistemu in sledi ji preselitev inkriminiranega individuuma v zvrnjeni del institucionalne piramide (hierarhije), vse zato, da ne bi vech kazil njene svetlejshe, bolj osvetljene nadgradnje. V shiršem pomenu pa je vsako delo, ki ga opravlja individuum z nejevoljo, odporom, prikrito prisilo (pa naj je ta materialne ali nematerialne narave), vse prej kot njegovo osvobajanje. Zakaj je delo lahko tako atraktivna vrednota? Delo je sinonim za chlovekovo aktivnost, ki je sama po sebi nevtralna in je agens, ki naravnost kliche po usmeritvi, po vrednotni orientaciji. Tako da delo vedno pomeni nekaj, kar je opredeljeno in vrednotno usmerjeno shele skupaj z nekim pomenskim dodatkom, ki je navadno neeksplciran, a ga je mogoche iz konteksta (sooznake) razbrati, deshifrirati ali vsaj slutiti. V socialno veljavnih vrednotnih sistemih nastopa najpogosteje v tehle zvezah:

urejeno delo, vodilno, vodstveno, upravljavsko, pa umsko ali fizično delo, merljivo, rutinsko in avtomatizirano delo, za razliko od avtomatskega dela robotov, nadalje kot disciplinirano delo (v tej modalnosti zagotovo poudarja izostritev reda in utrditev hierarhije obstoječega), tako brez konca naprej in vedno bolj zabrisujoch svoje amorfno bistvo v vedno daljših sestavljenkah nashega novogovora, ki pa jih ne bom nashteval. Tako mi ne preostane nich drugega, kot da she sam dodam nekaj daljših, a ilustrativnih opisov dela:

- delo je vitalna sila hierarhije, njena dinamika, ki jo je z dejansko vrednotno orientacijo treba shele napolniti, ker samo delo kot tako ne more biti vrednota (!);
- delo samo ne osvobaja. Da bi osvobajalo, ga je treba dvigniti na nivo spontanitete, povezati z ustvarjalnostjo ali kar s svobodo samo, kar pa je v institucionaliziranem delu skozi vso chloveshko zgodovino prej izjema kot pravilo (v tem primeru je opis nekoliko daljši, ker pri tem oskrunjenju dela prichakujem največ zgrazhanja);
- delo je razdeljeno, razstavljeno delo (»družhbena delitev dela« je v resnici najprej delitev vrednotnih orientacij in sledi ji njihova institucionalizacija).« ...

Rajko Shushtarshich

*Arhiv in zaloge tiskanih publikacij *Zavoda Revija SRP* in delezhi lastništva (uradno):

Hranjenje zalog in arhiva zavoda:

Delezhi so formalno »v posesti« obeh ustanoviteljev zavoda Revije SRP, vezani so na zacasne delezhe lastništva, ti so letno objavljani v Ur. l. RS, zadnji, meseca februarja 2015. A tako je to le uradno. Dejansko pa se zaloge kopichijo na sedežu zavoda. Sedanje zaloge zavoda vključujejo *Revije SRP*, zaloge *Lives Journala*, Zbornike Bohorichica in tiskane knjige iz edicije Pogum, ter tudi she nekatere moje publikacije iz starih chasov (iz obdobja ISU in RTV L/S).

ZALOGE zhe lep chas niso vech natanchno preshtete; recimo, da obsegajo she vedno okoli 1500 izvodov.

Lastnishke delezhe ZAVODA REVIIJA SRP – natanchnejše recheno »**breme lastništva**« – bi lahko porazdelili med zainteresirane sodelavce, sorazmerno z delezhem (pri njih) hranjenega arhiva in zalog. Podatke o osebah, ki imajo delezhe v premoženju izdajatelja, na podlagi 64. in 14. chlena Zakona o medijih (Uradni list RS, sht. 35/01), ki jih objavlja *REVIIJA SRP*, bi sproti aktualizirali in razdelili med zainteresirane sodelavce sproti oz. najkasneje do leta 2022.

Prodaja revij: Kot recheno, reviji ne nastopata na trgu blaga in storitev, zato nimata cene. Izjemi sta le po 2 izvoda *Revije SRP* in *Lives Journala*, ki sta v komisijski prodaji Mladinske knjige v Knjigarni Konzorcij, Slovenska 29, Ljubljana. Tudi tem izvodom mi ne postavimo cene. Ceno teh izvodov revije določi prodajalec po lastni presoji. Prodanih izvodov revij in publikacij edicije ne obrachunavamo (rabat je 100%).

(Sestavek *O vrednoti delo* v celoti pa glej: Rajko Shushtarshich, *O vrednoti delo Revija SRP* sht. 33/34, oktober 1999, str. 126, ali v *Traktatu o svobodi*, Lumi, 1992, str. 71.)

(Glej tudi: Dokument 1, Rajko Shushtarshich, Program *resnichno neodvisne Revije SRP* (2013-2022), *Revija SRP* sht. 121/122, str. 191.)

V Ljubljani, maja 2015

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.

Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.

»Torej vsako bitje, ki občuti svojo eksistenco,
občuti zločin pokorjenosti in težji k svobodi;
che se she zhivali, ki so udomachene za sluzhenje chloveku,
lahko podrede shele potem, ko jim zatro nasprotno zheljo,
kakshna nesrecha je to lahko za chloveka,
ki je edini resnichno rojen zato,
da zhivi svobodno.

Napravila ga je nenaravnega do te mere,
da je izgubil praspomin na svoje prvobitno stanje,
in na zheljo, da ga ponovno ozhivi ...
Vedno pa se najdejo eni, srečnejši od drugih,
ti, ki so rojeni pod srečno zvezdo,
ki občutijo težho jarma in ne morejo vzdržati,
da bi ga ne stresli, ti, ki se nikoli ne navadijo na jarem ...

*Ko bi bila svoboda povsem izgubljena,
zunaj tega sveta,
bi jo ti ljudje ozhivili v svoji predstavi,
občutili bi jo v **svojem duhu** in jo she vedno uzhivali.*

Suzhenjstvo nikakor ni po njihovem okusu,
celo ko je to okrasheno, ne! ...«

Étienne de La Boétie